

RAHANDUSMINISTEERIUM

RIIGI EELARVESTRAATEEGIA 2022-2025 JA STABIILSUSPROGRAMM 2021

Tallinn 2021

Sisukord

SISSEJUHATUS	3
1. VABARIIGI VALITSUSE PRIORITEEDID	8
COVID-19 pandeemiast väljumine	8
Terved ja hoitud inimesed	8
Tark majandus	10
Roheline Eesti	12
Haritud ja nutikad inimesed	13
Aktiivne ja kaitstud Eesti	14
Tasakaalus Eesti	15
Avatud ja turvaline õigusriik	16
2. TULEMUSVALDKONNAD	18
2.1 Heaolu	18
2.2 Tervis	31
2.3 Tark ja tegus rahvas	36
2.4 Eesti keel ja eestlus	42
2.5 Keskkond	45
2.6 Teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus	49
2.7 Põllumajandus ja kalandus	58
2.8 Transport	63
2.9 Energeetika	68
2.10 Infoühiskond	71
2.11 Tõhus riik	75
2.12 Õigusriik	83
2.13 Siseturvalisus	86
2.14 Välispoliitika	89
2.15 Julgeolek ja riigikaitse	95
2.16 Kultuur ja sport	103
2.17 Sidus ühiskond	110
3. FISKAALRAAMISTIK	119
3.1 Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika eesmärgid	119
3.2 Tulu- ja kulumeetmed	121
3.3 Valitsussektori eelarvepositsioon	124
3.4 Maksupoliitika	139
3.5 Valitsussektori finantseerimine	142
3.6 Pikaajaline jätkusuutlikkus	146
3.7 Riigi rahanduse arengud	149
3.8 Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes	150
LISAD	157
Lisa 1. Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs	157
Lisa 2. Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 rahastamiskava (tuhat eurot)	166
Lisa 3. Ülevaade RES 2022-2025 meetmetest riigieelarvelistele asutustele põhiseaduslike institutsioonide ja valitsemisalade lõikes (tuhat eurot)	171
Lisa 4. Arvestuslikud ja edasiantavad kulud 2022 – 2025 (tuhat eurot)	175
Lisa 5. EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavate vahendite kasutamisest	195
Lisa 6. Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs	203
Lisa 7. Riigi eelarvestrateegias planeeritud investeeringute, investeeringutoetuste ja Riigi Kinnisvara AS-i kaudu tehtavate kinnisvara investeeringute 4-aastane kava (tuhat eurot)	214

SISSEJUHATUS

Riigi eelarvestrateegia ja stabiilsusprogrammi olemus

Riigi eelarvestrateegia (*eelarvestrateegia*) ja stabiilsusprogrammi eesmärk on väljendada valitsuse poliitikat Stabiilsuse ja kasvu paktist (*Stability and Growth Pact, SGP*) tulenevate nõuete täitmisel. Stabiilsusprogrammi spetsiifilised osad on leitavad käesoleva dokumendi kolmandast peatükist ja lisast 1. Stabiilsus- ja konvergenstprogramme esitamine ja hindamine on oluline osa Euroopa poolaasta (*European Semester*) majanduspoliitika koordineerimisest ja järelevalvest. Euroopa poolaasta raames hindavad Komisjon ja Nõukogu stabiilsus- ja konvergenstprogramme enne liikmesriikide järgmise aasta eelarvete koostamisel olulisemate otsuste tegemist, et anda vajadusel poliitikasoovitusi fiskaalpoliitika kavatsuste kohta. Dokumendis esitatud keskpika perioodi eelarveplaan vastab EL nõukogu ja parlamendi määruse 473/2013 artiklis 4 sätestatule. Käesolev eelarvestrateegia ja stabiilsusprogramm põhinevad rahandusministeeriumi 5. aprillil avaldatud 2021. aasta kevadisel majandusprognoosil.

Kõrvuti eelarvepoliitika põhisuundade määramisega aitab eelarvestrateegia muuta valitsuse tegevust riigi ja valdkondlike arengute suunamisel tulemuslikumaks. Eelarvestrateegia seostab riigi valdkonnapoliitilised vajadused ja majandus- ning rahandusprognoosidel põhinevad rahalised võimalused.

Esimene eelarvestrateegia funktsiooni täitev dokument koostati 2000. aastal. Vastavalt riigieelarve seadusele kinnitab Vabariigi Valitsus rahandusministri ettepanekul riigi eelarvestrateegia hiljemalt kaheksa kuud (Riigikogu korraliste valimiste aastal seitse kuud) enne järgmise eelarveaasta algust.

Eelarvestrateegiat uuendatakse igal kevadel – vajadusel täpsustatakse kolme eelseisva aasta kavasid ning täiendatakse vähemalt ühe aasta võrra. Nii kohandatakse pidevalt keskpika perioodi plaane muutustele majanduses, fiskaalkeskkonnas ja erinevates tegevusvaldkondades. Eelarvestrateegia 2022-2025 koostamisel on arvestatud Covid-19 kriisist tuleneva muutunud majanduskeskkonnaga.

Eelarvestrateegia rakendamine ja uuendamine

Eelarvestrateegia rakendatakse valdkondlike arengukavade programmide ja riigieelarve kaudu. Riigieelarve koostamiseks esitavad Riigikantselei ja ministeeriumid Rahandusministeeriumile selleks vajalikud andmed ja info, s.h. valitsemisalade vastutusvaldkondadesse jäävad programmi(d), tulemusaruannete projekti(d), juriidilise isiku finantsplaani(d) ning vajadusel taotluse(d) eelarvestrateegias ettenähtud maksimaalsete vahendite suurendamiseks (*lisataotlused*). Täpsustavad juhised ja ajakava eelarvestrateegia projekti ja aruannete koostamiseks esitas Rahandusministeerium valitsemisaladele 2020. aasta novembris. Põhiseaduslike institutsioonide eelarve projekt koostatakse üksnes majandusliku sisu järgi järgmise aasta ja sellele järgneva kolme aasta kohta. Eelarvestrateegia kinnitab Vabariigi Valitsus ja esitab selle viivitamata Riigikogule. Riigieelarve seaduse eelnõu koos seletuskirjaga esitab Vabariigi Valitsus Riigikogule hiljemalt kolm kuud enne eelarveaasta algust.

Ministeeriumid täiendavad valdkonna arengukavade programme igal aastal ühe aasta võrra, tagades strateegilises planeerimises minimaalselt nelja-aastase perspektiivi. Täiendamise aluseks on sel ajal kehtiv eelarvestrateegia.

Eelarvestrateegia seire

Eelarveaasta järel esitab iga valitsemisala Rahandusministeeriumile ja Riigikontrollile tulemusaruanded, mis sisaldavad nii valdkondade olukorra ja tulemuste analüüsi kui ka

andmeid eelarve täitmise kohta tulemusvaldkondade ja programmide lõikes. Riigi Tugiteenuste Keskus koostab ülevaate riigi finantsseisundist, -tulemustest ja rahavoogudest ning riigieelarve täitmisest. Rahandusministeerium koostab nende sisendite põhjal riigi majandusaasta koondaruande, mis kajastab valitsussektori tulemuste ja ressursside kohta terviklikku infot. Riigi majandusaasta koondaruande kiidab heaks Vabariigi Valitsus ja esitab selle koos Riigikontrolli kontrolliaruandega Riigikogule kinnitamiseks.

2022-2025 eelarvestrateegia koostamine

Eelarvestrateegia koostati 26. jaanuaril 2021 ametisse astunud valitsuse esimestel töökuudel ning vahetult peale 2021-2023 tööplaani kinnitamist. Ministeeriumid esitasid 1. märtsiks Rahandusministeeriumile programmid koos rahastamiskavaga. Ministeeriumidelt saadud info oli sisendiks nii majandusprognoosi, kui ka riigi eelarvestrateegia koostamiseks.

Eelarvestrateegias olulisel kohal on info tulemusvaldkondade kohta. Alates 2020. aastast kavandatakse eelarve nende valdkondade eesmärkide saavutamiseks koostatud programmide lõikes. Eelarve kavandatakse nende valdkondade eesmärkide saavutamiseks koostatud programmide lõikes. Eelarvega seotud strateegilised arengudokumendid on tulemusvaldkonna arengukava ja programm(id). Tulemusvaldkonnad on ühtselt kasutusel nii strateegilises planeerimises kui finantsjuhtimises eesmärgiga paremini seostada valdkondade arengukavasid ja eelarveinfot.

Vabariigi Valitsus võttis arutelude käigus nii eelmise eelarvestrateegiaga võrreldes kui majandusprognoosi suhtes ambitsioonikama eelarvepositsiooni eesmärgi. 2022. aasta struktuurne puudujääk ei tohi ületada 3,4% ning 2025. aastaks peab puudujääk vähenema 1,6%-ni SKPst. See eesmärk tähendab ühtlasi nominaalse eelarvepuudujäägi langemist alla kolme protsendi lae alates 2024 aastast. Neid eesmarke silmas pidades kiideti heaks tulu- ja kulumeetmete pakett, mille kohta leiab detailsema info alapeatükist 3.2. ja lisast 3.

Eelarvestrateegia koostamisel seati eesmärgiks kokkuhoid valitsussektori majandamis- ja tööjõukuludes. See puudutab ka põhiseaduslikke institutsioone kogusummas 5,7 mln eurot kogu eelarvestrateegia perioodil, jagunedes institutsioonide vahel järgnevalt: Riigikogu kantselei (3,2 mln eurot), Vabariigi Presidendi kantselei (0,74 mln eurot), Riigikontroll (0,97 mln eurot), Õiguskantsleri kantselei (0,12 mln eurot), Riigikohus (0,67 mln eurot). Lisaks kehtestatud kokkuhoiumeetmetele jäid Vabariigi valitsuse poolt heaks kiitmata põhiseaduslike institutsioonide esitatud lisavahendite taotlused, kokku 10,3 miljoni euro ulatuses kogu eelarvestrateegia perioodi kohta. Riigikogu kantselei esitas lisataotluseid summas 7 mln eurot, Vabariigi Presidendi kantselei 0,87 mln eurot ja Riigikohus 2,5 mln eurot. Põhiseaduslike institutsioonide eelarved peale kokkuhoiumeetmete rakendamist on leitavad Lisast 2 (rahastamiskava).

Eelarvestrateegia 2022-2025 esitati Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks 29.04.2021.

Partnerite kaasamine eelarvestrateegia koostamises

Seotud osapoolte kaasamist korraldavad arengukavade, programmide ja eelarvestrateegia projekti koostamisel vastutavad ministeeriumid. Asjasse puutuvate isikute kaasamine ja valdkondade vaheline koostöö on vältimatu arengudokumentide terviklikkuse ja omavahelise kooskõla saavutamiseks. Valitsus on kaasamiseks andnud ka arengukava koostajatele suunised "Kaasamise heas tavas".

2022-2025 eelarvestrateegia ülesehitus

Esimene peatükk esitab valitsuse olulisemad tegevused prioriteetide lõikes.

Teine peatükk sisaldab järgmise nelja aasta olulisi tegevusi tulemusvaldkondade eesmärkide saavutamiseks. Eesmärkide poole liikumist kirjeldatakse erinevate indikaatorite tegelike ja sihtnäitajate abil. Iga tulemusvaldkonna ja programmi mõõdikute juurde on pandud eelarveandmed (rahastamiskavana koondtabelina Lisas 2, käibemaksuta). Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ja tulemusvaldkondade seos on kirjeldatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 1. Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi ja tulemusvaldkondade seos

VVTP (2021-2023) poliitikavaldkonnad	RES tulemusvaldkonnad 2021- 2024	RES tulemusvaldkonnad 2022- 2025
Aktiivne ja kaitstud Eesti	Julgeolek ja riigikaitse	Julgeolek ja riigikaitse
	Välispoliitika	Välispoliitika
Avatud ja turvaline õigusriik	Siseturvalisus	Siseturvalisus
	Õigusriik	Õigusriik
Tasakaalus Eesti	Põllumajandus ja kalandus	Põllumajandus ja kalandus
	Tõhus riik (s.h. Regionaalprogramm)	Tõhus riik (s.h. Regionaalprogramm)
Terved ja hoitud inimesed Covid-19 pandeemiast väljumine	Tervis	Tervis
	Heaolu	Heaolu
Tark majandus Avatud ja turvaline õigusriik	Infoühiskond	Infoühiskond
Tark majandus	Teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus	Teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus
	Transport	Transport
Haritud ja nutikad inimesed	Tark ja tegus rahvas	Tark ja tegus rahvas
	Rahvastik ja sidus ühiskond Eesti keel ja eestlus	Sidus ühiskond Heaolu (s.h. rahvastiku ja perepoliitika) Eesti keel ja eestlus
	Kultuur ja sport	Kultuur ja sport
Roheline Eesti	Energeetika	Energeetika
	Keskkond	Keskkond

2019. aasta septembris otsustas Vabariigi Valitsus osaliselt muuta ning vähendada riigi finantsjuhtimises ja strateegilises planeerimises kasutatavaid tulemusvaldkondi ning seoses rahvastikuminiistri ametikoha kaotamisega 2021.a. alguses jagunesid seni Siseministeeriumi vastutusalas olnud tulemusvaldkonna „Rahvastik ja sidus ühiskond“ programmide sisu Kultuuri-, Sise-, Sotsiaal- ja Välisministeeriumi vahel.

Kolmas peatükk kajastab Vabariigi Valitsuse majandus- ja fiskaalpoliitilisi eesmärke ja prioriteete ning valitsussektori fiskaalraamistikku eelolevaks neljaks aastaks. Arvestades teema ajakohasust ja olulisust on sellesse peatükki lisatud eraldi osa Euroopa Liidu fondidest toimuva rahastuse kohta.

Dokumendil on seitse lisa:

1. Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs.
2. Riigi eelarvestrateegia rahastamiskava.
3. Ülevaade RES 2022-2025 meetmetest põhiseaduslike institutsioonide ja valitsemisalade lõikes.
4. Arvestuslikud ja edasiantavad kulud 2022 – 2025.

5. EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavate vahendite kasutamisest.
6. Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs.
7. Riigi eelarvestrateegias planeeritud investeeringute, investeeringutoetuste ja Riigi Kinnisvara AS-i kaudu tehtavate kinnisvara investeeringute 4-aastane kava.

Dokumendis kasutatud lühendite selgitused:

JUM – Justiitsministeerium

HTM – Haridus- ja Teadusministeerium

KAM – Kaitseministeerium

KEM – Keskkonnaministeerium

KUM – Kultuuriministeerium

MKM – Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

MEM – Maaeluministeerium

RAM - Rahandusministeerium

SIM – Siseministeerium

SOM – Sotsiaalministeerium

VÄM – Välisministeerium

MAK – Maaelu Arengukava 2014-2020

EMKF – Euroopa Merendus- ja Kalandusfond 2014-2020

ESF – Euroopa Sotsiaalfond

EAFRD – Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond

ERF – Euroopa Regionaalarengu Fond

ÜF – Ühtekuuluvusfond

RKAS – Riigi Kinnisvara AS

T&A – Teadus- ja arendus

IKT – Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia

TUV – Tulemusvaldkond

MFF 2020+ - EL mitmeaastane finantsraamistik

OSCE – Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon

EIF - Euroopa Investeerimisfond

EAS – Ettevõtluse Arendamise SA

VV – Vabariigi Valitsus

ESA – Euroopa Kosmoseagentuur

CERN – Euroopa Tuumauuringute Keskus

KOV – Kohalik omavalitsus

ELSF – Euroopa Sisejulgeolekufond

PPA – Politsei – ja Piirivalveamet

MDFT – Mitmedimensiooniline pereteraapia

MTO – Keskpika perioodi eesmärk (medium-term objective)

RES – Riigieelarve strateegia

mln – miljon

mld – miljard

1. VABARIIGI VALITSUSE PRIORITEEDID

Vabariigi valitsus lähtub riigi eelarvestrateegiat koostades koalitsioonileppes, mille prioriteedid on COVID-19 pandeemiast väljumine, inimeste tervis, majanduse taastumine, rohepööre, tasakaalustatud areng, julgeolek ja inimeste heaolu kasv. Nende eesmärkide saavutamiseks on valitsus kinnitanud tööplaani, milles kavandatud tegevusi finantseeritakse riigieelarvest. Alljärgnevalt toome ära olulisemad eesmärgid ja tegevused, mida valitsus kavandab eesmärkide saavutamiseks astuda ja mille finantseerimiseks on strateegias vahendid kavandatud.

COVID-19 pandeemiast väljumine

Valitsus peab oluliseks leevendada koroonakriisi mõjusid lisaks lühiajalistele tegevustele ka pikemaajalistele meetmetega, mis toetavad kriisist taastumist nii üksikisiku ja ettevõtete/organisatsioonide tasandil kui ka ühiskonnas laiemalt.

Kavandatavad tegevused:

- Kriisist taastumist aitavad pikemaajaliselt taastada nii tervishoiuasutuste hädaolukorra valmiduse tugevdamine kui ka hoolekandetasutuste nakkuste leviku ennetuse ja meditsiinilise toe tugevdamine.
- Õpilükkade pikemaajaliseks tasandamiseks viiakse raskustes olevates koolides ellu arendusprogrammid, et toetada õpilasi hariduse omandamisel. Samuti on jätkuvalt vajalik tagada viiruse levikut piirav õpikeskkond ja õppekorraldus.
- COVID-19 vastase vaktsineerimisega piisava kaetuse tagamiseks võetakse vastu otsused pandeemiajärgseks ajaks ning vaktsineerimise korralduse tagamiseks soetatakse vajadusel vaktsiini juurde.
- Tagatakse meditsiinipersonali täiendav reserv.

Mõõdik:

- COVID-19 vastase vaktsiiniga vaktsineeritute osakaal täiskasvanud elanikkonnas (algtase 16.02.2021 seisuga: 2%; sihttase 2021. a: 70%)

Terved ja hoitud inimesed

Valitsus peab oluliseks tagada inimeste heaolu ja turvatunde kasv, tervishoiusüsteemi pikaajalist jätkusuutlikkust ning inimeste tervena elatud eluaastate tõstmist. Valitsuse prioriteet on pöörata tähelepanu vaimse tervise probleemidele ning tegeleda pikaajalise hoolduse süsteemi parendamisega.

Kavandatavad tegevused:

Tervishoid:

- Tervishoiusüsteemi jätkusuutlikkuse tagamiseks, kindlustuskaitse laiendamiseks ning ravijärjekordade vähendamiseks analüüsitakse tervishoiu rahastamissüsteemi võimalikke muudatusettepanekuid ning ressursside tõhusamat kasutamist, kuna tervishoiu

rahastamine peamiselt töötavate inimeste sotsiaalmaksust ei ole pikas perspektiivis enam jätkusuutlik. Samuti on kavas välja töötada **töotervishoiuteenuse muudatused**.

- Oluline prioriteet on vaimse tervise teenuste korralduse, kättesaadavuse ja kvaliteedi parandamine. Selleks kiidetakse heaks **vaimse tervise roheline raamat**, mis annab erinevatele osapooltele esmased võimalikud lahendusettepanekud ja suunised valdkonnaüleseks koordineeritud koostööks ning toetab terviklikku elukaarepõhist lähenemist. Täiendavalt koostatakse **suitsiidide ennetamise tegevuskava**.
- Eesti inimeste eeldatava eluea ja tervena elatud aastate arvu tõstmiseks ning ebavõrdsuse vähendamiseks tervises suunatakse senisest enam ressursse tervislike eluviiside edendamisele, haiguste ennetamisele ja varajasele märkamisele. Selleks kinnitab valitsus **Rahvastiku tervise arengukava 2020-2030**, mis määratleb ära lähikümnenendi olulised prioriteedid inimeste tervisliku seisundi parandamiseks, oodatava ja tervena elatud eluea pikendamiseks ning tervises ebavõrdsuse vähendamiseks. Samuti on valitsusel kavas kiita heaks **toitumise ja liikumise roheline raamat**, mis aitab koordineeritult tegeleda süveneva ülekaalulisusega elanikkonnas.
- Valitsus soodustab uute geenianalüüsi põhinevate personaalsete tervishoiuteenuste tekkimist ning suurendab geenidoonorite arvu.
- Valitsus jätkab **Tallinna haigla** ehitamise toetamist eurovahenditest, eesmärgiga avada Tallinnas uus kaasaegne meditsiinilinnak. Tallinna haigla ehituse prognoositud maksumus on 420 mln eurot (käibemaksuta), millest 280 mln euro osas jätkuvad läbirääkimised Euroopa Komisjoniga.

Sotsiaalne turvalisus:

- Lähedaste hoolduskoormuse leevendamiseks ning pikaajalise hoolduse vajaduse vähendamiseks ajakohastab valitsus **pikaajalise hoolduse jätkusuutlikku korraldust, rahastusmudeleid ning töötab välja omastehooldajate toetuspaketi**, jätkates sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna parema integreerimisega. Eesmärgiks on vähendada inimeste ja lähedaste panust väljaspool kodu osutatava üldhooldusteenuse rahastamisel ning hakata rakendama komponendipõhist teenuse eest tasumise rahastusmodelit. Samuti on kavas luua omastehooldajatele senisest suuremad sotsiaalsed garantiid hoolduspuhkuse ja pensioni näol.
- Vastavalt riigieelarve võimalustele kaalutakse **erakorralise pensionitõusu** võimalikkust ning **keskmise vanaduspensioni maksuvabaks** muutmist alates 2023. aastast.
- Sotsiaal-, haridus- ja tervishoiuvaldkonna koostöö parandamiseks ning lõimitud teenuste osutamiseks korrastatakse **erivajadusega laste tugisüsteemi**. Samuti koostab valitsus 2022. aasta lõpuks uue **Heaolu arengukava 2023–2030**, mis hõlmab sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamise, soolise võrdsuse ning suurema sotsiaalse kaasatuse, vähemuste võrdse kohtlemise, tööhõive ning pika ja kvaliteetse tööelu valdkondi. Uute teemadena käsitleb arengukava laste ja perede heaolu suurendamise, rahvastikupoliitika ning soopõhise vägivalla vähendamisega seotud teemasid.
- Valitsus viib läbi **ohvriabisüsteemi reformi** tagamaks vägivalla- ja kuriteoohvritele parimad lahendused vägivallast pääsemiseks ja kuriteost tingitud traumadest taastumiseks. Jätkuvalt on eesmärk panustada **vägivalla ennetusse** ning tagada kannatanutele kiire ja kompetentne valdkonnaüleline abi.
- Abivajaduse kiiremaks märkamiseks ja tõhusa abi tagamiseks **uuendatakse lastekaitsestüsteemi**. Samuti laiendatakse seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega lapsi abistavat **lastemaja teenust Lääne-Eestisse**.

Mõõdikud:

- Tervena elada jäänud aastad (mehed ja naised) (algase 2019. a: mehed 54,1 aastat, naised 57,6 aastat; sihtase 2023. a: mehed 58,1 aastat, naised 60,8 aastat)
- Eeldatav eluiga (mehed; naised) (algase 2019. a: mehed 74,4 aastat, naised 82,8 aastat; sihtase 2023. a: mehed 75,7 aastat; naised 83,2 aastat)
- Püsiv suhteline vaesus (algase 2018. a: 16,7%; sihtase 2023. a: <16,7%)

Tark majandus

Eesti majanduse kohandumine tulevikuks eeldab tootlikkuse kasvu, digi- ning rohepöörde läbiviimist ja nendega seotud muutuste toetamist. Valitsus peab oluliseks taastada kõrge hõive, tagada paindlikud töösuhted ning kontrollitud tööjõuränne, mis vastab Eesti tööturu vajadustele. Majanduse ja heaolu edasise kasvu oluliseks eelduseks on majanduse teadusmahukuse kasv. Selleks väärtustatakse ja toetatakse teadus- ja arendustegevust ning teadustulemuste kasutamist ettevõtluses. Kiirendatakse ettevõtete digi- ja rohepööret, et kindlustada rahvusvaheline konkurentsivõime ja ressursside säästlik kasutamine. Arendatakse koostöös ettevõtjate ja ettevõtlusorganisatsioonidega ettevõtluskeskkonda, tagades selle rahvusvaheline atraktiivsus ja konkurentsivõime.

Kavandatavad tegevused:

Teadus- ja arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtluskeskkond:

- Valitsus koostab ja viib ellu Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021-2035 **fookusvaldkondade tegevuskavad**. Jätkatakse vastavate **teadus- ja arendustegevuse temaatiliste programmide** rakendamisega.
- Valitsus suunab täiendavalt raha ettevõtete **rakendusuringute ja eksperimentaalarenduse** toetamiseks, jätkatakse ettevõtete osalemise toetamist **rahvusvahelistes teadusvõrgustikes** (Euroopa Kosmoseagentuuri valikprogrammid, Euroopa Horisondi partnerlused jms), **arendustoetuste** ja ettevõtte **arenguprogrammis** ning pakutakse **innovatsiooniosakuid**.
- Soodustatakse **teadlaste sektorite vahelist liikumist**.
- Toetatakse **Ida-Viru ettevõtluse** investeringuid ning teadusmahukuse kasvu Ida-Viru ettevõtluses, muuhulgas ettevõtluse mitmekesistamiseks mõeldud tugiteenuste pakkumise kaudu.
- Erasektori innovatsiooni toetamiseks soodustatakse **innovaatilisi riigihankeid**, jätkatakse **Accelerate Estonia** programmi elluviimist, toetatakse erasektori pilootprojekte **tehisintellekti laialdasemaks kasutuselevõtuks** ning investeeritakse teadus- ja arendustegevuse mahukatesse **iduettevõtluse kiirenditesse**.
- Jätkatakse tööd selle nimel, et Eestisse jõuaks **teadusmahukad välisinvesteeringud** ja toetatakse Eesti ettevõtteid **uute eksporditurgude** leidmisel.
- Jätkatakse **Start-Up Estonia** tegevusi.
- Kliima- ja digipöörde kiirendamiseks ettevõtluses luuakse **tulevikurahastu**.
- Jätkatakse toetuste pakkumist **turismi- ja loomemajanduse** ettevõtetele ärimudelite uuendamisel ja uute konkurentsieeliste väljakujundamisel ning toetatakse **alustavaid ettevõtteid** nii starditoetuste kui nõustamisega.
- 2021. aastal alustatakse erakapitali kaasamisega ASis Enefit Green ning ASi Operail mittestrateegilise osa ja ASi Teede Tehnokeskus erastamisega. Valitsuskabinet valmistab ette ka ASi Levira osaluse võõrandamist selliselt, et riigi jaoks oluliste teenuste toimimine

oleks tagatud. Ülejäänud 24 riigi osalusega äriühingu kohta valmib valitsuskabinetil analüüs ja ettepanekud 2021. aasta jooksul.

- **Luuakse võimalusi** reaalamajanduse toimimiseks.

Keskkond, taristu ja kaasaegsed ühendused:

- Rohepöörde läbiviimiseks jätkab valitsus ettevõtete toetamist **ressursitõhususe suurendamiseks ja rohetehnoloogiate kasutusele võtmiseks**.
- Valitsus peab oluliseks rajada püsivaid ühendusi Euroopaga. Selleks **jätkatakse Rail Balticu väljaehitamist**.
- Valitsus peab oluliseks keskkonna- ja kliimasõbralike energiaallikate kasutusele võtmist. Selleks töötatakse välja ja alustatakse **vesiniku pilootprojekti meetme elluviimist**, et katsetada Eesti oludes vesiniku tervikahelat, mille raames tuleb vesinikku toota, tarnida ja tarbida.
- Jätkatakse Tallinn-Tartu **raudtee renoveerimist** ja tõstetakse kiirusi (135 km/h), renoveeritakse Tallinn-Keila-Paldiski ja Keila-Riisipere raudtee, **toetatakse raudteelõikude elektrifitseerimist** Tartu, Narva, Valga ja Koidula suunal ning toetatakse Turba-Rohuküla raudtee ehitamist.
- Kaasaegsed ühendused ja taristuinvesteeringud toetavad majanduskasvu. Selleks jätkatakse Tartu, Pärnu ja Narva suunal **põhimaanteede neljarealisteks ehitamise** ettevalmistamisega.
- Ühistranspordis tagatakse **tasuta ühistranspordi jätkumine** vähemalt samas mahu ja säilitatakse saarte ja mandri vahel vähemalt sama võimekus parvlaevaliikluse nõudluse tagamiseks.
- Valitsus peab oluliseks **kohaliku teedevõrgu seisundi parandamist**. Selleks eraldatakse vahendeid kohalikele omavalitsustele kohalike teede korrashoiuks.
- Taaskäivitamisrahastu (taaste- ja vastupidavusrahastu, RRF) toel ehitatakse Tallinna Ülemiste ühisterminal ja Vanasadama trammitee.

Tööhõive:

- Tööhõive võimalikult kiireks taastumiseks laiendab valitsus **ümberõppe, täiendkoolituste ja täiskasvanuhariduse võimalusi**. Samuti töötatakse välja ettepanekud tänaste **tööturuteenuste mõju ja tõhususe suurendamiseks** ning analüüsitakse nii **kutsesüsteemi reformimise** kui kõrg- ja kutsehariduse **mikrokvalifikatsioonide** rakendamise võimalusi.
- Valitsus peab oluliseks toetada täiendavate **regionaalsete tööturumeetmetega** piirkondi, kus on kõrgem tööpuudus. Töötute olukorra parandamiseks muudab valitsus **töötushüvitised majandustsükliga kohanduvaks** ning **laiendab töötuskindlustussüsteemi** uutele sihtrühmadele (nt füüsilisest isikust ettevõtjad, ettevõtjaskonto alusel tegutsejad ja juhtimis- või kontrollorgani liikmed).
- Uuendatakse **töösuhete regulatsiooni**, mis arvestaksid senisest enam kaasaegseid töövorme, ja analüüsitakse võimalusi **kvalifitseeritud välistööjõu tõhusamaks kaasamiseks**, mis samas arvestab Eesti tööjõuturu olukorda.

Mõõdikud:

- Tööjõu tootlikkus osakaaluna Euroopa Liidu keskmises (algase 2019. a: 78,8%; sihttase 2023. a: 88%)
- Tööhõive määr (20–64) (algase 2020. a: 78,6%; sihttase 2023. a: 79,5%)
- Töötuse määr (algase 2020. a: 6,8%, sihttase 2023. a: madalam kui 6,8%)

Roheline Eesti

Eesti eesmärk on kujuneda 2050. aastaks kliimaneutraalseks riigiks.

Valitsus peab oluliseks leevendada kliimamuutusi ja kohaneda nendega. Valitsus kiirendab taastuvenergiale üleminekut nii tootmises kui tarbimises ja loob selleks vajalikud eeltingimused. Valitsus loob kohalikele kogukondadele, ettevõtetele ja vabakonnale võimaluse osaleda aktiivsemalt rohepöördes.

Kavandatavad tegevused:

- Energeetika sektori kliimamõju vähendamiseks suurendatakse taastuvenergia tootmise osakaalu. Oluline osa taastuvenergia tootmisel on tuuleparkidel. Selleks leevendab valitsus riigikaitselisi kõrguspiiranguid tuuleparkidele nii Kirde- kui ka Lääne-Eestis täiendavate radarite paigaldamisega.
- Kasvuhoonegaaside vähendamiseks transpordisektoris soodustatakse kohaliku biometaani, teiste gaasiliste kütuste ning elektri kasutamist transpordis. Selleks jätkatakse biometaani tootmise ja tarbimise toetamisega transpordisektoris ning elektribusside ja nende laadimistaristu toetamisega.
- Jätkatakse korterelamute, väikeelamute ja avaliku sektori hoonete energiatõhusamaks muutmise ja taastuvenergialahenduste kasutusele võtmise toetamist.
- Töötatakse välja ja viiakse ellu elektrivõrgu tugevdamise programm taastuvenergia tootmisvõimekuse tõstmiseks ning kliimamuutustega (nt tormid) kohanemiseks.
- Toetatakse tööstusalades energia tootmist ning töötatakse välja energia salvestuse ja tarbimise juhtimiseks pilootprogramm.
- Energiajulgeoleku kindlustamiseks jätkab valitsus ettevalmistusi Eesti elektrivõrgu sünkroniseerimiseks Euroopa sagedusallasse 2025. aastaks.
- Koostatakse Keskkonnavaldkonna arengukava aastani 2030 (KEVAD), mis korrastab varasemalt alavaldkondade vahel killustunud strateegilist vaadet ning milles lepitakse kokku keskkonnavaldkonna eesmärgid kesk-pikas vaates.
- Toetatakse kliimamuutuste leevendamise ja nendega kohanemise kavade välja töötamist kohaliku omavalitsuse tasandil.
- Töötatakse välja kohaliku kasu õigusraamistik, et kohalikud kogukonnad, ettevõtted ja vabakonnad saaksid aktiivsemalt osaleda rohepöördes.
- Jätkatakse Õiglase Ülemineku Fondi rakendamist, et aidata Ida-Virumaa piirkonnal kohaneda põlevkivist energia tootmise vähenemisel ning muuta elukeskkonda atraktiivsemaks.
- Eesti metsade hoidmiseks vähendatakse raiesurvet riigimetsas.

Mõõdikud:

- Keskkonnatrendide indeks (algfase 2018. a: 68,75; sihtfase 2023. a: 72)
- Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus (algfase 2018. a: 18 mln t CO₂ ekvivalenti; sihtfase 2023. a: 14 mln t CO₂ ekvivalenti)

Haritud ja nutikad inimesed

Valitsus peab oluliseks nii haridussüsteemi paindlikkuse tõstmist kui eesti keele oskuse tagamist kõikidele Eesti elanikele alates alushariduse tasandilt. Suurenenud töötuse olukorras on oluline toetada inimeste teadmiste ja oskuste kooskõlla viimist tööturu vajaduste ning majanduse struktuurimuutustega. Teaduse mõju suurendamiseks ühiskonnas tõstetakse TA-asutuste ja kõrgkoolide teadmussiirde võimekust ning tehakse teadustaristu teenused laiemalt kättesaadavaks. Noorteadlaste järelkasvu kindlustamiseks ja õppe paremaks seostamiseks ühiskonna vajadustega viiakse ellu doktoriõppe reform. Valitsus toetab teadus- ja arendustegevuseks investeeritava raha hoidmist vähemalt 1% SKPst.

Kavandatavad tegevused:

Haridus ja teadus:

- Valitsuse prioriteet on koostada **eestikeelse hariduse tegevuskava**, mis tagab kõigile võrdse võimaluse osaleda ühiskonna- ja tööelus ning jätkata õpinguid järgmisel haridustasemel. Selleks on vajalik täiendav lisarahastus lasteaedadele ja koolidele, mis võimaldab korraldada õppeprotsessi eesti keeles ning tagab haridusasutustes vastava kvalifikatsiooniga lisaõpetajad.
- Valitsuse eesmärk on muuta haridussüsteemi õppijast lähtuvaks ja paindlikuks ning pakkuda valikurohkeid õpivõimalusi ja sujuvat liikumist haridustasemete ja -liikide vahel. Selleks kinnitatakse **Haridusvaldkonna ja Noortevaldkonna arengukavad aastani 2035**, milles seatakse hariduse ja noortevaldkonna olulisemad sihid järgmiseks 15 aastaks. Oluline on tagada ka meetmed ja **tegevuskava õpetajate järelkasvu** tagamiseks ning õpetajaameti väärtustamiseks.
- Uuendatakse **alushariduse riiklikku õppekava** ning alushariduse seadust, et tagada laste (eri)vajaduste võimalikult varajast märkamist ja tuge. Samuti on eesmärgiks luua koolides talendi- ja õpisõbralik keskkond, milleks koostatakse **annete arendamise tegevusplaan**.
- Valitsus panustab **programmeerimise ja robotika õpetamisele algklassides**, et tõsta laste huvi reaalinete vastu. Samuti vajab digiõppe võimekus tõstmist nii õpetajate ning õpilaste tasandil.
- Toetamaks majanduse struktuurimuutustega toimetulekut tagatakse piisav hulk **digi- ja rohepöördeks vajalike** kvalifitseeritud teadmiste ja oskustega tööjõudu.
- Viiakse ellu **institutsionaalne arendusprogramm** TA-asutuste ja kõrgkoolide teadmussiirde võimekuse kasvatamiseks ning teadustulemuste kättesaadavuse parandamiseks.
- **Tiiptasemel teadmuse ja teadustaristu teenused** tehakse laiemalt kättesaadavaks ja suunatakse senisest enam teenima majanduse ja ühiskonna huve.
- Toetatakse teadlaste **osalemist rahvusvahelistes teadmusvõrgustikes** ning enesetäiendamist teistes ülikoolides.
- Viiakse ellu **doktoriõppe reform**.

Rahvastiku- ja perepoliitika:

- Laste sündide toetamiseks tagab valitsus peredele vajaliku toe pereplaneerimisel ja laste kasvatamisel, et saaksid sündida kõik soovitud lapsed. Selleks jätkatakse **vanemlike oskuste arendamisele suunatud programmide** elluviimist, muudetakse **perehüvitisi paindlikumaks**, muudetakse **miinimumelatisest süsteemi** ja luuakse **pankrotimenetlusaegne elatisabi**.

- Tagamaks noortele peredele võimalus saada oma kodu soetamiseks eluasemelaenu riigi käendusel minimaalse omafinantseeringuga, analüüsib valitsus **minimaalse omakapitaliga kodulaenu** pakkumise võimalusi noortele peredele.
- Luuakse toimiv **perelepitussüsteem**, mis võimaldab vanemate lahkumineku korral lapse heaolust lähtuvate elukorralduse kokkulepete sõlmimise.
- Täiendavaid rahalisi vahendeid nõuab elukeskkonna, teenuste ja toodete **ligipääsetavuse** parandamine kõigi valdkondade üleselt, mis on oluline nii eakatele, erivajadusega inimestele, väikelastega peredele, ajutise liikumisraskusega inimestele kui elanikkonnale laiemalt.

Kultuur ja sport

- Kultuuriministeerium on läbi viimas analüüsi **kultuuriürituste keskkonnajalajälje vähendamiseks**.
- Kultuurivaldkonnas on valitsus kavandamas kaht uut rahastamismudelit: **kultuurikiirendi ja kultuuriranits**. Kultuurikiirendi on rahastamismudel, mis võimaldab eri valdkondade kultuuriinstitutsioonidel viia ellu arenguhüppeid ja kaasata erarahastust. Kultuuriranitsa rahastu suurendab noorte võimalust kultuurist osa saada.
- Valitsus toetab suurte kultuuriinvesteeringute rahastamist Kultuurkapitali kaudu.

Mõõdikud:

- Täiskasvanute (25–64-aastaste) elukestvas õppes osalemise määr formaal- ja mitteformaalõppes (algase 2019. a: 20,1%; sihttase 2023. a: 21%)
- Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (algase 2019. a: 73,1%; sihttase 2023. a: 74,5%)
- Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%) (algase 2019. a: 9,8%; sihttase 2023. a: 9,6%)
- Eesti keelest erineva kodukeelega õppija eesti keele oskus põhikooli lõpetamisel (%): vähemalt B1-tasemel (algase 2019. a: 70,5%; sihttase 2023. a: 72%)

Aktiivne ja kaitstud Eesti

Valitsus tihendab suhteid Euroopa Liidu ja NATO liitlastega, jätkab aktiivset tegevust ÜRO julgeolekunõukogus ning pöörab erilist tähelepanu idapartnerlusriikide toetamisele. Plaanis on tugevdada ka Eesti välisteenistust, samuti tagada senisest koordineeritum Eesti majandushuvide esindamine välisriikides.

Riigikaitsekulud püsivad jätkuvalt vähemalt kahe protsendi tasemel SKPst, millele lisanduvad liitlaste Eestis vastuvõtmisega seotud kulud ja kaitseinvesteeringute programm. Eesti küberkaitstuse tagamiseks tehakse tihedat koostööd liitlastega ning töötatakse välja ettepanekud riigi küberturvalisuse juhtimise ning kriisihalduse korrastamise ja ajakohastamise kohta.

Kavandatavad tegevused:

- **Jätkatakse aktiivset tegevust rahvusvahelistes organisatsioonides** ning tegutsetakse regionaalselt Eesti huvide arendamise nimel Arktika Nõukogu liikmelisuse suunas ja koostatakse Idapartnerlusriikide toetamise tegevuskava. Samuti võetakse aktiivne roll NATO strateegiliste tulevikusuundumuste kujundamisel, et tugevdada heidutus- ja kaitsehoiakut ning transatlantilist sidet.

- **Jätkatakse Eesti äridiplomaatilise tegevuse tugevdamist** muuhulgas EL taastefondi vahendite toel eesmärgiga kasvatada kõrge lisandväärtusega eksporti ja tuua välisinvesteeringuid, samuti et taaselavdada võimaluste avanedes turismi. Majandushuvide edendamiseks sõlmime uusi turge avavaid mitme- ja kahepoolseid kaubanduslepinguid. Äridiplomaatia arendamiseks koostatakse **regionaalsed tegevuskavad Aasia, Laheriikide ja Aafrika** suunal ning täiendatakse „Investeeringute Eestisse meelitamise strateegiat“.
- Seatakse eesmärgiks **arengukoostöö mõju ja tõhususe kasvu**. Arengukoostöö kavandamine ja elluviimine keskendub eelisvaldkondadele, kus Eesti on ise tulemuslikult tegutsenud. Toetatakse jätkuvalt idapartnerlusriike, laiendades vastavalt võimalustele haaret teistesse prioriteetsetesse piirkondadesse maailmas. Loodud on Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö sihtasutus, eelolevatel aastatel arengukoostöö rakendamise võimekuse kasvatamise ning teiste arengukoostöö doonoritega koostöö soodustamise eesmärgil.
- Muudetakse inimeste abistamise välismaal ja konsulaartenuste osutamise kliendile senisest mugavamaks ja riigile tõhusamaks. Toetatakse reisiinfo andmisel ja riskikommunikatsioonis uuenduslikke lahendusi, et jõuda paremini sihtauditooriumini.
- Koostatakse horisontaalse koostöö edendamiseks „**Üleilmse eestluse tegevuskava**“, et tõhusamalt koondada erinevate ministeeriumite panus, mis on suunatud väliseesti kogukonna suuremale kaasamisele.
- Euroopa Liidu kaitsevõimekuse parandamiseks planeerib valitsus **strateegiliste partnerite kaasamist alalise struktureeritud koostöö (PESCO) projektidesse ja Euroopa Kaitseagentuuri (EDA) tegevusse**.
- Muutunud julgeolekukeskkonnaga kohanemiseks algatatakse **julgeolekupoliitika aluste uuendamine**; alustatakse korralise **riigikaitse arengukava uuendamisega**.
- Uuendatakse **kaitseväeteenistuse seadust**, et see võimaldaks **paindlikumat arstliku komisjoni tööd ning asendusteenistuse reservteenistust ja ajateenija eluasemelaenu intresside kulu hüvitamist**. Kaitseväge kaasajastamiseks otsitakse ka võimalusi, kuidas kaasata noori küberajateenistusse varem.
- Iga-aastaselt korraldatakse **kaks lisaõppekogunemist** ja võimalusel kaasatakse **võtmeliitlasi laiapiindse riigikaitse suurõppusesse**. Mõjusa heidutamise tagamiseks otsitakse võimalusi, kuidas täiendada ja **pikaajaliselt kinnistada liitlaste kohalolu Eestis ja Balti regioonis**. Omalt poolt jätkatakse **NATO, Euroopa Liidu, ÜRO või tahtekoalitsiooni operatsioonidel ja valmidusüksustes osalemist**.
- Merekaitse võimekuse tõstmiseks otsib valitsus võimalusi **mereseiresüsteemi radarite uuendamise ja jätkusuutlikkuse tagamiseks ning korrastatakse merekaitse juhtimist**.

Mõõdikud:

- Eesti kohalolu ja mõju maailmas (Elcano Global Presence Index) (algfase 2019. a: 13/89; sihtfase 2023. a: ≤13/89)
- EL-i ühtekuuluvuse indeks (ECFR EU Cohesion Monitor) (algfase 2019. a: 6,7; sihtfase 2023. a: 6,8)
- Kaitsetahe (valmisolek osaleda kaitsetegevuses, kui Eestile tungitaks kallale; allikas: Kaitseministeerium) (algfase 2020. a: 57,6%; sihtfase 2023. a: 58%)

Tasakaalus Eesti

Valitsus peab oluliseks tõsta põllumajandus- ja kalandussektori ning toidutootjate konkurentsivõimet, toetades selleks mh digi- ja rohepööret põllumajandussektoris. Riikliku toidujulgeoleku tõstmiseks väärtustatakse kohalikke tootjaid. Tegutsetakse selle nimel, et

maapiirkondade atraktiivsus töö- ja elukeskkonna paraneks. Valitsus peab oluliseks tõsta kohalike omavalitsuste võimekust, mis loob eeldused viia täiendavad avalikud teenused kodanikule lähemale ja muuta nende kvaliteeti paremaks.

Kavandatavad tegevused:

- Valitsus toetab **bioressursside väärindamist**.
- Koostatakse **ühise põllumajanduspoliitika ning Euroopa merendus-, kalandus- ja vesiviljelusfondi rakenduskavad**, millest lähtutakse järgnevatel aastatel neid valdkondi toetades.
- Parandatakse **viimase miili internetiühenduse kättesaadavust** maapiirkondades.
- Algatatakse uus **üleriigiline planeering**, mis võtab fookusesse elukeskkonna parendamise ja kvaliteetse elukeskkonna teemad.
- Töötatakse välja ja viiakse ellu **elukeskkonna kohandamise ja elamumajanduse ümberkorraldamise toetusmeetmed kahaneva rahvastikuga piirkondades** kvaliteetsete elukeskkonna, teenuste ja taristu tagamiseks.
- Viiakse läbi analüüs ja töötatakse välja ettepanekud **kohalike omavalitsuste võimekuse tõstmiseks** keskselt koordineeritud personaliarendustegevuste elluviimiseks ministeeriumide ja üleriigilise omavalitsusliidu koostöös.

Mõõdikud:

- Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (algase 2019. a: 43%; sihtase 2023. a: >45%)
- Kohalike omavalitsuste kulude osakaal valitsussektori kuludes kasvab (algase 2019. a: 25,4%; sihtase 2023. a: kasvab)

Avatud ja turvaline õigusriik

Valitsus toetab riiklike IT-arenduste ühtlustamist, digitaristu tervikvaadet ja suuremat koostööd erasektoriga. Samuti kiirendatakse digiriigi ja -lahenduste edasiarendust, inimestele ja ettevõtetele suunatud digiteenused tehakse etteaimatavaks ning sündmuspõhiseks. Valitsus loob raamistiku tehisintellekti kasutuselevõtuks avalikus sektoris ning suunab avalikku sektorit avaandmeid erasektoriga jagama.

Eesmärk on tagada kõigile Eesti elanikele ning riigis viibivatele inimestele turvatunne ja julgeolek ning töötatakse selle nimel, et siseturvalisuse tagamiseks oleks piisavalt uusi töötajaid. Kuritegevuse vastases võitluses pööratakse erilist tähelepanu lähisuhtevägivallale, lastega seotud kuritegudele, konkurentsivõime tagamisele ja ausale majanduskeskkonnale.

Kavandatavad tegevused:

- Kaasaegse digiriigi vajadustele vastava riigi kujundamiseks koostatakse **digihiskonna arengukava 2030**. Ettevõtete halduskoormuse vähendamiseks on kavas „**Aruandlus 3.0**“ rakendamine.
- Riigi ja kodanike vahelise koostöö ja suhtluse parandamiseks viiakse ellu **ettevõtetele ja kodanikele sündmusteenuste programmid ning #Bürokrati programm**. Ühtlasi korrastatakse avalike andmete kättesaadavust ja kasutatavust ning viiakse ellu **avaandmete tegevuskava**.

- Siseturvalisuse pikaajaliste arengutega kohanemiseks võtab valitsus vastu **siseturvalisuse arengukava 2030**. Ühtlasi tagatakse siseturvalisuse töötajatele motiveeriv ja õiglane töötasu.
- Kriiside paremaks juhtimiseks koondatakse **hädaolukorra seaduse muudatustega kriisireguleerimine Riigikantselei ja elanikkonnakaitse ja riigikaitse regionaalne koordineerimine Päästeameti pädevusse** ning luuakse **Eesti Varude Keskus**, mis võimaldab tõhusamalt hallata eri kriisidega toimetulekuks vajalikke toidu, kütuse ja muid varusid.
- Võitluses korruptsiooniga viib valitsus ellu **korruptsioonivastase tegevuskava**, rakendab „**Lobistidega suhtlemise hea tava ametiisikutele**“ ning töötab välja õiguslikud lahendused rikkumisest teavitajatele (vilepuhujatele) kaitse andmiseks.
- Poliitilise korruptsiooni võimaluste vähendamiseks muudetakse **erakonnaseadust, tugevdatakse Erakondade Rahastamise Järelevalve Komisjoni** ning otsitakse mooduseid suurendamiseks **sihtasutuste ja mittetulundusühingute aruandluskohustust ja läbipaistvust**.
- Ühiskonna laiemaks osalemiseks riigivalitsemises arendatakse uus **digitaalne ja kõigile jälgitav koosloome keskkond**, mis võimaldab huvirühmade ja ekspertidega koostöös avatumat poliitika- ja õigusloomet.
- Riigisektori toimimise tõhustamiseks viiakse ellu uuendatud **Riigireformi tegevuskava** ja otsitakse ametite konsolideerimisvõimalusi.
- Digitaalse õigusriigi toimimise tõhustamiseks jätkatakse **justiitsvaldkonna digitaliseerimist**.
- Vägivaldsete kuritegude vähendamiseks viiakse ellu **vägivalla ennetamise kokkulepe ja tegevuskava**, otsitakse võimalusi **taasühiskonnastamise tõhustamiseks** ning arendatakse välja usaldusväärne **retsidiivsuse ja eluolu monitooringu süsteem**.
- Kasvatatakse avalikus sektoris **võimekust kasutada teadus- ja arendustegevust** valdkondlike poliitikate elluviimisel.
- **Soodustatakse uuenduslike ja teadmusmahukate lahenduste kasutuselevõttu** avalikus sektoris, milleks toetatakse valdkondliku teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni projekte, sh eksperimenteerimist.

Mõõdikud:

- Hea valitsemise indeks (Maailmapank: Worldwide Governance Indicators): Arvamusvabadus ja osalemine (algtase 1,21; sihttase 2023. a: 1,21)
- Eestit turvaliseks riigiks pidavate inimeste osakaal (algtase 2020. a: 92%; sihttase 2023. a: vähemalt 94%)

2. TULEMUSVALDKONNAD

Selles peatükis on ülevaade tulemusvaldkondadest, nende eesmärkidest, olukorrast ja rahastamisest. Riigi strateegiline planeerimine ja eelarve on jaotatud tulemusvaldkondade järgi. Nende valdkondade eesmärke saavutatakse programmide abil, mille eesmärgid, mõõdikud ja olulisemad tegevused on kirjeldatud samuti käesolevas peatükis.

Tulemusvaldkondade olukorra ülevaade kajastab peamiste näitajate abil ainult üldisemaid trende. Detailsema ülevaate valdkondade seisust leiab vastavatest valdkondlikest arengukavadest ja programmidest. Tagasiside tulemustest annavad iga valdkonna tulemusaruanded, ministriumite majandusaasta aruannete tegevusaruanded ja riigi majandusaasta aruande koosseisus olev tegevusaruanne.

2.1 Heaolu

Tulemusvaldkonna eesmärk

Tööhõive kõrge tase ning pikk ja kvaliteetne tööelu.

Sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähenemine, sooline võrdsus ning suurem sotsiaalne kaasatus.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus samal ajal on pikenenud inimeste eluiga ja inimesed elavad kauem tervena. Arvestades 5–14-aastaste ja 55–64-aastaste inimeste arvu suhet rahvastikus, lahkub eeloleval kümnendil Eesti tööturult hinnanguliselt rohkem inimesi, kui sinna juurde tuleb. Analüüside kohaselt on 2024. aastaks Eestis pea 50 000 tööealist inimest vähem. See tekitab surve hõivatutele, et rahuldada tööjõuturu vajadused ja kindlustada adekvaatne sotsiaalse kaitse tase. Järjest rohkem tuleb tähelepanu pöörata sotsiaalkindlustussüsteemi finantsilise jätkusuutlikkuse küsimusele.

Ehkki keskmine oodatav eluiga on aastate jooksul oluliselt pikenenud, on tervena elada jäänud eluiga Eesti 2019. aasta andmetel üle 65-aastastel naistel (7,2 aastat) ja meestel (6,4 aastat) võrreldes Põhjamaade (2018. aastal naistel Rootsis 15,8 ja Taanis 11,8 ning meestel vastavalt 15,6 ja 10,8) ja Euroopa Liidu keskmisega (naistel 10,0 aastat ja meestel 9,9) väga lühike ning üle 65-aastased inimesed vajavad Euroopa Liidu keskmisest suurema tõenäosusega kõrvalist abi igapäevatoimingutes ja enesehoolduses ning neil on liikumispiirangud. 2020. aasta andmetel hindas ligi 21% (2019. a oli vastav näitaja ligi 25%) 65-aastastest ja vanematest inimestest, et nende igapäevategevus on terviseprobleemidest tulenevalt suurel määral piiratud.

Eesti on vananeva ja väheneva rahvaarvuga riik, kus inimeste keskmine eeldatav eluiga on küll viimastel aastatel oluliselt pikenenud³, kuid samasugust positiivset trendi pole näidanud tervena elada jäänud eluiga⁴ – kuigi Eesti elanikud elavad keskmiselt kauem kui varem, vajavad üle 65-aastased Eesti elanikud võrreldes teiste eurooplastega Euroopa Liidu keskmisest suurema tõenäosusega kõrvalist abi igapäevatoimingutes ja enesehoolduses. 2020. aasta andmetel hindas ligi 21% 65-aastastest ja vanematest inimestest, et nende igapäevategevus on terviseprobleemidest tulenevalt suurel määral piiratud.

Samal ajal on suurenemas nii eakate kui erivajadusega inimeste arv ja osakaal rahvastikus. Kui 2020. aasta 1. jaanuari seisuga oli 65-aastaste ja vanemate osakaal rahvastikus 20%, siis Statistikaameti rahvastikuproгноosi põhistsenaariumi järgi suureneb see 2040. aastaks 25,6%-ni. 2020 aasta alguses oli Eestis erineva ametliku puude raskusastme ja liigiga inimesi kokku 154 280, mis moodustas rahvastikust 11,6%. Prognooside kohaselt see osakaal suureneb ning 2040. aastaks võib puudega inimesi olla Eestis hinnanguliselt 17% rahvastikust.

Rahvastiku vananemisega suureneb tulevikus nõudlus toetavate teenuste ja kvaliteetsete hooldusvõimaluste järele. Pikaajalise hoolduse teenuseid ja abi saadi 2019. aastal kokku hinnanguliselt ligi 71 100 teenusekohal, kuid tegelikult näitavad uuringud, et vajadus on umbes 118 500 teenusekoha järele.

Sotsiaalsed siirded ehk rahalised toetused ja hüvitised (sh pensionid) kokku vähendasid 2019. aastal elanikkonna absoluutset vaesust ligi 89,5% ulatuses (19,7 protsendipunkti võrra) ehk ilma rahaliste toetuste ja hüvitisteta oleks absoluutses vaesuses elanud hinnanguliselt 22,0% Eesti elanikest. Ka mõju suhtelise vaesuse vähenemisele on oluline – 2019. aastal vähendasid sotsiaalsed siirded, sh pensionid, elanikkonna suhtelise vaesuse määra ligi 47,9% võrra (19 protsendipunkti). Erinevatest sotsiaalsete siirete liikidest vähendab elanikkonna vaesust enim vanaduspension. 2018. aastal vähendas vanaduspension kogu elanikkonna absoluutset vaesust 14,1 protsendipunkti (85%) võrra ja suhtelist vaesust 9,8 protsendipunkti (31%) võrra. Vanaduspensionil on suurim mõju 65-aastaste ja vanemate elanike vaesuse näitajatele, kuna nende jaoks on vanaduspension üldjuhul peamine sissetulekuallikas.

Aastatel 2011-2019 suurenesid järjepidevalt nii hõivatute arv kui tööhõive määr ning keskmine tööhõive määr tõusis 2019. aastal rekordiliselt kõrgele – 79,9%-ni. 2020. aastal toimus positiivse trendi pööre halvemuse suunas, mida põhjustas COVID-19. Eriolukorra kehtestamise tõttu olid paljud ettevõtted sunnitud oma tegevuse peatama. Eriti puudutas see toitlustust ja majutust ning teisi turismi, kultuuri ja meelelahutusega seotud tegevusalasid. Tööhõive kiire vähenemise tõttu langes aasta keskmine tööhõive määr 78,6%-ni. Tööga hõivatuid oli 2020. aastal kokku 656 600, mis on 14 700 võrra vähem kui 2019. aastal. Vaatamata langusele ületas 20-64-aastaste tööhõive määr 2020. aastaks seatud sihttaseme 76% ja on endiselt Euroopa Liidu liikmesriikide seas üks kõrgema tööhõivega riike (4. kohal).

Töötute arv suurenes 2020. aastal 47 900-ni, mis oli 16 600 võrra enam kui eelneval aastal. Töötuse määr kasvas vastavalt 4,4%-lt 2019. aastal 6,8%-ni 2020. aastal. Regiooniti erinesid töötuse määrad rohkem kui kaks korda. Kõrgeim oli töötuse määr Kirde-Eestis (12,3%), ülejäänud piirkondades jäi töötuse määr vahemikku 6-7%.

Kõige enam kannatasid COVID-19 tõttu noored, kellel paljud töökohad teenindussektoris kadusid. Noorte töötuse määr kerkis aastaga 11,1%-lt 17,9%-ni. Suureneva töötuse tingimustes hakkas kasvama ka pikaajaline töötus, mis 2020. aastal ulatus 1,2%-ni.

Naiste palgad on Eestis meestega võrreldes keskmiselt oluliselt madalamad. Statistikaameti andmetel oli sooline palgalõhe Eestis 2019. aastal 17,1%. Vaatamata palgalõhe jätkuval vähenemisele (võrreldes 2018. aastaga vähenes palgalõhe 0,9 protsendipunkti), on sooline palgalõhe Eestis endiselt oluliselt suurem kui teistes Euroopa Liidu liikmesriikides, olles Eurostati 2019. aasta esialgsetel andmetel 21,7%.

2020. aasta alguses elas Eestis 257 044 alla 18-aastast last, mis moodustas kogu elanikkonnast 19%. 2000. aasta algusega võrreldes on alaealiste laste arv vähenenud enam kui 55 300 võrra ja osakaal elanikkonnas vähenenud 3 protsendipunkti (alaealiste osakaal elanikkonnas oli 2000. aasta alguse seisuga 22%).

Statistikaameti andmetel registreeriti 2019. aastal Eestis 14 099 elussündi ja 15 401 surma ehk aasta jooksul suri 1302 inimest enam kui sündis ning loomulik iive oli seega negatiivne. 2019. aastal sündis 268 last vähem kui 2018. aastal. Rahvastiku vananemine on toonud kaasa suurenenud surmade arvu, mis hoiab loomulikku iivet jätkuvalt negatiivseks. Kolmandaid lapsi sündis 2019. aastal 2773 (45 lapse võrra vähem kui 2018. aastal). Eestis on seejuures võrdlemise head väljavaated sündimuse kasvuks, sest keskmine soovitud laste arv ületab saadud laste arvu oluliselt. Naiste puhul on soovitud keskmine laste arv 2,594 ja meeste puhul 2,55, mis on üks Euroopa paremaid näitajaid, sarnanedes Põhjamaade, Läti ja Iirimaa samade näitajatega.

2019. a jooksul registreeriti Eestis ca 550 laste vastu suunatud seksuaalkuritegu ning üle 4000 perevägivallakuriteo, millest ligi 30% puhul olid ohvriks (sh vägivalla tunnistajaks) lapsed. Turvakoduteenust vajas 784 last, neist 683 last saabusid ilma vanema või täiskasvanud saatjata. Laste väärkohtlemise peamisi põhjuseid on ühiskonnas levinud hoiakud laste kasvatamise ja lapsevanemaks olemise suhtes ning puudulikud vanemlikud oskused ja ka laiemalt suhtlemisoskused. Koguni 42% Eesti lapsevanemaid peab laste füüsilist karistamist teatud olukordades vajalikuks ja mõistetavaks kasvatusvahendiks. Kriminaaluurimiseni jõudnud laste väärkohtlemise juhtumitest ilmneb, et vanemad kasutavad laste suhtes vägivalda enamasti kas tulenevalt teadmatusest, oskamatusesest või jõuetusest.

2019. aasta lõpu seisuga elas asutusepõhisel hooldusel ca 34% kõigist asendushooldusel viibivatest lastest (ca 800 last). Kuigi asutusepõhisel hooldusel elavate laste arv on järk-järgult vähenenud, on perepõhise hoolduse osakaalu tõus olnud soovitud tagasihoidlikum, seda eriti hooldusperes kasvavate laste osas.

Tabel 2. Heaolu tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase		Viiimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Suhtelise vaesuse määr, % <i>Allikas: Statistikaamet; Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	18,9 (2019)	14,8	14,8	14,8	14,8
	Naised	22,3 (2019)	15,2	15,2	15,2	15,2
	Kokku	20,7 (2019)	15	15	15	15
Absoluutse vaesuse määr 0-17 aastaste laste seas, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>		2,5 (2019)	3,2	3,1	3,0	2,9
Absoluutse vaesuse määr, % <i>Allikas: Statistikaamet; Eesti sotsiaaluuring</i>	Mehed	2,7 (2019)	3,4	3,3	3,2	3,1
	Naised	1,7 (2019)	2,5	2,4	2,3	2,2
	Kokku	2,2 (2019)	2,9	2,8	2,7	2,6
Naiste ja meeste keskmiste tunnipalkade vahe ehk sooline palgalõhe, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>		17,1 (2019)	18,9	18,5	18,1	
Loomulik iive		-1302 (2019)	Positiivne	Positiivne	Positiivne	Positiivne
Summaarne sündimuskordaja		1,66 (2019)	1,65	1,67	1,67	1,67
Tööelu kestus, aastates <i>Allikas: Eurostat</i>	Mehed	39,5 (2019)	40,1	40,2	40,3	40,3
	Naised	38,5 (2019)	38,2	38,3	38,4	38,5
	Kokku	39,0 (2019)	39,1	39,2	39,3	39,4
Tööhõive määr 20-64-aastaste seas, % <i>Allikas: Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu-uuring</i>	Mehed	81,5 (2020)	82,9	82,9	83,0	83,1
	Naised	75,7 (2020)	75,9	76,0	76,1	76,2
	Kokku	78,6 (2020)	79,4	79,5	79,6	79,7

Tabel 3. Heaolu tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	4 451 652	4 740 601	4 938 240	5 076 766
Investeeringud	980	818	772	772

Heaolu tulemusvaldkonna programmid: Sotsiaalkindlustuse programm, Hoolekandeprogramm, Soolise võrdsuslikkuse programm, Tööturuprogramm ning Laste ja perede programm on

koostatud Heaolu arengukava 2016–2023 elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programmid keskenduvad sotsiaalse ebavõrdsuse ja vaesuse vähendamisele ning inimeste iseseisva toimetuleku, kogukonnas elamise ning ühiskonnas osalemise toetamisele. Programmide eesmärkide saavutamise, tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Sotsiaalministeerium kootöös valitsemisala erinevate asutustega.

2021. aasta alguses vahetus Vabariigi Valitsus ning sellega seoses jaotati ümber ministrite pädevused ministeeriumi juhtimisel ja vastutusvaldkonnad. Rahvastikuministri koht kaotati ning perepoliitika ja rahvastikupoliitika teemad liikusid Siseministeeriumist Sotsiaalministeeriumi valitsemisalasse ning kajastatakse tulemusvaldkonna „Heaolu“ all. Muudatus võimaldab kõik laste ja perede heaolu (sh toimetulekut) puudutavad universaalsed ja sihistatud meetmed koondada ühe valdkondliku arengukava alla ning kajastada rahvastikupoliitika ja sündimuse suurendamist puudutavad teemad samuti terviklikult teiste „Heaolu“ tulemusvaldkonna all käsitletavate tihedalt seotud valdkondadega.

2.1.1 Sotsiaalkindlustuse programm

Programmi eesmärk

Inimeste majanduslik toimetulek on aktiveeriva, adekvaatse ja jätkusuutliku sotsiaalkaitse toel paranenud.

Tabel 4. Sotsiaalkindlustuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/sihttase		Viimane tegelik tase		2022	2023	2024	2025
Absoluutse vaesuse määr vanuserühmades 0–17, 18–64 ja 65+, % ¹ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>	0–17	Mehed	2,1 (2019)	3,1	3,0	2,9	2,9
		Naised	3,0 (2019)	3,4	3,3	3,2	3,2
		Kokku	2,5 (2019)	3,2	3,1	3,0	3,0
	18–64	Mehed	3,7 (2019)	4,1	4,0	3,9	3,9
		Naised	2,0 (2019)	2,9	2,8	2,7	2,7
		Kokku	2,9 (2019)	3,5	3,4	3,3	3,3
	65+	Kokku ²	NA (2019)	0,7	0,7	0,7	0,7
Ilmajäetuse määr kogu elanikkonnas, % ³ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti sotsiaaluuring</i>		Mehed	5,9 (2020)	5,2	4,6	4,0	4,0
		Naised	7,0 (2020)	6,3	5,7	5,1	5,1

¹Näitab nende inimeste osakaalu, kelle netosissetulek leibkonnaliikme kui tarbimisühiku kohta (ekvivalentnetosissetulek) kuus tarbimiskaalude 1:0,7:0,5 korral on absoluutse vaesuse piirist ehk arvestuslikust elatusmiinimumist madalam. Arvestuslik elatusmiinimum on inimesele vajalike elatusvahendite väikseim kogus, mis katab tema igapäevased vajadused. Elatusmiinimum koosneb arvestuslikust minimaalsest toidukorvist ja individuaalsetest mittetoidukulutustest, sh eluasemekulutused.

² Soolist lõiget pole valimi piirangute tõttu võimalik välja tuua.

³ Näitab nende inimeste osakaalu, kes ei saa endale võimaldada vähemalt nelja komponenti üheksast: 1) üüri- ja kommunaalkulude tasumist, 2) kodu piisavalt soojana hoidmist, 3) ettenägematuid kulutusi, 4) üle päeva liha, kala või nendega samaväärseid valke sisaldava toidu söömist, 5) nädalast puhkust kodust eemal, 6) autot, 7) pesumasinat, 8) värvitelerit, 9) telefoni. Sügava materiaalse ilmajäetuse määr ei kirjelda seega üksnes sissetulekuvaesust, vaid laiemat materiaalset toimetulekut.

Möödik/sihttase	Viimane tegelik tase		2022	2023	2024	2025
	Kokku	6,5 (2020)	5,8	5,2	4,6	4,6

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- I samba pensionireformiga muutub alates 2021. aastast pensionile jäämine paindlikumaks, mis võimaldab inimestel valida sobiva pensionile jäämise aja ja pensioni suuruse. Pensionide adekvaatsuse tagamiseks täiendatakse 2021. aastast I samba pensionivalemit ühendosaga, mille suurus sõltub 50% ulatuses sotsiaalmaksust ja 50% ulatuses staažist. Ühendosa lisandumine aeglustab I samba pensioni ebavõrdsuse kasvu ja tagab madalapalgalistele vanaduses parema sissetuleku. Alates 2027. aastast on pensioniiga seotud Statistikaameti poolt arvatava keskmise eeldatava elueaga. See muudatus hoiab pensioniea eluea muutustega automaatses tasakaalus ja võimaldab eluea pikenemisel maksta tulevastele pensionäridele praegusega samaväärseid pensione.
- Tulenevalt riikliku pensionikindlustuse seadusest analüüsib Sotsiaalministeerium koostöös Rahandusministeeriumiga iga viie aasta tagant pensionide arvutamise aluste mõju pensionikindlustussüsteemi finantsilisele ja sotsiaalsele jätkusuutlikkusele ning Vabariigi Valitsus esitab Riigikogule vajaduse korral ettepanekud muudatusteks. Analüüs käsitleb nii pensioni I kui II sammast.
- Pensionäride õiglasemaks kohtlemiseks teeb Sotsiaalministeerium 2021.a septembris Vabariigi Valitsusele ettepaneku reformida soodustingimustel vanaduspensionide seaduse ja väljateenitud aastate pensionide seaduse pensionid, kuna pensioni saamise tingimused ei vasta enam algele eesmärgile. Samal ajal analüüsib Rahandusministeerium koostöös Sotsiaalministeeriumiga töandjapensioni soodustamise võimalusi.
- Sotsiaalkindlustussüsteem peab senistest enam arvestama inimeste piiriülese liikumisega.
- Töövõimetuspensionide reformimine Eestis tõi kaasa vajaduse avada Moldova, Ukraina, Venemaa ja Kanadaga sõlmitud sotsiaalkindlustusalased lepingud. Moldovaga sõlmitud lepingu muutmise protokollit ratifitseerimise eelnõu on esitatud Riigikogule 2021. aasta alguses. Venemaaga sõlmitud lepingu muutmise protokollit eelnõu on kavas esitada Vabariigi Valitsusele 2021. aasta oktoobriks. Kanada ja Ukrainaga on lepingute muutmise läbirääkimised jätkuvad, edasiminekuks sõltub teise poole koostöövalmidusest. Samuti liigutakse edasi uute lepingute sõlmimisega, esimene prioriteet on USA, kellega jätkatakse läbirääkimisi.
- Riiklikus pensionisüsteemis on arvukalt skeeme, mida Sotsiaalministeerium analüüsib koostöös Sotsiaalkindlustusametiga, et lõpptulemina tagada inimestele lihtne, kättesaadav ja tõhus pensioni kompleksteenuse.
- Alates 01.01.2023.a jõustub erakorraline pensionitõus 20€.
- Alates 1. jaanuarist 2023 muutub tulumaksu arvestus selliselt, et keskmine vanaduspension püsib Eestis tulumaksuvaba.

Tabel 5. Sotsiaalkindlustuse programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	2 760 241	3 030 918	3 200 037	3 289 277

2.1.2 Hoolekandeprogramm

Programmi eesmärk

Inimeste võimalused iseseisvalt toime tulla, kogukonnas elada ning ühiskonnas osaleda on tänu efektiivsele õiguskaitsele ja kõrval abile paranenud

Tabel 6. Hoolekandeprogrammi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2021	2022	2023	2024	2025
Kodust iseseisvat toimetulekut toetavate avahooldusteenuste ehk mitteinstitutsionaalsete teenuste ja ööpäevaringse institutsionaalse hooldusteenuse saajate suhtarv ⁴ <i>Allikas: Sotsiaalministeeriumi hoolekandestatistika, Sotsiaalkindlustusamet</i>	1,0 (2019)	1,3	1,4	1,4	1,4	1,4

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Lähiaastate suurimaks ülesandeks on arendada välja toimiv pikaajalise hoolduse süsteem, mille peamine eesmärk on vähendada perekonnaliikmete hoolduskoormust ja tagada teenuste kättesaadavus. Pikaajalise hoolduse süsteemi toimimise ja inimestele vajaduspõhise abi tagamise eeldused on, et pikaajalise hoolduse süsteemi ressursid on planeeritud mõistlikult, jätkusuutlikult ja säästlikult ning teenuste jätkusuutlikuks ja kvaliteetseks osutamiseks on olemas tööjõud, õppevõimalused, motiveeriv töötasu ja kaasaegsed töötingimused. Plaanis on suurendada pikaajalise hoolduse kättesaadavuse tagamiseks teenusemahtusid ja teenusesaajate ringi selliselt, et pakkuda teenuseid ka neile, kes neid küll vajavad, kuid on praegu tihtipeale täies ulatuses oma lähedaste hooldada, kuna pikaajalise hoolduse teenused pole välja arendatud või ei vasta sihtrühma vajadustele. Eesmärgiks on ka vähendada hooldusvajadusega inimeste ja nende perede omaosalust hooldusteenuste eest tasumisel. Pikaajalise hoolduse reformi õnnestumise eelduseks on oluline lähiaastatel senisest paremini tööle saada ka valdkondade ülene hooldusteenuste koordinatsioon. Oluline on koostöö kohalike omavalitsustega, nende võimestamine ning jõustamine ja sotsiaal- ja tervisevaldkonna poliitika integreerimine. Pikaajalise hoolduse ressursid hõlmavad nii inimesi kui rahalisi vahendeid. Tööjõudu puudutavate teemade all vajavad pikaajalisi lahendusi nii töötajate palga- kui kvalifikatsiooniküsimused. Samuti tuleb reformide õnnestumiseks tagada kvalifitseeritud sotsiaaltööd tegevaate spetsialistide ettevalmistus ja olemasolu. Analüüs ja ettepanekud pikaajalise hoolduse teenuste inimesekeskse korraldamise kohta sotsiaal- ja tervishoiuvaldkonna parema integreerimise kaudu tuleb esitada Vabariigi Valitsusele 2022. a juunis. Samuti on Sotsiaalministeeriumil koostöös Rahandusministeeriumiga plaanis töötada 2022. aasta märtsiks välja Eesti oludesse sobivate rahastusmodelite ja finantseerimisallikate alternatiivid, mille toel tagada pikaajalise hoolduse teenuste osutamise jätkusuutlikkus.

⁴ Mõõdik näitab avahooldusteenuseid kasutavate eakate, tööealiste puudega inimeste ja psüühiliste erivajadustega inimeste ning ööpäevaringset institutsionaalset hooldusteenust saavate inimeste suhtarvu. Eesmärk on see, et avahooldusteenuste kasutajate arv teenust vajavate inimeste hulgas kasvaks ning ületaks institutsionaalset teenust saavate inimeste arvu.

- Rehabilitatsiooniteenust osutatakse juhul, kui see on vajalik iseseisvaks toimetulekuks ja sotsiaalseks integratsiooniks. Peale teenuse osutamise eakatele ja täisealistele puudega inimestele jätkatakse rehabilitatsiooniprogrammide arendamist uudsetel alusel, teenuste hindade korrigeerimist koostatud kulumudelitest lähtuvalt, arendatakse rahvusvahelisel funktsioneerimisvõime, vaeguste ja tervise klassifikatsioonil (RFK) põhinevaid hindamismetoodikaid ning koolitatakse teenuseosutajaid.
- Pärast pikaajalist isikukeskse teenusmodeli (ISTE) piloteerimist erihoolekandes koostatakse 2022. aastal eelnõu muudatuste elluviimiseks ja erihoolekande teenuste osaliseks või täielikuks üleviimiseks kohaliku omavalitsuse tasandile. Kuna erihoolekandeteenuse baasrahastus vajab korrastamist, esitatakse riigieelarve lisataotlus nagu ka varasemalt.
- Pärast pikaajalist isikukeskse teenusmodeli (ISTE) piloteerimist erihoolekandes koostatakse 2022. aastal eelnõu muudatuste elluviimiseks ja erihoolekande teenuste osaliseks või täielikuks üleviimiseks kohaliku omavalitsuse tasandile. Erihoolekandeteenuse baasrahastus vajab korrastamist ning eelarveliste võimaluste tekkimisel ka lisarahastamist.
- Jätkatakse hoolekande ja tervishoiusüsteemi integreerimist. Jätkuvad tegevused riskihindamismudeli, erinevate sihtrühmade teekondade kaardistamise ja erinevate valdkondade rollide täpsustamisega ning tehakse ettevalmistusi integreeritud poliitikakujundamise andmestiku loomise ettevalmistamiseks.
- Abivahendite süsteemi lihtsustamine jätkub, korrastatakse süsteemi tervishoiu ja hoolekande süsteemi üleselt, seda kliendisõbralikumaks muutes.
- Ülesandeks on pakkuda nii riiklikke kui ka kohalike omavalitsuse poolt korraldatavaid teenuseid lähtuvalt inimese abivajadusest, ilma eelneva puude raskusastme tuvastamise otsuseta, lihtsustades seeläbi inimese jõudmist talle vajaliku abini. Ülesanne puudutab kõiki kohaliku omavalitsuse korraldatavaid teenuseid, abivahendeid, erihoolekandeteenuseid ja sotsiaalse rehabilitatsiooni teenust. 2022–2025 RES ja RE eelarveläbirääkimistel ELVL-iga tegime ettepaneku viia teenuste osutamise korrad kooskõlla sotsiaalhoolekande seadusega, siduma teenuste ja muu abi saamine lahti puude raskusastme tuvastamise nõudest ning asendama selle abivajaduse hindamisega.
- Toimub puude raskusastme tuvastamise meetoodika kirjeldamine, mille eesmärk on selgitada, millistel alustel ekspertarst puude raskusastet tuvastab. Seeläbi muutub puude raskusastme tuvastamise protsess paremini mõistetavaks nii taotlejale kui ka spetsialistile.
- Kohalike omavalitsuste nõustamine sotsiaalteenuste korraldamisel. Sotsiaalteenuste kättesaadavuse, eriti koduses keskkonnas elamist toetavate hooldusteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamisel on oluline jätkata kohalike omavalitsuste nõustamist eelkõige hoolduskoormust ja toimetulekuraskuste tekkimist või süvenemist ennetavate ja leevendavate uuenduslike teenuste arendamisel. Erilise fookuse all on 2020-2021 aastatel Ida-Virumaa kohalikud omavalitsused, kellega koostöös viiakse läbi arendusprogrammi pilootprojekti, millega toetatakse kohalikke omavalitsusi sotsiaal- ja hoolekandeteenuste arendamisel. Arendusprogrammiga soovib Sotsiaalministeerium suurendada riigipoolset tuge Ida-Virumaa KOV-idele sotsiaalhoolekandelistele ülesannete täitmisel, suurendades seeläbi nende võimekust reageerida valdkondlikele kitsaskohtadele sotsiaalteenuste korraldamisel ning toetades KOV-i juhtimise ja institutsionaalse võimekuse kasvu. Arendusprogramm sisaldab nõustamisi, koolitusi ja teenusedisaini meetoodika rakendamist. Antud arendusprogramm on riigi esmane katseprojekt, mille eesmärk on toetada ühte regionaalset piirkonda sotsiaalteenuste strateegilisel planeerimisel ja teenuste kättesaadavuse parandamisel.
- 2020. aastal kinnitas Vabariigi Valitsus roheline raamatu „Tehnoloogiakasutuse suurendamine inimese igapäevase toimetuleku ja heaolu toetamiseks kodus“, mille eesmärk on sõnastada arengusuundi ja lahendusettepanekuid uudsete lahenduste rakendamiseks sotsiaalsektoris, pakkudes võimalusi edasisteks poliitikakujundusteks. Ennekoike on

plaanis rohelises raamatus toodud ettepanekuid arvesse võtta pikaajalise hoolduse reformi käigus, et toetada inimeste igapäevast toimetulekut ning rakendada innovaatilisi abinõusid teenuste korraldamisel. 2018 – 2020 viidi Euroopa Sotsiaalfondi rahastuse toel ja koostöös MTÜga Eesti Külaliikumine Kodukant ellu katseprojekt, mille eesmärk oli välja töötada üle-eestiliseks rakendamiseks sobiv koostöömudel vabatahtlike kaasamiseks ja rakendamiseks hoolekandes. Katseprojekt kinnitas, et vabatahtlike süsteemne kaasamine hoolekande valdkonnas on täna veel uudne lähenemisviis. Kaheaastase projekti tulemusena on selgunud, et üle-eestiliselt on sobivaim korraldada vabatahtliku tegevust hoolekandes kolmetasandilise koostöömudeli kaudu, mille igal tasandil on selge roll ja ülesanded.

- Sellest tulenevalt on 2021. aastal plaanis laiendada välja töötatud vabatahtlike kaasamise ja rakendamise mudelit üle-eestiliselt. Vabatahtlike kaasamine hoolekandesse toetab olulisel määral inimeste iseseisvat toimetulekut oma kodus. Teenuse üle-eestiline pakkumine toetab olulisel määral abivajavate iseseisvat toimetulekut oma kodus, sest paindlik ja inimlik tugi parandab abivajajate elukvaliteeti, täiendab ametlikke teenuseid, aitab edasi lükata abivajaduse süvenemist ja/või ennetada institutsionaalsetele hooldusteenustele paigutamist. Tänapäevaks on loodud vundament koostöömudeli rakendamiseks – olemas on koolitatud vabatahtlikud ning huvi seltside, omavalitsuste kui teenuse pakkujate poolt. Sotsiaalministeeriumil on plaanis esitada 2023. aasta riigieelarvesse lisavahendite taotlus hoolekande valdkonnas vabatahtliku tegevuse keskse koordineerimisega seotud kulude katmiseks.
- Astangu Kutserehabilitatsiooni Keskuse eestvedamisel koostati tõlketeenuste kontseptsioon, mille tulemina töötati välja kaug- ja kirjutustõlketeenus, mida võimaldatakse lastele, vähenenud töövõimega tööelastele ja vanaduspensionistidele kuulmislangusega inimestele. Tõlketeenuste kättesaadavuse parandamiseks võimaldatakse alates 2018. aastast Sotsiaalkindlustusameti kaudu Euroopa Sotsiaalfondi toel kurtidele viipekeele kaugtõlketeenust ja vaekuuljatele kirjutustõlketeenust. Sotsiaalkindlustusameti kaudu osutatava kaugtõlketeenuse korralduse eesmärk, et toetada kohalikke omavalitsusi ning parandada teenuse kättesaadavust kuulmispuudega inimestele. Kui algselt võimaldati tõlketeenuseid vaid tööelastele, siis alates 2021. aastast on teenuse osutamist laiendatud ka lastele ja vanaduspensionistidele kuulmispuudega inimestele. Tõlketeenuste korraldamisel on võetud sihiks, et teenust korraldab jätkuvalt Sotsiaalkindlustusamet ning alates 2023. aastast on teenuse rahastamine tagatud riigieelarvest.
- Toimub ohvriabi süsteemi arendamine, et tagada kõikidele vägivalla ja kuriteo ohvritele asjakohane abi ja toetus. Ohvriabi seaduse eelnõu esitatakse Vabariigi Valitsusele 2021. aasta detsembris.
- Ohvriabisüsteemi osana ööpäevaringse kriisinõustamistelefoni 116 006 teenuse töös hoidmine ja nõustamise võimekuse suurendamine nii telefonile vastamise kui www.palunabi.ee lehel vestlusakna kaudu, sh ka inimkaubanduse juhtumite ja psühhosotsiaalse kriisiabi korraldamise keskpunktiks olemiseks.
- Kriisiabi võimekuse suurendamine, et tagada traumasurmade ning muude suure mõjuga vägivallajuhtumite ja õnnetuste korral ohvriabi õigeaegne välja reageerimine.
- Vaimse tervise kriisiabi meeskonna loomine ohvriabi juurde, et korraldada, arendada, ja pakkuda lihtsalt kätte saadavat esmatasandi abi vaimse tervise murede korral.
- Seksuaalvägivalla kriisiabikeskuste (SAK) teenuse tugevdamine ja standardiseeritud abi tagamine kõikidele pöördujatele, nii akuutsete kui vanemate juhtumite puhul.
- Perevägivalla juhtumite puhul kannatanu kaitse ja võimestamise tagamise, toimepanijate adekvaatse kohtlemise ning ametkondade koostöö tugevdamise praktikate juurutamine jätkub.
- Vägivalla toimepanijatele suunatud tegevuste arendamine ning vägivallast loobumise tugiliini võimekuse suurendamine.

- Võrdse kohtlemise valdkonnas jätkuvad tegevused mitmekesisuse edendamise suunal (mitmekesise töökoha määrgis, mitmekesisuse kokkulepe, mitmekesisuse päev). Võrdse kohtlemise seaduse eelnõu esitatakse Vabariigi Valitsusele 2022.a alguses.
- Jätkub ligipääsetavuse direktiivi tööühma töö ligipääsetavuse direktiivi riigisiseseks ülevõtmiseks. Samuti jätkub ligipääsetavuse rakkerühma töö, mis esitab oma ettepanekud ligipääsetavuse parandamiseks Vabariigi Valitsusele 2021. aasta suvel.

Tabel 7. Hoolekandeprogrammi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	86 655	76 267	67 445	65 079
Investeeringud	867	738	738	738

2.1.3 Soolise võrdõiguslikkuse programm

Programmi eesmärk

Naistel ja meestel on kõigis ühiskonnaelu valdkondades võrdsed õigused, kohustused, võimalused ja vastutus.

Tabel 8. Soolise võrdõiguslikkuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Matemaatika, teaduse ja tehnoloogia eriala lõpetanud naiste arv tuhande 20–29-aastase naise kohta <i>Allikas: Statistikaamet</i>	14,1 (2018/2019)	14,5	14,8	15,1	15,1
Nende elanike osakaal, kes peavad soolist palgalõhet pigem suureks või väga suureks probleemiks, % <i>Allikas: algtaase 2015 EMORi omnibuss, edaspidi soolise võrdõiguslikkuse monitooring</i>	64 (2016)	-	-	-	-
Soolise võrdõiguslikkuse indeks <i>Allikas: Euroopa Liidu soolise võrdõiguslikkuse Instituut (EIGE)</i>	59,8 (2019)	-	63,3	-	-

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Soolise palgalõhe vähendamiseks soodustatakse läbipaistvate ning objektiivsetel kriteeriumidel põhinevate töö hindamise ja palgasüsteemide kasutuselevõttu, sh tehes töandjatele kättesaadavaks organisatsiooni soolise võrdõiguslikkuse olukorra analüüsimist ning soolise võrdõiguslikkuse edendamise planeerimist lihtsustava ja toetava digitööriista. 2022. a. I kvartalis esitatakse Vabariigi Valitsusele ettepanekud soolise võrdõiguslikkuse seaduse muutmiseks soolise palgalõhe vähendamise toetamiseks.
- Viiakse ellu teavitustegevusi nii laiema elanikkonna kui olulisemate siht- ja sidusrühmade teadlikkuse suurendamiseks soolistest stereotüüpidest ja nende negatiivsest mõjust igapäevaelule, otsustele ning majanduse ja ühiskonna arengule, samuti soolise võrdõiguslikkuse edendamise vajadusest ja võimalustest. Eraldi pööratakse tähelepanu

soolise võrdõiguslikkuse alase teadlikkuse tõstmisele ja soolise võrdõiguslikkuse edendamise valmiduse suurendamisele noorte ja kohaliku omavalitsuse poliitikakujundajate ning otsustajate seas. Norra ja Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) finantsmehhanismide programmi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ raames tehakse soolise võrdõiguslikkuse virtuaalse kompetentsikeskuse (võrdsuskeskus) kaudu poliitikakujundajatele, tööandjatele ja haridustöötajatele kättesaadavaks kasutajasõbralikud veebipõhise õppe võimalused soolise võrdõiguslikkuse edendamise alase võimekuse toetamiseks. Soolise segregatsiooni vähendamiseks haridusvalikutes ja tööturul loodusteaduste, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika ning hariduse, tervishoiu ja hoolekande valdkondades toetatakse struktuurivahenditest haridusasutuste, personaliotsingufirmade ja tööandjate teadmispõhiseid ühistegevusi, tõstetakse ühiskonna ja spetsiifiliste siht- ning sidusrühmade soolise võrdõiguslikkuse alast teadlikkust ning töötatakse välja sooliste stereotüüpide leviku ja segregatsiooni vähenemist toetavad tööriistad.

- Viiakse ellu tegevusi toetamaks soopõhise statistika, andmete ja analüüside kättesaadavust kõigi ministeeriumide vastutusvaldkondades.
- Eraldi pööratakse tähelepanu Euroopa Liidu ühtekuuluvuspoliitika fondidest rahastatavate tegevuste puhul soolise võrdõiguslikkuse põhimõtte arvestamise soodustamisele ja toetamisele meetmete väljatöötamisel, rakendamisel, seires ja hindamisel.

Tabel 9. Soolise võrdõiguslikkuse programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	1 422	1 280	1 113	1 103

2.1.4 Tööturuprogramm

Programmi eesmärk

Tööjõu nõudluse ja pakkumise vastavus tagab tööhõive kõrge taseme ning kvaliteetsed töötingimused toetavad pikaajalist tööelus osalemist.

Tabel 10. Tööturuprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase		Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Tööjõus osalemise määr 15–64-aastaste seas, % ⁵ <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõuuuring</i>	Mehed	81,8 (2020)	81,3	81,2	80,8	80,8
	Naised	75,2 (2020)	75,2	75,1	75,1	75,1
	Kokku	79,0 (2020)	78,3	78,2	78,0	78,0

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

⁵ Mõõdik näitab tööjõu osatähtsust tööelises rahvastikus ehk seda, kui suur osa rahvastikust on tööturul aktiivne. Tööjõu moodustavad töötajad ja töötud. Töötud on need, kes on tööta, otsivad aktiivselt tööd ja on võimelised kahe nädala jooksul tööle asuma.

- Eesmärgiks on, et töötuskindlustussüsteemi oleks hõlmatud inimesed sõltumata nende töö tegemise vormist (sh iseendale tööandjad), mis tõstaks suurema hulga inimeste sotsiaalset kaitset. Oluline on, et töötushüvitiste süsteem arvestaks arenguid tööturul (muutused töösuhte pikkuses ja iseloomu) ning muutusi majanduses. Selleks jätkub töötushüvitiste regulatsiooni muudatusettepanekute kaalumine ja mõjude analüüsimine.
- Endiselt on oluliseks tööjõuvaruks tööjõuturul ebasoodsamas olukorras olevad sihtrühmad, kes erinevate taktistuste tõttu tööturul osaleda ei saa (nt. noored, vanemaealised, vähenenud töövõimega, vähese eesti keele oskusega inimesed). Nende suuremaks osalemiseks tööturul on vajalik pidevalt arendada erinevaid meetmeid ning suurendada nende pakkumist töötuse kasvu korral.
- Vähenenud töövõimega inimeste suurema kaasatuse tagamiseks on vajalik analüüsida töövõimereformi järelmõju ning kaaluda muudatusettepanekuid.
- Eesmärgiks on, et tööturuteenuste osutamise korraldus on efektiivne ja paindlik ning arvestab arenguid tööturul. OECD poolt läbiviidava analüüsi põhjal kaalutakse muudatusi tööpoliitika õigusloomes.
- Analüüsitakse töösuhte raamistikku (sh tähtajaliste töölepingute regulatsiooni) ning muudetakse see töötegijate ja ettevõtete majanduslikke ja sotsiaalseid vajadusi ning uusi võimalusi arvestavaks.
- Muudetakse kollektiivlepingu seadust, et viia kollektiivlepingu tingimuse laiendamise regulatsioon vastavusse põhiseaduse kaitse all oleva ettevõtlusvabadusega, tagades samal ajal ka sotsiaalpartnerluse ja kollektiivse kaasamise võimekus.
- Kujundatakse tõhusad töötervishoiu ja -ohutuse teenused, et edendada ohutuskultuuri ning suunata töötajaid ja tööandjaid ohutusnõudeid täitma.
- Muudetakse töökeskkonda kujundav raamistik muutuvat tööturu olukorda ja uusi töökeskkonna riske arvestavaks, sealhulgas pööratakse tähelepanu vaimset tervist toetava töökeskkonna kujundamisele.
- Töötatakse välja töötervishoiuteenuse reformi väljatöötamiskavatsus, et parandada teenuse kvaliteeti ja tagada teenuse jätkusuutlikkus.
- Digitaliseeritakse eriteenistujate, relvaloa taotlejate ja töötervishoiu tervisekontrolli tervisedeklaratsioonid, tervisetõendid ja otsused.

Tabel 11. Tööturuprogrammi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	785 464	798 090	818 166	852 419
Investeeringud	113	80	34	34

2.1.5 Laste ja perede programm

Programmi eesmärk

Laste ja perede heaolu suurendamine ning elukvaliteedi parandamine, soodustades seeläbi laste sündi.

Tabel 12. Laste ja pere programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Soovitud laste arv ja tegelik laste arv ⁶ . <i>Allikas: Special Eurobarometer, Euroopa Komisjon</i>	naistel 0,88 ja meestel 1,55 (2011)	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb	soovitud ja tegeliku laste arvu erinevus väheneb
Osakaal lastest (4–12-klass), kes on eluga üldiselt rahul, % <i>Allikas: Lapse õiguste ja vanemluse uuring 2018, Praxis</i>	82 (2018)	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb	jääb samale tasemele või tõuseb
0–2-aastaste lastega 20–49-aastaste meeste ja naiste tööhõivemäära erinevus ehk hõivelõhe. <i>Allikas: Statistikaamet, Eesti tööjõu uuring</i>	60 pp (2020)	59 pp	58 pp	57pp	56pp

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Traumakogemusega ja kompleksprobleemidega lastele on oluline välja töötada sekkumised, mis vastaksid iga lapse vajadusele. Eesmärk on pakkuda teenuseid, kus oleks integreeritud ravi, rehabilitatsioon, haridus ja vajaduse korral ka mõjutusvahend. Arendada tuleb nii ennetavaid kui statsionaarseid teenuseid. Väga oluline on rõhku panna ka jätkutoele. Tegevuste elluviimiseks töötatakse 2022.a septembriks välja suure abivajadusega lastele suunatud statsionaarse rehabilitatsiooniteenuse ja jätkutoe korraldusmudel. Fookuses on ka ennetavate sekkumiste arendamine – sotsiaalse rehabilitatsiooniteenuse ümberkujundamine lapse vajadustele vastavaks ning nn ravikoduteenuse arendamine. Lisaks on uue struktuurivahendite perioodi raames on planeeritud erinevaid tegevusi, mis toetavad eeltoodud eesmärkide täitmist.
- Asendushoolduse valdkonnas jätkatakse perepõhist asendushooldust soodustavate ning teenuse kvaliteedi arendamise panustavate tegevustega. 2021. aastal analüüsitakse 2018. aastal jõustunud asendus- ja järelhoolduse korraldamise ja rahastamise muudatusi ning asendushoolduselt elluastuvate noorte toimetulekut ja vajadusi. Selle järgselt esitatakse 2022. aasta aprillis väljatöötamiskavatsus perepõhise asendushoolduse edasiseks arendamiseks ja ettepanekud asendus- ja järelhooldusteenuse toetusfondi vahendite KOV tulubaasi andmise osas. Valdonna arendamisse planeeritakse kaasata ka uue struktuurivahendite perioodi vahendeid.
- Üks lastekaitse, aga ka kriminaalpoliitika valdkonna prioriteete on laste seksuaalse väärkohtlemise parem tuvastamine, ennetamine ja väärkoheldud laste abistamine. Alates 2017. aastast saavad seksuaalselt väärkoheldud või selle kahtlusega lapsed ning nende lähedased tuge Sotsiaalkindlustusameti lastemajadest, mis tegutsevad praegu Tallinnas, Tartus ja Jõhvis. Eesmärk on 2022. aasta lõpuks laiendada lastemajateenus Lääne-Eestisse. Vajadus on teenuse korralduse täpsustamiseks ning 2021. aasta lõpuks esitatakse Vabariigi Valitsusele lastekaitseeaduse muutmise eelnõu, mis käsitleb vägivalda kogenud laste abistamist ja lastemajateenuse pakkumist. Alates 2022. a on teenuse arendustegevused seotud asutuste koostöömudeli arendamisega (nt katsetatakse lastekaitsetöötaja,

⁶ Mõõdik näitab vahet küsitlusuuringu kaudu mõõdetava soovitud ja registriandmetel põhineva tegeliku laste arvu vahel. Regulaarselt avaldatava näitaja väljatöötamiseks alustatakse tegevusi 2017. aastal, et koostöös statistikaametiga töötada välja näitaja meetodika ja regulaarne andmeallikas.

politseiurija, ohvriabitöötaja jt töötamist ühes majas), aga ka väärkohtleva seksuaalkäitumisega laste ja noorte abistamisele suunatud teenuste arendamisega uute seksuaalsüütegude ennetamiseks. Samuti on pikemaajaline eesmärk tagada kõigile väärkohtlemise ohvritest lastele samaväärne vajaduspõhine ning lapsesõbralik kohtlemine ning abistamine, mistõttu on plaanis lastemajateenust järk-järgult laiendada ka füüsiliselt ja vaimselt väärkoheldud lastele. Lastemajateenuse arendamisse kaasatakse uue struktuurvahendite perioodi vahendeid.

- Aastal 2020 koostati analüüs ja ettepanekud lastekaitsetöö korralduse ja sisulise kvaliteedi kohta, millele tuginedes sõlmitakse novembris 2021 omavalitsuste esindusorganisatsioonidega vastav koostöökokkulepe. Analüüsi ettepanekute ja koostöökokkuleppe tulemusena alustatakse 2021. aastal lastekaitseaduse jt valdkonna õigusaktide VTK väljatöötamisega. VTK raames kavandatakse vajalikud muutused lastekaitse korraldusmudelil, KOV ja riigiasutuste lastekaitsealaste ülesannete jaotuses ja järelevalve korralduses. Uue struktuurvahendite perioodi tegevused on seotud lastekaitsetöötajate baashariduse- ja täiendõppe uuendamisega, lastekaitsetöötajate tööriistapaketi väljaarendamisega koos toetavate IT-lahendustega ning valdkondadeülese lastekaitse korraldusmudeli loomise ja käivitamisega.
- Aastal 2022 jõustuvad mitmed vanemapuhkuste ja -hüvitiste süsteemi muudatused. Vanemahüvitist saab välja võtta ka kalendripäevade kaupa kuni lapse 3-aastaseks saamiseni. Lapsevanematele võimaldatakse samaaegselt vanemahüvitist saada ja vanemapuhkuse olla kuni 60 päeva. Enneaegselt sündinud laste vanematele ning kolmikute ja enamaarvuliste mitmike vanematele luuakse vanemahüvitise saamisel soodustav erisus. Ühtlasi täiendatakse lapsepuhkuse ja lapsendaja puhkuse ja hüvitise tingimusi. Lisaks eeltoodule on 2022. a kavas laiendada perehüvitiste saajate ringi, luues pankrotimenetlusaegse elatisabi maksmise regulatsiooni.
- 2021. aasta esimeses pooles esitatakse Vabariigi Valitsusele analüüs, millele tuginedes alustatakse erivajadusega laste tugiteenuste reformiga. Reformi eesmärk on lihtsustada erivajadusega lapse ja tema pere teekonda abini, vähendada dubleerivaid hindamisi tervishoiu-, sotsiaal- ja haridusvaldkonnas, töötada välja automatiseeritud klienditeekonnad lastele, kelle abivajadus ajas oluliselt ei muutu ja kelle seisundi hindamiseks kulub täna ebamõistlikult palju ressursi. Samuti on eesmärk muuta puude raskusastme tuvastamise protsess läbipaistvamaks ning siduda lahti teenuste saamise õigus puude raskusastme olemasolust, et laps pääseks abistavatele teenustele võimalikult vara ning tema abistamine toimuks eelkõige KOVi eestvõttel. Reformi üks rõhuasetusi on ennetustöö – tõhustame laste probleemide varajast märkamist, et abi oleks kiire, kodulähedane ning kättesaadav lapse igapäevases peamises viibimiskohas. Muudatuste elluviimine on kavandatud etapiviisiliselt aastatel 2021-2027.
- Vaadatakse üle üksikvanematele suunatud toetused, eesmärgiga töötada välja adekvaatne ja ühtsetele loogikatele tuginev toetuspakett, mis soosib samas võimaluste piires mõlema vanema osalust lapse kasvatamises ja ülalpidamises. Esimeses etapis on kavas muuta toitjakaotuspensioni maksmise loogikaid ja luua alternatiivsed lahendused peredele, kus üks vanematest on surnud.
- 2021.a oktoobris esitatakse Vabariigi Valitsusel eelnõu, millega luuakse riiklik perelepitusteenus, mille eesmärk on aidata lapsevanematel lahkuminekku korraldada perelepitaja abiga jõuda oma alaealise lapse elukorralduse osas tekkinud küsimustele lahendus. Seadus on planeeritud jõustuma 1.juuli 2022.

Tabel 13. Laste ja pere programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	817 870	834 045	851 480	868 887

2.2 Tervis

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimeste keskmine oodatav eluiga ja keskmine tervena elatud aastate arv kasvavad ning ebavõrdsus tervises väheneb.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Keskmine eluiga on jätkuvalt pikenenud ning läheneb Euroopa Liidu keskmisele elueale. Samas on erinevused märkimisväärsed, kui võrrelda näitajat erinevate piirkondade, sugude, sissetuleku suuruste või haridustasemetega vahel.

Eesti inimeste eluiga on viimastel kümnenditel oluliselt pikenenud, kuid jääb endiselt alla EL-i keskmisele (2019. a Eestis 78,8 ja 2018. a EL-is 81,0 eluaastat ning naistel 82,8 ja meestel 74,4 eluaastat). Krooniliste haigete osakaalu suurenemine elanikkonnas on halvendanud tervena elatud aastate arvu (2019. a Eesti naistel 57,6 ja meestel 54,1 ning 2016. a EL-is vastavalt 64,2 ja 63,7 eluaastat). Endiselt on suur välditavate enneaegsete surmade arv ja riskikäitumisest tulenev tervisekadu.

Erinevalt keskmisest elueast on tervena elatud eluea tõus pidurdunud ning 2018. aastal see näitaja isegi langes sedavõrd, et vaatamata 2019. aasta tõusule on näitaja siiski madalam kui 2009. Ennekoike on langenud naiste tervena elatud eluaastade tõttu.

Tervena elatud ja oodatava eluea pikendamiseks on vajalik toimiv tervisesüsteem, ja tagada elanikkonna vajadustele vastavate tervise- ja raviteenuste kättesaadavus, mille nurgakiviks on tervisevajadustele vastavad esmatasandi tervishoiuteenused. Üldarstiabi mittetoimimisel kasutavad abivajajad rohkem eriarstiabi, kiirabi ja vältimatu abi teenuseid, mis vähendab viimaste kättesaadavust ja suurendab tervishoiukulutusi.

Tervishoiusüsteem peab ravi järjepidevuse tagamiseks muutuma inimkeskseks. Selle üks olulisi eeldusi on inimese vajadustest ja ootustest lähtuva esmatasandi arstiabi, eriarstiabi, iseseisevalt osutatava õendus- ja ämmaemandusabi, sotsiaalteenuste ja hoolekande vaheline koostöö on tõhus ning teenused on koordineeritud. Oluline aspekt on ka patsiendi võimestatus, mis ühelt poolt tähendab oskust orienteeruda tervishoiusüsteemis ning teisalt teadlikkust ennetusest, oma terviseprobleemidest, ravivõimalustest ja oma haigusega toime tulekuks. Elanikkonna terviseharituse parandamiseks on oluline tõhustada tõendus põhise tervisealase teabe kasutamist.

Rahvusvaheliste hinnangute kohaselt on kuni kolmandik rahvastiku tervisekaotusest otseselt seotud elukeskkonnast tulenevate teguritega. Eestis on teatud tegureid uuritud, kuid puudub terviklik ülevaade elukeskkonna tegurite mõjust ja nendest tingitud tervisekaotusest. Selline olukord on osaliselt tingitud asjaolust, et Eestis pole piisavalt elukeskkonna erinevate tegurite väärtuste mõõtmisi ajas ja ruumis, aga ka sellest, et meetoodiliselt on keeruline hinnata nii inimese kokkupuudet erinevate teguritega kui ka seostada elukeskkonna erinevaid tegureid terviseprobleemidega (allergiatega, närvikahjustuste või näiteks kasvajatega), mis üldjuhul avalduvad oluliselt hiljem pärast kokkupuudet. Võib siiski eeldada, et see ei erine oluliselt rahvusvahelistest hinnangutest.

Tabel 14. Tervise tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Oodatav eluiga (mehed ja naised eraldi), aastates <i>Allikas: Statistikaamet</i>	Mehed 74,4 Naised 82,8 (2019)	Mehed 75,4 Naised 83,1	Mehed 75,7 Naised 83,2	Mehed 76,0 Naised 83,3	Mehed 76,4 Naised 83,4
Tervena elada jäänud aastad sünnimomendil (mehed ja naised eraldi), aastates <i>Allikas: Statistikaamet</i>	Mehed 54,1 Naised 57,6 (2019)	Mehed 56,3, Naised 59,1	Mehed 57,0 Naised 59,6	Mehed 57,7 Naised 60,1	Mehed 58,4 Naised 60,5

Tabel 15. Tervise tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	1 954 640	1 991 283	2 028 764	2 002 366
Investeeringud	2 684	1 511	643	643

Tervise tulemusvaldkonna programmid: tervist toetavate valikute programm, tervist toetava keskkonna programm ja inimkeskse tervishoiu programm on koostatud rahvastiku tervise arengukava 2020–2030 elluviimiseks ja eesmärkide saavutamiseks. Programmid keskenduvad sellele, kuidas ja millised valikud peaksid inimesele olema kättesaadavad, kuidas hinnata keskkonnategurite mõju inimeste tervisele ning inimkesksusele tervishoiusüsteemis.

Programmide eesmärkide saavutamise, tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Sotsiaalministeerium kootöös valitsemisala asutustega.

2.2.1 Tervist toetavate valikute programm

Programmi eesmärk

Tervise edendamiseks, riskikäitumise vähendamiseks ja elukaare üleselt tervisenäitajate parandamiseks on inimestel vajalikud toetavad võrgustikud, võimalused ja oskused teha tervist toetavaid valikuid olenemata vanusest, sissetulekust, haridustasemest või elukohast. Lihtsalt mõistetav tervisealane teave, vajalikud teenused ja tooted on kõigile kättesaadavad.

Tabel 16. Tervist toetavate valikute programm mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Standarditud enneaegse suremuse kordaja (30–69-aastaste suremus kroonilistesse mittenakkushaigustesse 100 000 sama vana elaniku kohta) on vähenenud <i>Allikas: Maailma Terviseorganisatsioon</i>	367,0 (2015)	316	308	301	294

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Haiguse COVID-19 leviku ohjamine Eestis on olnud 2020. aastal põhitegevuseks ja sellega tuleb tõenäoliselt arvestada kui põhitegevusega vähemalt kuni 2021. aasta keskpaigani. COVID-19-ga seotud tegevused (testimine, ravi, vaksineerimine ning erinevad korralduslikud aspektid nagu vaksineerimise tunnustamine rahvusvaheliselt tunnustatud viisil jm) jätkuvad ka peale 2021. aastat.
- Rahvatervishoiu seaduse eelnõu menetlemise eesmärgiks on asendada hetkel kehtiv rahvatervise seadus uue tervikseadusega, et luua kaasaegne õigusraamistik rahvatervishoiu valdkonna eesmärkide saavutamiseks, juhtimiseks ja rakendamiseks, pärast seaduse vastuvõtmist rakendusaktide menetlemine.
- Vaimse tervise rohelise raamatu eesmärgiks on sektorite-üleselt kokku leppida vaimse tervise valdkonna arendamiseks visioon, mis aitaks hoida ja parandada inimeste vaimset tervist. Kaudseks eesmärgiks on vaimse tervise senisest suurem väärtustamine Eestis. Esimese tegevusena on 2021. aasta lõpuks kavas koostada valdkondade-ülene suitsiidide ennetamise tegevuskava.
- Toitumise ja liikumise rohelise raamatu uuendamise eesmärgiks on Eesti elanike tasakaalustatud toitumise ja liikumise näitajate parandamine, et pöörata senine ülekaalu leviku trend langusele ja seeläbi vähendada elanike enneaegset haigestumist ja suremust. Valitsusele esitatakse uuendatud roheline raamat 2021. aasta oktoobriks.
- Alkoholi poliitika rohelise raamatu elluviimine jätkub, pöörates tähelepanu poliitikamuudatuste eesmärgipärasele elluviimisele ja hinnates seda, missugust mõju on praktikas kaasa toonud juba vastu võetud poliitikamuudatused (sh alkoholoolsete jookide reklaamipiirangud ja jaekaubandusele kehtivate nähtavuspiirangud), alkoholitarbimise seire andmekvaliteedi parandamine.
- Tubakapoliitika rohelise raamatu elluviimise jätkamine, pöörates tähelepanu tubakast loobumise nõustamise teenuse kättesaadavuse suurendamisele ja arendamisele arvestades alternatiivsete tubakatoodete ning nikotiinitoodete tarbimise levimust, tubakatoodetede jälgitavuse süsteemi (Track ja Trace) rakendamise toetamine.
- Riikliku HIV tegevuskava (aastateks 2017–2025) elluviimise jätkamine.
- Uimastipoliitika valge raamatu uuendamine
- Uue nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse väljatöötamiskavatsuse ja eelnõu koostamine, arvestades epideemiatega ja pandeemiatega valmisoleku tõstmise vajadust.

Tabel 17. Tervist toetavate valikute programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	18 424	16 630	16 284	15 690

2.2.2 Tervist toetava keskkonna programm

Programmi eesmärk

Kõikide Eesti elanike elukeskkond on muutunud tervist toetavamaks ning teave võimalikest keskkonnast tulenevatest terviseriskidest ja nende vähendamise viisidest on õigel ajal kergelt kättesaadav.

Tabel 18. Tervist toetava keskkonna programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Keskkonnast, sh töökeskkonnast tingitud enneaegse suremuse ja haigestumuse tõttu kaotatud eluaastate arv 100 000 elaniku kohta <i>Allikas: Washingtoni Ülikooli terviseökonomieetria ja hindamise instituut</i>	1 709 (2019)	1434	1399	1363	1363

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Uue joogivee direktiivi üle võtmise ja rakendamisega seotud tegevused, sh riskihindamise põhise lähenemise juurutamine Eestis. Vee Terviseohutuse Infosüsteemi kaasajastamine.
- Põlevkivisektori tervisemõju projektide lõpetamine, tervisemõju hindamine sh biomonitooringu läbiviimine ja leevendusmeetmete pakkumine.
- Kliimamuutustega kaasnevate tervisemõjude hindamine ning leevendusmeetmete väljatöötamine.
- Inimeste tervisele ja keskkonnale ohtlike kemikaalide ja biotsiidide hindamine ning tegevused, mis toetavad ohutu käitlemise tagamise kaudu negatiivse mõju vähendamist.

Tabel 19. Tervist toetava keskkonna programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	6 483	6 468	6 441	6 443

2.2.3 Inimkeskse tervishoiu programm

Programmi eesmärk

Inimeste vajadustele ja ootustele vastavad, ohutud, kvaliteetsed tervise- ja sotsiaalteenused, mis aitavad vähendada enneaegset suremust, lisada tervena elatud eluaastaid, vähendada tervise ebavõrdsust ning toetavad krooniliste haigustega elamist ning on elanikkonnale võrdselt kättesaadavad.

Tabel 20. Inimkeskse tervishoiu programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Katmata tervishoiuteenuste vajadus väheneb,% <i>Allikas: Eurostat</i>	15,5 (2019)	13,4	12,7	12,1	12,1
Avaliku sektori tervishoiukulude osakaal SKP-s suureneb, % <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	5,0 (2019)	5,1	5,1	5,1	5,1

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Haiguse COVID-19 leviku ohjamine Eestis ning selle mõju hindamine elanikkonna tervisekäitumise ja tervishoiuteenuste kättesaadavusele on olnud 2020. aastal põhitegevuseks ja sellega tuleb tõenäoliselt arvestada kui põhitegevusega vähemalt kuni 2021. aasta keskpaigani.
- Aastatel 2019–2021 tehakse Euroopa Liidu Struktuursete Reformide Elluviimise Programmi toel analüüs „Inimkeskne integreeritud haiglavõrk 2040“, mille käigus analüüsitakse eriarstiabi ja haiglavõrku ning koostatakse pikemaajaline plaan kvaliteetsete, inimkesksete ja teiste sektoritega integreeritud tervishoiuteenuste korraldamiseks.
- Euroopa Liidu Struktuursete Reformide Elluviimise Programmi toel tehakse analüüs „E-tervise süsteemi audit, juhtimisraamistik ja tegevusplaan“. Selle käigus analüüsitakse praeguse e-tervise ökosüsteemi toimimist ja puudujääke selle korralduses ning töötatakse välja juhtimisraamistik ja tegevuskava korralduse optimeerimiseks ja ellu viimiseks.
- Uue tervise infosüsteemi andmevahetusplatvormi arendamine ja juurutamine, mis toetab terviseandmete avamist paindlikumale andmevahetusele ning mis on praegusest tõhusama arendamise ja haldamise mudeliga.
- Personaalmehaanika teenuse rakendamine Eestis.
- Inimese tervisejuhtimise digitaalse tööriistakasti loomine, mis aitaks kasutajasõbralikult leida enda terviseteadet ja saada ülevaadet oma raviteekonnast ja võimestada inimest oma tervise eest hoolt kandma.
- Tervishoiu rahastamise jätkusuutlikkuse tagamise võimaluste ja ressursside kasutamise tõhustamise analüüsimine ning ettepanekute esitamine Vabariigi Valitsusele.
- Ravikindlustuskaitse laiendamise võimaluste analüüsimine ja ettepanekute esitamine Vabariigi Valitsusele. Eesmärk kõigile Eesti elanikele ennetus- ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse tagamine.
- Patsiendikindlustuse ja -ohutuse süsteemi loomine ja arendamine. Selle peamine eesmärk on patsiendiohutus, mis aitab tulevikus patsientide huve senisest paremini kaitsta ning motiveerida raviasutusi vältitavate ravivigadega tegelema, neid analüüsima ja neist õppima.
- Kiirabi tulevikuvisiooni koostamine, mille raames analüüsitakse kiirabi praegust korraldust ja selle muutmise vajadusi vastavalt elanikkonna vajadustele ja ootustele.
- Vähitõrje tegevuskava ja rakenduskava koostamine, mille eesmärk on vähijuhtude ja -surmade arvu vähendamine ning vähipatsientide elukvaliteedi parandamine.
- Ravimipoliitika ja rakendamise tegevuskava kuni 2030 väljatöötamine, mille eesmärk on efektiivsete, kvaliteetsete, ohutute ja taskukohaste ravimite järjepidev kättesaadavus ning ratsionaalne kasutamine ja sellega toetatud inimeste tervena elatud eluea pikenemine ning patsientide elukvaliteedi paranemine. Kavandatav ravimipoliitika hõlmab ka veterinaarravimeid, toetab innovatsiooni ja läbipaistvust ravimivaldkonnas ning seab olulisele kohale digitehnoloogia ja terviseandmete parema kasutamise.
- Ravimiregulatsiooni ajakohastamine.
 - Ravimiseaduse ja ravikindlustuse seaduse muutmise seaduse 205 SE arutamisega jätkamine.
 - Ravimiseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu menetlemine seoses EL määruste 536/2014, 2019/6 (kliinilised uuringud) ja haiglaerandi regulatsiooni rakendamisega. Infotehnoloogilise lahenduse loomine, mis ühildub loodava kliiniliste uuringute EL portaaliga ja võimaldab Eestis menetluses olevaid ravim kliinilisi uuringuid administreerida.
- Ravimiseaduse kooskõlla viimine Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) 2019/6, mis käsitleb veterinaarravimeid ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2001/82/EÜ.

- Meditsiiniseadmete regulatsiooni ajakohastamine. Eesmärgiks on muuta siseriiklikke õigusakte meditsiiniseadmete valdkonna EL otsekohalduvate õigusaktide rakendamiseks. Meditsiiniseadme seaduse (MSS) muutmisega (RT I, 17.05.2020, 6) seotud uute rakendusaktide väljatöötamine ja kehtestamine seoses Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2017/745 (MDR) rakendamisega ning MSS ja rakendusaktide muutmine seoses Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2017/746 (IVDR) rakendamisega.

Tabel 21. Inimkeskse tervishoiu programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	1 929 733	1 968 185	2 006 039	1 980 234
Investeeringud	2 684	1 511	643	643

2.3 Tark ja tegus rahvas

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut.

Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi kanda.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Nii nagu kõiki teisi eluvaldkondi, mõjutas ka haridust 2020. aastal olulisel määral COVID-19 pandeemiast tingitud eriolukord, peamiselt seoses haridusasutuste üleminekuga distantsõppele. Kuna kriis ei ole läbi, on veel vara anda selle mõjudele lõplikku hinnangut. Seniste uuringute põhjal võib prognoosida kriisi tagajärjel õpitulemuste langust ning haridusliku ebavõrdsuse suurenemist, samuti noorte vaimse tervise probleemide süvenemist. Positiivseks mõjuks võib aga pidada õpilaste, õpetajate ja lapsevanemate digioskuste kasvu, suuremat tähelepanu õppijate eneseregulatsiooni ja õpipädevusele ning lapsevanemate suuremat osalust õppija toetamisel. Tõenäoliselt on kasvanud ka koolide avatus õppekorralduslikele uuendustele. Kuna 2020. a kevadel jäid ära põhikooli lõpueksamid ning gümnaasiumi riigieksamite sooritamine oli vabatahtlik, puuduvad täpsed võrdlusandmed, et hinnata distantsõppe mõju Eesti õpilaste õpitulemustele.

Üldhariduse õpilaste arvu piirkonniti ebavõrdsed muutused nõuavad koolivõrgu jätkuvat reformimist ning pinnakasutuse optimeerimist. Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud Harju-, Tartu-, Rapla-, Saare- ja Pärnumaal. Enim on põhikooliõpilaste arv viimasel kümnendil vähenenud Jõgeva-, Valga- Võru- ja Hiiumaal. Samal ajal on gümnaasiumiõpilaste arv kasvanud ainult Harjumaal.

Õpetajate palgakasv Eestis on olnud üks kiiremaid OECD riikides ja on jätkuvalt riigi strateegiline eesmärk. Samas on viimastel aastatel jäänud õpetajate palga suhe keskmisse palka enam-vähem samale tasemele – 2020. a moodustas üldhariduskooli õpetajate keskmine palk 112% Eesti keskmisest. Võrreldes kõrgharidusega töötajate keskmise palgaga jääb see viimasele siiski alla, moodustades sellest ca 90%. Suurimad väljakutsed on õpetajaskonna vananemine ning seetõttu üha süvenev õpetajate puudujääk. Üleilmne pandeemia ja sellega kaasnenud distantsõpe tõi muuhulgas senisest teravamalt esile digioskuste ebaühtlase taseme

õpetajate ja õpilaste seas ning rõhutas vajadust tõsta nii oskusi kui ka teadlikkust digiõppevara võimalustest.

Väljalangevus üldhariduskoolide päevasest õppes on endiselt madal ja viimase aastaga veelgi vähenenud. Põhikoolilõpetajate jagunemine kutse- ja üldkeskhariduse vahel pole viimastel aastatel muutunud ning on endiselt tugevalt üldkeskhariduse kasuks. Endiselt valmistavad probleeme sage katkestamine nii kõrg- kui kutsehariduses ning madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte suur osakaal. Need näitajad on küll viimase aasta kriisi mõjul liikunud positiivses suunas, kuid ei ole kindlust, et positiivne trend jätkub.

Kõrgharidusega 30–34-aastaste osakaal on Eestis endiselt kõrge, kuid on juba mitu aastat langustrendis ning on alust arvata, et me ei suuda kõrget taset tulevikus hoida. Kõrghariduses on kooskõlas tööturu vajadustega eelisarendatud IKT valdkonda, mille lõpetajate arv kasvab, samas on nõudlus kõrge tasemega spetsialistide järele IKT-sektoris ja ka väljaspool seda jätkuvalt suurem kui koolituspakkumine. Kiiresti on kasvanud välisüliõpilaste arv ja osakaal, kuid ka sellele näitajale avaldas viiruskriis 2020. aastal nähtavat mõju.

Kutse- ja kõrgharidustasemel õpingud lõpetanud inimeste seni kõrgel püsinud tööhõive määrad on võrreldes 2019. aastaga langenud. Ka täiskasvanute osalus elukestvas õppes suurenes järjepidevalt kuni viimase aastani, mil COVID-19 pandeemia ning kaasnenud eriolukord tõi kaasa tuntava kukkumise ning alles järgnevad aastad näitavad, kas tõus jätkub. Viimase kümnendi jooksul on sealjuures märgatavalt tõusnud madala haridustasemega ehk keskhariduseta inimeste osalus õppes. Positiivne on ka see, et küll aeglaselt, aga järjekindlalt väheneb eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaal.

Noorsootöö tulemused on olnud positiivsed ja noorte rahulolu noorsootöoga püsib kõrge. 2020. aastal on seni pidevas kasvutrendis olnud noorte kaasatus noorsootöös ehk nende noorte osakaal, kes osalesid huvihariduses, noortekeskuste tegevuses, noorteühingute aastatoetust saanud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates ning kohalike omavalitsuste noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides, pisut vähenenud (59,9%-lt 58,1%-le), mis on seletatav pandeemiaga kaasnenud piirangutega ja kontaktide vähendamisega. Kriisitoetuse meetme kaudu said laagritest ja malevatest osa täiendavalt 22 995 last ja noort. Oluliselt on paranenud noorsootöö piirkondlik kättesaadavus, mida mõõdetakse noorte arvuga huvikooli ja noortekeskuse kohta. Huvihariduse ja huvitegevuse täiendava riikliku toetuse läbi on paranenud huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavus ja kvaliteet kõikides huvialavaldkondades. Tänuväärset tööd on tehtud tõrjutusriskis noortega – mitteõppivate, mittetöötavate ja koolitustel mitteosalevate (NEET) noorte osakaal on pikemas vaates vähenenud.

Tabel 22. Tark ja tegus rahvas tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Madala haridustasemega mitteõppivate 18-24-aastaste osakaal, % <i>Allikas: Eurostat</i>					
kokku	7,6 (2020)	9,7	9,6	9,3	9
mehed	9,3 (2020)	12,5	12,5	12,0	11,5
naised	5,8 (2020)	6,8	6,7	6,6	6,5
Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	73 (2019)	74	74,5	75	75,5

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr, %					
formaal- ja mitteformaalõppes <i>Allikas: Eurostat</i>	17,1 (2020)	>20	>20	>20	>20
informaalõppes	Uus indikaator, metoodika väljatöötamisel				
Aasta peale lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadel rakendunute osakaal kõigist hõivatutest, % <i>Allikas: Edukus tööturul</i>	12 (2019)	13	14	14	15
Ennastjuhtiv õppija	Uus indikaator, metoodika väljatöötamisel				
Tiptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal, %, sh					
funktsionaalne lugemisoskus	13,9 (2018)	-	-	16,3	-
matemaatiline kirjaoskus	15,5 (2018)	-	-	18,6	-
loodusteaduslik kirjaoskus	12,2 (2018)	-	-	14,9	-
Õpetajate keskmine töötasu võrreldes Eesti keskmise töötasuga, % <i>Allikas: Saldoandmik/EHIS/Statistikaamet</i>					
koolieelse lasteasutuse õpetaja	85 (2020)	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset
üldhariduskooli õpetaja	112 (2020)	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset
kutseõppeasutuse õpetaja	110 (2020)	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset
Noorte usaldus riigi vastu* <i>Allikas: ICCS</i>	56 (2016)	60	-	-	-

* Mõõdetakse iga kuue aasta tagant

Tabel 23. Tark ja tegus rahvas tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	567 926	524 834	502 846	501 037
Investeeringud	56 729	56 609	6 978	7 110

Selle tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud „Eesti elukestva õppe strateegia 2020“ koostatavas jätkustrateegias „Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ ning „Noortevaldkonna arengukava 2014–2020“ koostatavas jätkustrateegias „Noortevaldkonna arengukava 2021-2035“.

„Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035“ ning „Noortevaldkonna arengukava 2021-2035“ eesmärgid ja meetmed toetavad riigi pikaajalise strateegia „Eesti 2035“ arenguvajadusi ja sihtide saavutamist.

Selle tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud üks programm: haridus- ja noorteprogramm. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

2.3.1 Haridus- ja noorteprogramm

Programmi eesmärk

Eesti inimestel on teadmised, oskused ja hoiakud, mis võimaldavad teostada end isiklikus elus, töös ja ühiskonnas ning toetavad Eesti elu edendamist ja üleilmset säästvat arengut. Noore avarad arenguvõimalused, turvatunne ja kindel tugi loovad Eestit, mida noor tahab edasi viia.

Tabel 24. Haridus- ja noorteprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Madala haridustasemega mitteõppivate 18-24-aastaste osakaal, % <i>Allikas: Eurostat</i>					
kokku	7,6 (2020)	9,7	9,6	9,3	9
mehed	9,3 (2020)	12,5	12,5	12,0	11,5
naised	5,8 (2020)	6,8	6,7	6,6	6,5
Eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	73 (2019)	74	74.5	75	75,5
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr, %					
formaal- ja mitteformaalõppes <i>Allikas: Eurostat</i>	17,1 (2020)	>20	>20	>20	>20
informaalõppes	Uus indikaator, metoodika väljatöötamisel				
Aasta peale lõpetamist nutika spetsialiseerumise kasvualadel rakendunute osakaal kõigist hõivatutest, % <i>Allikas: Edukus tööturul</i>	12 (2019)	13	14	14	15
Ennastjuhtiv õppija	Uus indikaator, metoodika väljatöötamisel				
Tipptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal, %, sh					
funktsionaalne lugemisoskus	13,9 (2018)	-	-	16,3	-
matemaatiline kirjaoskus	15,5 (2018)	-	-	18,6	-
loodusteaduslik kirjaoskus	12,2 (2018)	-	-	14,9	-
Õpetajate keskmine töötasu võrreldes Eesti keskmise töötasuga, % <i>Allikas: Saldoandmik/EHIS/Statistikaamet</i>					
koolieelse lasteasutuse õpetaja	85 (2020)	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset
üldhariduskooli õpetaja	112 (2020)	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset
kutseõppeasutuse õpetaja	110 (2020)	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset	Hoida taset
Noorte usaldus riigi vastu* <i>Allikas: ICCS</i>	56 (2016)	60	-	-	-

* Mõõdetakse iga kuue aasta tagant

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Haridusvaldkonnas COVID-19 kriisist väljumisplaani raames kavandatakse ja viiakse ellu erinevaid meetmeid kriisiaegse distantsõppe tagajärjel tekkinud õpilünkade tasandamiseks ja õpetajate töökoormuse leevendamiseks. Fookuses on õppijate ja õpetajate vaimset tervist toetavad tegevused. Kriisi mõjude leevendamiseks arendatakse ka digipööret toetavaid oskuseid ning suurendatakse rohetöökohtade oskuste pakkumist.

- COVID-19 mõjude leevendamiseks noortevaldkonnas koolitatakse ja toetatakse noortevaldkonna töötajaskonda, et valmistada osapooled ette pandeemia mõjude tasandamiseks. Plaanis on laiendada mobiilse noorsootöö pakkumist kohalikes omavalitsustes NEET7-staatuses noorteni jõudmiseks.
- Töötatakse välja (2021) ja käivitatakse eestikeelse hariduse tegevuskava, et anda kõigile võrdsed võimalused jätkata õpinguid järgmisel haridustasemel ning osaleda ühiskonna- ja tööelus.
- Lasteaedadele ja koolidele eraldatakse vajalik rahastus, mis võimaldab korraldada õpet eesti keeles. Senisest suuremat tähelepanu pööratakse muukeelse õppija toetamiseks eestikeelses koolis, selleks valmib 2021. kevadel tegevusplaan ning sügisest käivitatakse uus rahastamismudel, millest saavad lisatuge üldhariduskoolid, kus on rohkem muukeelseid lapsi.
- Toetatakse muu emakeelega õpilasi eesti keele omandamisel, kooliealiste uussisserändajate keeleõpet ja kohanemist üldhariduskoolis ja kutseõppeasutuses. Alushariduses jätkatakse professionaalse eestikeelse lisaõpetaja programmi venekeelsetesse rühmadesse. Samuti laiendatakse programmi esimestes klassides eesmärgiga tagada igas vene õppekeelega esimeses klassis eestikeelne õpetaja.
- Andekate õpilaste arengu toetamiseks töötatakse 2021. aastal välja annete arendamise kontseptsioon ja tegevusplaan.
- Senisest enam pööratakse tähelepanu õpetajate, haridusasutuste juhtide ja tugispetsialistide tunnustamisele, motiveerimisele, täiendusõppele ja järelkasvu tagamisele. Selleks valmib 2021.a tegevuskava õpetajate järelkasvu tagamiseks ning õpetajaameti väärtustamiseks. Õpetajate järelkasvu tagamiseks arendatakse paindlikud teed õpetajaametisse sisenemiseks.
- Väärtustamaks õpetaja ametit tõstetakse õpetajate palga alamäära 3% võrra, milleks eraldatakse lisavahendeid 11,9 mln eurot. Jätkub toetus kohalikele omavalitsustele, et motiveerida neid hoidma lasteaiaõpetajate palka 90% ning magistrikraadiga õpetajatel 100% üldhariduse õpetaja palga alamäära tasemel.
- Olulisemalt suuremat rõhku pannakse järgmisel perioodil koolivõrgu korrastamisele, mille laiem eesmärk on leida ka raha õpetajate palga tõstmiseks.
- Töötatakse välja üldhariduse kvaliteedikriteeriumid ja jätkatakse õppeasutuse juhtidele, õpetajatele ja koolipidajatele asjakohase tagasiside kindlustamist õpilaste õppimise ja tulemuslikkusesse ning õppeasutuse toimimisse puutuvast. Kindlustatakse järjepidevalt andmed riskikoolide välja selgitamiseks ning töötatakse välja mudelid riskikoolide tegevusse sekkumiseks.
- 2021. aastal uuendatakse alushariduse seadus ja töötatakse välja alushariduse riiklik õppekava. 2021. aastal töötatakse välja põhihariduse seaduse ja keskkhariduse seaduse väljatöötamiskavatsus ja esitatakse ettepanekud põhikooli riikliku õppekava ja gümnaasiumi riikliku õppekava muutmise kohta. 2022-2023. aastal töötatakse välja seaduste ja keskkharidusstandardi eelnõud ning uuendatakse põhikooli ja gümnaasiumi riiklikud õppekavad vastavalt esitatud ettepanekutele. Kutsekeskkhariduses töötatakse välja ja rakendatakse alates 2023. aastast laiapõhjalisi lühikeste moodulitega õppekavasid.
- Jätkatakse reaalinete vastu huvi suurendamist ning programmeerimise ja robotika õpetamist alus- ja põhihariduses. Koolide, lasteaedade, õpetajate ja õpilaste digivõimekuse suurendamiseks jätkatakse kõikide digimeetmete pakkumisega nii oskuste, vahendite kui taristu osas. Viiakse läbi õppe personaliseerimiseks vajaliku õpiraja taristu tervikanalüüs ja õpianalüütika katseprojekt.

⁷ 15-24 aastased noored, kes ei õpi, tööta ega osale koolitustel

- Õpilaste liikumisharrastuse toetamiseks juurutatakse Eesti oludesse sobivat teadus- ja tõenduspõhist metoodikat.
- Aastatel 2022-2025 luuakse 8 uut riigigümnaasiumi. Alustatakse ettevalmistusi uue riigigümnaasiumi rajamiseks Tallinna Lasnamäe piirkonda (riigieelarvelistest vahenditest). Aastaks 2025 tegutseb 26 riigigümnaasiumi (sh igas maakonnas vähemalt üks riigigümnaasium), et tagada kõrge tasemega valikuterohke gümnaasiumiharidus kõigis Eesti maakondades.
- Toetatakse kohalikke omavalitsusi koolivõrgu korrastamisel nii sisuliselt (oskusteave, nõustamine, andmed) kui ka rahaliselt kestliku kahanemise põhimõttel.
- Tuge vajavate õpilaste senisest suuremaks kaasamiseks tavakooli on toetust saanud iga kohalik omavalitsus ja enamik erakoolidest, et kohandada õppekeskkonda õpilaste vajadustele vastavaks ja seeläbi parandada koolide valmidust toime tulla erivajadusega õpilastega. Erituge vajavate õpilaste koolide õppetingimusi on riigi toel kavas oluliselt parandada vähemalt neljas koolis.
- 2022. aastal alustab uues õppekeskkonnas tööd Tallinna Muusika- ja Balletikool.
- Kutsehariduses pööratakse enam tähelepanu kutsehariduse kaasajastamisele, et toetada noorte tööturule jõudmist, rohe- ja digipöördeks vajalike oskuste arendamist, valdkonnaülest ja üldoskuste omandamist ning õppijate erinevate sihtrühmade kaasamist. Selleks muudetakse õpiteid paindlikumaks, suurendatakse mobiilsust ja tehakse tihedat koostööd ettevõtetega.
- Varasemast enam arvestatakse koolitusvõimaluste kavandamise, rahastamise ja toetustegevustes OSKA raportite soovitudustega ja kutseõppe sihtrühmade vajaduste ning eripäradega.
- OSKA eriuuringu ja analüüsi digi- ja rohepöördeks vajalikest teadmistest ja oskustest tulemustele tuginedes kaasajastatakse õpet kõrg- ja kutsehariduses ning koostatakse täienduskoolituse koolituspakkumised.
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning OSKA prognoosimetoodikate baasil töötatakse välja ja käivitatakse terviklik OSKA+ tööjõu ja oskuste keskpika vajaduse prognoosisüsteem, kus senise valdkondliku lähenemise asemel saab keskseks osaks üldprognoos ning OSKA seotakse rohkem Töötukassa baromeetriga, arvestamaks regionaalseid vajadusi.
- Valmistatakse ette kutsesüsteemi reform: 2021. aastal valmib kontseptsioon, mille täielik rakendumine on plaanitud aastaks 2025.
- Edendatakse praktikasüsteemi kutse- ja kõrghariduses. Toetatakse praktika süsteemse korralduse juurutamist kutse- ja kõrgkoolides, arendatakse töökohapõhist õpet.
- Analüüsitakse kõrghariduse rahastamise põhimõtteid ning töötatakse välja ettepanekud kõrgharidusõppesse eraraha suuremaks kaasamiseks.
- Doktoriõppe efektiivsuse tõstmiseks valmistatakse ette doktoriõppe reform doktorantidest nooremteadurite kujundamiseks, seni jätkatakse doktoranditoetuste maksmist
- Pööratakse tähelepanu tootmise, tehnika ja tehnoloogia valdkondades kõrgharidusõppe mahu ja kvaliteedi kasvatamisele ning tööturule vastavuse suurendamisele.
- Viiakse ellu tegevusi põhi- ja keskkooliharidusega inimeste tagasitoomiseks tasemeõppesse ning nähakse ette täiskasvanute keskkooliharidusõppe reform üld- ja kutseharidusõppe paremaks integreerimiseks ja erialaste haridusvalikute soodustamiseks. Koolivõrgureformi ja üldhariduse ja kutseharidusõppe parema integreerimise saavutamiseks ühendatakse täiskasvanute gümnaasiumid järk-järguliselt kutseõppeasutustega.
- Pakutakse täiendus- ja ümberõppe kursuseid täiskasvanutele, eelistades prioriteetsete sihtgruppidega ilma piisava kvalifikatsioonita ning aegunud oskustega täiskasvanuid.

Koolituste pakkumisel võetakse arvesse OSKA soovitusi. COVID-19 mõjude leevendamiseks valmistatakse 2021. a ette täienduskoolituse riiklik koolitustellimus.

- Viiakse ellu tegevusi täiskasvanute täienduskoolituse kvaliteedi arendamiseks, sh täiskasvanute koolituse seaduse muutmiseks.
- Jätkatakse tegevusi kõrg- ja kutsehariduses mikrokvalifikatsioonide väljatöötamiseks.
- Noorte formaal- ja mitteformaalõppe lõimimiseks käivitatakse koostöös Euroopa Komisjoniga projekt, mille raames viiakse läbi vastavad poliitikaanalüüsid ja töötatakse välja juhendmaterjalid.
- Varasema õpi- ja töökogemuse süsteemi VÕTA edasiarendamiseks tugevdatakse erinevate õppeasutuste omavahelist koostööd, tagatakse õppijatele paindlikumad liikumised haridusliikide ja tasemete vahel ning suurendatakse õppeasutuste suutlikkust arvestada inimese eelnevaid õpi- ja/või töökogemusi.
- 2021. aastal valmib haridusekspordi strateegiline tegevuskava, milles seatakse eesmärgid nii arengukoostööks kui vastastikuseks õppimiseks oma kogemuste, teenuste ja toodete pakkumise kaudu. Sellest lähtuvalt kujundatakse 2022. ja 2023. aastaks prioriteetpiirkondale ja -partneritele detailsemad tegevuskavad ja tulemusmõõdikud.
- Noorte riskikäitumise vähendamiseks ja tõrjutusriski ennetamiseks toetatakse noorsootöö piirkondliku kättesaadavuse parandamist ja noorte noorsootöösse kaasamist.
- Rakendatakse nutikaid lahendusi eesmärgiga teha noorsootööd senisest tõhusamalt ja tulemuslikumalt, st jõuda rohkemate noorteni, vähendada noorte tõrjutusriski, suurendada noorte kaasatust ning toetada noorte aktiivset osalust kogukonnas ja otsustes. Toetatakse enesehindamisprotsesside juurutamist noortevaldkonnas ja erinevate osapoolte (riik, kohalikud omavalitsused, noorsootöötajad ja -organisatsioonid) efektiivset koostööd.

2.4 Eesti keel ja eestlus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Tagada eesti keele kui riigikeele toimimine kõikides eluvaldkondades, eesti keele õpetamine, uurimine, arendamine ja kaitse ning sellega eesti keele säilimine läbi aegade.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Ehkki eesti keelel on riigikeele ja Euroopa Liidu ametliku keelena kindel positsioon, tuleb arvestada ka üleilmse keelelise mitmekesisuse vähenemise mõjuga. On valdkondi, kus eesti keele kasutamine on vähenenud ning tööturule on lisandunud ametikohti, mille eesti keele oskuse nõuded on reguleerimata. Eesti keele positsiooni hoidmiseks ja kindlustamiseks populariseeritakse ja soodustatakse eesti keele kasutamist, õppimist ja uurimist, tähtsustatakse eesti keelt identiteedi kandjana ning jälgitakse keelevaldkonna õigusruumi vastavust ühiskonnas toimuvatele arengutele.

Eesti keeleteadus ja keeletehnoloogia on rahvusvaheliselt kõrgel tasemel ning keeleressursid ja keeletehnoloogilised rakendused on kättesaadavad. Keeleuurimise ja teadusliku kirjeldamise puhul on probleemiks digitaalsete ressursside ja keeletehnoloogia vähene kasutamine ning piiratud rakendamine. Keeletehnoloogia ja keeleressursside arendamisel on kitsaskohaks korpuste ebaühtlane kvaliteet, vähesus või puudumine. Ajakohase, kättesaadava ja mitmekesise keeletaristu saavutamiseks toetatakse keeleteaduse ja -tehnoloogia edasist arengut.

Eesti keele oskus on vajalik Eesti ühiskonnas edukaks toimimiseks, kuid on elanikke, kelle eesti keele oskus ei ole piisav, et nad saaksid takistamatult omandada haridust, toimida tööturul jne. Täiskasvanute eesti keele õppe valdkonnas on osutatud tegevuste killustatusele ja koordineerituse vähesusele, millel on oht negatiivselt mõjutada tegevuste tulemuslikkust. Eesti

keele õppes tervikuna on puudu kaasaegseid ja terviklikke e-õppematerjale ning probleemiks on õpetajatele suunatud täienduskoolituste ebapiisav pakkumine. Välismaal võimaldatakse eesti keele õpet nii rahvusaaslastele kui ka võõrkeelena, kuid selle kättesaadavus vajab laiendamist. Võõrkeelte õppes domineerib inglise keel, varjutades teiste, Eestile samuti oluliste võõrkeelte õpet ning nende piisavalt hea oskuse olulisust.

Tabel 25. Eesti keel ja eestlus tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
16–65-aastaste Eesti elanike funktsionaalne lugemisoskus eesti keeles	Uus mõõdik, sihttasemed täpsustatakse 2022/2023. aastal PIAAC uuringu tulemuste põhjal				
Eesti keelt kasutavate inimeste osakaal rahvastikust	Uus mõõdik, sihttasemed täpsustatakse 2021. aastal kooskõlas „Eesti 2035“ vastava mõõdikuga.				
Eesti elanike enesehinnanguline võõrkeeleoskus	Uus mõõdik, sihttasemed täpsustatakse 2022. aastal.				

Tabel 26. Eesti keel ja eestlus tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	5 830	5 830	5 831	5 832

Eesti keele ja eestluse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud „Eesti keele arengukavas 2011-2017 (2020)“ ja lepitakse edaspidi kokku „Eesti keele arengukavas 2021-2035“.

Eesti keele ja eestluse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud Keeleprogramm. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium.

2.4.1 Keeleprogramm

Programmi eesmärk

Eesti keel on arenenud kultuur- ja suhtluskeel ning Eestis väärtustatakse mitmekeelsust.

Tabel 27. Keeleprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
16–65-aastaste Eesti elanike funktsionaalne lugemisoskus eesti keeles	Uus mõõdik, sihttasemed täpsustatakse 2022/2023. aastal PIAAC uuringu tulemuste põhjal				
Eesti keelt kasutavate inimeste osakaal rahvastikust	Uus mõõdik, sihttasemed täpsustatakse 2021. aastal kooskõlas „Eesti 2035“ vastava mõõdikuga.				

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Eesti elanike enesehinnanguline võõrkeeleskus	Uus mõõdik, sihttasemed täpsustatakse 2022. aastal.				

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Kultuuritöötajate palgafond tõuseb 3% võrra.
- Tõhustatakse täiskasvanute eesti keele kui teise keele õpet ja parandatakse õppevõimalusi. Koostöös teiste eesti keele õpet pakkuvate ministeeriumide ja asutustega korrastatakse täiskasvanute eesti keele õppe korraldust, sh arendatakse täiskasvanute eesti keele õppe tegevusi koondavat e-keskkonda. Täiskasvanute eesti keele kui teise keele oskuse hindamises võetakse suund elektrooniliste hindamisvahendite arendamisele ja jätkatakse eesti keele e-õppe võimaluste arendamist. Toetatakse eesti keele kui teise keele ja aineõpetajate täienduskoolitust.
- Arendatakse etapiti välja riigi keskne masintõlkekeskkond, sh arendatakse pidevalt edasi masintõlkekeskkonna sisendiks olevaid masintõlkemootoreid. Riigi keskne masintõlkekeskkond pakub avalikule sektorile ja laiemale avalikkusele kvaliteetset valdkondlikku tõlget, võimaldab tõlkekulude kokkuhoidu kuni 40% ning kiirendab oluliselt tõlkeprotsesse.
- Eesti Keele Instituudi juurde loodud keeletehnoloogia kompetentsikeskusesse koondatakse valdkonna olulisemad tugitegevused, suurendatakse valdkonna seiret ning soodustatakse seeläbi keeletehnoloogiliste vahendite kasutamist. Töötakse välja Eesti keeletehnoloogia valdkonna arendamise ning keeletehnoloogia vahendite laialdase kasutuselevõtu tegevuskava.
- Eesti keele maine ja staatuse tugevdamise eesmärgil kujundatakse Keeleamet asutuseks, mis tegeleb nii inimeste eesti keele oskuste arendamise kui ka hindamisega. Seejuures ajakohastatakse keelevaldkonna õigusruumi ning teostatakse regulaarset järelevalvet kehtestatud nõuete täitmise üle kõikides olulistes keeleseadusega hõlmatud keelekasutusvaldkondades.
- Luuakse mitmekülgseid võimalusi keeletaristu arendamiseks, et tagada selle innovaatus ja kättesaadavus. Tõhustatakse keeleressursside koondamist ühtsesse süsteemidesse, mis võimaldavad sõnakogusid, andmebaase ja keelekorpusi masinloetavalt töödelda. Seejuures arendatakse sõnastiku- ja terminibaasisüsteemi Ekilex ja keeleportaali Sõnaveeb. Koordineeritud terminitöö tagamiseks luuakse toimiv Ekilexi terminivõrgustik, mis aitab oluliselt kiirendada termininõuannet ja soodustada erialaspetsialistide, tõlkijate ja keeletoimetajate koostööd.
- Mitmekeelsuse ja võõrkeeleeõppe toetamiseks levitatakse Eestis Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsarköite põhimõtteid ja tasemekirjeldusi. Sõsarköite rakendamiseks koolitatakse keeleõpetajaid, õppematerjalide koostajaid ning testide koostajaid ja hindajaid.
- Toetatakse keeleõpet eestlaste kogukondades mitmetes riikides asuvates üldharidus- ja pühapäevakoolides, seltsides, lasteaedades, mudilasringides ning keelekursustel ja Üleilmakooli tegevusi. Toetatakse eesti keele ja kultuuri õpetamist rohkem kui 30 erineva riigi kõrgkoolis ning avatakse uus eesti keele õpetuskoht mõnes USA kõrgkoolis.
- Koostöös kõrgkoolidega töötatakse välja ja rakendatakse kõrghariduse keele- ja rahvusvahelistumise põhimõtted, mis tagavad eesti keele toimimise kõrgharidus- ja teaduskeelena.

2.5 Keskkond

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimestele on tagatud puhas ja mitmekesine elukeskkond ning suhtumine loodusesse on vastutustundlik.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Keskkonna tulemusvaldkonna jätkuvaks väljakutseks on tasakaalu leidmine keskkonnakaitse ja keskkonnakasutuse eesmärkide saavutamisel.

Lõppenud ja käesolev aasta on olulised järgmise 10-15 aasta arengute suhtes, kuna paljud Eesti arengudokumendid lõpevad ning koostamisel on uued, millega määratakse lähiaastate suund ka keskkonnavaldkonnas. Globaalselt ning ka EL siseselt on üha olulisemad pikaajalised keskkonna ja kliimaga seotud probleemid – kliimamuutused, ressursside kestlik kasutus, ökosüsteemide säilitamine.

Keskkonnaministeeriumi prioriteet on teadvustada ühiskonnale keskkonna ja kliimaga seotud väljakutseid ning olla nende lahendamisel eestvedajaks planeerides ja suunates riigi arengut.

Valdavalt on keskkonna tulemusvaldkonna mõõdikute täitmine toimunud soovitud suunas, kuid heas seisus veekogumite ja jäätmetekkega seotud näitajad jäid alla soovitud taseme. Keskkonna tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on seatud järgmised mõõdikud:

- Soodsas seisundis loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal on paranenud – tegelik tase 57%, ületades kavandatud sihttaseme (52%), mõõdetakse iga kuue aasta järel. Jätkus kaitstavate alade kaitsekordade uuendamine mh kinnitati uuendatud kaitse-eeskiri 7 kaitsealale. Elupaikade ja liigipopulatsioonide edasise killustumise vältimiseks ja seisundi parandamiseks koostatakse ning rakendatakse tegevuskavasid, uuendatakse kaitse-eeskirju, parandatakse kaitstavatel aladel sisulist kaitsekorraldust, taastatakse ja hooldatakse ohustatud elupaiku ning seiratakse liikide ja elupaikade seisundit.
- Eesti elanikud on aasta-aastalt keskkonnateadlikumad, keskkonnateadlikkuse indeksi väärtus tõusis 47%-ni (kavandati 46%). Elanikkonna teadlikkuse suurendamine on jätkuvalt üks olulisi keskkonnavaldkonna eesmärke.
- Eesti kasvuhoonegaaside inventuuri⁸ 2019. aasta andmete järgi oli kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus 14,7 miljonit tonni CO₂- ekvivalenti. Võrreldes 1990. aastaga on Eesti KHG koguheide vähenenud 64%, kusjuures võrreldes 2018. aastaga oli vähenemine ligi 27%. Languse mõjutajaks 2019. aastal on heite oluline vähenemine põlevkivielektri jaamades, mille peamine põhjus oli kõrge lubatud heitkoguse ühiku hind. Esialgsete hinnangute kohaselt jääb Eesti 2020. aasta koguheide alla 2020. aastaks kokkulepitud sihttaseme (18,86 mln tonni CO₂-ekv). 2024. aasta eesmärgi (16,17 miljonit tonni CO₂ ekvivalenti) täitmiseks on vajalik säilitada KHG tänane tase.
- Lisaks heitkoguste langusele energeetikasektoris, tuleb tähelepanu pöörata ka teistele sektoritele nagu põllumajandus ja transport, mis mõjutavad Euroopa Liidu heitkogustega kauplemise süsteemi väliste sektorite seatud eesmärgi täitmist.
- Pinnaveekogumitest kõigest ca 55% on heas seisundis (eesmärk 2021. aastaks on 81%), põhjusel, et veemajanduskavades kavandatud meetmeid pole suudetud ellu viia kavandatud mahus. See on eelkõige ebapiisavate ressursside tagajärg, samuti paljude meetmete vabatahtlik iseloom. Seega on oluline, et 2021. a lõpus vastuvõetavates perioodi 2021-2027

⁸ 2021. aastal avaldatud Eesti kasvuhoonegaaside inventuur (<https://www.envir.ee/et/eesmargid-tegevused/kliima/rahvusvaheline-aruandlus/kui-palju-eestis-kasvuhoonegaase-tekib>)

veemajanduskavades kavandatakse meetmeid paremini ning tagatakse nende rakendamine piisavate ressurssidega.

- Jäätmetestatistika 2020. aasta kohta on kogumisel ja selgub 2022. a alguses. 2019. a andmete põhjal võib eeldada, et ei saavutatud 2020. aasta jäätmetekke vähendamise eesmärki (4462 kg/in/a vs kavandatud 3670 kg/in/a). Jäätmetekke vähendamise eesmärgi saavutamiseks on oluline nii jäätmetekke vähendamise meetmete rakendamine, vastavate õigusaktide uuendamine ja rakendamine kui ka inimeste teadlikkuse suurendamine ning harjumuste muutus.
- Ressursitootlikkuse 2020. a eesmärgi saavutamine selgub samuti 2022. a alguses, kuid 2019. a andmete põhjal saab öelda, et 2020. a eesmärk tõenäoliselt täidetakse (0,52 €/kg 2019. a tegelik tase, 0,53 €/kg 2020. a kavandatud sihttase). Ressursitõhususe meetmest toetatud investeeringud pole veel olulist mõju avaldanud, aga silmas peab pidama, et näitaja sõltub eelkõige põlevkivi ja teiste maavarade kaevandamise ja kasutamise mahtudest.

Tabel 28. Keskkonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Soodsas seisundis loodusdirektiivi elupaigatüüpide osakaal (%) Allikas: Loodusdirektiivi artikkel 17 kohane aruanne: https://bd.eionet.europa.eu/article17/reports2012/habitat/report/	57 (2019)	>=57%	>=57%	>=57%	>=57%
Keskkonnateadlikkuse indeks	47	52		57	
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus (sh LULUCF sektor), mln tonni CO ₂ ekvivalenti (arvestades lineaarset vähenemist KPP – 70% eesmärgini) Allikas: KHG inventuur	18,0 (2018)	15,9	15,3	14,8	14,3
Heas seisundis olevate veekogumite osakaal	55 (2019)	81	82	82	60
Jäätmetekke (va põlevkivitööstus) (kg/inimese kohta) Allikas: Keskkonnaagentuur	4495 (2018)	3530	3460	3400	3350
Ressursitootlikkus: SKP ja kodumaise toormekasutuse suhe, eur/kg Allikas: Eurostat	0,47 (2018)	0,55	0,56	0,57	0,58

Tabel 29. Keskkonna tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	156 453	126 434	85 974	79 881
Investeeringud	1 949	1 070	1 070	968

Keskkonna tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm ja Maaeluministeeriumiga Kalanduse ühisprogramm. Esimese programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Keskkonnaministeerium, Kalanduse ühisprogrammi eest vastutavad Keskkonnaministeerium ja Maaeluministeerium ühiselt vastavalt oma vastutusvaldkonnale.

Keskkonna tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Eesti Keskkonnastrateegias aastani 2030 ning valdkonna arengukavades.

2.5.1 Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm

Programmi eesmärk

Keskkonna ja elurikkuse kaitse ning jätkusuutlik ja tõhus keskkonnakasutus on tagatud.

Tabel 30. Keskkonnakaitse ja -kasutuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
Rangelt kaitstavate metsade osakaal, %	14,1	Vähemalt 10	Vähemalt 10	Vähemalt 10	Vähemalt 10
Kaitstavate alade pindala osakaal maismaast, %	19,4	Vähemalt 19,4	Vähemalt 19,4	Vähemalt 19,4	Vähemalt 19,4
Kasvuhoonegaaside summaarne heitkogus kauplemisüsteemi-välistes sektorites, mln tonni CO ₂ ekvivalenti	6,1 (2018)	6,0	5,9	5,8	5,8
Tarbijate osakaal, kes saab ühisveevärgist nõuetele vastavat joogivett, %	98	100	100	100	100
Välisõhu saasteainete heitkoguste vähenemine, %	SO ₂ 76,3 tuh tonni; NO _x 42,09 tuh t; LOÜ 31,78 tuh t; PM _{2,5} 12,96 tuh t; NH ₃ 10,44 tuh t. (alg. tase 2005)	Vähendamise muutus: SO ₂ 32; NO _x 18; LOÜ 10; PM _{2,5} 15; NH ₃ 1.	Vähendamise muutus: SO ₂ 32; NO _x 18; LOÜ 10; PM _{2,5} 15; NH ₃ 1.	Vähendamise muutus: SO ₂ 32; NO _x 18; LOÜ 10; PM _{2,5} 15; NH ₃ 1.	Vähendamise muutus: SO ₂ 32; NO _x 18; LOÜ 10; PM _{2,5} 15; NH ₃ 1.
Ohtlike jäätmete taaskasutuse osakaal ohtlike jäätmete kogumassist, % (v.a põlevkivijäätmed)	85 (2018)	%-punkt suurem 2021. aasta väärtusest	%-punkt suurem 2022. aasta väärtusest	%-punkt suurem 2023. aasta väärtusest	%-punkt suurem 2024. aasta väärtusest
Olmejäätmete ringlussevõtu osakaal olmejäätmete kogumassist, %	34	37	40	45	45
Ökoinnovatsiooni indeks (% EL keskmisest)	73	69	71	72	80

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Elupaikade (mh sood, pärandniidud, vooluveekogud) taastamine nende soodsa seisundi saavutamiseks ja seal elavate liikide seisundi parandamiseks. Võõrliikidealase teadlikkuse tõstmine ning võõrliikide tõrje ja seire tõhustamine. Looduskaitsepiirangute kompenseerimise jätkamine vajalikus matus, sh riigile eramaade omandamine ning toetuse maksmise jätkamine väljaspool Natura 2000 alasid rangelt kaitstavate metsade omanikele. Toetusmeetme rakendamine väljaspool Natura 2000 alasid asuvate piiraguvööndi erametsades. Rangelt kaitstava metsa kaitse kompenseerimine ja vabatahtliku kaitse soodustamine läbi erametsaomanikega vääriselupaikade kaitse lepingute sõlmimise.
- LIFE-IP projekti “Metsa- ja põllumajandusmaastike terviklik majandamine Natura 2000 elupaikade ja liikide kaitsestaatus parandamiseks” elluviimine aastatel 2020-2029. Projekti eesmärk on kaitsta ja taastada traditsioonilisi Eesti maastikke ja ökosüsteeme ning parandada seal elavate liikide seisundit kogumaksumusega 19,4 mln kümne aasta jooksul, millest välisabi 60% ehk 11,6 mln.
- Toimiva seirevõrgu tagamine, et omada infot keskkonnaseisundist ja surveveguritest, mille põhjal on võimalik kujundada tõhusat faktipõhist keskkonnapoliitikat.
- Kaasaegse Eesti looduse infosüsteemi EELIS arendamine looduskaitse ja keskkonnaga seotud andmete paremaks haldamiseks, kasutamiseks ja avalikustamiseks.

- Keskkonnateadlikkuse suurendamine, sh on tegevuste sihtgrupipõhiseks prioriteediks Kirde-Eesti ning ka mujal Eestis elavate vene keelt kõnelevate inimeste keskkonnateadlikkuse suurendamine.
- Erametsade metsauuendustööde tegemise toetamine võimalikult heade pärilike omaduste ja kasvukohale sobivate kodumaiste puuliikidega, sh taimetootmise ergutamine ja uuendusmahtude suurendamine.
- Puidust referentshoone (loodusmuuseumi ja keskkonnamaja) rajamise ettevalmistamine eesmärgiga luua suurte puitehitiste ehitamise kogemus ja suurendada sellega Eesti puidusektori ekspordipotentsiaali ning edendada kohaliku tooraine väärindamist.
- Keskkonnavaldkonna arengukava aastani 2030 (KEVAD) koostamine ja metsanduse arengukava aastani 2030 koostamine.
- „Kliimamuutustega kohanemise arengukava aastani 2030“ ja „Kliimapoliitika põhialused aastani 2050“ (KPP) elluviimine, sh KPP ajakohastamine. kliimamuutuste mõjuga kohanemise võimekuse parandamiseks ning kliimamuutuste mõju leevendamiseks tagamaks üleminek vähese süsinikuheitega majandusele, mis tähendab järk-järgult eesmärgipärast majandus- ja energiasüsteemi ümberkujundamist ressursitõhusamaks, tootlikumaks ja keskkonnanahoidlikumaks.
- Täiendavate meetmete rakendamine kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamiseks ELi kasvuhoonegaaside heitkogustega kauplemise süsteemi välistes sektorites.
- LHÜ-de enampakkumiste süsteemis kauplemisel saadava tulu kasutamine, et anda Eesti panus rahvusvahelisse kliimapoliitika koostöösse, ülejutusriskide maandamiseks, et suurendada Eesti valmisolekut ülejutuseks, ning kliimapoliitika eesmärkide täitmine pilootprojektides (sh teadlikkuse tõstmine, kliimamuutuste mõju uuringute läbiviimine, rohetehnoloogiate arengu soodustamine jms).
- Harju maakonna teemaplaneeringu koostamine määramaks riigi jaoks olulisema tähtsusega tulevaste määraldiste alad kooskõlastatult huvitatud osapooltega nii ruumiliselt kui ajaliselt. Rapla ja Pärnu maakondade teemaplaneeringu koostamise ettevalmistamine.
- Hüljatud korrastamata kaevandatud maa ja maapõue korrastamise korraldamine sh põlevkivi altkaevandatud alade varingute likvideerimine. 2000 hektaril mahajäetud turbatootmisalade korrastamine RMK poolt.
- Põlevkivitööstuse parima võimaliku tehnika (PVT) nõuete kaasajastamine ja täiendamine.
- Vesinikutehnoloogiate kasutuselevõtu arengute suunamine Eestis.
- Avalikkusele ajakohaste maakatastriandmete tagamine, sh e-katastri arendamine. Kvaliteetsete ja rohkemate ruumiandmete kättesaadavaks tegemine INSPIRE nõuetekohaste teenuste kaudu.
- Mereala hea keskkonnaseisundi saavutamiseks merestrateegia rakendamine sh merestrateegia meetmekava uuendamine, ning mereuuringute (sh mikroplasti, saasteainete leviku, laevanduse keskkonnamõju jms) läbiviimise toetamine.
- Ballastvee konventsiooni rakendamise tagamiseks täiendavate mere võõrliikide uuringute ja nende ohjamistööde läbiviimine eesmärgiga vähendada invasiivsete võõrliikide negatiivset mõju kohalikele liikidele, samuti taastada väärtuslikke mereelupaiku.
- Merekeskkonna kaitse alase keskkonnajärelevalve süsteemi tõhustamine, järelevalve süsteemi uuendamine ja arendamine.
- Läänemere tegevuskava rakendamine.
- Sadamates laevaheitmete vastuvõtusüsteemide korrastamine ja kaasajastamine, nii laevaheitmete kui mereprügi vastuvõtu ja käitlemise tagamiseks.
- Reostustõrje- ja mereuuringute võimekuse suurendamine, multifunktsionaalse laeva ehitamine ja ohtlike ja kahjulike ainete mereveo fondi loomine reostustõrjeks valmisoleku ja mereuuringute läbiviimise tagamiseks.

- Veekogumite hea seisundi saavutamiseks veemajanduskavade rakendamine ning veekogumite seisundit mõjutavate jääkreostusobjektide ohutustamine. Nitraaditundliku ala (NTA) tegevuskava 2021-2024 rakendamine, et vähendada Pandivere ja Adavere-Põltsamaa piirkonnas põhjavee saastumist nitraatidega.
- Viru alamvesikonna veemajanduskava meetmeprogrammi rakendamine, sh Purtse jõe valgala veekogude korrastamine. Samuti Life integreeritud veemajanduse projekti rakendamine, mille raames viiakse ellu Viru alamvesikonna veekogumite hea seisundi saavutamiseks vajalikud meetmed kuni aastani 2029. 10 aastat kestva projekti kogumaksumus on ligi 16,7 miljonit eurot.
- Puhta joogivee tagamiseks ning keskkonda juhitava reovee nõuetekohaseks puhastamiseks projektide rahastamine.
- Paldiski endise tuumaobjekti kahe reaktorisektsiooni likvideerimise ja radioaktiivsete jäätmete lõppladustuspäiga rajamise eriplaneeringu koostamise ja keskkonnamõjude hindamise, ning nendeks vajalike uuringute elluviimine.
- Teatavate õhusaasteainete heitkoguste vähendamise riikliku programmi aastateks 2020–2030 rakendamine ja uuendamine õhukvaliteedi parandamiseks.
- Tuumaenergia kasutusele võtmise võimaluste analüüsimine.
- Ringmajanduse põhimõtete rakendamise toetamine: ringmajanduse tegevuskava välja töötamine, tootjate ja tarbijate teadlikkuse suurendamine, järelevalve tõhustamine, jäätmete liigiti kogumise süsteemi parem rakendamine, keskkonnavaldkonna majandushoobade arendamine, keskkonnahoidlike riigihangete rakendamine avalikus sektoris, ökomärgise kasutamise teadlikkuse suurendamine.
- Ressursitootlikkuse suurendamise eesmärgil ressursitõhusate lahenduste investeringute toetamine.
- Ohtlike jäätmete käitluse korraldamine.
- Analüüs kestliku rahastuse põhimõtete ja praktika rakendamiseks keskkonnakestlike investeringute soodustamiseks Eestis.
- Analüüs ettevõtlussektori rahastuse kaasamise kohta rohepöörde elluviimisel ja keskkonnakasutuse majandusmeetmete ülevaatamise kohta.
- Uue keskkonnakaitseloastamise korralduse kontseptsiooni väljatöötamine. Keskkonnaotsuste infosüsteemi KOTKAS edasiarendamine, kuhu koondatakse kogu keskkonnalubadega seonduv menetlus loa/registreeringu taotlemisest ja riigilõivu tasumisest keskkonnatasu deklareerimise ja aastaaruannete koostamiseni.
- Euroopa Majanduspiirkonna perioodi 2014-2021 finantsmehhanismi kliimaprogrammi „Kliimamuutuse leevendamine ja nendega kohanemine“ elluviimine kogumaksumusega 7,1 mln eurot. Kliimaprogrammi eesmärgiks on aidata kaasa ökosüsteemide tugevdamisele, kohalikul tasandil kliimamuutuste leevendamise ja kohanemise võimekuse suurendamisele, ringmajanduse põhimõtete juurutamisele.
- Keskkonnaministeeriumi valitsemisala teadus- ja arendustegevuse võimekuse tõhustamine.

2.6 Teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti teadus, arendustegevus, innovatsioon ja ettevõtlus suurendavad koostoimes Eesti ühiskonna heaolu ja majanduse tootlikkust, pakkudes konkurentsivõimelisi ja kestlikke lahendusi Eesti ja maailma arenguvajadustele.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eestis on aastatega välja kujundatud kvaliteedikonkurentsil põhinev toimiv ja arenev teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (edaspidi TAI) süsteem. Kasvanud on teadlaste rahvusvahelise koostöö aktiivsus, teaduse kõrget taset näitav publitseerimisaktiivsus ja publikatsioonide kvaliteet ning edukus EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis. Eesti paistab silma raamprogrammis Horisont 2020 võidetud lepingute mahu poolest⁹. Eestis rajatud nüüdisaegsed ülikoolide ning teadusasutuste hooned ja laborid loovad teadustöökas rahvusvaheliselt atraktiivseid tingimusi. Tartu Ülikool Eesti rahvusülikoolina on jõudnud maailma 300 parima ülikooli hulka ning on Kesk- ja Ida-Euroopa ülikoolide vaieldamatu number üks. Eesti Maaülikool on maailma põllumajanduse ja metsanduse valdkonna ülikoolide edetabelis tõusnud 50 parima sekka. Mitmed Eesti teadlased on jõudnud maailma enimsiteeritud teadlaste hulka.

Teadusvaldkonna üheks suurimaks väljakutseks on teadustulemuste laialdasem kasutuselevõtt ühiskonnas tervikuna, eriti ettevõtete teadus- ja arendustegevuse hoogustamine ja laiendamine ning teaduse rahastamine. Eesti teadus- ja arendustegevuse investeeringud (suhtarvuna SKP-sse) on viimastel aastatel tõusnud, saavutades 2019. aastaks taseme 1,6%. Mahajäämus EL 28 keskmisest näitajast (2,1%) on endiselt märgatav, kuid vahe on vähenenud. Positiivne areng on toimunud seoses teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni rahastamisega riigi eelarvest. Riigipoolne TA rahastamine kasvas 2020. aastal ning 2021.a. jõuti esmakordselt valitsussektori teadus- ja arendustegevuse rahastamises riigieelarvest tasemeni 1% SKP-st.

Tabel 31. Teadus- ja arendustegevuse ja ettevõtluse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Riigieelarves kavandatud TA rahastamine osakaaluna SKP-st (%) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	0,75 (2019)	≥1	≥1	≥1	≥1
Erasektori TA kulutuste tase SKP-st (%) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	0,86 (2019)	0,9	1,1	1,3	1,5
Nominaalne tööjõutootlikkus EL-27 keskmisest (%) <i>Allikas: Eurostat</i>	78,8 (2019)	80	82	84	86
Koht Euroopa innovatsiooni tulemustabelis (koht tulemusrühmas) <i>Allikas: Euroopa Komisjon</i>	Tugev innovaator (2020)	Tugev innovaator	Tugev innovaator	Tugev innovaator	Tugev innovaator

Tabel 32. Teadus- ja arendustegevuse ja ettevõtluse tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	441 157	371 961	309 548	312 783
Investeeringud	5 052	7 150	6 794	6 794

Tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud neli programmi:

1. Teadussüsteemi programm – peavastutaja Haridus- ja Teadusministeerium.

⁹ Raamprogrammist Horisont 2020 saadud toetus SKP kohta võrreldes EL28 keskmisega (=100%) 2020. a andmete põhjal Eestis 244%. Allikad: eCORDA, Eurostat, ETAg-i arvutused.

2. Teadmussiirde programm – vastutajad Haridus- ja Teadusministeerium ning Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium.
3. Ettevõtluskeskkonna programm – peavastutaja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
4. Ehituse programm – peavastutaja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Teadus- ja arendustegevuse ja ettevõtluse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse arengukava 2021-2035 (TAIE).

2.6.1 Teadussüsteemi programm

Programmi eesmärk

Eesti teadus on kõrgetasemeline, mõjus ja mitmekesine

Tabel 33. Teadussüsteemi programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
10% maailmas enamsiteeritud teadusartikli hulka kuuluvate Eesti artiklite osakaal (%) <i>Allikas: Euroopa innovatsiooni tulemustabel (European Innovation Scoreboard)</i>	8,4 (2020)	9,0	9,6	10,2	10,8
Positiivselt evalveeritud TA-asutuste lepingulise teadus- ja arendustegevuse maht akadeemilise töötaja kohta (maht eurodes) <i>Allikas: HTM baasfinantseerimise alusandmed, Statistikaamet</i>	26 730 (2019)	28 300	29 800	31 400	32 900

*Mõõdikute metoodikat on kirjeldatud TAIE arengukavas.

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Tagatakse teadus- ja arendustegevuse rahastamine vähemalt 1% SKP-st mahus, hoides uurimistoetuste ja baasfinantseerimise suhet 50:50. Piisav baasfinantseerimise maht on eelduseks TA-asutuste jätkusuutlikuks toimimiseks, paindliku ja akadeemilise töö mitmekesisust arvestava, mitmekülgset arengut ja suuremat stabiilsust pakkuva akadeemilise karjäärimudeli kujundamiseks ja elluviimiseks, asutuse teadustööks vajaliku taristu tagamiseks ning tihedamaks koostööks ettevõtete ja teadusasutuste vahel. Alates 2023. aastast on kavandatud üleminek baasfinantseerimiselt TA-asutuste tegevustoetusele sarnaselt kõrghariduse tegevustoetusega. 80% tegevustoetusest moodustab eelneval rahastamise mahul põhinev baasosa ning 20% tulemusosa, mille eraldamise kriteeriumide hulgas on lisaks teadus- ja arendustegevuse tulemustele ka TA-asutuste panustamine ühiskonna ja majanduse arengusse. Asutustega räägitakse sarnaselt kõrghariduse tulemusrahastamise protsessiga läbi, millistele tulemustele ja arengutele peaksid asutused eelkõige keskenduma.
- Noorteadlaste järelkasvu kindlustamiseks jätkatakse doktoriõppe atraktiivsuse kasvatamise toetamist ja doktoriõppe reformi elluviimist (doktorantide liikumist nooremteaduri positsioonile). Doktorikraadiga inimeste arvu kasv, eriti väljaspool ülikooli, on vajalik eeltingimus Eesti majanduskasvu hoogustamiseks ning kõrgema lisandväärtuse suunas liikumiseks. Doktoriõppe reformi tulemusena määratletakse doktorandi selgem positsioon teadlaskarjääris, sh tagatakse ülikoolides või TA-asutustes doktorantidele nooremteaduri lepinguline ametikoht. Kasvab doktoriõppe tulemuslikkus, õpe on paremini seotud ühiskonna vajadustega ning soodustatakse doktoriõppe läbiviimist koostöös ettevõtluse ning positiivselt evalveeritud teadusasutustega.

- Jätkatakse eesti keele ja kultuuri alaste ning haridusuuringute toetamist, et tagada eesti hariduse, keele ja kultuuriruumi kestlikkus. Need uuringud on olulised Eesti riigi, ühiskonna, rahvuse ja keele püsijäämiseks ja arenguks, sh Eesti kultuuriruumi ja ühiskonna toimimismudelite uurimiseks, ühiskonna arenguvajaduste lahendamiseks ning globaalsete arengusuundumustega kohanemise toetamiseks. Masinõppe ja tehisintellekti kiire arengu kontekstis on oluline toetada eesti keeletehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist ja nende kasutusele võtmist. Jätkatakse haridusuuringute programmi rakendamist, et tagada Eesti hariduse edutegurite süsteemne uurimine ja selle põhjal tõenduspõhine poliitikakujundamine.
- Tipptasemel uurimisrühmade interdistsiplinaarse koostöö toetamiseks jätkatakse teaduse tippkeskuste tegevuse toetamist. Teaduse tippkeskustel on Eesti teaduses oluline roll, kuna need koondavad mitme teadusasutuse uurimisrühmi, soodustavad koostööd nii Eestis kui ka rahvusvaheliselt, toetavad noorte teadlaste järelkasvu ning aitavad teadustulemusi populariseerida.
- Jätkatakse riikliku tähtsusega teadustaristu arendamist ja taristu teenuste kättesaadavuse tagamist nii ettevõtetele kui avaliku sektori asutustele, sh rakenduskõrgkoolidele.
- Jätkatakse teaduse rahvusvahelistumise tegevuste toetamist. Rahvusvahelises teaduskoostöös osalemise mõju suurendamiseks ja potentsiaali realiseerimiseks jätkatakse tegutsemist tõhusama strateegilise osaluskava kujundamise suunal, sh kolmandate riikidega tehtava teaduskoostööga seoses. Kujundatakse Eesti eelistused EL partnerlustes, missioonides ja rahvusvahelistes teadustaristutes osalemiseks ning toetatakse nendes osalemist.
- Koostöös teadusasutuste ja teadlasorganisatsioonidega kujundatakse teaduseetika korralduse ja järelevalve süsteem ning viiakse see ellu.
- Jätkuvalt peetakse oluliseks teadusliku maailmavaate kujundamist hariduse kõigil tasemetel ja vormides. Ühiskonda mõjutavate otsuste langetamisel tuginetakse teaduslikult põhjendatud faktidele ning teaduskommunikatsiooni peetakse teadustöö lahutamatuks osaks.

Tabel 34. Teadussüsteemi programmi eelarve (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	152 355	142 217	150 519	149 800

2.6.2 Teadmussiirde programm

Programmi eesmärk

Eesti areng tugineb teaduspõhistele ja innovaatilistele lahendustele.

Tabel 35. Teadmussiirde programmi mõõdikud ja sihttasemed

*Mõõdikute metoodikat on kirjeldatud TAIE arengukavas.

Olulised tegevused Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalas 2022 - 2025

	Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
HTM MKM	Teadlaste ja inseneride arv ettevõtlussektoris ja kasumitaotluseta erasektoris, arv 1000 elaniku kohta <i>Allikas: Statistikaamet</i>	1,47	1,7	1,9	2,1	2,3
HTM MKM	Ettevõtete investeeringud mittemateriaalsesse põhivarasse osakaaluna SKP-st (%; mln/mln eurodes) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	2,7 (760 mln)	2,9	3,1	3,3	3,5

eesmärkide täitmiseks

- Jätkatakse majanduse ja ühiskonna vajadusest lähtuvate temaatiliste teadus- ja arendusprogrammidega IT ja ressursside väärindamise valdkonnas, et soodustada neis valdkondades teadusrühmade võimekuse suurenemist, valdkondlike tippspetsialistide pealekasvu ning arenduskoostööd ettevõtete ja teadusasutuste vahel. Temaatilisi teadus- ja arendusprogramme laiendatakse ning 2022. a. alustatakse uute programmide väljatöötamist TAIE fookusvaldkondades. Toetatakse majanduse ja ühiskonna vajadustest lähtuvaid alus- ja rakendusuuringuid, uute uurimissuundade väljaarendamist ja vajaliku kompetentsi loomist TA-asutustes, riiklikku ja rahvusvahelist koostööd, uurimistulemuste turustamist ja kommunikeerimist ning muid fookusvaldkondade arendamiseks vajalikke tegevusi. Ettevõtlik avastusprotsess ja ühisloome (teadlased, ettevõtjad, avalik sektor jt) on nende programmide tugev alus.
- Jätkatakse arendusgrantide väljaandmist (*proof-of-concept grant*). Arendusgrandi eesmärgiks on toetada silmapaistavate teadustulemuste arendamist ettevõtlusele atraktiivsesse vormi, testides nende ärilise kasutamise viise ja tasuvust. Tegevuse tulemusena jõuab senisest enam teadustulemusi äriliste rakendusteni.
- Teadmussiirde võimekuse tõstmiseks teadusasutustes ja kõrgkoolides töötatakse 2022. a. välja rahastusskeem, mis toetaks asutusi teadmussiirde teenuste arendamisel, sellealaste teadmiste ja oskuste täiendamisel, *spin-off*-ettevõtluse ja teadmuse jätkusuutliku turupõhise kommersialiseerimise arendamisel ning intellektuaalomandi kaitse võimaluste ja võimekuse parandamisel. Toetatakse kvaliteetsete teadushalduse teenuste arendamist, sh soodustatakse asutustevahelist koostööd teadmussiirde teenuste vahendamisel ja pakkumisel ning koostööd ettevõtetega.
- Ühiskonna ja ettevõtete vajadustele vastavate tipptasemel teadmus- ja teadustaristu teenuste arendamise ja kättesaadavaks tegemise toetamiseks töötatakse välja toetusskeem 2022. aastal. Toetatakse kaht olulist tegevussuunda: tippkeskuste koostööd era- ja avaliku sektoriga, tippkeskuste tegevuse väljundite, sh teadustulemuste kättesaadavaks tegemist ja kasutatavust Eesti ühiskonna ja majanduse nõudlusest lähtuvate vajaduste rahuldamiseks, ning teadustaristu avamist era- ja avalikule sektorile kasutamiseks. Tippteadmuse kättesaadavaks tegemisega seotud toetuse eesmärk on tugevdada nn kolmandat missiooni ja rakendada eesliiniuuringuid, et pakkuda lahendusi ühiskonna ja majanduse nõudlusest lähtuvatele vajadustele. Eesmärk on suurendada tippkeskuste majanduslikku ja ühiskondlikku mõju, sidudes eesliiniuuringuid ettevõtlussektori ja ühiskonna vajadustega. Teadustaristuga seotud tegevused hõlmavad tuge turu jaoks asjakohaste TA-teenuste arendamiseks era- ja avaliku sektori jaoks, tuginedes olemasolevale taristule.

- Jätkatakse teadusasutuste ja ettevõtlussektori vaheliste töötajate liikumist soodustavate meetmete rakendamist (nn sektoritevaheline liikuvus), mille tulemusena liigub senisest enam teadlasi ettevõtlusesse ning paranevad ettevõtete oskused teadustulemusi rakendada ja kohandada. Samuti kasvab teadusasutustes ettevõtluskogemustega teadlaste arv, mis aitab paremini ühiskonna nõudlusele vastavat teadustööd planeerida. Laiendatakse sektoritevahelist liikuvust toetavaid tegevusi, sh kavandatakse meetmeid, mis toetaks ettevõtluskogemusega inimeste kaasamist õppe- ja teadustegevustesse kõrgkoolides ja teadusasutustes, et rikastada õppe sisu ning suurendada teadustöö potentsiaalset rakendatavust ning kasvatada ettevõtjate teadlikkust teadus- ja arendustöö protsessidest.
- Töötatakse välja uus teadmussiirde doktorantuuri toetuskeem, mille puhul doktoritöö valmib koostöös ülikoolivälise tööandjaga tema huvidest lähtuvalt. Teadmussiirde doktorantuuri peamine eesmärk on valmistada ette tippspetsialiste ja teadus- ning arendustöötajaid väljaspoole akadeemilist maailma ning edendada ülikoolide, ettevõtete, avaliku sektori jt asutuste tihedamat ja pikemaajalist koostööd.
- Jätkatakse teadusnõunike ja ettevõtete haruliitude arendusnõunike võrgustiku tegevustega, sh TAI koordineerimiskogu kaudu, mis aitab tõhusamalt juhtida valdkondlikku teadus- ja arendustegevust operatiivtasandil. Teadusnõunikud ministeeriumites seisavad hea ministeeriumi haldusala teadus- ja arendustegevuse kavandamise ja elluviimise eest. Teadustaustaga arendusnõunikud aitavad erialaliitudel määratleda haruliidu liikmetele olulised teadus- ja arendussuunad, mille alusel hinnata sektori arenguvõimalusi nii Eestis kui rahvusvaheliselt ning rääkida valdkonna teadusasutustega läbi valdkonnale vajalike uuringute osas, tõstavad haruliidu liikmete teadlikkust valdkonna teadus- ja arendustegevuse potentsiaalset ja võimalikest rakendustest ning aitavad kaasa sektori ettevõtjate teadlikkuse ja oskuste tõstmisele TA-tegevuse vallas, soodustades koostöö teadusasutustega nii Eestis kui EL tasandil. Teadus- ja arendusnõunike võrgustik aitab TA-tegevusi paremini kavandada, sh seada selgemaid fookusi, kavandada mõjusamaid sekkumisi ja osaleda aktiivsemalt rahvusvaheliste teadusvõrgustike töös. Omavaheline info- ja kogemuste vahetus aitab kaasa TA-tegevuste tõhusamale ja mõjusamale kavandamisele ja elluviimisele, tõstab poliitikakujundamise kvaliteeti ning toetab erasektorile olulise TA-tegevuse elluviimist.

Olulised tegevused Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas 2022 - 2025 eesmärkide täitmiseks

- Viiakse ellu ettevõtete sisemist arendus- ja innovatsioonivõimekust tõstvaid erinevaid sekkumismeetmeid. Jätkatakse osakute toetusmeetmega, et võimaldada ettevõtetel koostöös innovatsiooniteenuse pakujatega läbi viia esmaseid innovatsiooniprojekte. Jätkatakse ettevõtjate arenguprogrammiga, mis pakub teenuseid lähtuvalt iga ettevõtte spetsiifilistest arengutakistustest. Rakendusuuringute ja eksperimentaalarenduse korralduseks jõustatakse vastav programm (RUP), mis toimib virtuaalse uurimis- ja arenduskeskusena. RUPi ülesanne on tehnoloogilise ja ärinõustamise ning projektide rahastamise kaudu suurendada Eesti ettevõtete rakendusuuringute ja eksperimentaalarenduse mahtu.
- Ettevõtete arendusvõimekuse ja -valmiduse tõstmine eeldab terviklikult innovatsioonile keskenduvat tugistruktuuri, mistõttu jätkatakse innovatsiooniteadlikkuse ja -võimekuse kasvatamisele suunatud teenuste väljatöötamist.
- Ettevõtete arendustegevust võimendatakse läbi EL-üleste võrgustike, partnerluste ja rahvusvaheliste organisatsioonide. Jätkatakse ja tugevdatakse Eesti ettevõtete osalust Euroopa Kosmoseagentuuri pakutavates tegevustes, jätkatakse CERN-i assotsieerunud liikmena ning lisaks parandatakse ettevõtete ligipääsu Euroopa Horisondi ja Eurostarsi tegevustele.

- Jätkatakse avaliku sektori kui uuenduste eestvedaja rolli võimestamist innovaatiliste lahenduste tellija ning turuloojana. Accelerate Estonia kaudu kutsutakse *startup*iliku lähenemisega ellu lahendusi, mida on võimalik disainida Eesti uuteks konkurentsieelisteks. Innovatsiooni toetavate riigihangete kaudu suurendatakse riigi võimekust ja valmisolekut olla uudsete lahenduste referentskliendiks.
- Käivitatakse teadus- ja tehnoloogiamahukate iduettevõtete fond eesmärgiga parandada kõrgtehnoloogiliste pikema aredustsükliga ettevõtete rahastusvõimalusi. Jätkatakse iduettevõtete ökosüsteemi arendamist Startup Estonia kaudu.
- Toetatakse ettevõtetes digipöörde tegemise võimekuse kasvatamist. Digitaliseerimise teekaardi tegemisega aidatakse ettevõtetel tuvastada oma protsessides valupunktid, mida on võimalik lahendada digitaalsete tehnoloogiate kasutuselevõtu kaudu. Lisaks toetatakse ettevõtete digitaliseerimise strateegia väljatöötamist ning seatud sihtide saavutamiseks ligipääsu vajalikele investeeringutele.

Tabel 36. Teadmussiirde programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	136 066	121 500	105 463	104 991

2.6.3 Ettevõtluskeskkonna programm

Programmi eesmärk

Eesti ettevõtluskeskkond soodustab ettevõtlikkust ning teadusmahuka ettevõtluse teket ja kasvu, kõrgema lisandväärtusega toodete ja teenuste loomist ja eksporti ning investeeringuid kõigis Eesti piirkondades.

Tabel 37. Ettevõtluskeskkonna programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Eesti positsioon Doing Business indeksis (koht edetabelis) <i>Allikas: Maailmapank</i>	18.	16.	15.	13.	10.
Kaupade ja teenuste eksport (mld eurot) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	23	26	27	28	30
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL-27 keskmisest (%) <i>Allikas: Statistikaamet</i>	41	44	45	46	47

*Mõõdikute metoodikat on kirjeldatud TAIE arengukavas.

Olulised tegevused 2022 - 2025 eesmärkide täitmiseks

- Toetame ettevõtete toimetulekut COVID-19 põhjustatud majanduskriisi järelmõjudega. Kaalume pikaajaliste ja sihistatud finantsinstrumentide loomist ettevõtete kapitali kättesaadavuse parandamiseks.
- Toetame Eesti turismisektori kriisijärgset taaskäivitumist läbi Eesti kui reisisihi tuntuse ning turisminõudluse suurendamise, turismiettevõtete ärimudelite ümberkujundamise sihtgrupi paremaks teenindamiseks. Vastavalt uuele kujunenud olukorrale turismivaldkonnas toetame innovaatiliste digilahenduste välja töötamist.

- Toetatakse tööstuse digitaliseerimist ja automatiseerimist, et suurendada ettevõtete võimekust ja valmisolekut digitaalsete tehnoloogiate kasutusele võtmiseks.
- Toetame kapitaliturgude mitmekesistamist läbi investeerimisfondide ning soodustame kapitalile ligipääsu (regionaallaan).
- Eesti kui konverentsiturismi sihtkoha arendamiseks investeeritakse kogusummas 40 miljonit eurot Tallinna Linnahalli rekonstrueerimiseks rahvusvaheliseks konverentsikeskuseks.
- Jätkub ettevõtete nõustamine maakondlikes arenduskeskustes ja riigi tugiteenuste keskuses, sh e-kaubanduse valdkonnas, mille eesmärgiks on hoogustada regionaalse ettevõtluse arendamist ja e-eksportijate konkurentsivõimet rahvusvahelistel turgudel.
- Kujundame ümber ettevõtjate ning tarbijate erimeelsuste tõhusamaks ja kvaliteetsemaks lahendamiseks kohtuväliselt ning tarbijavaidluste komisjoni usaldusväärsuse suurendamiseks komisjoni töö korraldamise põhimõtted.
- Ettevõtjate halduskoormuse vähendamiseks arendame eesti.ee ettevõtjale keskkonda, mis koondab ettevõtjatele kasutajakeskselt infot ja avalikke teenuseid lihtsaks ja mugavaks avaliku sektoriga suhtlemiseks, ning töötame välja ettevõtjatele suunatud „ühast aknast“ tervikteenusena kättesaadavad digitaalsed sündmusteenused.
- Loomes tingimused reaalamajanduse kasutuselevõtuks – automatiseerime era- ja avaliku sektori koostöös äriprotsessid ja aruandluskohustuse läbi reaalamajanduse andmevahetuse, mis muudab ettevõtte haldamise ja majandamisega seotud tegevused taustal toimivaks ning vähendab ettevõtjate halduskoormust.
- Stimuleerime kõrget lisandväärtust loovate, sh teadmismahukate välisinvesteeringute juurdekasvu, et tuua Eestisse kõrge lisandväärtusega välisinvesteeringuid ja hoogustada Eesti ettevõtete innovatsiooni- ja ekspordivõimekust ning tagada investeeringute läbipaistvus ning soodne mõju Eesti majanduskeskkonnale.
- Liidame EASi ja Kredexi, et toetada ettevõtluse tugiteenuste pakkumise kvaliteedi kasvu, suuremat koordineeritust asutuste vahel ja teenuste konsolideerimist. Lähtume seda tehes kliendi vaatest ning ühe akna põhimõttest. Kliendihalduste ühendamise tulemusel pakutakse terviklikumat ja kvaliteetsemat teenust, samuti saab EASi ja KredExi ühendamise kogemusi kasutada edaspidi analoogsete kliendihalduste konsolideerimiste kavandamisel.

Tabel 38. Ettevõtluskeskkonna programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	107 643	82 192	43 695	48 215
Investeeringud	4 652	6 990	6 634	6 634

2.6.4 Ehituse programm

Programmi eesmärk

Programmi eesmärk on kujundada parimad tingimused ehitatud keskkonna eluterveks arenguks. Programmiga luuakse keskkond ja eeldused ehitussektori ettevõtete ning ehitatud keskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime ja sektori tootlikkuse kasvuks. Soodustame arengut seal, kus esinevad ehitatud keskkonna turutõrked, et inimesed tahaksid Eestis elada ja töötada. Tänu paremale ja kulutõhusamale elukeskkonnale paraneb Eesti inimeste tarbimisvõime. Pannakse alus järjepidevale majanduskasvule, mis jõuab kõigi Eesti elanikeni.

Tabel 39. Ehituse programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Sektori tööjootootlikkus EL keskmisega võrreldes, <i>Allikas: Eurostat</i>	61%	64%	66%	69%	72%
Kodumajapidamiste elektri- ja soojusenergia tarbimine <i>Allikas: Statistikaamet</i>	5,9 TWh	5,8 TWh	5,7 TWh	5,6 TWh	5,5 TWh

Olulised tegevused 2022 - 2025 eesmärkide täitmiseks

- Toetatakse hoonete energiasäästlikumaks ja seeläbi elukeskkonna paremaks muutmist (sh ligipääsetavus), lasterikaste perede elamistingimuste parandamist ning jätkatakse KOV investeeringutoetuse väljamakseid. Vastavalt energiamajanduse arengukavale ja hoonete rekonstrueerimise pikaajalisele strateegiale on energiatarbimise vähendamine hoonetes kliima- ja energiapoliitika üks olulisemaid prioriteete. Kodude rekonstrueerimine ning kasutusest välja langenud ehitiste lammutamine muudab elukeskkonna ohutumaks, ilusamaks, mugavamaks, tervist säästvamaks, paremini ligipääsetavaks kõigile elanikkonna gruppidele ja taskukohasemaks. Eritähelepanu suunatakse piirkondadele Harju- ja Tartumaalt väljaspool. Elamute mastaapsema kaasajastamise võimaldamiseks kavandatakse elamuinvesteeringute fondi asutamist.

Peamised toetusmeetmed 2022. aastal on:

- Kortere lamute rekonstrueerimine;
- KOV elamufondi investeeringute toetamine;
- Kodutoetus lasterikaste perede elamistingimuste parandamiseks;
- Väikeelamute rekonstrueerimine;
- Kasutusest välja langenud ehitiste lammutamine.
- Valmib ja rakendatakse e-ehituse platvorm, mis toob kasutaja vaates ühte kohta ehitisregistri, loodava planeeringute registri ja muud ehitusandmete digitaalseks käitlemiseks mõeldud olulised infosüsteemid ning ehitisregistrist arendatakse tõhus, lihtne ja läbipaistev keskkond ehitisega seotud menetluste tegemiseks ning erinevate sündmusteenustega sidumiseks. Järjepidevalt kohandatakse ehitustegevusega seonduvaid teenuseid tõhusaks, mugavaks ja e-ehituse taristule sobivaks ning stimuleeritakse erasektorit vastavate teenuste arendamisel. Hoitakse kokku ajakulu ebatõhusate protsesside arvelt nii ettevõtetes kui ka ametkondades ning luuakse alus kvaliteetsele andmekorjele ehitussektorist, muuhulgas selleks et panustada registripõhise rahva ja eluruumide loenduse edukasse läbiviimisse.
- „Ehituse pikk vaade 2035“ tegevuste elluviimine, sealhulgas valdkonna arengudokumendi koostamine kooskõlas ülemaailmse säästva arengu eesmärgiga „Jätkusuutlikud linnad ja asumid“.
- Ehitusseadustiku uuendamine, arvestades kasutajate tagasisidet, laiemaid trende ning ehitusvaldkonna järjepidevat digitaliseerimist.
- Ehitusvaldkonna ringmajanduse ja keskkonnajalajälje olukorra parandamine, sealhulgas võimaluste loomine ehitise eluringi keskkonnamõju mõõtmiseks, arvutustööriistade ja -juhiste koostamine ning vajadusel vastavate nõuete kehtestamine.

Tabel 40. Ehituse programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	45 093	26 053	9 870	9 777
Investeeringud	400	160	160	160

2.7 Põllumajandus ja kalandus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti toit on eelistatud, keskkond ja elurikkus on hoitud, toidusektori ettevõtted on edukad ning maa- ja rannakogukonnad on elujõulised.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstuse sektoritel on oluline roll Eesti majanduses. Nimetatud sektorid annavad ~4% Eestis loodud lisandväärtusest ja seal töötab ~5% hõivatutest. Maapiirkonna elanikest töötab eeltoodud valdkondades 15 tuhat hõivatut, ehk 9% maapiirkonna hõivatutest. Põllumajanduse, metsamajanduse, kalapüügi ja toiduainete tootmise ning joogitööstuse loodud lisandväärtus hõivatu kohta kolme aasta liikuv keskmine 2019. aastal oli 27 241 eurot 2020. aastal loodi põllumajanduse, kalanduse ja toiduainetööstusega tegelevates ettevõtetes 755 mln eurot lisandväärtust ehk 3,2% Eestis loodavast lisandväärtusest. Võrreldes eelneva aastaga vähenes lisandväärtust 13%. Põllumajanduskeskkonna hea seisundi säilitamisel ja parendamisel mängib olulist rolli seadusandluse efektiivne rakendamine, põllumeeste kasvanud keskkonnateadlikkus ja vabatahtlikud tegevused. Samuti on kasvanud ühiskonna üldine teadlikkus keskkonnaküsimustes. Maheootmisega tegelevaid põllumajandusettevõtteid oli 2020. aastal 2050. Mahepõllumajandusliku maa (sealhulgas üleminekuajal olev maa ja karjatatav mittepõllumajanduslik maa) pindala oli 2020. aasta lõpus 223 813 hektarit. Et mahepõllumajanduslik tootmine on range kontrolli all, siis on maheettevõtete arvu ja mahemaa kiire kasv esitanud täiendavaid ülesandeid järelevalvesüsteemile.

Eestis toodetava ja tarbitava, sh sisse- ja väljaveetava toidu usaldusväärsuse hoidmine eeldab pidevat järelevalve kohanemist uute riskidega ning tarbija teadlikkuse tõusu. Toidu- ja söödaohutuse ning eksportturgude avamise ja avatuna hoidmise tagamise eelduseks on süsteemne riskihindamisel põhinev tõhus järelevalvesüsteem, mille saavutamiseks on tarvis laiendada tegevusi olemasolevate ja uute riskidega sh ravimite kasutamisega seotud antimikroobsest resistentsusest (AMR), toidust, söödast ning loomataudidest tulenevate ohtude maandamiseks.

Maapiirkonnas elab ja tegutseb pea kolmandik Eesti elanikkonnast. Kõikidest ettevõtetest tegelevad ligikaudu kolmandik põllumajanduse, jahinduse, metsamajanduse ja kalandusega ning viiendik töötleva tööstusega (sh toiduaine- ja joogitööstus). Kokku pakub maapiirkond tööd 24% koguhõives osalejatest, s.o 162 000 inimesele, kellest 71% on maa- ja 29% linnapiirkonna elanikud.

Maapiirkonna tööturul vanuse tõttu välja langevate inimeste arv on suurem kui sinna sisenevate noorte arv. Kui linnapiirkonnas 20–40-aastaste elanike arvu osatähtsus sama vanusegrupi üldarvus kasvab, siis maapiirkonnas see kahaneb.

Seetõttu tuleb toetuste rakendamisel ja sihtide seadmisel üha enam tähelepanu pöörata maapiirkonnas uute, hästi tasustatud töökohtade loomisele, ettevõtluse mitmekesisuse tagamisele ning kõrgemat lisandväärtust loovate valdkondade (sh biomajanduse,

ringmajanduse, ökoturismi ja innovaatiliste ning ekspordile suunatud toodete ja teenuste) edendamisele.

Majanduslikult olulistest kalavarudest on pooled praegu heas seisus. Kalavarude hea seisundi saavutamiseks on vaja vähendada püügikoormust nende kalavarude kasutamisel, mis ei ole heas seisundis. Nii kalavarude hea seisundi saavutamiseks kui ka kalandussektori konkurentsivõime tõstmiseks vajalikke tegevusi rahastatakse peamiselt Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi vahenditest, lõhelistele rändeteede avamist kalanduslikult olulistele jõgedele rajatud paisudel ka Euroopa Liidu Ühtekuuluvusfondi vahenditest. Seetõttu on oluline, et Euroopa Liidu tõukefondide vahendid ei väheneks olulises mahu, kuna oluline vähenemine seaks ohtu sektori arendamiseks vajalike tegevuste jätkumise.

Tabel 41. Põllumajandus ja kalanduse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Põllumajanduse, metsamajanduse, kalapüügi ja toiduainete tootmise ning joogitööstuse loodud lisandväärtus hõivatu kohta kolme aasta liikuv keskmine, € <i>Allikas: Statistikaamet</i>	27 241 (2019)	25 800	26 200	26 600	27 000
Põllumajandussaaduste ja toidukaupade ekspordi ja impordi väärtuse suhe, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	0,88	0,80	0,81	0,80	0,81
Kodumaist toitu osta eelistavate Eesti tarbijate osakaal, % <i>Allikas: EKI</i>	74 (2018)	On vähemalt 75	On vähemalt 75	On vähemalt 75	On vähemalt 75
Toiduohutuse baromeeter <i>Allikas: MeM/VTA</i>	99,64	≥ 100	≥ 100	≥ 100	≥ 100
Kasvuhoonegaaside (KHG) heide põllumajandustoodangu väärtuse kohta, tonni tuhande eurot kohta. <i>Allikas: KEM/Statistikaamet</i>	Madalam kui 2,5 t CO ₂ ekv/tuh EUR (2019)	Madalam kui 2,5 t CO ₂ ekv/tuh EUR (2020)	Madalam kui 2,5 t CO ₂ ekv/tuh EUR (2021)	Madalam kui 2,5 t CO ₂ ekv/tuh EUR (2022)	Madalam kui 2,5 t CO ₂ ekv/tuh EUR (2022)
Maapiirkonna elanike vanuses 20–64 tööhõive määr, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	77,1 (2019)	78,1	78,4	78,7	78,7

Tabel 42. Põllumajandus ja kalanduse tulemusvaldkonna rahastuskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	447 297	500 445	455 905	431 275
Investeeringud	2 452	2 557	1 193	1 120

Põllumajanduse ja kalanduse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi. Põllumajanduse, toidu ja maaelu programmi tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Maaeluministerium. Kalanduse programmi tegevuste ja rahaliste vahendite eest vastutab Maaeluministerium koostöös Keskkonnaministeriumiga.

2.7.1 Põllumajanduse, toidu ja maaelu programm

Programmi eesmärk

Tark ja kestlik põllumajandus, toidutootmine ja maaelu ning ohutu toit ja hoitud keskkond

Tabel 43. Põllumajanduse, toidu ja maaelu mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Kasutuses oleva põllumajandusmaa pindala, ha <i>Allikas: Statistikaamet</i>	985 456	993 000	994 500	996 000	997 500
Kogu tarneahela loodava lisandväärtuse osatähtsus kogu ettevõtlussektori lisandväärtusest, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	6 (2018)	7,2	7,2	7,2	7,2
Tarbija kindlustunde indeks, % <i>Allikas: Maaeluministeerium</i>	67 (2019)	68	-	69	
Keskkonnasõbralikult majandatava maa osakaal, % <i>Allikas: PRIA</i>	86,7	80	80	80	80
Maapiirkonnas elavate noorte vanuses 21–40 osatähtsus sama vanusegrupi noorte üldarvus, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	27,26	27,76	27,76	27,76	27,76

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Suurema ja stabiilsema eksporditulu tagamiseks on vajalik senisest enam tegeleda tooraine kohapealse väärindamisega. Ekspordi edendamiseks on vajalik jätkata eksporditurgude avatuna hoidmiseks vajalikke tegevusi ning leida võimalusi uute turgude avamiseks.
- Põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise investeeringutoetustega aidatakse kaasa toiduainetööstuse ettevõtjate konkurentsivõime parandamisele, mis võimaldab liikuda kõrgema lisandväärtusega toodete töötlemisele.
- Ettevõtetele (sh põllumajandus-, metsandus-, kalandus-, vesiviljelus- ja toiduainetööstuse ettevõtetele) ning teadus- ja arendusasutustele antakse Euroopa Liidu taaste- ja vastupidavusrahastu (RRF) vahenditest toetust, et investeerida tootmistehnoloogia uuendamisse, tootearendusse ja bioressursside väärindamisse, loomaks uuenduslikke, ressursitõhusaid ja kõrge lisandväärtusega tooteid.
- Mahepõllumajanduse arendamiseks rakendatakse mahepõllumajanduse tarneahela tervikarengut soodustavaid toetusmeetmeid ning jätkatakse mahepõllumajanduse tõhusa järelevalve teostamisega, et tagada mahepõllumajandustoodangu usaldusväärsus tarbija silmis.
- Toiduohutuse taseme tõstmiseks Eestis ning uute riskidega (nt kliimamuutused, globaliseeruva kaubanduse, toidutootmise tehnoloogiad, e-kaubanduse arengu ja uued toiduohutuse riskid) toimetulekuks on vajalik kõigi osapoolte pidev panustamine toiduohutuse tagamisse (sh järelevalveasutuste haldussuutlikkuse tõstmine ja tarbijate teadlikkuse tõstmine).
- Mikroobide resistentsus (AMR) mikroobivastaste ravimite suhtes on muutunud üheks inim- ja veterinaarmeditsiini tõsisemaks ohuks. AMR vähendamiseks tõhustatakse järelevalvet veterinaarseks otstarbeks kasutatavate ravimite ja ravimsöödade kasutuse üle, tõstetakse veterinaararstide, loomapidajate, ravimsööda käitlejate ja toidukäitlejate teadlikkust antibiootikumide kasutamisest ning jätkatakse AMRi seire ning teadus- ja

rakendusuringutega. AMR suurendab nii inimeste kui ka loomade haigestumust ja suremust ning tõstab tervishoiuga kaasnevaid kulusid.

- Jätkatakse loomataudide ja taimehaiguste seiret ning tauditõrjeprogrammide rakendamist.
- Ühise põllumajanduspoliitika I ja II samba kaudu jätkatakse olulist mõju avaldavate toetuste eraldamist, sealhulgas keskkonnasõbraliku majandamise toetus, piirkondlik mullakaitse toetus, liikide ja elupaikade säilimise tagamiseks eraldatav toetus, Natura 2000 alal asuvate põllumajandusmaa hüvitiste toetus.
- Jätkatakse maapiirkonnas kohaliku elu edendamise, uute töökohade loomise ja ettevõtluskeskkonna loomise toetamist. Maaelu Edendamise Sihtasutuse kaudu jätkatakse põllumajandustootjate ja teiste maapiirkondade ettevõtete rahastamist.
- Lähiaastate üks prioriteetidest on analüüsida toiduvarustuskindluse suurendamise võimalusi (töötada välja optimaalsed toetusmeetmed ja kaardistada esmatähtsad põllumajandus- ja toidusektori ettevõtted ja analüüsida, millistel tingimustel tuleb tagada nende teenuse tase, valmisolek ja nõuded teenuse katkestuse ennetamiseks).
- Valdonna teadustoe tagamiseks jätkatakse hästi toimiva valdkondliku rakendusuringute programmiga, sordiaretuse programmiga ning põllumajandus-kultuuride geneetilise ressursi kogumise ja säilitamise programmiga.

Tabel 44. Põllumajanduse, toidu ja maaelu programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	413 482	477 538	440 356	410 143
Investeeringud	2 216	2 358	994	994

2.7.2 Kalanduse programm

Programmi eesmärk

Kestlik kalandus, mis tagab sektori konkurentsivõime ning kalavarude säästliku majandamise.

Tabel 45. Kalanduse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Heas seisus varud, % <i>Allikas: Keskkonnaministeerium</i>	45 (2019)	53	60	61	61
Lisandväärtus töötaja kohta ettevõttes, mis tegelevad kalandusega (kutseline kalapüük, vesiviljelus ja kala töötlemine), € <i>Allikas: Statistikaamet</i>	28 751(2019)	29 00	28 500	29 00	29 500
Töökohtade arv ettevõttes, mis tegelevad kalandusega (kutseline kalapüük, vesiviljelus ja kala töötlemine), € <i>Allikas: Statistikaamet</i>	1991 (2019)	1857	1850	1855	1875

Olulised tegevused Maaeluministeeriumi valitsemisalas 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Luuakse tingimused merevesiviljeluse arenguks. Selleks, et merevesiviljeluse areng ei tooks kaasa olulist negatiivset mõju merekeskkonnale, on vajalik välja töötada ja rakendada merevesiviljeluse arengut võimaldavad keskkonna leevendus- ja kompensatsioonimeetmed.

- Kutselise kalapüügi lubade taotlemise ja kalapüügiga seonduvate andmete esitamise lihtsustamiseks ettevõtjatele juurutatakse andmete esitamiseks elektroonilised lahendused. Tänapäevaste infotehnoloogiliste lahenduste ja elektroonilise andmevahetuse parendamise toel väheneb ettevõtjate ja kalandus-administratsiooni halduskoormus, paraneb andmete kvaliteet ja ühtlasi muutub tõhusamaks ka järelevalve ebaseadusliku tegevuse üle. Samuti jätkatakse uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamist vee-elusressursi väärindamiseks ja paremaks kasutamiseks, sh ettevõtete koostöö soodustamist teadus- ja arendusasutustega.
- Vee-elusressursside väärindamisel väärtusahelas kõrgema lisandväärtusega toodete tootmise soodustamine. Majanduslikult elujõulisema ja konkurentsivõimelisema kalandussektori arenguks on jätkuvalt vajalik pöörata tähelepanu lisandväärtuse kasvule läbi tootearenduse ja tehnoloogilise võimekuse suurendamise, mis tagab kohalike ja seni kasutamata vee-elusressursside (sh töötlemisjääkide) efektiivsema kasutamise. Vee-elusressursside väärindamiseks uuenduslike tehnoloogiliste lahenduste väljatöötamisel jätkatakse ettevõtete koostöö toetamist teadus- ja arendusasutustega, sh rahvusvaheliselt.
- Ranna- ja siseveekogude püügisektori konkurentsivõime tõstmiseks edendatakse ühistegevust püütud saagile lisandväärtuse andmisel ja toodangu turustamisel. Kogukonna juhitud kohalikul arengul põhinev lähenemine edendab kalurite omavahelist koostööd ja ühistegevust nii sektori sees kui ka laiemalt kalanduspoliitika kujundamisel.
- Soodustatakse keskkonnahoidlikku tootmist bioloogiliste ressursside säästlikuks kasutamiseks, toetades tootearenduse ja tehnoloogilise võimekuse suurendamist.
- Viiakse ellu vesiviljeluse tauditõrjeprogramm kalahaiguste tõrjumiseks ja seireks. Tauditõrjeprogrammiga saavutatav taudivaba staatus loob ettevõtjatele paremad tingimused kauplemiseks.
- Kala kodumaise tarbimise suurendamiseks jätkatakse üleriigiline kalapüügi- ja vesiviljelustoodete tutvustamise ja teavitamise kampaaniaga, mis pöörab tähelepanu kõikidesse vanusegruppidesse kuuluvate elanike kalatoodete tarbimise olulisusele ning aitab kaasa Eesti kala väärindamisele ja turustamisele.

Olulised tegevused Keskkonnaministeeriumi valitsemisalas 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Kalavarude hea seisundi saavutamiseks ja säästlikuks kasutamiseks kavandatakse liigse püügikoormusega piirkondades vähendada kasutada lubatud püügivahendite arvu ning ajakohastada kalavarude kaitsemeetmeid (alammõõdu korrigeerimine, ajalis-ruumilised piirangud, selektiivset püüki toetavad meetmed). Selleks rakendatakse teadmistepõhist lähenemist, tuginedes otsuste tegemisel kalavarude seisundi hindamisele ja teadussoovitustele.
- Kalavarude taastamisemeetmete rakendamine - rändeteede avamine (paisude ja ummistunud jõgede suudmetes kaladele läbipääsud kudealadele); elupaikade ja koelmute taastamine; ohustatud kalaliikide asustamine.
- Elektrooniliste infosüsteemide täiendamine. Ebaseadusliku kalapüügi vähendamiseks täiendatakse järelevalve elektroonilisi kontrollimise võimalusi ning kaasatakse vabatahtlikke kudealade kaitsmisel. Harrastuskalapüügi edendamiseks ajakohastatakse infosüsteemi (TEHA), et lubade väljastamine ja andmete esitamine oleks ladusam.
- Harrastuspüügi taristute toetamine, mis tõstab teenuse kvaliteeti ja populaarsust ning vähendab keskkonnakasutusest tingitud mõjusid loodusele.
- Harrastuskalastajate keskkonnateadlikkuse tõstmine.

Tabel 46. Kalandus programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	33 815	22 907	15 548	21 132
Investeeringud	236	199	199	126

2.8 Transport

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti transpordipoliitika eesmärk on tagada elanikele ja ettevõtetele ohutud, ligipääsetavad, kiired, kestlikud ja mugavad liikumisvõimalused kooskõlas Euroopa Liidu õigusnormides kehtestatud eesmärkidega.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Tulemusvaldkonna rakendamise mõjuindikaatoriks on transpordisüsteemi kasutajate rahulolu indeks¹⁰. 2019. aastal oli Eesti indeks 55,7. 2020.a kohta andmed puuduvad. Antud rahvusvaheline indeks¹¹ ei peegelda piisavalt hästi Eesti transpordi taristu ja teenuste olukorda. Seetõttu seda 2022–2025 transpordi konkurentsivõime ja liikuvuse programmis enam ei kasutata. Samas on eeldada rahuloluindeksi aeglasemalt tõusvat trendi edaspidigi.

Transpordi tulemusvaldkonna tegevuste rakendamine on jätkuvalt olnud edukas:

- 2020. aasta lõpu seisuga oli Ühtekuuluvusfondi vahendite toel rekonstrueeritud või uuendatud 201,69 km **maanteelõike**, mis on 93,81% aastaks 2023 seatud sihttasemest. Uusi maanteelõike on valminud 65,2% aastaks 2023 seatud lõppsihttasemest.
- **TEN-T** (üleeuroopaline transpordivõrgustik) võrgustiku teede seisukord on tänu viimastel aastatel tehtud suurtele investeeringutele taristusse väga hea. 2020.a moodustasid halvas seisus teed vaid 0,7% kogu teede võrgust. Aastaks 2023 seatud eesmärk 11% on ületatud. Perioodi lõpuks võib halvas seisus teede osakaal taas veidi tõusta, kuna paljud investeeringud on tehtud ca 10 aastat tagasi, kuid kindlasti jääb see alla 11%-i.
- **Rongi kasutajate arv** on kasvanud aasta-aastalt, ületades 2019. aastal 8,3 miljonit reisijat. Ka 2020. aasta kahel esimesel kuul tõusis rongireisijate arv 10% võrreldes 2019. aastaga. 2020. aasta märtsist alates hakkasid seoses COVID-19ga kasutajate arvud kiiresti langema ning aasta lõpuks oli rongireisijate arv langenud 5,9 miljonini (2,4 miljonit reisijat vähem kui aasta varem), mis viis rongireisijate arvu tagasi 2014. aasta tasemele. 2018–2022 aastatel luuakse suuremate investeerimisprojektide teostamisel (Tallinna-Balti jaama laiendamine,

¹⁰ <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>

¹¹ Kuni 2018. aastani mõõtis indeks kasutajate poolt nelja transpordisüsteemi valdkonna (teed, raudteed, sadamad ja lennujaamad) kvaliteedile seitsme punkti skaalal antud hinnete keskmist. **Transpordi arengukava 2020. aasta sihttase (4,8) oli 2017. aasta lõpu seisuga saavutatud (4,875).**

2018. aastal muutis *World Economic Forum* (WEF) indeksi mõõtmise sisu, mistõttu mõõdab indeks edaspidi kasutajate poolt kaheksale transpordi kvaliteedinäitajale (maanteed ühendused, maanteed kvaliteet, raudteede tihedus, rongiteenuste efektiivsus, lennuühendused, õhustranspordi teenuste efektiivsus, liinilaevade ühendused, meresadamate teenuste efektiivsus) 100 punkti skaalal (100 tähistab optimaalset olukorda ehk „piiri“) antud hinnete keskmist. Samas, kuna taristu seisukord oli 2017. aastaks saavutanud suhteliselt hea taseme (7-pallisel hinnanguskaalal 4,875), on indeksi uuenenud mõõtmisviisi valguses eeldada rahuloluindeksi aeglasemalt tõusvat trendi edaspidigi.

kiiruste tõstmine Tartu ja Narva suunal, reisijate liikumisviiside ühendamine jne) potentsiaal täiendavaks reisijatevedude kasvuks raudteel. Seejuures on vajalik rongipargi suurendamine. 8,8 miljonit rongireisijat 2023. aastal pole prognooside kohaselt enam täidetav, kuna järgnevatel aastatel taastatakse COVID-19 mõjust. 8,8 mln rongireisija eesmärk on eeldatavasti saavutatav 2024. aastal.

- Samas **ühistranspordi** kasutajate, jalgsi ja jalgrattaga liikujate osakaalu suurendamine on jätkuvalt väljakutse. Kuigi alates 2018. a on enamikel maakonnaliinidel bussisõit tasuta ning Tallinnas kehtib tasuta sõit elanikele juba mitu aastat, on märgata langustrendi mõningast pidurdumist, kuid ühistranspordi osakaal liikumisviisides siiski väheneb. COVID-19 pandeemia ei aidanud olukorrale ka kaasa ning ühistranspordi kasutajate arv langes võrreldes 2019. aastaga veelgi. Tööl käimiseks kasutas 2020. a ühistransporti, käis jala või sõitis rattaga vaid 36,9% inimestest (eesmärk 2023 on 50%). Võib kindel olla, et 2023. a eesmärki veel ei täideta, kuid uued meetmed on kavas ning eesmärk on saavutatav kavandatava transpordi ja liikuvuse arengukava raames 2035. aastaks (55%).
- **Kaubaveomahud** on juba 2011.aastast olnud langustrendis (81 miljonit tonni (2011) → 39,43 miljonit tonni (2020)). Kaubaveomahud vähenesid 2020.aastal võrreldes 2019. aastaga ligi 20% ja seda suuresti COVID-19 pandeemia tõttu (suurim kaubavedude langus toimus I kvartalis, kui tervet maailma tabas pandeemia šokk). 2020. aasta Transpordi arengukava sihttasemeni (86 miljonit tonni) ei jõutud nagu oli trendi arvestades eeldada, sest viimaste aastate madalat kaubaveo mahtu saadavad rahvusvaheliselt keerulised suhted Venemaaga, kelle osa kaubamahtude taastumise osas oli oluline eeldus. Kui ida suunaline kaubavedu on endiselt madalseisus, siis arendamisel on põhja-lõuna suunaline Rail Baltica raudteekoridor, mille täiendav eesmärk on olla aina enam domineeriv transpordiliik maanteevedudele. Samuti on võimalused 1520mm raudteega aina enam korraldada riigisisest kaubavedu. Eesti transiidi ja logistikaettevõtetega koostöös on loodud ministri tasemeline Transiidikomisjon, kus koostöös sektoriga erinevaid võimalusi sektori arengu toetamiseks välja töötatakse. Olemasolev transpordi taristu on piisav tänaste kaubavoogude teenindamiseks ning transiitvoogude vähenemise tõttu on olemas ka teatud võimsuste varud. Kasvavaks kaubagrupiks on konteinerid, mahukaupadest omavad potentsiaali veel väetised ja keemiakaubad. Regioonile avaldaks positiivset mõju ka Tallinna-Helsingi tunnel.

Tabel 47. Transpordi tulemusvaldkonna mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Liikluses hukkunute ja raskelt vigastatute arvu vähenemine poole võrra kolme aasta keskmisena <i>Allikas: Transpordiamet</i>	60	46	40	35	30
Transpordi CO ₂ e heite vähenemine 700 kt võrra võrreldes 2018. aastaga <i>Allikas: KEM; MKM</i>	2414 kt (2018)	2051 kt	2040 kt	1857 kt	1700 kt
Suurendada kauba- ja reisilaevade arvu Eesti lipu all (500 ja enama kogumahutavusega) <i>Allikas: MKM</i>	5	N/A	75	N/A	360 laeva
Suurendada raudteekaubaveo osakaalu tonnikilomeetrites võrreldes maanteetranspordiga <i>Allikas: Statistikaameti tabel TSI21</i>	26%	27%	31%	36%	40%
Suurendada aastaringsete regulaarsete lennuliinide arvu <i>Allikas: AS Tallinna Lennujaam</i>	15 (2020 Covid-19 mõju) 28	≥23	≥25	≥30	40

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
	(2019)				

Tabel 48. Transpordi tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	427 939	616 553	709 206	576 589
Investeeringud	193 228	175 584	65 260	45 272

Transpordi tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamiseks on loodud transpordi programm, mis lähtub Transpordi ja liikuvuse arengukavast 2021–2035. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

2.8.1 Transpordi konkurentsivõime ja liikuvuse programm

Programmi eesmärk

Programmi eesmärk on jätkusuutliku transpordi ja liikuvuse planeerimisel inimeste ja kaupade liikuvuse tõhusam korraldamine selliselt, et see oleks kasutajale kättesaadav, ligipääsetav, mugav ja ohutu, panustaks positiivselt Eesti majandusse ning samas väheneks keskkonnakoormus.

Tabel 49. Transpordi konkurentsivõime ja liikuvuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Transpordi energiakulu max 8,3 TWh, millest taastuvenergia osakaal transpordis on 24% ¹²	9,2 TWh (osakaal 3,3 %) (2019)	9,1 TWh (8,5%)	9 TWh (7,6%)	8,9 TWh (8%)	8,8 TWh (10%)
Ühistranspordi, jalgratta ja jalgsi liiklejate osakaal % ¹³ (2035.a eesmärk 55%, sh linnapiirkondades 60%)	38,7 % sh linna- piirkondades N/A % (2019)	39,6 %	40,5 %	41,5 %	42,4 %

¹² Allikad: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/energy/data/shares> ja

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?query=BOOKMARK_DS-1032380_QID_-5B7FDB39_UID_-3F171EBo&layout=TIME,C,X,o;GEO,L,Y,o;NRG_BAL,L,Z,o;UNIT,L,Z,1;INDICATORS,C,Z,2;&zSelection=DS-1032380UNIT,PC;DS-1032380NRG_BAL,REN_TRA;DS-1032380INDICATORS,OBS_FLAG;&rankName1=UNIT_1_2_-1_2&rankName2=NRG-BAL_1_2_-1_2&rankName3=INDICATORS_1_2_-1_2&rankName4=TIME_1_0_0_0&rankName5=GEO_1_2_0_1&sortC=ASC_-1_FIRST&rStp=&cStp=&rDCh=&cDCh=&rDM=true&cDM=true&footnes=false&empty=false&wai=false&time_mode=NONE&time_most_recent=false&lang=EN&cfo=%23%23%23%2C%23%23%23.%23%23%23

¹³ Allikas: statistikaameti tabel [STT230](#)

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

Raudteede konkurentsivõime edendamiseks:

- Käimas on Rail Balticu projekteerimine (põhitrass + kohalikud objektid 43,4 miljonit eurot) ning ehitamine (põhitrass + kohalikud objektid 1 040,3 miljonit eurot), sh:
 - RRF kaasabil ehitatakse hiljemalt 2026. aasta 31.augustiks Rail Baltica projektiga koostöös välja Ülemiste ühisterminal eeldatavas toetuse mahus 31,05 miljonit eurot;
 - SF 2021-2027 perioodil ehitatakse välja Rail Baltica kohalikud peatused, Pärnu reisiterminal ning viaduktid eeldatavas ÜF toetuse mahus 55,28 miljonit eurot;
- Jätkatakse AS-i Eesti Raudtee liiklusjuhtimissüsteemide uuendamisega lõigul „Tallinn–Keila–Paldiski, Turba“, aastatel 2022–2023 summas 7,3 miljonit eurot;
- AS Eesti Raudtee alustab ehitustöödega, et rajada Pääsküla–Keila II peatee, Tallinna lähipiirkonna reisirongiliikluse kvaliteedi tõstmiseks (võimaldab Keilaga tagada tihedamat rongigraafikut tiptundidel). Samuti teostatakse Balti Jaama laiendus ning 4. peatee ehitus Paldiski maantee ja Endla tänava vahelisel lõigul aastatel 2022–2023 summas 9,9 miljonit eurot;
- AS Eesti Raudtee teostab projekteerimise ning alustab raudteelõikude elektrifitseerimisega Tartu, Narva, Valga, Koidula suunal aastatel 2022–2024 summas 278,78 miljonit eurot, millest kavandatakse ÜF vahendid ca 200,7 miljonit eurot ning riikliku kaasfinantseerimise osa ca 78 miljonit eurot;
- Tapa jaama sorteerimispargi rekonstrueerimine, I etapp vajadusega 12,49 miljonit eurot;
- SF 2021–2027 perioodil tõstetakse kiiruseid läbi raudtee õgvendamise ning üksikute lõikude rekonstrueerimise luues eeldused tulevikus kiiruste tõusuks 160 km/h (Viljandi-suunas 120 km/h) eeldatavas ÜF toetuse mahus 86,1 miljonit eurot.

Sadamate ja veeteede taristul ning merenduse konkurentsivõime edendamiseks:

- Jätkub SF 2014–2020 perioodi raames avaliku liiniveo teenindamiseks riigi sadamate rekonstrueerimine, aastatel 2022–2023 summas 0,7 mln eurot;
- Talvise navigatsiooni tagamine, 2022.a baaseelarves 6,34 mln eurot ning 2023–2025 summas 19 mln eurot;
- Rukki kanali süvendamine, 2022. aastal 0,3 mln eurot ja 2024. aastal 0,3 mln eurot;
- Tallinna alumise tuletorni rekonstrueerimine 2022 summas 0,21 mln eurot;
- Rohuküla sadamas Transpordiameti merenduse ja veeteede teenistuse kai rekonstrueerimine 2022–2024 summas 3,1 mln eurot;
- SF 2021–2027 perioodil arendatakse keskkonnamõjude leevendamiseks ja kompenseerimiseks AS-i Saarte Liinid sadamate sadamarajatisi ja akvatooriume eeldatavas ÜF toetuse mahus 9,5 miljonit eurot;
- RRF kaasabil ehitatakse hiljemalt 2026. aasta 31.augustiks Rohuküla raudtee lõikudel Turba-Ellamaa ja Ellamaa-Risti eeldatavas toetuse mahus 34 miljonit eurot.

Õhuteede konkurentsivõime edendamiseks:

- 2023. aastal lõpeb ASi Tallinna Lennujaam Ühtekuuluvusfondi projekt, mille eesmärk on suurendada Tallinna lennujaama keskkonnahoidu ja turvalisust. Projekti eelarve aastatel 2022-2023 summas 8 mln eurot, sh 2022.a summas 4 mln eurot;
- Jätkub toetuse maksmine AS-ile Tallinna Lennujaam julgestus- ja päästeteenistuse tegevuskulude katmiseks, summas 7,7 mln eurot aastas;
- Jätkub sihtotstarbeline toetus AS-ile Tallinna Lennujaam järgmiste ülesannete täitmiseks: Kärdla, Kuressaare, Tartu ja Pärnu lennujaamades ning Ruhnu ja Kihnu lennuväljadel regionaalsele arengule vajaliku taristu regulaarlendude teenindamise tagamiseks maapealse

käitluse teenuse ja päästeteenuse kindlustamiseks ning pääste- ja hädaabilendude teenindamiseks, summas 2,3 mln eurot aastas;

- Alustatakse toimiva mehitamata õhusõidukite liikluse korraldamise süsteemi (U-Space) ettevalmistavate tegevustega eesmärgiga, et see valmiks aastaks 2022 ning et see oleks valmis maailma juhtivatele teenuse pakkujatele aastaks 2023;

Maanteede taristu konkurentsivõime edendamiseks:

- Jätkub Riigimaanteede teehoiukava elluviimine, milles tähtsamad ehitusobjektid on Tallinna–Tartu maanteel Võõbu–Mäo ja Kärevere–Kardla 2+2 tee ja Riia ristmiku ning Tallinna ringteel Kanama–Valingu 2+2 tee ehitus kogusummas 58,3 mln eurot;
- Kaitseministeeriumiga koostöös EL Military Mobility programmi raames vahendite eraldamisel alustatakse Tallinna ringtee Kanama viadukti ümberehitust 2024. aastal;
- ÜF toetus Narva linnale (jätkatakse Narvat läbiva (Rahu–Kerese tn.) transiiditee rekonstrueerimisega, aastal 2022 summas 3,7 miljonit eurot.

Tunnel:

- Jätkatakse Tallinna - Helsingi tunneli planeerimistegevustega.

Ohutus:

- Jätkub liiklusohutusprogrammi elluviimine. Programmi eesmärk on liiklussurmade ja raskesti vigastatute arvu vähendamine, et aastate 2023–2025 keskmisena hukkuks alla 40 inimese ja raskesti vigastada saaks alla 330 inimest aastas 2023–2025 aastate keskmisena.

Inimeste ja kaupade liikuvuses:

- Jätkub ühistranspordi liinivedude (lennu-, laeva-, maakonnabussi-, rongitransport) toetus aastatel 2022–2025 kogusummas ligikaudu 438 miljonit eurot;
- SF 2021–2027 perioodil ehitatakse uued või uuendatud mitmeliigilised ühistranspordi sõlmpunktid, eeldatavas Euroopa Regionaalarengufondi (ERF) toetuse mahus 16 miljonit eurot;
- SF 2021–2027 perioodil ehitatakse Tallinnasse uut trammitaristut eeldatavas ERF toetuse mahus 40 miljonit eurot;
- RRF kaasabil rajatakse hiljemalt 2026. aasta 31.augustiks Tallinna Vanasadama trammiliin eeldatavas toetuse mahus 26 miljonit eurot;
- RRF kaasabil ehitatakse hiljemalt 2026. aasta 31.augustiks Rohuküla raudtee lõikudel Turba–Ellamaa ja Ellamaa–Risti eeldatavas toetuse mahus 34 miljonit eurot;
- Elron on sõlminud lepingu täiendavate elektrirongide (6 tk) soetamiseks, summas 56,2 miljonit eurot, täiendavat veeremit on võimalik soetada kasutades lepingu optsiooni kuni 10 rongi ostmiseks;
- SF 2021–2027 perioodil ehitatakse uut või uuendatakse sihtotstarbelist jalgrattataristut Eesti suuremates linnades (Tallinn, Tartu, Pärnu) eeldatavas ERF toetuse mahus 40 miljonit eurot;
- Jätkatakse ühtse üle-eestilise piletimüügisüsteemi väljatöötamist;
- Jätkatakse ühistranspordi korraldusmodelite tõhustamisega;
- Luuakse teenusmudel e-veoselehtede kasutusele võtmiseks ja piiriülese e-veoselehtede vahetuse võimaldamiseks (reaalajamajanduse edendamine).

2.9 Energeetika

Tulemusvaldkonna eesmärk

Tagada tarbijatele turupõhise hinna ning kättesaadavusega energiavarustus, mis on kooskõlas Euroopa Liidu pikaajaliste energia- ja kliimapoliitika eesmärkidega. Panustada Eesti majanduskliima ja keskkonnaseisundi parendamisse ning pikaajalise konkurentsivõime kasvu.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Tulemusvaldkonna mõõdikuks on Maailma Energeetikanõukogu poolt välja arendatud energia jätkusuutlikkuse komposiitindikaator Energy Trilemma Index, mis iseloomustab riigi energiamajandust läbi kolme aspekti: energiajulgeolek, energia kättesaadavus ja taskukohasus ning energeetika keskkonnamõju. Antud indeksi alusel oli Eesti 2013. aastal 129 WEC liikmesriigi seas 68. kohal, 2019. aastal 128 riigi järjestuses 30. kohal ja **2020. aastal energia jätkusuutlikkuses 108 riigi järjestuses 26. kohal**¹⁴.

Aastal 2020 tehti olulised sammud toetustest vähem sõltuva energiavarustuse suunas eelkõige esimese kahe õnnestunud taastuenergia toetuse vähempakkumise tulemusel, kus riik katab taastuvelektri tootjale tootja pakutud hinna ja keskmise elektri börsihinna vahe (2020. aastal lõppenud toetusskeemis maksti taastuvelektri tootjatele toetust 53,7 EUR/MWh, esmaste, väiksemamahuliste, vähempakkumiste tulemustena on toetusvajadus ligi kolm kuni viis korda väiksem), lisaks aitavad uuele turukorraldusele kaasa mh elektriturudirektiivi ülevõtmisel elektrituruseadusega loodavad võimalused hajatootjatele, energiakogukondadele, salvestusele ja tarbimise juhtimisele.

Taastuenergia osatähtsuse 2020. aasta eesmärk (25%) on viimastel andmetel (2019. aasta andmed) täidetud (31,9%). Eesmärgi ületanud taastuenergia on statistikakaubanduse raames müüdud teistele liikmesriikidele (Luksemburgi Suurhertsogiriik, Malta Vabariik, Iiri Vabariik). Taastuenergia osatähtsuse 2030. aasta eesmärgi (42%) täitmiseks peab kasvama taastuenergia osatähtsus kõigis sektorites (elekter, soojus, transport), suurima kasvupotentsiaaliga on elektri tootmine. Eesmärkide saavutamiseks tehakse järgnevatel aastatel tegema taastuvelektri vähempakkumisi kogumahu >1 TWh (450 GWh aastal 2021 ning 650 GWh aastal 2023). Samuti tuleb teha tööd transpordisektori taastuenergia osatähtsuse tõstmise nime näiteks läbi transpordi elektrifitseerimise ning (kohalike) biokütuste kasutuselevõtu. Põlevkivi kasutus vähenes 2018. ja 2019. aastal oluliselt, samal perioodil kasvas puitkütuste ning transpordikütuste kasutus. **Varustuskindlus on tagatud.** Aastaks 2030 peame kahekordistama rekonstrueeritava korterelamute pinna ja kolmandiku võrra suurendama keskvalitsuse hoonete rekonstrueeritud pinda. Suurendada tuleb kütusevabade energiaallikate kasutuse osakaalu elektritootmisel, suurendada elektri- ja soojusenergia koostootmisvõimsusi, tõsta võrguteenuste kvaliteeti, vähendada gaasivarustuses suurima tarneallika ja suurima gaasimüüja osakaalusid.

¹⁴ Energeetika programmi mõõdikuks on Maailma Energeetikanõukogu poolt välja arendatud komposiitindikaator Energy Trilemma Index (<https://trilemma.worldenergy.org>), mis iseloomustab riigi energiamajanduse seisundit kolmest aspektist:

- energiajulgeolek;
- energia kättesaadavus ja taskukohasus;
- energeetika keskkonnamõju.

Nende aspektide seisundit iseloomustatakse klassiga, kus A on parim ja D halvim. Seisundi klassi määramise aluseks on arvulised indikaatorid. 2019. aastal oli see komposiitindeks määratud 128'le riigile maailmas, riikide üldises pingereas oli Eesti 30.-ndal kohal.

Tabel 50. Energeetika tulemusvaldkonna mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Soodsa hinnaga ja keskkonnanõudeid arvestav kütuste ja energia kättesaadavus tarbijale ¹⁴ . <i>Allikas: Maailma Energeetikanõukogu</i>	BAB	ABD	ABD	ABD	ABD

Tabel 51. Energeetika tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	53 022	22 900	12 839	11 159
Investeeringud	780	554	504	504

Energeetika tulemusvaldkonna eesmärkide saavutamiseks on loodud energeetika ja maavarade programm, mille tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Energeetika ja maavarade programm on koostatud „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ (edaspidi ENMAK või arengukava) ja „Maapõuepoliitika põhialused aastani 2050“ (edaspidi maapõuepoliitika) eesmärkide saavutamiseks.

2.9.1 Energeetika ja maavarade programm

Programmi eesmärk

Eestis on tagatud pidev energiavarustus ning läbi tulevikku vaatava regulatsiooni energiaturu areng ning Eesti energiavarustus ja -tarbimine on säästlikum. Maapõue ja seal leiduvaid loodusvarasid uuritakse ning kasutatakse Eesti ühiskonnale võimalikult suurt väärtust looval moel, arvestades keskkonnanõudeid, sotsiaalseid, majanduslikke, geoloogilisi ja julgeoleku aspekte.

Tabel 52. Energeetika ja maavarade programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Soodsa hinnaga ja keskkonnanõudeid arvestav kütuste ja energia kättesaadavus tarbijale <i>Allikas: Maailma Energeetikanõukogu</i>	BAB	ABD	ABD	ABD	ABD

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Viiakse lõpuni perioodi 2014-2020 EL rahastutest rahastatavad meetmed (projektide lõpetamine, viimased väljamaksed):
- Toetatakse biometaanitarnimist ja tankimist tanklates ning biometaanitarnivate liiniveobusside kasutamist (ca 13,2 mln eurot EL kasvuhoonegaaside heitme kaubandussüsteemi vahendeid, ca 2,8 mln eurot EL struktuurivahendeid). 2021. aastal on taastuvenergia osatähtsuse eesmärgiks transpordisektori energiatarbimises 10%. Toetuse tulemusena antakse oluline panus 2021. aasta transpordisektori taastuvenergia

eesmärgi täitmisele, luues samas ka olulise baasi taastuenergia selle eesmärgi täitmiseks aastal 2030 (2030. aasta eesmärk on 14%).

- Toetatakse amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku renoveerimist ja/või uue soojustorustiku rajamist (ca 3,3 mln eurot). Selle tulemusena väheneb energia lõpptarbimine soojuse efektiivsema tootmise ja edastuse tõttu.
- Toetatakse kaugküttekatelde renoveerimist ja/või rajamist ning kütuste vahetust (ca 7,4 mln eurot). Eesmärgiks on energiatõhususe tõstmine ning pikemas perspektiivis jätkusuutliku kaugküttesektori osakaalu suurenemine üldise energiatarbimise valdkonnas.
- Toetatakse tänavavalgustuse taristu renoveerimist energiasäästu eesmärgil (ca 17,7 mln eurot). Eesmärk on tänavavalgustuses elektrienergia kasutamise efektiivsuse suurenemine, mille tulemusena väheneb tänavavalgustuses elektrienergia tarbimine tänu efektiivsema LED-valgustustehnoloogia kasutamisele.
- Viiakse ellu perioodi 2013-2020 EL-i kasvuhoonegaaside heitmekaubandussüsteemi tuludest rahastatavaid meetmeid
 - Elektribusside ühistranspordis piloteerimise meede (4 mln eurot) – elektribusside piloteerimine Eesti tingimustes võimaldab meil elektribusside laialdasemaks kasutuselevõtuks paremini ette valmistuda ning panustab meie transpordisektori taastuenergia osatähtsuse eesmärgi täitmisesse.
 - Vesiniku väärtusahela piloteerimise meede (5 mln eurot) – vesiniku väärtusahela (tootmine, tarnimine, tarbimine) pilootmeetme eesmärgiks on testida taastuvvesiniku tootmise ja kasutuselevõtu võimalusi Eestis. Samuti panustab see meede meie transpordisektori taastuenergia osatähtsuse eesmärgi täitmisesse.
 - Geotermaalenergia potentsiaali tuvastamise ja piloteerimise meede (ca 2-3 mln eurot).
 - Tehakse Eesti-Läti ühise meretuulepargi eelarenduse (ELWIND) ettevalmistustöid (uuringud).
- Uute meetmete ning olemasolevate meetmete kavandamine toimub vastavalt Euroopa Liidu rahastute (struktuurivahendid, õiglase ülemineku fond, majanduse taaste- ja vastupidavusrahastu) ajakavale. Lõplik meetmete nimekiri ning nende rahastamise maht selgub hiljemalt 2022. aasta alguseks. Eesmärgiks on 2022. aasta jooksul kõik meetmed töösse saada. Esialgne meetmete nimekiri koos indikatiivsete maksumustega:
 - Kaugküttesüsteemide uuendamine (22,5 mln eurot)
 - Transpordisektoris üleminek taastuvaenergia (biometaan) (12 mln eurot)
 - Elektri ülekandevõrgu investeringute kaasrahastamine taastuenergia (ja tootmissuunaliste) liitumiste soodsamaks muutmiseks (30 mln eurot)
 - Vesiniku väärtusahela piloteerimine (50 mln eurot, koostöös keskkonnaministeeriumiga)
 - Soojussalvestuse piloteerimine (8 mln eurot)
 - Võrguga liitumise toetamine tööstusalades (7 mln eurot)
- Jätkatakse taastuvelektri vähempakkumistega. Vähempakkumised tagavad, et uued taastuenergia tootmisvõimsused tulevad turule tarbijate jaoks parima hinnaga.
 - Viiakse ellu toimunud vähempakkumiste projekte (5 GWh ja 450 GWh mahus).
 - 2023. aastal toimub vähempakkumine 650 GWh mahus.
- Suuremamahulised uuringud ja analüüsid, arengudokumentide uuendamine:
 - Perioodil 2022-2024 toimub „Energiamajanduse arengukava aastani 2030“ uuendamine.
 - 2022. aasta alguses valmib Euroopa Komisjonist kaasatud rahastusel (ca 0,5 mln eurot) analüüs kliimaneutraalse elektritootmise võimalustest Eestis.

- 2022. aasta keskel valmib analüüs kliimaneutraalsest soojus- ja jahutusmajandusest Eestis.
- 2023. aasta I poolaastal peab Eesti Euroopa Komisjonile esitama uuendatud „Riikliku kliima- ja energiakava aastani 2030“.
- 2024. aasta alguses valmib Euroopa Komisjonist kaasatud rahastusel (ca 0,5 mln eurot) analüüs gaasivõrgu dekarboniseerimise võimalustest Eestis.

2.10 Infoühiskond

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eestis on loodud hästi toimiv keskkond IKT laialdaseks kasutamiseks ja nutikate lahenduste loomiseks, mis on seeläbi tõstnud majanduse konkurentsivõimet, inimeste heaolu ja riigivalitsemise tõhusust.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti digiühiskonna arengu peamine alussammas on olnud avaliku sektori aktiivne roll innovaatiliste lahenduste tellimisel ja arengueelduste kujundamisel, samuti ettevõtete panustamine uutesse tehnoloogiatesse ning Eesti inimeste kõrge usaldus e-riigi vastu, millest tuleneb valmisolek uute tehnoloogiliste võimaluste kasutamiseks.

Digiühiskonna programm on jaotatud kolme meetmesse: digiriik, küberturvalisus ja ühenduvus. Läbi tegevuste nendes kolmes suunas liigume mugavamate avalike teenuste suunas, mis on ka paremini kättesaadavamad ja küberkaitstud.

Digiriigi arendamisel on oluline nii uue tehnoloogia kasutuselevõtt kui ka teenuste sisuline arendamine.

Digiriigi toimimiseks vajalik komponent on riigi infosüsteemi baastaristu. Kuigi riigi teenuste taristut (X-tee, eID, teabevärvad jne) on järjepidevalt arendatud, tuleb tehnoloogia kiire arengu ning tarbijate ootuste valguses seda jätkuvalt ajakohastada või vajaduse korral selle osi ka välja vahetada. See tagab taristu komponentide pideva terviklikkuse ja käideldavuse ning vastavuse konfidentsiaalsuse nõuetele. Avaliku sektori IKT-lahenduste tervikliku toimimise eeldus on nende **koosvõime**. Väljakutse on tugevam riigi infosüsteemi koosvõime põhimõtete jõustamine ning era- ja avaliku sektori vahelise koosvõime loomine.

Tehtud on pingutusi tehnoloogiasuundumustega kaasaskäimiseks, loodud näiteks riigipilve taristu, kasutusele võetud plokiahela tehnoloogia ning tehisintellekti rakendusi, kuid eesmärk on nende tehnoloogiate laiem kasutuselevõtt, et suurendada teenuste ning taristu efektiivsust.

Tehisintellekti kasutuselevõtt on näiteks viimase kahe aasta jooksul hoogustunud ja tänaseks on kratte avalikus sektoris rakendatud enam kui 50 korral. Samas on oluliseks väljakutseks tehniline kompetents, probleemid avaliku pilve kasutamisega ja puudulik andmehalduse praktika. Sarnastel põhjustel on mõjutatud ka teised suure potentsiaaliga teemad ja initsiatiivid nagu avaandmed, andmeanalüütika ja käesolevalt arendatav #bürokrati kontseptsioon, mille toel soovitakse viia avalike teenuste kasutamine radikaalselt lihtsaks. Teisisõnu, teenusteruum ei toimi veel kogu Eesti ulatuses ühtsena ja see pärsib näiteks majanduse tootlikkust. Sarnaselt on pärsitud teenuste piiriülene kättesaadavus, näiteks digiresepti (koostöö Eesti ja Soome vahel on siiski käivitunud) või e-arvete kasutamine väljaspool Eestit. Samuti nõuab tähelepanu avaliku ja erasektori tööjaotus ning koostöömudel.

Lisaks on uuel moel käivitunud haldusaladeülene digiriigi tehnoloogiajuhtimine: võimendunud on arhitektuurinõukogu ja käivitunud on digiriigi arhitektuuripaneel, milles valideeritakse erinevate digiriigi teenuste uute arenduste arhitektuuri ja tehnoloogiavalikuid ning antakse

tagasisidet ja võimendatakse koostööd. Arhitektuuripaneelis on seni üle vaadatud ja tagasisidet antud 25-le suure eelarvega või haldusaladevahelisele projektile. See protsess samas vajab selgemat kehtestamist nõuete ja juhtimishoobade osas: eesmärk on see, et arhitektuuripaneel ja digiriigi arenduse nõuete tagamine oleks läbiv protsess sõltumata IKT projektide rahastusallikatest.

Suur jätkuv väljakutse on **e-teenuste kättesaadavus**, nende mugavus ning kiirus, mis paratamatult peavad sammu pidama erasektori teenuste kvaliteedi ning võimaluste rohkusega. See paneb surve alla avalike e-teenuste pakkujad ning arendajad. E-teenuste valdkonnas on tänaseks juurutatud teenuste omanike kontseptsioon, teenustele on määratud omanikud, ehk need kes vastutavad teenuste toimimise ja arendamise eest. Toimuvad regulaarsed Avalike teenuste nõukogu koosolekud, mille kaudu viiakse ellu valdkonna- ja asutusteüleseid projekte teenuste arendamiseks. Lisaks sellele on loodud teenuste kataloog, mis annab pildi olemasolevatest asutuste teenustest. Arendamisel on riigiteenuste kataloogi uus versioon, mis peaks töökorda sama 2021 lõpuks. Määrusega „Teenuste korraldamise ja teabehalduse alused“, on loodud õiguslik alus liikuda kliendikesksete valdkonnaüleste teenuste suunas.

Välja on töötatud otseste avalike teenuste kvaliteedi näitajad (aeg, osutamiste arv ja rahulolu) ja riigiteenuste kataloogi kogutakse andmeid nende näitajate avaldamiseks. Töötatakse välja sündmuspõhiseid teenuseid mis koondavad eri haldusalade asutuste teenused kasutaja elu või ärisündmustest lähtuvalt terviklikesse komplektidesse tehes niimoodi teenuste leidmise ja läbimise kasutajate jaoks lihtsaks. **Arendatakse proaktiivseid teenuseid**, mis tähendab, et teenust ei algata mitte kasutaja poolse pöördumisega vaid ametniku enda initsiatiivil lähtudes olemasolevatest andmetest. Arendatakse automaatseid teenuseid, mis tähendab, et korduvad menetlustoimingud nõuavad vähem käsitööd ja muutuvad kasutajate jaoks kiiremaks. Teenuste rahulolu mõõtmine on kavas muuta läbivaks automaatseks protseduuriks kõikide otseste avalike teenuste juures, mis annab edaspidi parema ja ajakohasema ülevaate kasutajate tagasisidest teenustele.

Küberturvalisuse valdkonnas on mitmeid olulisi väljakutseid. Digitaalsete lahenduste turvalisus ning areng avaldavad olulist mõju Eesti ühiskonna, riigi, julgeoleku ning majanduse toimimisele. Sellest tulenevalt on vaja järgmise kümnendi küberturvalisuse arengusuundi planeerides silmas pidada ülemaailmseid trende, riskifaktoreid ning mõju Eesti digitaalsele ökosüsteemile.

Eesti sõltuvus digitehnoloogiast ja -ökosüsteemist on laiaulatuslik. Eesti on kõrgelt arenenud digitaalne ühiskond, mis sõltub väga suurel määral digitaalsetest teenustest ning neid võimaldavast taristust – võrgu- ja infosüsteemidest, riist- ja tarkvarast, tavakasutaja seadmetest jne. Kõik elutähtsa teenuse osutajad kasutavad oma protsessides infosüsteeme ning suur osa nendest hindab oma teenuse digitaalset sõltuvust kriitiliseks. Lisaks on erinevad infosüsteemid omavahel seotud, kasutades üksteise andmeid ning moodustades terviklikult toimiva digitaalse ökosüsteemi.

Digitaalsed tehnoloogiad muutuvad keerukamaks ja küberturbe spetsialiseerumine kasvab. Seadmete ja infosüsteemide keerukus kasvab pidevalt, mis toob endaga kaasa ulatusliku spetsialiseerumise küberturvalisuse alal. Universaalsete ekspertide abil ei ole enam võimalik lahendada kompleksseid väljakutseid, mis eeldavad sügavat ekspertiisi erinevates valdkondades – näiteks pilveandmetöötlus, tehisintellekt, krüptograafia, kvantkommunikatsioon, sidetehnoloogiad, asjade internet, liitreaalsus, robotika jne.

Kaalukama mõjuga alaeesmärk on interneti püsiühenduste kättesaadavuse suurendamine, mis on arengukava meetmete rakendamise kaudu tuntavalt paranenud. Aastatel 2019–20 leidsid aset esimesed nn viimase miili ühenduste ehitamine, et tõsta ühenduste

kättesaadavust ning kvaliteeti. Väljakutse on endiselt ka ülikiire interneti (alates 100 Mbit/s) omaksvõtt tarbija poolt, seda vaatamata suurenenud pakkumisele.

Eelnevatega läbivalt seotud teema on **e-riigi kestlikkus**, mis tuleneb aastate jooksul esinenud pideva ülalhoiu ja edasiarenduse, aga ka küberturbe valdkonna alarahastusest. Senistel hinnangutel võib tehnoloogiline „võlg“ riigi infosüsteemides ulatuda kuni 60 miljoni euroni aastas. Rahastuse osas on väljakutseks olnud senini projektipõhine arendus struktuurifondide (SF) vahenditest, mida tuleb uue EL rahastusperioodi ettevalmistamisel paindlikumalt korraldada, samas pidades kinni digiriigi ristfunktsionaalsetest nõuetest ja muust oluliselt, mis on elementaarsed igasuguse kvaliteetse arendusprojekti puhul ning millega minimeeritakse võimalikke negatiivseid riske ja ebaõnnestumisi.

Tabel 53. Infoühiskonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
Avalike digiteenustega rahulolu: Rahuolu e-teenustega 85% elanike seas <i>Allikas: MKM Teenuste kataloog</i>	69%	80%	85%	85%	85%
Küberturvalisuse usaldusväärsus <i>Allikas: Statistikaamet</i>	algtase teadmata, esimene tulemus sept. 2022	algtase	algtase +1%	algtase +2%	algtase +3%
Eesti kodumajapidamiste ja ettevõtete osakaal, kel on võimalus liituda vähemalt 100 Mbit/s internetiühendusega, mida saab suurendada kuni kiiruseni 10 Gbit/s. <i>Allikas: MKM</i>	58%	60%	62%	64%	66%

Tabel 54. Infoühiskonna tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	61 699	56 323	21 270	21 261
Investeeringud	3 914	2 867	2 686	2 686

Infoühiskonna tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud digiühiskonna programm. Selle eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Infoühiskonna tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid lepatakse kokku koostamisel olevas Eesti digiühiskonna arengukavas 2030.

2.10.1 Digiühiskonna programm

Programmi eesmärk

Avalike teenustega rahulolu tõus, ülikiire interneti parem kättesaadavus ja küberkaitstud Eesti.

Tabel 55. Digihiskonna programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
Avalike digiteenustega rahulolu: Rahuolu e-teenustega 85% elanike seas <i>Allikas: MKM Teenuste kataloog</i>	69%	80%	85%	85%	85%
Küberturvalisuse usaldusvärsus <i>Allikas: Statistikaamet</i>	algtase teadmata, esimene tulemus sept. 2022	algtase	algtase +1%	algtase +2%	algtase +3%
Eesti kodumajapidamiste ja ettevõtete osakaal, kel on võimalus liituda vähemalt 100 Mbit/s internetiühendusega, mida saab suurendada kuni kiiruseni 10 Gbit/s. <i>Allikas: MKM</i>	58%	60%	62%	64%	66%

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Taaskasutuse võimendamine digiriigis on teostatud. Tekitatud on ühine digiriik.eesti.ee inforuum, kus on selge ülevaade digiriigi arenduspõhimõtetest ja milles toimub ka süsteemselt juhitud digiriigi probleemide ja lahenduste korje ning realiseeritud on IKT komponentide taaskasutuse platvormid: laiendatud on digiriigi koodivaramus leitavat tarkvaravalikut ning tekitatud on ka jupivaramu kratijuppide ja muu taaskasutatavate tehniliste komponentide jagamiseks.
- 2021. aastal on eesmärk koostada uus riiklik kratikava ja järgnevatel aastatel on eesmärk jätkata tegevuskava elluviimist.
- 2022. aasta lõpuks on bürokratt rakendatud vähemalt viies riigiasutuses.
- Tegevuste elluviimine vastavalt loodud avaandmete tegevuskavale aastateks 2021-2022 ja andmehalduse tegevuskavale aastateks 2021-2022.
- Digiriigi kestlikkuse tagamiseks koordineerime riigieelarve kui ka EL fondide (SF ja RRF) raha kasutust, et riigile olulised IT-arendused oleksid rahastatud ning digipöörde hoo sisse saanud. 2022-2023 on suur fookus EL vahendite (SF 2021-2027; RRF kuni 2026) rakendusskeemide välja töötamisel ja koordineerimise sisse töötamisel. Alustatakse mitmete riigiüleste reformidega, sh avalike digiteenuste uus tase: teenused terviklikuks ja proaktiivseks ning digiriigi alustaristu uus tase, sh digiriigi turvaline pilvemine.
- Kaasajastame riikliku küberturvalisuse haldamise ja küberintsidentide lahendamise kontseptsioon. Täiendame nende kontseptsioonide põhjal Küberturvalisuse seadust ning teisi õigusakte ja regulatiivseid dokumente, mis sätestavad asutuste ja organisatsioonide rollid, vastutuse, ülesanded ja koostöösuhted.
- Tõstame olukorrateadlikkust küberturbe trendide, ohtude ja mõjude osas ning arendame võimet luua adekvaatseid küberturvalisuse tagamise meetmeid. Selleks süstematiseerime küberturvalisuse teadus- ja arendustegevuse protsesse ning tellime vajalikke analüüse ja uuringuid.
- Võtame kasutusele uue küber- ja infoturbe standardi ning parandame turvameetmete rakendamise võimekust. Loomme mõõdikute süsteemi, et seirata ja mõõta riikliku küberturvalisuse taset riigis.
- Olemasolevate ja uute infosüsteemide nutika arendamise tulemusena peaks mh kasvama rahulolu avalike teenustega nii elanike kui ka ettevõtjate hulgas. Seda on plaanis saavutada muuhulgas nn sündmusteenuste juurutamise abil, mis hõlmavad ka eesti.ee arendusi ja

intergratsioone riigi ülejäänud andmebaaside ning teenustega. Lisaks jätkatakse avalike teenuste ja baastaristu arendamise toetamisega ning avalike teenuste koosvõime loomise toetamisega.

- 2020. aasta septembris kokku lepitud sündmusteenuste arendamise teekaardi alusel alustatakse aktiivselt sündmusteenuste välja arendamist, esimeste arendustega on plaanis töösse minna 2021. aasta IV kvartalis. Kokku on teekaardi alusel lepitud 14 elusündmusteenuses, millest 9 sündmusteenust arendatakse välja perioodil 2021 – 2025.
- Jätkatakse avalike teenuste parema juhtimise, sh mõõtmise ja seire juurutamisega. Selleks töötatakse välja ühtne teenuste disaini, arendamist, juhtimist ja mõõtmist hõlmav teenuste standard, arendatakse edasi teenuste juhtide ja omanike teadmisi ja oskusi ning luuakse ja pakutakse teenuse omanikele teenuste haldamiseks tööriistad, sh muudetakse riigiülene keskne teenuste kataloog kasutajasõbralikumaks.
- Viiakse lõpule 2018. aastal Elektrileviga sõlmitud juurdepääsuvõrkude passiivse lairibataristu toetusmeede, millega 2023 lõpuks peaks maapiirkondades saama ülikiire juurdepääsuvõrguga liitumise võimaluse 40 016 aadressi (11,6 mln).
- Riigi toel rajatakse esimesed katkematud 5G transpordikoridorid ning rajatakse 5G piirkonnad elu- ja tööstuspiirkondadesse.
- Käivitatakse uued toetusmeetmed juurdepääsuvõrkude rajamiseks turutõrkepiirkondades.

2.11 Tõhus riik

Tulemusvaldkonna eesmärk

Elanikkonna vajadustega arvestav ühtne ja tõhus riigivalitsemine.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Riigivalitsemise keskseks küsimuseks on riigipidamise suutlikkus piiratud ressursside tingimustes. Peamised strateegilised väljakutsed, millega riik peab tegelema ja kohanduma, on demograafiline olukord ning kulusurve riigieelarvele. Eesti rahvastik, sealhulgas tööealine elanikkond, väheneb ja kvalifitseeritud tööjõudu on raske leida kõikides sektorites. Riigi haldusorganisatsiooni ressursside nutikas, tõhus ja tulemuslik kasutamine on jätkuvalt halduspoliitika prioriteetne suund. Ressursid on siinkohal inimressurss, riigivara, organisatsioonid ja nende pakutavad teenused jm. Ressursside parimaks kasutuseks on oluline juhtimiskvaliteedi parendamine, pidev protsesside korrastamine, infotehnoloogiliste võimaluste leidmine, bürokraatia vähendamine, riigi strateegilise personalijuhtimise korraldamine, sealhulgas inimeste koolitamine ja arenguvõimaluste pakkumine, tugiteenuste kvaliteedi, sealhulgas efektiivsuse parandamine ning jätkuv konsolideerimine ja kliendikeskne teenuste arendamine. Üha enam on halduspoliitika teemades oluline innovatiivsete meetmete rakendamine, sealhulgas teenuse disain.

Eesti omavalitsuste osakaal valitsussektori kuludes on poole väiksem (23%) kui meile eeskujuks olevates Põhjamaades (valdavalt 40% ja rohkem) või teistes OECD riikides. Haldusterritoriaalse reformi järel on järgmiseks oluliseks väljakutseks omavalitsuste otsustusõiguse suurendamine ja selleks riigilt kohalikule tasandile täiendavate ülesannete üleandmine. OECD uuringud¹⁵ on näidanud, et riigi jõukuse ning fiskaalse ja administratiivse detsentraliseerituse vahel valitseb selge positiivne seos.

¹⁵ OECD Regions at a Glance 2018, https://read.oecd-ilibrary.org/governance/oecd-regions-and-cities-at-a-glance-2018_reg_cit_glance-2018-en#page1; OECD Regional Outlook 2016.

Tähelepanu all oleva rahapesu tõkestamise süsteemi keskseks väljakutseks on tulemusliku tõrjaraamistiku väljaarendamine, sealhulgas strateegilise analüüsi ja seire võimekuse loomine, mis suudab muu hulgas piisavalt arvestada nii olemuslikest, ajaloolistest kui ka geograafilistest faktoritest tulenevate rahapesu riskidega. Rahapesu tõkestamise süsteem peab tasakaalukalt ent tulemuslikult suutma kohanduda ka Eesti uuskuvandist (digikuvand, e-residentsus jmt) ja prioriteetidest tulenevate uute võimalike rahapesualaste väljakutsetega.

Tabel 56. Tõhus riik tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
Valitsemissektori kulutuste osakaal SKPs (ei kasva, %) <i>Allikas: Eurostat</i>	Kasvas 2019 vs 2020 (38,9 vs 45,1)	≤39,0	≤39,0	≤39,0	≤39,0
Valitsussektori töötajate osakaal tööealises elanikkonnas (20-64a), % <i>Allikas: Rahandusministeerium</i>	Ei kasvanud 2019 vs 2020 (14,9 vs 14,9)	≤14,9	≤14,9	≤14,9	≤14,9
Väljaspool Harjumaad loodud SKP elaniku kohta EL keskmisest, %	-	<56	<57	<57	<58

Tabel 57. Tõhus riik tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	278 578	243 826	211 629	199 085
Investeeringud	12 508	7 595	913	913

Tõhus riik tulemusvaldkonna eesmärk saavutatakse kuue programmiga: Vabariigi Valitsuse ja peaministri tegevuse toetamine, Riigi rahandus, Halduspoliitika, Regionaalpoliitika, Finantspoliitika ja Arhiivindus.

Eesmärgi saavutamise eest vastutavad riigisekretär, rahandusminister, riigihalduse minister ja haridusminister.

Tulemusvaldkonna kohta ei ole koostatud arengukava.

2.11.1 Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programm

Programmi eesmärk

Valitsuse tegevuseesmärgid on ellu viidud.

Tabel 58. Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Täidesaatva võimu võimekus <i>Allikas: Riigikantselei</i>	6,7	kasvab	kasvab	kasvab	kasvab

Programmi eesmärgi saavutamise eest vastutab riigisekretär ning programmi viib ellu Riigikantselei.

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Valitsuse poliitika paremat planeerimist ja koordineerimist toetava strateegia „Eesti 2035“ rakendamiseks tihendatakse koostööd ministeeriumidega ning jätkatakse Riigikantselei strateegiabüroo asendamisega riigi strateegilise planeerimise kompetentsikeskuseks
- Koostöö ja infovahetuse edendamiseks, aga ka avalikkuse paremaks kaasamiseks jätkub koosloome keskkonna väljatöötamine, mis on muuhulgas planeeritud ka avatud valitsemise partnerluse tegevuskavasse, et kaasata partnereid väljastpoolt valitsusasutusi.
- Riigikaitse arengukava koostamine aastateks 2021-2030 ning kavas on Eesti julgeolekupoliitika aluste uuendamine ning uue riigi kaitsetegevuse kava koostamine. Jätkub Riigikantselei võime tugevdamine küberjulgeoleku valdkonnas.
- Riigikantselei võtab 2021. aasta 1. juulist Siseministeeriumilt üle kriisireguleerimise koordineerimise ülesande. Samuti algab uue, riigi kriisideks valmisolekut reguleeriva, tervikliku seaduse koostamine, mis koondab riigikaitseaduse, erakorralise seisukorra seaduse ja hädaolukorra seaduse.
- Jätkatakse Tallinna digitaalvaldkonna tippkohtumise korraldamist, et kinnistada see traditsiooniks, ning pööratakse süsteemsemat tähelepanu Euroopa Liidu kommunikatsioonile.

Tabel 59. Vabariigi Valitsuse ja peaministri toetamise programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	9 996	9 657	9 139	9 152
Investeeringud	6 684	2 428	0	0

2.11.2 Riigi rahanduse programm

Programmi eesmärk

Kestlik ja majandustsüklit tasakaalustav riigi rahandus.

Tabel 60. Riigi rahanduse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon % SKPst <i>Allikas: Statistikaamet</i>	-3,6	-3,7	-2,9	-2,3	-1,8
Maksude osakaal SKPst, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	34,2	33,3	33,3	33,2	33
Valitsussektori kulude reaalkasv vastavalt Euroopa Komisjoni metoodikale võrreldes potentsiaalse majanduskasvuga, % ¹⁶	9,3	<3,1	<3,1	<3,1	<3,1

¹⁶ Metoodika kirjeldus Box 1.11 lk 52 https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip075_en.pdf

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Võlakooormuse osakaal SKPst, %	18,2	<24,9	<27,7	<28,5	<28,8
Likviidsete finantsreservide osakaal SKPst, %	11,3	>7,5	>7,6	>7,3	>7,1
Eesti makromajandus-likud näitajad on kooskõlas ELis makromajanduslike tasakaalustamatuste identifitseerimiseks ja monitoorimiseks kokkulepitud scoreboard'is toodud tasemetega või ei ületa neid ilma mõjuva põhjuseta. ¹⁷	Mitte-kooskõlas näitajate arv on 0	Mitte-kooskõlas näitajate arv on 0	Mitte-kooskõlas näitajate arv on 0	Mitte-kooskõlas näitajate arv on 0	Mitte-kooskõlas näitajate arv on 0
Eelarvepoliitika pikaajaline jätkusuutlikkus (Euroopa Komisjoni hinnang) ¹⁸	Madala riskiga	Madala riskiga	Madala riskiga	Madala riskiga	Madala riskiga

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Arendatakse riigieelarve tulemusaruandluse ja -hindamise süsteemi, sh infosüsteemi, mis koondab senise eelarve kulude seire, valdkonna arengukavade tulemusaruandluse, tõhustamiskavad, riigi majandusaasta koondaruande ja pikaajalise mõjude hindamise.
- Ühtlustatakse valdkonna arengukavade, EL seire ja tulemusaruandluse näitajad. Kõikidele riigi olulistele näitajatele tagatakse selge ja läbipaistev metoodika, kvaliteet ning kättesaadavus ava-andmete baasis. Kiirendatakse riigi peamiste majandus- ja sotsiaalnäitajate avalikustamist (vastutaja Statistikaamet).
- Kasvatatakse MTA maksu- ja tolliriskide analüüsi võimekust, mis toetab andmetel, tabel ja nende analüüsil põhinevaid otsuseid. Muutuv majanduskeskkond, Euroopa Liidu nõuded ja senisest kiirem analüüsivajadus eeldavad MTA platvormi kaasajastamist.
- Edendatakse investorsuhteid, et aidata kaasa riigi võlakirjade õiglasemaks hinnastamiseks ning vähendamaks riski, et kriisiolukorras ei ole riigil võimalik vajalikus mahus ja mõistliku hinnaga võlga kaasata tagamaks riigi arvelduste kohase tegemise. Riigi arvelduste tõhusamaks korraldamiseks kaasajastatakse e-riigikassa infosüsteemi tehnilist platvormi.
- Võrdse majanduskeskkonna ja ühiskonna kaitsmiseks kasvatatakse MTA uurimisosakonna tehnilist ja IT-võimekusvõimekust kriminaalmenetlusega seotud teabe töötlemiseks ja keeruliste peitkuritegude (rahvusvahelise salakaubanduse ja maksukuritegude) varajaseks avastamiseks ja tõkestamiseks. Samuti tõstetakse uute kriminaaltulu vormidega (krüptoraha) tegelemise võimekust.

Tabel 61. Riigi rahanduse programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	75 789	79 518	75 508	75 517
Investeeringud	331	331	140	140

¹⁷https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/macroeconomic-imbalance-procedure/scoreboard_en

¹⁸Vastav tase tuuakse iga-aastases stabiilsusprogrammi hinnangus. Vt p 5 - https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/06_ee_2018_sp.pdf

2.11.3 Halduspoliitika programm

Programmi eesmärk

Riigi haldus on tõhusalt ja kvaliteetselt korraldatud ning riiklik statistika muudab riigi toimimise läbipaistvaks.

Tabel 62. Halduspoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Keskvalitsuse kulutuste osakaal SKPst, %. <i>Allikas: Eurostat</i>	-	≤33,3	≤33,3	≤33,3	≤33,3
Keskvalitsuse osakaal tööhõivest (20-64) ¹⁹ , %	7,9	≤ 9	≤ 9	≤ 9	≤ 9
Statistika tarbija rahuloluindeks ²⁰	73	≥70	≥70	≥70	≥70

Halduspoliitika programm on jagunenud rahandus- ja riigihalduse ministri portfelli vahel. Ministritel on ühine vastutus riigivara osakonna teemades (rahandusministri vastutusalas on osaluspoliitika, riigihalduse ministri vastutusalas on muu riigivarapoliitika, sealhulgas kinnisvara ja omandireform), osaliselt palgapoliitikas ja Rahandusministeeriumi kesksete tugiteenuste teemades. Riigihalduse ministri vastutusvaldkonnas on riigihaldus ja personalipoliitika, riigihangete ja riigiabi teemad, riigihangete vaidlustuskomisjon, Riigi Tugiteenuste Keskuse tegevused ning Riigi Kinnisvara AS aktsionäri roll. Rahandusministri vastutusvaldkonnas on statistikaga seotud õigusloome ja poliitika kujundamine, Statistikaamet, Rahandusministeeriumi Infotehnoloogia Keskus ning Eesti Energia AS, Eesti Loto AS ja Levira AS aktsionäri roll.

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Riigi haldusorganisatsiooni ja selle ressursside kasutamise tõhustamine, sh riigireformi tegevuskava täitmine, riigimajade loomine ja riigi osalusega äriühingute erastamisrevisjoni läbi viimine, hinnates äriühingute valdkondade turgude toimimist ning võõrandades osalused, kus vaba turg toimib.
- Elamumajanduse ümberkorraldamise meetme rakendamine ja täiustamine tühjenevate piirkondade probleemi lahendamiseks. 2020-2021 läbiviidud pilootprojekti põhjal väljatöötatud meetmete rakendamise käigus selgub nende täiendamise- ning ka võimaliku lisarahastuse vajadus. Töötatakse välja ka vajalikud seadusemuudatused (eeskätt asjaõigusseadus).
- Riikliku andmehalduse sisseviimine, sh riigi põhiantmete määramine, riigi käsituses olevate andmete kirjeldamine ning selgelt toimiva andmete kvaliteedi parandamise ja elukäigu raamistiku loomine

¹⁹ Tööhõive (20-64): tööga hõivatud – isik, kes uuritava perioodil töötas ja sai selle eest tasu kas palgatöötajana, ettevõtjana või vabakutselisena; töötas otsese tasuta pereettevõttes või oma talus; ajutiselt ei töötanud.

²⁰ Regulaarselt tarbijatele saadetava küsitluse põhjal arvatud indeks

- Viiakse läbi rahva- ja eluruumide registripõhine loendus 2021, näitajate avalikustamine 2022.
- RTK tegevusvaldkonnas olevate Euroopa Liidu käesoleva toetusperioodi maksete kiirendamine ja uute toetusperioodide programmide käivitamine.

Tabel 63. Halduspoliitika programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	62 299	60 501	51 150	48 279
Investeeringud	5 443	4 785	723	723

2.11.4 Regionaalpoliitika programm

Programmi eesmärk

Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad tasuvad töökohad, kvaliteetsed teenused ja mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Tabel 64. Regionaalpoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Harju maakonna elanike osakaal Eesti rahvaarvust (%) ²¹ <i>Allikas: Statistikaamet</i>	45,4	≤46,4	≤46,8	≤46,8	≤46,8
Väljaspool Harju maakonda loodud SKP osakaal Eesti SKPst (%) ²² <i>Allikas: Statistikaamet</i>	35,1 (2019)	≥35	≥35	≥35	≥35
Kinnisvara hindade regionaalne erinevus (Harju-, Tartu-, Pärnumaa vs ülejäänud Eesti keskmine, kordades) ²³ <i>Allikas: Maa-amet</i>	4,9	≤5,0	≤5,0	≤5,0	≤5,0
Elukeskkonnaga rahulolu, %	84,5	85	85	85	85
Elukeskkonnaga rahulolu piirkondlikud erinevused kõrgeima ja madalaima detšiili KOVide vahe	29 pp	Vähenevamine algtasemest	Vähenevamine algtasemest	Vähenevamine algtasemest	Vähenevamine algtasemest
Kohalike omavalitsuste kulude osakaal valitsussektori kuludest ²⁴ , % <i>Allikas: STA</i>	23,3	≥25	≥25	≥25	≥25

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Regionaalpoliitika tegevuskava koostamine ja rakendamine:

²¹ Allikas: Statistikaamet RV028U ja RV092. Sihttase näitab prognoosiga võrrelduna tagasihoidlikumat sisserännet Harjumaale.

²² Allikas: Statistikaamet RAA0050. Sihttase näitab teiste maakondade panuse kahanemise pidurdamist.

²³ Allikas: Maa-amet, korteriomandite (eluruumide) tehinguandmed, keskmine tehingu hind (eur/m²). Sihttase näitab regionaalsete erinevuste kasvu pidurdamist.

²⁴ Statistikaameti andmed, valitsemissektori tulud ja kulud sektori järgi.

- EL 2021-2027 struktuurivahendite regionaalarengu toetusmeetmete ja piiriülesele koostööle suunatud Interreg programmide ettevalmistamine ja käivitamine
- Ida-Viru Õiglase Ülemineku Kava koostamine ja selle alusel kavandatud toetusmeetmete ettevalmistamine ja käivitamine. Ida-Viru tegevuskava 2030 uuendamine.
- Erinevate ministeeriumide poolt välisvahenditest rahastatavate toetusmeetmete väljatöötamisel nende regionaalse mõju koordineerimine ja piirkondlike eripäradega arvestamine
- Maakonna arengustrateegiate uuendamisprotsessi koordineerimine
- Kohalike omavalitsuste teenuste taseme seire tõhustamine, et toetada omavalitsusi tagasiside ja võrreldava infoga nende olukorra kohta ning aidates neid läbi teadlikkuse suurendamise kitsaskohtade ja tugevuste üle liikuda teenuste parandamise suunas läbi minuomavalitsuse portaali, et toetada kohalike teenuste paranemist üle Eesti.
- Kohalike omavalitsuste võimekuse ja kompetentside arendamine, omavalitsuste vahelise koostöö ning kohaliku ja keskvalitsuse partnerluse tugevdamine, detsentraliseerimise toetamiseks kohalike omavalitsuste rahastamise põhimõtete muutmine ja kohalike omavalitsuste rolli suurendamine kohaliku ettevõtluskeskkonna arendamisel.
- Rahandusministeerium, kui ruumilise planeerimise kompetentsikeskus, panustab läbi eri- ja teemaplaneeringute transpordi, keskkonna ja regionaalpoliitika programmide täitmisesse. Suure Väina püsiühendus, Tallinna ringraudtee ning Harju maavarade planeeringute läbi tagatakse:
 - kiire ja turvaline transporditaristu, mis suurendab Eesti kodanike heaolu ning edendab nende liikuvusvõimalusi, toetab konkurentsivõimelist ja tõhusat logistikat ning aitab kaasa Eesti majanduse konkurentsivõime suurendamisele;
 - Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad tasuvad töökohad, kvaliteetsed teenused ja mitmekülseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond;
 - Eesti inimestele on tagatud puhas ja mitmekesine elukeskkond ning suhtumine loodusesse on vastutustundlik.
- Tegevused ruumilise planeerimise tõhustamiseks – planeeringute digipöörde elluviimine (sh planeeringute ruumiandmete kättesaadavuse tagamine, menetluste tõhustamine digilahendustega) koos asjakohaste õigusakti muudatustega planeerimise lihtsustamiseks ning üleriigilise planeeringu uuendamine (sh rakendamiseks ka üld- ja detailplaneeringute koostamisel).

Tabel 65. Regionaalpoliitika programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	116 365	80 221	61 933	52 238

2.11.5 Finantspoliitika programm

Programmi eesmärk

Konkurentsivõimeline ja usaldusväärne ettevõtlus- ja finantskeskkond.

Tabel 66. Finantspoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Kapitalituru maht (börs, võlakirjad, ühisrahastus, riskikapitali- ja muud fondid ning III samba pensionifondid, v.a krediidiandjad, II samba pensionifondid ja kindlustus) SKP-sse, %	22,9 (2019)	>25	>25	>26	>26
Finants- ja kindlustustegevuse osatähtsus SKP lisandväärtuses, %	4,9	>4	>4	> 4	> 4
Eraisikute netofinantsvara (finantsvara – finantskohustused) suhe SKP-sse, %	18,1	>13	>14	>14	>14
II samba fondide pikaajaline reaaltootlus (20 aasta libisev keskmine on võrdne või ületab 2%)	Ei (0,9)	Jah	Jah	Jah	Jah
Baseli rahapesuvastase võitluse indeks (koht riikide edetabelis on esikümnes)	Jah, 1 koht, 2,36	Jah	Jah	Jah	Jah
Aruandlus- ja auditeerimisstandardite kõrge kvaliteet (koht edetabelis on 30. või kõrgem) <i>Allikas: The Global Competitiveness Report</i>	Jah (27) (2019)	Jah	Jah	Jah	Jah

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Rahapesu ja terrorismi rahastamise alase riigisisese riskihinnangu põhjal loodava rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise tegevuskava elluviimine. Moneyval'i vastavasisulise hindamise läbimine. Rahapesu andmebüroo võimestamine rahandusministeeriumi haldusalas.
- EL Pangandusliidu projekti tulemusena ühtse EL finantsjärelevalve- ja kriisijuhtimise alase raamistiku lõpuni viimistlemine (sh võimaluse korral üle Euroopalise hoiusekindlustuse skeemi loomine), et tagada eelkõige suurem hoiustajate kaitse.
- EL Kapitaliturgude Liidu initsiatiivi raames erinevate meetmete väljatöötamine, et soodustada kohaliku kapitalituru arengut kui ka piiriülest kapitali kaasamist, samuti rohelisi investeeringuid (sh seni reguleerimata valdkondades, eelkõige ühisrahastus ja krüptovarad, suurema investorikaitse taseme saavutamine).
- Eesti elanikkonna rahatarkuse edendamine ja vastustundliku laenamise põhimõtte parem rakendamine. Eesmärgiks on tagada avaliku-, era- ja kolmanda sektori tihedas koostöös rahatarkuse kättesaadavus nii lastele kui ka täiskasvanutele. Samuti leida kaasaegseid võimalusi, kuidas motiveerida inimesi neid teadmisi praktikas kasutama ning vajadusel ka nõu ja abi küsima. Lisaks võimaldada eraisikute kohta kõikide finantskohustuste seotud info kättesaadavus, et vähendada inimeste sattumist võlgadesse.
- Kogumispensionide süsteemis tehtud muudatuste rakendamine ning nende muudatuste lühi- ja pikaajalise mõju jälgimine ning analüüs.

Tabel 67. Finantspoliitika programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	5 593	5 594	5 563	5 565

2.11.6 Arhiivindusprogramm

Programmi eesmärk

Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine.

Tabel 68. Arhiivindusprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale	20	Täpsustub 2022. aastal			
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % <i>Koguhulk 2020.a lõpu seisuga: 10 036 248 arhivaali</i>	88	88	88	88	88
Arhivaalide kättesaadavus veebis, miljonit kujutist	22,5	27	28	29	30

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Kultuuritöötajate palgafondi kasv 3% võrra.
- Arhiiviväärtusliku digitaalse teabe kogumine ja digitaalsele arhiiviale juurdepääsu tagamine, Rahvusarhiivi Tallinna keskuse rajamine ning „Kultuuripärandi digiteerimine 2018–2023“ tegevuskava täitmine Rahvusarhiivi puudutavas osas.

Tabel 69. Arhiivindusprogrammi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	8 535	8 335	8 335	8 335
Investeeringud	50	50	50	50

2.12 Õigusriik

Tulemusvaldkonna eesmärk

Õiguskindel, hästi toimiv, vähese kuritegevuse ning kvaliteetse justiitsüsteemiga riik.

Õigusriik tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud üks programm: Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Justiitsministeerium. Õigusriigi tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed on identsed programmi mõõdikutega, mistõttu need on lisatud programmi tutvustuse juurde.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Riigi õigus- ja kriminaalpoliitika peab suurendama inimeste heaolu ja tagama avatud ning turvalise ühiskonna, kus inimesed teavad oma õigusi ja võivad nende kaitses kindlad olla. Õiguspoliitiline suund peab püüdlema selle poole, et Eesti õiguskeskkond oleks nüüdisaegne, paindlik, atraktiivne, bürokraatiat vähendav ja majanduse konkurentsivõimet tagav. Seetõttu on

oluline säilitada ja parandada Eesti positsiooni erinevates riikide keskkonda hindavates edetabelites (nt Maaailma vabaduse edetabel, Doing Business edetabel). Õigusruum ja õigusloome menetlus peab tagama isikute põhiõiguste arvestamise, et tagataks normide põhiseaduspärasus ning suurendataks kõigi heaolu, millega luuakse paremad tingimused ettevõtlusele. Seega on nii õigusruumi kui -loome kvaliteedi kaudu võimalik mõjutada riigi konkurentsivõimet ning suurendada ühiskonna üldist tõhusust.

Kuigi mitmed eraõiguse valdkondade regulatsioonid on alates Eesti taasiseseisvumisest läbinud põhjaliku uuenduse, on jätkuvalt täiendamist ja kaasajastamist vajavaid teemasid:

- inimesed ja ettevõtted peavad saama oma eraõiguslike toimingutega ning õiguste ja kohustuste realiseerimisega hakkama üldjuhul ilma riigi sekkumiseta;
- tuleb tagada perekonna- ja eraelu puutumatus ning teisi inim- ja põhiõigusi kaitsev õiguskeskkond;
- soodsa ja kaasaegse ettevõtluskeskkonna loomisel ja Eesti konkurentsivõime tagamisel on oluline roll majandustegevust reguleerival seadusandlusel. Õiguskeskkond peab soodustama innovatsiooni ja investeringuid uuenduslikesse, lisandväärtust loovatesse kaupadesse ja teenustesse, mh läbi intellektuaalse omandi tõhusa kaitse.

Kriminaalpoliitika eesmärgiks on ennetada õigusrikkumisi ning kohelda õigusrikkujaid mõjusalt. Eesti peab olema turvaline. Tagatud peavad olema ohvrite vajadused, kuid oluline on ka õigusrikkujate toetamine õiguskulekale teele naasmiseks. Kriminaaljustiitsüsteem peab tagama õiguskaitsetöötajate (sh Prokuratuur, Eesti Kohtuekspertiisi Instituut) võimekuse kasvu ning nende tööprotsesside digitaliseerituse.

Edukas kriminaalpoliitika eeldab tervishoiu-, haridus- ja sotsiaal-, kultuuri- ja spordisüsteemide head ning tõhusat koostööd. Kriminaaljustiitsüsteem ei suuda üksi kuritegusid ennetada ega nende kahjusid vähendada. On rõõmustav, et kuritegevuse määr on viimase 15 aasta jooksul poole võrra vähenenud – aastas registreeritakse umbes 27 000 kuritegu. Väga oluline on Eesti elanike poolt tajutud turvalisus ja politsei kõrge usaldus - 94% inimestest peab Eestit turvaliseks.

Oluline on vähendada korduvkuritegevuse ehk retsidiivsuse määra. Kriminaalkaristus peab keskenduma õigusrikkuja võimekuse arendamisele nii, et ta oleks võimeline peale vabanemist iseseisvat õiguskulekat elu elama. Siin mängib rolli nii kogukondlike karistuste ning taastava õiguse laialdasem kasutamine kui ka vanglate ja kriminaalhoolduse rehabiliteerivad tegevused (sh vangistuse sisu, vabanemisjärgne tugi- ja majutusteenus).

Tõhusa õigusriigi kehtivuse ja toimimise eeldus on õiguse kättesaadavus. Eestis on 2002. aastal kasutusele võetud elektrooniline Riigi Teataja, milles avaldatud seaduste ja määruste muudatuste alusel ajakohastatud terviktekstidele on antud õigusjõud. 2010. aastal on kehtiva õiguse ainsaks allikaks elektrooniline Riigi Teataja. Perspektiivne ülesanne on tagada Riigi Teataja suurem kasutajasõbralikkus, siduda erinevates allikates avaldatud õigusteave ja jätkuvalt olulise õigusteabe kättesaadavus keskselt Riigi Teatajast.

Oluline on kohtusüsteemi jätkuv kaasajastamine. Eestis on Euroopa lihtsaima ülesehitusega kohtusüsteem: meil puuduvad erikohtud, kuid kohtuasjade menetlus toimub reeglina läbi kolme kohtuastme. Kvaliteetne õigusemõistmine peab olema kättesaadav üle riigi, kuid selle tagamiseks peab kohtupidamine muutuma paindlikumaks ja menetlusosalistele vähemkoormavaks. Kohtuasutuse töö tõhususe tõstmisel on oluline nii kohtunike spetsialiseerumine, tugiteenuste edasine tsentraliseerimine kui ka digilahenduste edasiarendamine.

Kõige eeltoodu saavutamist toetab läbivalt **rahvusvaheline koostöö ja tehnoloogilised lahendused:**

- **Rahvusvahelise koostöö aina suurenev roll** - eriti Euroopa Liidu tasandil ühtsete reeglite kokkuleppimine ja teistega läbiproovitud lahenduste osas kogemuste jagamine.
- **Digitaalsed lahendused** - ohuks infosüsteemide arenduste takerdumine, protsesside aeglustamine ning kasutajasõbralikkuse ja ajakohasuse puudumine; oluline arendada maksimaalselt töövoogusid tõhustavaid tehnoloogilisi võimalusi.

Tabel 70. Õigusriigi tulemusvaldkonna rahastamiskava

	2022	2023	2024	2025
Kulud	169 639	168 158	166 992	168 818
Investeeringud	295	211	211	211

2.12.1 Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum

Programmi eesmärk

Luua tingimused ühiskonna tulemuslikuks toimimiseks ja põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamiseks ning vähendada õigusrikkumisi ja nende läbi tekitatud kahju.

Tabel 71. Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
<u>Koht Maailma vabaduse edetabelis</u>	Staatus vaba	Staatus vaba	Staatus vaba	Staatus vaba	Staatus vaba
<u>Eesti konkurentsivõime positsioon</u>	31	29	28	27	27
Inimeste hulk, kes tunneb end oma kodukandis pärast pimedat saabumist turvaliselt ²⁵	76%	>77%	>79%	>79%	>79%

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Justiitsministeerium rakendab digitaalset „õiguskaart“ kogu justiitssüsteemi ulatuses, et tagada tõhus valitsemine.
- Infotehnoloogiliste vahendite kasutuselevõtu juurutamine, et aidata kaasa kriminaalmenetluste tõhustamisele, intellektuaalse omandi õiguste tagamisele, vanglateenistuse ja kohtute tööprotsesside digitaliseerimisele ja kohtuvõrgustiku ning erinevate registrite (kinnistusraamat, äriregister) kaasajastamisele.
- Digitaalse ja kõigile jälgitava Riigi koosloome keskkonna rakendamine
- Teaduspõhise majanduse toetamine arendades ettevõtluskeskkonda läbi nüüdisaegse, atraktiivse ja majanduse konkurentsivõimet tagava keskkonna.
- Tõhusa maksejõuetusõiguse süsteemi loomine, mis toetab ettevõtete saneerimist ja elule aitamist, vähendab raugemiste arvu ja tagab võlausaldajatele investeeringute tagasisaamise.

²⁵ [Ohvriuuritud 2010-2018](#)

- Piiriüleste kohtumenetluste ja (EL liikmesriikide vahelise) õiguslase koostöö (tsiviil- ja kaubandusasjad, kriminaalasjad) digitaliseerimine ja tulemuslikkuse tagamine/tõstmine.
- Rahvusvahelise koostöö tugevdamine majanduskuritegude, rahapesu, küberkuritegude tõkestamiseks.
- Rakendus- ja järelevalveasutuste (Patendiamet, Konkurentsiamet, Andmekaitse Inspeksioon) teenuste edasiarendamine ning kompetentside ja menetlusvõimekuse tõstmine.
- Riigiõigusabi süsteemi arendamine, mis aitab kaasa sidusa ühiskonna loomisele ning võimaldab abivajajatel mõistlikku ja õigeaegset ligipääsu õigusabile.
- Õigusteenuse kättesaadavuse ja tõhusa toimimise tagamiseks arendatakse süsteemselt vabasid õiguselukutseid (advokaadid, notarid, kohtutäiturid jne).
- Tõhusam esmatasandi õigusabi ja kodaniku teenused tagamaks õigusabi kättesaadavus seda vajavatele Eesti inimestele (kes ei suuda õigusabi ise turutingimustel hankida) kõikides Eestimaa piirkondades.
- Kuriteoohvrite kaitsmine, sh kriminaalmenetlusega seotud tulude suunamine kuriteoennetusse ja ohvrite abistamise, sh ohvriabifondi loomine.
- Vägivalla ennetamise kokkuleppe ja tegevuskava vastuvõtmine ja rakendamine.
- Lastele vastu suunatud korduvate seksuaalkuritegude ennetamisega seotud IKT arendused (karistusregister, E-toimik jms).
- Vangistuse eesmärkide nagu inimeste õiguskäitajale teele suunamise saavutamine läbi jõulise panustamise vanglates olevate töökohtade mitmekesistamise, riigikeele õpingute ning kuritegevust soodustavate haiguste ravi.
- Kohtuvõrgustiku kaasajastamine, pöörates suuremat tähelepanu tänapäevasele kohtunike ja kohtujuristide töökorraldusele.
- Ühiskondliku diskussiooni vedamine, sh põhiõiguste tasakaalustatud kaitse tagamine
- Euroopa Liidu õiguse ülevõtmine.

2.13 Siseturvalisus

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti inimesed tunnevad end turvaliselt. 2018. aastal leidis 94% küsitlusele vastanuid, et Eesti on elamiseks turvaline riik, 2020. aastal 92%.²⁶

Reageerivate asutuste tööd kergendab inimeste usaldus nende asutuste vastu. Nii Päästeametit, Häirekeskust kui ka Politsei- ja Piirivalveametit usaldas 2020. aastal üle 90% küsitlusele vastanutest.

²⁶2020. aasta avaliku arvamuse uuringu tulemuste analüüsimisel tuleb arvestada, et küsitlusperiood jäi ajavahemikku, mil Eestis oli COVID-19 viirusepuhang, kinnitatud nakkusjuhtumite arv kiires kasvutrendis ja valitsus oli kehtestanud eriolukorra. Seetõttu on tegu unikaalse uuringuga ning vastused peegeldavad muu hulgas seda, kuidas Eesti elanikud kriisi ajal mõtlevad. Seda tuleb tulemuste tõlgendamisel ning ka varasemate uuringutega võrdlemisel arvesse võtta.

Samas **mõistavad inimesed ka enda rolli olulisust** ja enamik on veendunud, et peaksid ise aktiivselt enda ja kodukoha turvalisuse tagamisel osalema (2020. aastal arvas nii 88% vastanutest). Selleks on elanikel erinevaid võimalusi nii vabatahtlikuna osaledes, kuid ka ise vastutustundlikult käitudes. Siseturvalisuse avaliku arvamuse uuringu järgi on **17% elanikest viimase aasta jooksul osalenud mõnes turvalisusega seotud vabatahtlikus tegevuses**.²⁷ Siseturvalisuse vabatahtlikuna tegutsejate ridade laiendamiseks on samuti potentsiaali, sest huvi on suurem kui tegelik osalus: naabrivalves on osalenud 6% elanikke, samas kui 47% vastanuid on valmis selles edaspidi osalema; abipolitseinike ja päästjate töös on osalenud vaid 1% vastanuid, kuid iga viies 15–49-aastane Eesti elanik on huvitatud abipolitseinikuks või vabatahtlikuks päästjaks hakkamisest.

Kuigi enamik inimesi mõistavad oma rolli turvalisuse suurendamisel, on tunduvalt vähem neid, kes peavad piisavaks oma valmisolekut ennast või teisi õnnetuse korral aidata (61%). Suur osa õnnetusi ja vigastussurmasid juhtub vale käitumise tõttu, sh alkoholi liigtarvitamine ja hooletu suitsetamine.

2020. aastal²⁸ oli **tulekahjudes** hukkunud 36 (16% vähem kui 2019. aastal). **Veeõnnetustes** hukkus 58 inimest (61% rohkem kui 2019. aastal). Kusjuures enamik tule- ja veeõnnetustes uppunutest olid mehed, üle pooled olid joobes. Eesti merealal uppunute arv oli sama, mis 2019. aastal (4 uppunut). Samas kui perioodil 2013–2015 uppus Eesti merealal 14–15 inimest aastas, siis on langus olnud kuni neljakordne. See näitab, et Eesti merealal on ohutu ja turvaline ning juhtumite korral on tagatud kiire ja professionaalne abi. **Liiklusõnnetustes** sai vigastada vähem inimesi, kuid hukkunud oli võrreldes 2019. aastaga 8 võrra enam, kokku 60. **Vägivallakuritegusid** registreeriti 2020. aastal 6% võrra vähem (2019. aastal 8773 ning 2020. aastal 7975), kuid peaaegu poole rohkem registreeriti **tapmisi ja mõrvu** (2019. aastal 34 ning 2020. aastal 50). Tapmistest ja mõrvadest ligi 90% pandi toime alkoholiijoobes. **Uimasti tarvitamise tagajärjel** hukkus 2019. aastal 27 noort inimest, peamiselt vanuses 20–35. 2020. aasta kohta andmed aruande koostamise ajal puudusid, kuid indikatsiooni järgi on uimasti-surmasid samas suurusjärgus. Võrreldes Eesti vigastussurmade arvu Euroopa Liidu keskmise tasemega oleks võimalik säästa aastas veel rohkem elusid, selleks on jätkuvalt oluline sihistatud ennetustegevus.

Nende näitajate soodsamas suunas mõjutamiseks tegeleti 2020. aastal siseturvalisuse programmi elluviimisel: 1) ennetava ja turvalise elukeskkonna loomisega; 2) kiire ja asjatundliku abi pakkumisega; 3) sisejulgeoleku kindlana hoidmisega; 4) tõhusa rahvastikuarvestusega; 5) siseturvalisuse valdkonna targemaks ja innovaatilisemaks muutmisega.

Tabel 72. Siseturvalisus tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2020	2022	2023	2024	2025
Eestit turvaliseks riigiks hindavate elanike osakaal, % <i>Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring</i>	92	≥ 94	≥ 94	≥ 94	≥ 94

²⁷ Elanike kaasatus siseturvalisuse tagamisse näitab, kui suur osakaal vastanutest on viimase 12 kuu jooksul osa võtnud ühest või mitmest järgmisest tegevusest: turvalisusega seotud õppused või kursused; naabrivalve; korraldanud või aidanud läbi viia turvalisuse teemal üritusi või arutelusid; turvalisusega seotud talgud (õnnetuse tagajärgede likvideerimine, keskkonna turvalisemaks tegemine); osalenud mõne siseturvalisuse valdkonna organisatsiooni tegevuses; osalenud abipolitseinike, vabatahtlike päästjate või merepäästjate töös.

²⁸ Vigastussurmade täpsed andmed 2020. aasta kohta selguvad 2021. aasta juunis.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase 2020	2022	2023	2024	2025
Elanike osakaal, kes peavad					
- kuritegevust,	1	≤ 3	≤ 3	≤ 3	≤ 3
- sisserännet,	15	≤ 12	≤ 12	≤ 12	≤ 12
- terrorismi	0	≤ 1	≤ 1	≤ 1	≤ 1
riigi peamiseks mureks Eestis, %					
<i>Allikas: Standard Eurobaromeeter</i>					
Siseturvalisuse tagamise kaasatud elanike osakaal, %	17	> 17	≥ 20	≥ 25	≥ 25
<i>Allikas: Siseministeerium, siseturvalisuse avaliku arvamuse uuring</i>					
Siseturvalisuse asutuste usaldusväärsus, %:					
- Politsei- ja Piirivalveamet	91	≥ 89	≥ 89	≥ 89	≥ 89
- Päästeamet	95	≥ 97	≥ 97	≥ 97	≥ 97
- Häirekeskus	93	≥ 94	≥ 94	≥ 94	≥ 94
<i>Allikas: Turu-uuringute institutsioonide usaldusväärsuse uuring</i>					
Vigastussurmade arv	Avaldatakse juunis.	< 660	< 650	< 640	< 630
<i>Allikas: Statistikaamet</i>					

Tabel 73. Siseturvalisuse tulemusvaldkonna rahastamiskava.

	2022	2023	2024	2025
Kulud	383 170	374 438	369 878	367 917
Investeeringud	53 058	26 253	7 940	17 971

Siseturvalisuse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on koostatud Siseturvalisuse programm, mis lähtub nii kehtivast Siseturvalisuse arengukavast²⁹ (STAK 2015–2020) kui ka loodava STAK 2020–2030 võimalikest eesmärkidest. Programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Siseministeerium.

2.13.1 Siseturvalisuse programm

Programmi eesmärk

Eesti inimesed tunnevad, et nad elavad vabas ja turvalises ühiskonnas, kus igaühe väärtus, kaasatus ja panus kogukonna turvalisusesse loovad ühe turvalisima riigi Euroopas. Parandatakse elukeskkonda, vähendatakse ohtu elule, tervisele, varale ja põhiseaduslikule korrale ning tagatakse kiire ja asjatundlik abi.

²⁹ <https://www.siseministeerium.ee/et/stak>

Siseturvalisuse programmi ja tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed ning rahastamiskava on identsed. Vaata eespool Tabel 72 ja 41 „Siseturvalisuse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed“ ja „Siseturvalisuse tulemusvaldkonna rahastamiskava“.

Olulised tegevused 2022–2025 eesmärkide täitmiseks

- Inimeste kaasamine ja kogukondade võimestamine. Tulemuslikumaks ennetustööks suurendatakse kogukondlikke võimalusi turvalisuse tagamisel, luuakse püsivaid kogukonnakeskseid koostöövorme ja lepatakse kokku vastutajad kohalikul ja riiklikul tasandil ennetuse tegevuste kavandamiseks, läbiviimiseks, tulemuste mõõtmiseks. Piirkondlikul ja kogukonna tasandil määratakse kindlaks ennetuse eest vastutav valdkondadeülese mandaadiga koordinaator ja koostöövõrgustik, kuhu kuuluvad kõigi poolte esindajad (sh Sotsiaalkindlustusamet, Politsei- ja Piirivalveamet, Päästeamet). Jätkatakse sihistatud ennetustegevustega. Selle jaoks viiakse nt ellu tõendus- või teadmispõhiseid ennetusprogramme, et vähendada elu-, tervise- ja varakahjusid.
- Luuakse eeldusi, et hoida korrakaitseorganite ja päästevõrgustiku reageerimissuutlikkus ohtudele vastaval tasemel. Näiteks laiendatakse õnnetustele ja ohtudele reageerimise võrgustikku, tihendatakse koostööd võrgustiku eri osaliste vahel. Samuti suurendatakse avaliku korra tagajate hulka, kaasates turvaettevõtteid ja teisi selleks ettevalmistatud ja volitatud ühinguid ja asutusi senisest enam avaliku korra tagamisse. Jätkuvalt toetatakse ka üleriigilisi ja kohalikke siseturvalisuse vabatahtlike ühinguid nii reageerimisvõime suurendamiseks kui ennetustöö laiendamiseks.
- Piisaval arvul töötajate tagamiseks jätkatakse ka taseme- ja täiendusõppe paindlikumaks muutmise ja e-õppevormide arendamisega. Eesmärk on muuta õppevormid paindlikumaks, sh kombineerida tasemeõpet töökohapõhise õppega, arendada välja kvaliteetne e-õppekeskkond. Jätkatakse ka tegevustega, et muuta SKA pakutav päästekorraldaja õpe töökohapõhiseks õppeks, uuendatakse politsei haridusmudelit. Muudetakse üha paindlikumaks siseturvalisuse töötajate ümberõppe võimalusi.
- Parandatakse kriisideks valmisolekut. Kavas on tööle rakendada politsei- ja piirivalve kriisireserv, mis oleks võimeline tegutsema ka võimalike ulatuslike riigikaitse kriiside korral. Koostatakse terviklik ohu- ja riskipilt ning selle koostamise metoodika ja korraldus. Ühtlustatakse hädaolukordadeks ja riigikaitse kriisideks valmistumise ning kriisiaegse juhtimise ja koostöö korraldust. Viiakse ellu erinevaid tegevusi, et parandada asutuste, elutähtsate teenuste osutajate, elutähtsate teenuste toimepidevust korraldavate asutuste ja sh KOVide kriisideks valmisolekut ja nende lahendamist. Luuakse senisest paremad eeldused elanike hakkamasaamiseks kriisiolukordades (nt teavitustegevused, riskikommunikatsioon).
- Kasvatatakse ja säilitatakse IKT võimekust ning parandatakse siseturvalisuse valdkonna tehnilist valmisolekut. Mitmed olulised infosüsteemid riigis on vanad ja teenuste kvaliteetseks jätkamiseks on vaja neid uuendada. Uuendatakse valdkonna tehnikat, et politseinikud ja päästjad saaks oma tööd hästi teha.

2.14 Välispoliitika

Tulemusvaldkonna eesmärk

- Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine läbi aegade, Eesti Vabariigi iseseisvuse ja sõltumatuse kindlustatus rahvusvahelistes suhetes.
- Heaolu kasv Eestis ning eestlaskonna huvide kaitse võõrsil.
- Eesti kasvav panus üleilmsesse kestlikku arengusse.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Välispoliitika valdkonna kaardistamisel ning tegevuste kavandamisel on arvesse võetud välispoliitika arengukava 2030 ja Eesti 2035 protsessis analüüsitud tulevikusuundumusi:

- vastuseis euroopalikule väärtusruumile on suurenemas;
- pinged rahvusvahelistes suhetes kasvavad (üleilmastumise mõjud, muutuva iseloomuga konfliktid, jõu kasutamine, radikaliseerumine, terrorism, majanduslik ebavõrdsus ja ebaseaduslik ränne);
- majanduse, innovatsiooni, tehnoloogia, tööstuse jõujooned maailmas on muutumas, esile tõusevad uued piirkonnad;
- läänemaailma rahvastik väheneb ja vananeb, suureneb ränne ning töökohtade mobiilsus;
- globaalne rahvastiku juurdekasv, tarbimise kasv ja piiratud loodusressursside suurem kasutus ning kliimamuutused seavad surve alla keskkonna;
- tehnoloogia areng ja innovatsioon. Uute tehnoloogiate ja digitaliseerumise osakaal majanduses suureneb.

Olulisemad väljakutsed, millega tuleb tegeleda

- Pinged rahvusvahelistes suhetes ei ole vähenenud ning rahvusvaheliste institutsioonide mõjukus ja reeglitel põhinev koostöö vajab jätkuvat kaitset.
- Pingestunud julgeolekuolukorras tähtsustub tihedam koostöö liitlastega, partneritega rahvusvahelistes organisatsioonides, kahepoolselt ja regionaalsetes formaatides.
- Diplomaatia olulisuse kasv julgeoleku ja suveräänsuse tagamisel eeldab välisteenistuse tugevdamist.
- Eesti välisesinduste võrk vajab kohaoleku suurendamiseks innovaatilisi lahendusi (traditsiooniliste kõrval).
- Keerulisem ohupilt ja uued mitmetahulised ohuallikad, sh küberohud.
- Eesti rahvusvahelise eestkõneleja rolli kindlustamine meile strateegiliselt tähtsates temaatikates olukorras, kus riikidevaheline konkurents kasvab. Väljakutsele vastamiseks on vaja tugevdada välisteenistuse küber- ja hübriidohtude valdkonnaga seotud võimekusi ning Eesti poolt korraldada/kaaskorraldada rahvusvahelise kaaluga valdkondlikke üritusi.
- Brexiti mõjudega toimetulek ja seniste tugevate liitlussuhete hoidmine Suurbritanniaga, sh kaitsekoostöös, küber(kaitse)koostöös ja majanduse valdkonnas.
- Kasvav vajadus lahendada üleilmseid väljakutseid, mis eeldab tihedamat suhtlemist Euroopa vahetute naabrite ja kaugemate riikidega ning senisest suuremat ja eesmärgistatumat panustamist arengukoostöösse ja humanitaarabisse.
- Kasvava globaalse konkurentsi tingimustes Eesti konkurentsivõime edendamine.
- Jätkuvalt on vaja tähelepanu pöörata Eesti tutvustamisele ELis ja kolmandates riikides, et saavutada julgeoleku ning majanduse eesmärged.
- Arengukoostöö valdkonna reformimine ja oma tugevuste rakendamine, sh loodud rakendusasutuse arendamine.
- Ettevõtjatele paremate võimaluste loomine globaalses konkurentsisis, sh kaubandustõkete vähendamine.
- COVID19 tingitud majandussurutise tõttu eeldatavalt suureneva proteksionismi olukorras Eesti ettevõtjate huvide ja kehtivate vabakaubanduslepingute toimimise kaitse.
- Välisinvesteeringute jätkusuutliku kasvu toetamine, sh tasakaalu leidmine julgeoleku ja majandushuvide vahel.
- Kvalifitseeritud tööjõu nappus ning üleilmne konkurents talentidele.

- Eestlaste sagedasem reisimine ja reisisihtkohtade laienemine ning suur ja hajali eestlaste kogukond võõrsil seab täiendavad väljakutsed konsulaarteenuste paindlikkusele ja tõhususele ning konsulaarabi andmisele.
- Konsulaarteenuste osutamisel tuleb leida tõhusamaid ja innovaatisemaid lahendusi.
- Vajadus leida sobivaid lahendusi hoidmaks sidet võõrsil elava eestlaskonnaga ning soodustamaks tagasipöördumist. Vajadus luua eeldused, et väliseesti kogukond saaks soovi korral sisukalt panustada kodueesti arengusse.
- Ühiskondade polariseerumise mõjud välispoliitikale, mille taustal tõstatub globaalne vajadus viia reforme läbi kaasavalt ja jätkusuutlikult.

Tabel 74. Välispoliitika tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Regionaalne julgeolek <i>Allikas: eksperthinnang alakriteeriumide alusel, Välisministeerium</i>	stabiilne	Stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne
ELi ühtekuuluvuse indeks (ELi sidusus) <i>Allikas: ECFR EU Cohesion Monitor</i>	6,8	6,8	6,8	6,8	6,8
Eesti positsioon (Maaailma Majandusfoorumi globaalses) konkurentsivõime edetabelis <i>Allikas: The World Economic Forum</i>	31(2019)	27	25	25	25
Eesti kohalolu ja mõju maailmas. (Positsioon edetabelis väikeriikide seas/ üldjärjestuses) ¹ <i>Allikas: Elcano Global Presence Report</i>	13/89	<= 13/89	<= 13/89	<= 13/89	<= 13/89
Eesti on arvestatav partner rahvusvahelises suhtluses, sh võetud rahvusvaheliste kohustuste täitmine*, % <i>Allikas: OECD DAC</i>	0,16 RKT-st ³⁰	0,21	0,23	0,25	0,25

* %RKTst; Tulenevalt EL Ministrite Nõukogu 25.05.2005 ja 26.05.2015 otsustest on Eesti võtnud eesmärgiks saavutada 0,33% tase aastaks 2030. Eesti panuse sihttaseme saavutamine sõltub tulevate aastate (2022-2030) eelarvelistest võimalustest.

Tabel 75. Välispoliitika tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	83 070	83 308	82 675	82 685
Investeeringud	3 054	3 054	1 299	1 299

Välispoliitika tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud kaks programmi: Välispoliitika programm ning Arengukoostöö ja humanitaarabi programm. Mõlema programmi eesmärkide saavutamiseks tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Välisministeerium.

Välispoliitika tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Välispoliitika arengukavas 2030.

³⁰ 2020. a kohta on esialgsed andmed.

2.14.1 Välispoliitika programm

Programmi eesmärk

Eesti inimeste ja riigi julgeolek ja heaolu kasvab.

Tabel 76. Välispoliitika programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Regionaalne julgeolek <i>Allikas: Välisministeerium (eksperthinnang alakriteeriumide alusel)</i>	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne	stabiilne
Eesti inimeste toetus ELile, % <i>Allikas: Eurobaromeeter</i>	76	≥ 74	≥ 74	≥ 74	≥ 74
Eesti inimeste toetus NATOle, % <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	75	≥ 74	≥ 74	≥ 74	≥ 74
Küberjulgeoleku indeks (positsioon edetabelis) <i>Allikas: NCSI</i>	3. koht	2. koht	1. koht	1. koht	1. koht
Tööjõutootlikkus ELi keskmisest, % <i>Allikas: Eurostat</i>	79 (2019)	85	87	88	90
Eesti esindatus maailmas ja teenuste kättesaadavus välisriikides, % <i>Allikas: Välisministeerium (kombineeritud mõõdik)</i>	68	78	80	89	89
Konsulaarteenuste kliendisõbralikkus ja vastavus digiriigi mainele, % <i>Allikas: Välisministeerium (kombineeritud mõõdik)</i>	40	61	69 ³¹	72	75
Riigi rahvusvaheline seotus (üldpositsioon/poliitiline seotud) <i>Allikas: KOF (ETH Zürich)</i>	20/60	≤ 18/54	≤ 18/54	≤ 18/54	≤ 18/54
Valdkonnajuhi iga-aastane hinnang väliseesti kogukonna aktiivsele kaasamisele <i>Allikas: Välisministeerium</i>	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud	tagatud

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

Välispoliitika programmi eesmärgi täitmine tähendab Eesti huvide edendamist rahvusvahelistes organisatsioonides, kahe- ja mitmepoolses ning regionaalses koostöös. Osaleme ELi ühise välis- ja julgeolekupoliitika (ÜJVP) kujundamisel, sh sanktsioonipoliitikas ühtsuse hoidmisel.

Strateegiliselt oluline on hoida tugevaid liitlassuhteid ELi ja NATO riikidega, sealhulgas Põhja-Balti regiooni riikide ja Poolaga, Suurbritannia, Ameerika Ühendriikide (edaspidi USA), Saksamaa ja Prantsusmaaga, mis hõlmab nii julgeoleku, küberturvalisuse kui ka majanduse mõõdet. Soome, Läti ja Rootsi on 2022. a kavas jätkata eminentsete isikute juhtimisel kahepoolsete suhete tulevikuraportite koostamist. Kindlate ja koostöiste liitlassuhete hoidmise

³¹Võrreldes arengukavaga on suurendatud mõõdiku sihttasest. Lähtealus on korraline mõõdikute sihttasemete uuendamine.

eesmärki toetab siht Eestisse tuua ja/või (kaas)korraldada suure diplomaatilise mõjuga rahvusvahelisi üritusi, edendada strateegilist koostööd rahvusvaheliste mõttekodadega ja teha senisest enam tõenduspõhist poliitikakujundamist toetavaid uuringuid. Neid tegevusi viime ellu *diplomaatia arenguprogrammi* alusel. Eesti juhib Balti koostööd taas 2023. a. Oluliste tegevustena jätkuvad aktiivne osalemine Kolme mere algatuse arendamise toetamisel ning Arktika Nõukogu suunal.

Majandushuvide kaitsmiseks ja edendamiseks ning kaubandustõkete vähendamiseks tähtsustame uusi turge avavate mitme- ja kahepoolsete kaubanduslepingute sõlmimist ja täiendamist ning hoiame heal tasemel välislepingute toimivuse seire. Tegevus on eriti tähtis COVID-19st põhjustatud majandussurutise tingimustes, mis eeldatavasti toob kaasa suurenenud proteksionismi. Jätkub Eesti äridiplomaatia võrgustiku tugevdamine, sh uute äridiplomaatia suunitlusega välisesinduste avamine ja välisesindajate lähetamine, asjakohase IKT- võimekuse arendamine ning välisesindustele peamajast pakutava toe parandamine. Eesti ettevõtjate välisturgudele sisenemist toetatakse selgete ja mõõdetavate tegevuskavade alusel, kaasates rohkem aukonsuleid, väliseestlasi, Eesti sõpru ja e-residente. Aafrika regioonistrateegia elluviimisega seotud tegevused, mis kestavad kogu planeerimisperioodi (2022-2025) vältel hõlmavad keskse osana ka Eesti välismajanduse huvide edendamist Aafrika mandril.

Euroopa Komisjoni üheks kuuest peamisest strateegiliseks prioriteediks perioodil 2019-2024 on rohemajanduse arendamine (*A European Green Deal*). Euroopa Liidus tervikuna on mh eesmärgiks suurendada investeringuid keskkonnahoidlike tehnoloogiate arendamisse ning uuenduslikesse tarbimis-, äri- ja transpordimudelitesse pikaajalise sihiga saavutada 2050. a Euroopa Liidu ülene kliimanetraalsus. Euroopa Komisjoni algatus pakub sektoris tegutsevatele Eesti ettevõtjatele uusi kõrge lisandväärtusega ekspordivõimalusi, mille realiseerimisele anname panuse läbi äridiplomaatilise toe. Pikaajalisemas vaates aitab 2050. a eesmärgiks seatud Euroopa Liidu kliimanetraalsuse saavutamine kaasa kogu Euroopa Liidu energiajulgeoleku olukorra parendamisele ja leevendab kliimapõgenikega seotud ebastabiilsust Euroopa Liidu lõunapiiril.

Strateegias „Eesti 2035“ on Välisministeeriumi sihiks senisest enam võimendada kõikide poliitikavaldkondade potentsiaali võõrsil, sh kujundades Eesti välisesindustest koostöös erasektoriga innovatsioonipesad. 2021. a toimuvale innovatsioonipesade koosloomelisele kontseptsiooni kujundamisele järgnevad kokkulepitut ellurakendavad tegevused, mis kestavad kogu programmi planeerimisperioodi vältel.

Küberdiplomaatia valdkonnas kindlustame ja tugevdame Eesti kui valdkonna eestkõneleja mainet ning toetame rahvusvahelise küberjulgeoleku võime kasvatamist, sh osaleme aktiivselt globaalsetes ja regionaalsetes aruteludes (ÜRO, EL, OSCE, NATO) ning teeme koostööd Eesti peamiste liitlastega.

Jätkub ametkondadeülese rahvusvahelise personalipoliitika elluviimine, sh eestlaste toetamine nende kandideerimisel rahvusvaheliste organisatsioonide huvipakkuvatele ametikohtadele ning koolitus- ja ettevalmistusteenuse pakkumine rahvusvahelistesse organisatsioonidesse kandideerijatele.

Toimub sihipärane töö, et konsulaarteenuse osutamine oleks kliendile senisest mugavam ning riigile tõhusam. Toetame reisiinfo andmisel ja riskikommunikatsioonis uuenduslikke lahendusi, et jõuda paremini sihtauditooriumini ja tagada, et eestlased oleksid teadlikud reisijad. Keskkel kohal on ka tegevused, millega suurendatakse võõrsil elava eestlaskonna kaasamist ühiskonnaellu, et tugevdada väliseesti kogukonna sidet Eestiga kodanikudiplomaatia toel. Planeerimisperioodil liigub välisministeeriumi vastutusse üleilmse eestluse temaatika koordineerimine. Koostame horisontaalse koostöö edendamiseks „Üleilmse eestluse

tegevuskava“, et tõhusamalt ja efektiivsemalt koondada erinevate ministeeriumite panus, mis on suunatud väliseesti kogukonna suuremale kaasamisele. Tegevuskava annab suunised kultuuridiplomaatia, kodanikudiplomaatia (sh äridiplomaatia) ja konsulaarteenuste koostöiseks edendamiseks.

Tabel 77. Välispoliitika programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	68 706	68 942	68 345	68 355
Investeeringud	3 054	3 054	1 299	1 299

2.14.2 Arengukoostöö ja humanitaarabi programm

Programmi eesmärk

Eesti panus globaalsesse julgeolekusse ja kestlikku arengusse on kasvanud, sh arengukoostöö ja humanitaarabi mõju ning tõhusus on laienenud.

Tabel 78. Arengukoostöö ja humanitaarabi programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2019)	2022	2023	2024	2025
Võetud rahvusvahelised kohustused on täidetud (0,33% RKT-st 2030. a)*, % <i>Allikas: Välisministeerium</i>	0,16 ³²	0,21	0,23	0,25	0,26
Eesti elanike toetus arengukoostööle, % <i>Allikas: Eurobaromeeter</i>	70 (2019)	>= 68	>= 68	>= 68	>= 68

* %RKTst; Tulenevalt EL Ministrite Nõukogu 25.05.2005 ja 26.05.2015 otsustest on Eesti võtnud eesmärgiks saavutada 0,33% tase aastaks 2030. Eesti panuse sihttaseme saavutamine sõltub tulevate aastate (2022-2030) eelarvelistest võimalustest.

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

Planeerimisperioodi olulisemad tegevused on seotud valdkondliku reformi ning arengukoostöö rakendusasutuse loomisega, mille eesmärk on senisest selgemalt eristada arengukoostöö rakendamine ning valdkondliku poliitika üleriigiline kujundamine. Siht on rakendusasutuse edukas käivitamine, mis hõlmab asutuse tegevuse õigusliku raamistiku määratlemist, mehitamist, tööstamist ja kaasamist ning head infovahetust toetava koostööraamistiku loomist kõikide riigisiseste partneritega nii avalikust, era- kui ka kolmandast sektorist.

Lisaks töötatakse välja uut seire- ja mõjude hindamise süsteemi ning katsetatakse seda partnerriikides. Aktiivne töö käib uute strateegiliste partnerluste sõlmimise eesmärgil teiste doonorite ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Euroopa Liidu (EL) *Digital4Development* (D4D) algatuse keskuse ühe asutajana kaasub Eesti aktiivselt Aafrika ning idapartnerluse riikide suunalistesse tegevustesse.

³² 2020. a kohta on esialgsed andmed.

Perioodil 2022–2025 toimub sihipärane tegevus 2020. a koostatud Aafrika regioonistrateegiaga määratud tegevuste ja eesmärkide saavutamiseks³³. Jätkub Eesti seniste prioriteetsete partnerriikide (Gruusia, Moldova, Ukraina, Afganistan ja Valgevene) toetamine, sh Gruusia, Moldova ja Ukraina maastrateegiates üksikasjalikumalt kirjeldatud tegevuste ja sihtide elluviimine.

Loetletud eesmärke täidame valdkondlikku spetsialiseerumist arvestades koostöös teiste ministeeriumidega. 2019. a oli teiste ministeeriumide panus arengukoostöösse 27,53 mln eurot. Koordineerimaks senisest paremini ametkondade ülest koostööd arengukoostöö ja humanitaarabi valdkonnas on koostamisel valdkonna ühisprogramm, mis positiivse stsenaariumi korral jõustub juba planeerimisperioodi 2022-2025 esimesel aastal.

Tabel 79. Arengukoostöö ja humanitaarabi programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	14 363	14 366	14 330	14 330

2.15 Julgeolek ja riigikaitse

Tulemusvaldkonna eesmärk

Usutav heidutus sõjalise agressori vastu. Võime seista rünnaku vastu kogu ühiskonna tegevusega. Vajadusel kollektiivkaitse ja rahvusvahelise kriisiohje kiire ja tulemuslik rakendumine.

Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna eesmärgi saavutamiseks on loodud neli programmi: iseseisev sõjaline kaitsevõime, kollektiivkaitses osalemine, luure ja eelhoiatuse ning kaitsepoliitika kujundamine ja toetav tegevus. Programmid kuuluvad Kaitseministeeriumi valitsemisalas.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Eesti oli 2020. aastal üks kümnest NATO riigist, mille kaitsekulud olid vähemalt 2% SKP-st. Ligi 3/4 kaitsekuludest olid suunatud otseselt sõjaliste võimete loomiseks ja alalhoidmiseks, NATO on lisaks 2% eesmärgile seadnud ka nõude põhivarustuse (*major equipment*) hangetele³⁴ millesse tuleb panustada vähemalt 20% kaitsekulust. Eesti näitaja 2020. aastal on 23%.

Sõjaliste üksuste mehitamiseks on vajalik reservväelaste ja tegevväelaste olemasolu. Valitsemisala pikaajalise arengukava (riigikaitse arengukava 2017-2026) eesmärkide saavutamiseks on iga-aastaselt vajalik teenistusse võtta keskmiselt 50 tegevväelast enam kui teenistusest lahkub – see juurdekasv on saavutatud. Alates 2022 on planeeritud tegevväelaste iga-aastane kasv keskmiselt 29 isikut aastas. Seisuga 31.12.2020 oli teenistuses 3655 tegevväelast, mis on 147 tegevväelast enam kui aasta varem ning 145 isikut enam kui oli aasta kasvu eesmärk (3510).

Kaitseväge võimekuse arendamine. 2020. a saabusid Eestisse esimesed kuus liikursuurtükki, millega alustatakse järelveetavate suurtükkide asendamist liikursuurtükkidega. Kasutusele võeti esimene osa uutest automaatidest, millega alustatakse kogu struktuuri automaatide asendamist. Samuti toimusid esimesed tarded pikamaa tankitõrje raketiheitja süsteemi SPIKE

³³ Aafrika regioonistrateegia avalik osa on leitav Välisministeeriumi kodulehelt: www.vm.ee/aafrika-strateegia

³⁴ Võime loomiseks seotud või üksuseid uuele kvalitatiivsele tasemele viivad hanked

hankest, millega asendatakse vanad MILAN süsteemid. Merevägi sai täiendust kahe Eestis ehitatud väekaitse kaatri näol, tagades kaitse liitlaste laevadele ja sadama akvatooriumis.

2020. aastal jätkus Kaitseväge ja Kaitseliidu taristu loomine. Olulisemad valminud projektid on Tapal sõidukite varjualused, hooldus-õppe-garaaž, liikursuurtüki K9 hoiustushall, laskemoonahoidlad. Jõhvi linnakus valmis uus sõdurikodu. Valminud on Tapa lähiharjutusala ja seal paiknevad Suurbritannia poolt refinantseeritud pidurite testimisramp ja vintside testimisala. NATO ühisrahastuse toel arendati Keskpõlvkonna väljaõppevõimalusi. Valmis ka Ämari lennuraja ruleerimis- ja parkimisala.

Liitlaste kohalolek Eestis on tagatud mitmete erinevate koostööinitsiatiivide kaudu. Alates 2017. aasta kevadest paikneb Tapal liitlaste lahingupataljon (*NATO enhanced Forward Presence - eFP*), mille raamriigiks on Suurbritannia ja teisteks osalisriikideks roteeruvul põhimõttel Prantsusmaa, Taani ning Island. Ämari lennubaasist jätkus 365/24/7 põhimõttel NATO õhuturbemissioon (*NATO's Baltic Air Policing - BAP*). 2020. aastal panustasid 4-kuiste rotatsioonide kaupa õhuturbemissioone Poola, Prantsusmaa ja Saksamaa. NATO üksuste vastuvõtmist, toetust ja õppuste läbiviimist Eesti territooriumil aitab toetada NATO staabielement (*NATO Force Integration Unit – NFIU*).

2020. aastal oli rahvusvaheline koostöö jätkuvalt aktiivne. Jätkus Eesti, Läti ja Taani töö mitmerahvuselise Põhjadiivi staabi esmase operatsioonivõime saavutamise nimel, mis peaks toimuma 2021. aasta suvel; staabi täielik operatsioonivõime saavutatakse 2023. aastal. EL-i osas keskenduti Brexiti, strateegilise kompassi, PESCO, Euroopa kaitsefondi, sõjaliste operatsioonide juhtimisvõime, sõjalise mobiilsuse ja Euroopa rahutagamisrahastu teemadele.

Jätkus kahe- ja mitmepoolsete abiprojektide ning ühisrahastusprojektides osalemise koordineerimine eelkõige Ukraina, Gruusia ja Afganistani suunal. 2020. aastal jätkati Ukraina kaitseväelastele inglise keele õpetamise projektiga Kaitseväge Akadeemias.

Rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel oli Eesti 2020. aasta lõpu seisuga NATO, ELi, ÜRO ning USA ja Prantsusmaa tahtekoalitsiooni operatsioonidel Aafrikas, Lähis-Idas, Iraagis, Afganistanis ja Vahemerel alaliselt kohal keskmiselt 130 kaitseväelasega. Valmidusüksustes (NATO reageerimisväed (NRF), Ühendkuningriigi juhitud ühendekspeditsiooniväed (JEF) ning ÜRO, NATO, EL-i või nende liikmesriikide võimalikel operatsioonidel esmakordseks osalemiseks olid valmis tegutsema kokku 50 kaitseväelast. 2020. aastal olid Eesti suurimad panused rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel NATO operatsioonil *Resolute Support* Afganistanis ning Prantsusmaa juhitud sõjalisel operatsioonil *Barkhane* ja selle erioperatsioonide sihtüksuses *Takuba Malis*.

Tabel 80. Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Üksused on mehitatud, varustatud, välja õpetatud vastavalt Riigikaitse arengukava otsustele. <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast	JAH, lähtuvalt RKAK 2017-2026 elluviimise kavast
Eestis paiknevad alaliselt liitlaste väed. <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Sõjalise kaitse kulude tase SKP-st NATO meetodi järgi (%). <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	>2,0 ³⁵	>2,0	>2,0	>2,0	>2,0
Elanike valmisolek osaleda kaitsetegevuses, % <i>Allikas: Uuring Avalik arvamus ja riigikaitse</i>	57,6	>55	>55	>55	>55
Tegevväelaste arv aasta lõpul vähemalt. <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	3655	3721	3750	3779	3808

Tabel 81. Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuh eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	509 997	513 163	550 256	613 566
Investeeringud	210 984	206 842	169 985	124 926

Julgeoleku ja riigikaitse tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid on kokku lepitud Riigikaitse arengukavaga 2017 – 2026³⁶, mida viiakse ellu Kaitseministeeriumi valitsemisala arengukavaga 2022-2025.

Kaitsekulude kogumaht

Tegevuspõhise riigieelarve ja rahvusvahelise aruandluse arvestus ei ole kõiges ühetaoline. Rahvusvahelises aruandluses on oluline eelkõige kaitsekulude määramine³⁷ NATO meetodi järgi, mis ei võta arvesse riigikaitsele suunatud välisloetusi, teenitud omatulu ega aastast amortisatsiooni, vaid näitab riigi poolt riigikaitsele suunatud rahaliste vahendite suhet SKP-sse. Kaitsekulude arvestusse kuulub ka vastav käibemaks. Tulenevalt RES 2021-2024 ja RES 2022-2025 koostamisel tehtud Vabariigi Valitsuse otsustest on 2022-2024. aasta kaitsekulude eelarvestamisel lähtutud Rahandusministeeriumi 2019. aasta suvisest majandusprognosist (2022-2023. aastaks eraldati 2% SKP-st ja 2024. aasta eraldus oli võrdne 2023. aasta mahuga) ning riigi tööjõu- ja majandamiskulude 2022-2023 kokkuhoiu ülesandest (VV meetmepaketiga ette nähtud mahus, millele lisandub prognoositav käibemaksu mõju). 2025. aasta kaitsekulude tase on 2% SKP-st Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusprognosi alusel.

³⁵ Tegelik kaitsekulude tase NATO meetodi järgi sõltub 2020. aasta tegelikust SKP-st ning tegelikult kasutatud kaitse-eelarvest. Info nimetatud kulude osas selgub mais 2021. Eelarve planeerimises eraldatud tase oli 2,11%

³⁶ http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf

³⁷ Riigieelarve kulusid jagatakse ka valitsemisfunktsioonide lõikes. COFOG (Classification of the Function of Government) on rahvusvaheline valitsemisfunktsioonide klassifikaator, mis on välja arendatud Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioonis (OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development) ning on kinnitatud standardina rahvamajanduse arvepidamises. Valitsemisfunktsioonide klassifikaator võimaldab saada ülevaate valitsuse eri funktsioonide kulude suundumustest ning võrrelda valitsuste kulutusi riikide vahel. COFOGi põhjal arvestatud riigikaitse kulude kogumaht ja osakaal SKPst erineb NATO meetodika kohaselt arvatud kaitsekulude mahust ja osakaalust, kulude hulka arvestatakse ka tuludest sõltuvad kulud.

Tegelik kaitsekulu selgub alati tagantjärele, kui riigi tegelik SKP on Statistikaameti poolt kokku arvatud.

Tabel 82. Kaitsekulude kogumaht (mln eurot)

		2020	2021	2022	2023	2024	2025
1	SKP-st eraldatud Riigikaitse arengukava 2017-2026 elluviimiseks	584,4	614,6	628,7	658,3	675,0	706,5
	sh Kaitseliidule eraldatav toetus ³⁸	39,0	38,4	45,5	46,8	42,6	44,1
2	% SKP-st	2,15%	2,16%	2,06%	2,05%	2,00%	2,00%
3	Liitlastega seotud kulud	10,5	10,6	10,1	9,9	5,5	5,5
4	Muud täiendavad sihtotstarbelised eraldised	0,4	0,3	0,05	0,05	0,05	0,05
5	Lisavahendid rannikukaitseks	0,0	0,0	46,0	0,0	0,0	0,0
6	Riigikaitseinvesteeringute programm (KIP)	20,0	20,0	20,0	20,0	20,0 ³⁹	20,0 ⁴⁰
7	Kaitsekulu kokku NATO meetodi järgi (eelarve)	615,2	645,5	704,9	688,3	680,5	712,1
8	% SKP-st	2,26%	2,27%	2,31%	2,14%	2,02%	2,02%
9	Kaitseministeeriumi valitsemisala käsutuses olevad finantsvahendid kokku koos tuludest sõltuvate kuludega ja riigisisese siirdega ⁴¹	622,9	646,0	712,3	700,3	697,1	717,3

Kaitseministeeriumile kehtestatakse RES meetmena perioodiks 2024-2025 tulude laekumise korralduse erisus, millega võimaldatakse Kaitseministeeriumil tema käsutuses olevate kinnistute müügist laekunud vahendite arvelt teha kulutusi Kaitseministeeriumi valitsemisalale uue põhivara ja kaitseotstarbeliste varude soetuseks või taristu rajamiseks. Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvesse on 2024. ja 2025. aastasse planeeritud kinnistute müügist laekuvaid tulusid ja tuludest sõltuvaid kulusid kokku 46,8 mln eurot, millest suunatakse sihtotstarbeliselt riigikaitseinvesteeringute programmi soetusteks mõlemal aastal 20 mln eurot. Kinnistute müügist laekuvate tulude arvelt tehtud kulutused ei kajastu NATO meetodil arvestatavas kaitsekulude eelarves. Tegemist on potentsiaalsete ühekordsete tehingutega, mis mõjutavad üksnes konkreetse eelarveaasta piirmäärata vahendite mahtu. Tulude laekumise korralduse

³⁸ Tegevuspõhise eelarve vaates on Kaitseliidu eraldis kajastatud erinevate tegevuste juures, vastavalt sellele, millises mahus Kaitseliit konkreetsesse tegevusse panustab. Kaitseliidu tegevused kajastuvad programmide „Iseseisev sõjaline kaitsevõime“, „Kollektiivkaitses osalemine“ ning „Kaitsepoliitika kujundamine ja toetav tegevus“ all.

³⁹ 2024. aastal suunatakse Kaitseministeeriumi kinnistute müügist laekuvatest tuludest kaitseinvesteeringute programmi soetusteks 20,0 mln eurot. Omatuluna ei kajastu see kaitsekulude arvestuses NATO meetodi järgi.

⁴⁰ 2025. aastal suunatakse Kaitseministeeriumi kinnistute müügist laekuvatest tuludest kaitseinvesteeringute programmi soetusteks 20,0 mln eurot. Omatuluna ei kajastu see kaitsekulude arvestuses NATO meetodi järgi.

⁴¹ Alates 2020. aastast kajastatakse kaitsevõela eripensionid ja ajateenijate lapsetoetused Sotsiaalministeeriumi valitsemisala eelarves ja RTK poolt Kaitseministeeriumi valitsemisalale osutatav raamatupidamise ning personali- ja palgaarvestuse tugiteenus Rahandusministeeriumi valitsemisala eelarves. Nimetatud kulud kajastuvad küll kaitsekulu arvestuses, ent ei ole Kaitseministeeriumi valitsemisala käsutuses olevad finantsvahendid.

erisus sätestatakse iga-aastases riigieelarve seaduses ning tehingud kooskõlastatakse eelnevalt Rahandusministeeriumiga.

Tabel 83. Kaitseministeeriumi kinnistute nimistu, millele kehtestatakse tulude laekumise erisus, ja eelarve prognoossummad (tuh eurot)

Kinnistu/hoone	2022	2023	2024	2025
Mäepealse tn 2, Tallinn	-	-	9 800	-
Vihla puhkekompleks	-	-	234	-
Paunküla Järveääre katastriüksus	-	-	130	-
Kopli 87A, Tallinn	-	-	7 400	-
Narva mnt 8, Tallinn	-	-	1 600	-
Seli tervisekeskuse hooned	-	-	1 700	-
Rae põik 22, Paldiski	-	-	430	-
Jõeääre ja Keskla kinnistu hooned	-	-	30	-
Miinisadam (sõltuvalt Mereväe kolimise ja selle rahastamise otsustest)	-	-	-	25 500
KOKKU kinnistute müügist prognoositud tulu	0	0	21 324	25 500
Sellest sihtotstarbeliselt kaitseinvesteeringute programmi soetusteks tehtavad kulud	-	-	20 000	20 000

2.15.1 Iseseisva sõjalise kaitsevõime programm

Programmi eesmärk

Ära hoida Eesti vastu suunatud rünnakud ja tagada, et Eesti suudab end väliste ohtude vastu kaitsta.

Tabel 84. Iseseisva sõjalise kaitsevõime programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Üksused on mehitatud, varustatud, välja õpetatud vastavalt Riigikaitse arengukava otsustele ning lahingvalmis vastavalt sõjalise valmisoleku eeskirjale (üksuse lahinguvõimelisus). <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

Aastatel 2022-2025 kavandatakse jätkata Riigikaitse arengukavas 2017-2026 kinnitatud tegevuste elluviimist arvestades RES 2022-2025 koostamise käigus tehtud valitsuse otsustega ning eelotsustega, mis tehti RKAK 2021-2030 koostamisel, sealhulgas

- Vahetatakse välja relvastust – saabuvad uued käsituli relvad, kuulipildujad, tankitõrjeraketikompleksid, tankitõrje granaadiheitjad, snaipripüssid, miinipildujad.
- Võetakse kasutusele liikursuurtükid, meremiinid ja rannakaitse süsteem.

- Lisaks juba mitmetele täielikult varustatud üksustele saavad selle perioodiga kogu ulatuses varustatud tagalapataljonid, pioneeripataljonid, sõjaväepolitsei kompanii.
- Alustatakse maakaitse struktuuri reorganiseerimisega ning jätkub nende varustamine.
- Soetatakse transpordivahendeid ja rasketehnika vedukid.
- Arendatakse olulisel määral Kaitseväge kesksed juhtimisvõimet, paraneb olukorrateadlikkus, sh NATO nõuetele vastava mereseire osas ning arendatakse taktikalist sidesüsteemi, mh koostöövõimelisena liitlastega.
- Parandatakse individuaalaseme kaitstust (killu- ja kuulivestid, öövaatlusseadmed, dekontamineerimisvahendid).
- Soetatakse lasermatkeseadmed, mis võimaldavad piiratud väljaõppetingimustes kompaniitasemel üksustel realistlikult ja tõhusalt kokku harjutada ning soetatakse muid simulatsioonisüsteeme, mis võimaldavad väljaõpet teha kulu- ja ajasäästlikumalt.
- Arendatakse lõpuni mõlema brigaadi modulaarne välihaiglahendus, tagatakse meditsiinitoetus pataljoni tasemeni.
- Jätkub operatiivstruktuuri üksuste lahinguvalmiduse hoidmine ja parendamine ning väljaõpe.
- Korraldatakse järjekordne õppus SIIL.
- Jätkub integreeritud õhukaitssüsteemide arendamine.
- Luuakse patrull- ja uurimisvõime Kirde ja Lõuna Eestis ning rakendatakse kriminaalluure.
- Komplekteeritakse ja õpetatakse välja Põhjadiviisi staabi väekaitsekompanii.
- Jätkub olemasolevate mereväe võimete alalhoidmine ja arendamine. Parendatakse mereolukorrateadlikkust.
- Jätkub Ämari lennubaasi aastaringne käitamine 24/7 põhimõttel. M-28 õhusõidukit saavutavad täieliku tegevusvalmiduse. Jätkatakse lende renditud õppereaktiivlennukitega maapealse õhutulejuhtimise ja õhuturbelennukite sihitamise oskuste väljaõppeks ja alalhoiuks. Hoitakse käigus lennukit An2 metsa- ja maastikutulekahjude likvideerimiseks. Lõpetatakse helikopteritega R44 opereerimine.
- Jätkub NATO väevõimeesmärkide täitmine.
- Taristu arendamist jätkatakse fookusega varude ladustamise parandamiseks.
- Jätkatakse Tapa sõjaväelinnaku lähiharjutusalala ning keskpõlügeni arendamist. Arendatakse lõplikult välja tingimused miinipilduja ja tankitõrjerelvade laskmiseks Nursipalu harjutusalal.
- Luuakse täiendavad majutamise ja hooldus/hoiustamise taristu Jõhvi ning Tapa linnakutesse.
- Laiendatakse Ämari tootlustuskompleksi ja ehitatakse uus Paldiski tootlustuskompleks.
- Teostatakse Ämari lennuraja remont
- Riigikaitse arengukavas ettenähtud võimearenduste elluviimiseks ja tegevvälaste värbamise tagamiseks hoitakse tegevvälaste keskmine palgatase vähemalt 30% üle Eesti keskmise palga. Perioodi lõpuks on teenistuses ca 3808 tegevvälast, suureneb ka ajateenistusse võetavate isikute arv.

Tabel 85. Iseseisva sõjalise kaitsevõime programmi rahastamiskava (tuh eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	351 511	352 837	382 802	440 636
Investeeringud	186 443	201 409	166 903	124 436

2.15.2 Kollektiivkaitses osalemise programm

Programmi eesmärk

NATO kollektiivkaitse on tõhus ja kindel. Tagatud on kollektiivkaitse toimimine, sh läbi Eesti osaluse rahvusvahelise julgeoleku tagamisel ning liitlaste panuse Eesti kaitsesse.

Tabel 86. Kollektiivkaitses osalemise programmi mõõdik ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Eestis paiknevad alaliselt liitlaste väed. <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	JAH	JAH	JAH	JAH	JAH

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

Kollektiivkaitses osalemise programmi olulisemad tegevused on järgmised:

- Eesti osaleb aktiivselt NATO heidutus- ja kaitsepoliitika meetmete välja töötamises ja tugevdamises. Eesti toetab Euroopa Liidu kaitsekoostöö arendamist, mis toetab transatlantiliste suhete tugevdamist, NATO-EL koostööd ja lähedast partnerlussuhet Eesti strateegiliste liitlastega.
- Abikäepoliitika osas on vahendid planeeritud NATO Afganistani relvajõudude usaldus-rahastusse, samuti Gruusia ja Ukraina toetamiseks ning Genfi julgeolekupoliitika teaduskeskusesse panustamiseks. Tagatakse Ukraina haavatud sõduritele Eestis pakutava taastusraviga seotud transpordikulud ja Ukraina kaitseväelastele inglise keele õpetamise projekti jätkumine Kaitseväe Akadeemias.
- Eesti on üks Põhjadiviisi staabi raamriike. Osalemine näeb ette ametikohtade mehitamise ning panustamise staabi üldistesse kuludesse. Lätis Adaži sõjaväelinnakus tegutseva staabi ülesanne on tõhustada piirkonna kaitsevõimet ja ühendada täieliku operatsioonivõime saavutamisel regiooni sõjalised üksused NATO kõrgema juhtimisstruktuuriga. Põhjadiviisi staabi loomisega lisandus NATO väestruktuuri spetsiifiliselt Eesti ja Läti kaitsesele keskenduv sõjaline juhtimistasand. Diviisi staabi toetamiseks varustatakse vastav sõjaväepolitsei üksus.
- Osalemine rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel on Eesti jaoks üks julgeoleku- ja kaitsepoliitika prioriteetidest ning toetab Eesti julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamist. Operatsioonidel osalemine kinnitab Eesti pühendumust panustada koormajagamisse rahu ja stabiilsuse saavutamiseks maailmas. Eesti aktiivne osalemine stabiilsuse tagamisel maailmas loob omakorda soodsad eeldused meie liitlaste paremaks kaasamiseks julgeoleku tagamisse Läänemere piirkonnas, nii kahepoolset kui ka eFP ja NATO õhuturbemissiooni ning tahtekoalitsioonide (JEF) kaudu. See parandab Kaitseväe terviklikku arengut ning suurendab Eesti kaitsevõimet ja tõhustab heidutust. Osalemise maht lähtub kehtivatest Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu otsustest.
- Eestis jätkub Balti õhuturbe missioon, siin paikneb NATO staabielement (NFIU) ja NATO liitlaste lahingugrupp (eFP), mille raamriik on Suurbritannia. Vahendid on planeeritud liitlaste navigatsioonitasudeks. Taristuprojektide osas toetatakse liitlaste vajadusi Ämari baasis, Tapa linnakus ja keskpöülooonil. Vastavalt poliitilistele kokkulepetele kaetakse liitlaste vastuvõtmisega seotud otsesed kulud lisaks riigikaitsele eraldatud 2% SKPlle.
- Eestis jätkab tegevust NATO küberkaitsekoostöö keskus (Cooperative Cyber Defence Center of Excellence – CCDCOE), mis panustab NATO küberkaitsealase väljaõppe ja teadus- ning arendustegevusse läbi koolituste, õppuste, konverentside, töötubade jms tegevuste.

Tabel 87. Kollektiivkaitses osalemise programmi rahastamiskava (tuh eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	46 621	44 884	46 710	46 750
Investeeringud	12 941	2 432	2 103	72

2.15.3 Luure ja eelhoiatuse programm

Luure ja eelhoiatuse programmi eesmärk, mõõdikud ja sihttasemed ning olulised tegevused on juurdepääsupiiranguga.

2.15.4 Kaitsepoliitika kujundamise ja toetavate tegevuste programm

Programmi eesmärk

Valitsemisala poliitikad on suunatud sõjalise riigikaitse toetamiseks, sh tagatud on tsiviilsektori toetus sõjalisele kaitsele. Tagatud on ressursid sõjaliste võimete loomiseks ja ülalpidamiseks.

Tabel 88. Kaitsepoliitika kujundamise ja toetava tegevuse programmi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Sõjalise kaitse kulude tase SKP-st NATO meetodi järgi (%) <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	>2,0	>2,0	>2,0	>2,0	>2,0
Tegevväelaste arv aasta lõpul vähemalt <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	3655	3721	3750	3779	3808
Ajateenistusse võetud noorte arv <i>Allikas: Kaitseministeerium</i>	3500	3500	3500	3800	4000
Elanike valmisolek osaleta kaitsetegevuses, % <i>Allikas: Avalik arvamus ja riigikaitse</i>	>57,6	>55	>55	>55	>55

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

Kaitsepoliitika kujundamise ja toetava tegevuse programmi olulisemad tegevused on:

- Kaitsealase teadus- ja arendustegevuse ning kaitsetööstuse toetamine. Teadus- ja arendustegevuse valdkonnaga seotud kogukulu⁴² sihttase on 2022-2025 0,75% kaitsekuludest.
- Kaitsetahte toetamiseks on olulisel kohal isamaalise hariduse programmi jätkumine, riigikaitseõpetuse läbiviimise toetamise jätkamine ning MTÜde toetamine. Samuti teavitustöö selgitamaks ajateenistuse süsteemi ning reservteenistuse olulisust ning koostöö liitlaste ja partnerriikidega. Toetused mõttekodadele jäävad senisele tasemele. Toetus

⁴² Teadus- ja arendustegevusega seotud kogukuludesse on arvestatud täiendavalt Kaitseväe Akadeemia rakendusuuringute osakonna tegevuste kulu, Rahvusvahelise Kaitseuuringute Keskusele antav toetus, Eesti sõjajamuseumi teadus- ja arendustegevusega seotud kulu ja kaitsetööstuse arendustoetusteks jagatavate projektide summa.

Rahvusvahelisele Kaitseuringute Keskusele⁴³ tõuseb alates 2024. aastast 115 tuhat eurot aastas.

- Kaitsekuludest jätkub tegevväelastele sotsiaalsete tagatiste ning ravi tagamine vigastuse korral. Toetatakse tegevväelaste ümber- ja täiendõpet. Jätkub „Sinilille kampaania“.
- Sisustatakse sihtasutus CR14 tegevused, mis tagavad Eesti sõjalise kaitse toetamise läbi kübervaldkonna eesmärkide saavutamise ja vajadustega arvestamise.
- Kaitseliit toetab riiklikke -ja kohalike omavalitsuste struktuure laiapindse riigikaitse ülesannete täitmisel talle määratud ülesannete piires.
- Kaitseväge Akadeemias valmistatakse ette Kaitseväge juhtivkoosseisu ja viiakse läbi täiendõpet.

Tabel 89. Kaitsepoliitika kujundamise ja toetava tegevuse programmi rahastamiskava (tuh eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	58 035	61 072	62 334	65 736
Investeeringud	11 600	3 002	979	417

2.16 Kultuur ja sport

Tulemusvaldkonna eesmärk

Kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks.

Spordipoliitika eesmärk: liikumisel ja spordil on oluline ja kasvav roll eestimaalaste elujõu edendamisel, rikka elukeskkonna loomisel ning Eesti riigi hea maine kujundamisel.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Mitmekülgse kultuurielu eelduseks on vaimse ja materiaalse kultuuripärandi säilitamine ja vahendamine ning kultuuri kättesaadavuse ning loometingimuste tagamine. Eesti elanikud on Euroopas ühed aktiivsemad kultuuris osalejad, kuid piirkonniti on kultuuri tarbimises märgata erinevusi ning paikkonniti on kultuuris osalemises näha mõningast langustrendi.

Eesti kirjandusel läheb hästi ja valikuvõimalusi on palju. 2020. aastal ilmus 3634 nimetust raamatuid ja brošüüre ning 1362 nimetust algupärasest eestikeelset ilukirjandust. Ehkki Eestis ilmub palju erinevaid raamatuid, vähenevad tiraažid ja raamatute kättesaadavus. Oluline on suurendada raamatukogude teavikute osturaha, et uuem kirjandus oleks kõigile kättesaadav ning keskenduda kirjanike toetamisele läbi õiglase laenutushüvitise maksmise.

Teatrit käidi 2019. aastal vaatamas ligi 1,3 miljonil korral, kokku anti 7047 etendust ja mängukavades oli 610 lavastust (uuslavastusi nendest 222). Tulenevalt COVID-19 pandeemiaga seonduvatest piirangutest on 2020. aasta vastavad näitajad hinnanguliselt langustrendis. Repertuaaris olevate lavastuste sihtgrupilist jaotust silmas pidades on jätkuvalt oluline hoida lastele ja noortele tehtavate uuslavastuste osakaalu, tagada professionaalse teatri

⁴³ Rahvusvaheline Kaitseuringute Keskus (RKK) on välispoliitika, julgeoleku ja riigikaitsega seotud teemale spetsialiseeruv mõttekoda Eestis.

kättesaadavus üle Eesti ning toetada rahvusvahelisi koostööprojekte ja festivale ning külalisetendusi ja Eesti teatrite päevi välisriikides. 2020. aasta kevadel said etendusasutused taotleda täiendavat toetust kriisist tingitud omatulu languse tõttu, et tagada asutuste jätkusuutlikkus.

Ka kinokülastuste arv sai COVID-19 poolt märkimisväärselt mõjutatud: kui 2019. aastal oli kinokülastusi 3,7 miljonit, siis 2020. aastal 1,8 miljonit. 2020. aastal linastus kinodes kokku 20 uut Eesti filmi ja kinolevis kokku 226 uut filmi. Eesti filme käidi kinos vaatamas 480 758 korral ning saavutati läbi aegade suurim Eesti filmide turuosa kogu kinolevist – 26,7%. Eelseisvate aastate suurim väljakutse on Eesti filmide turuosa säilitamine vähemalt 15% peal kogu kinolevist.

Eesti meediaturg on avatud, institutsionaalselt mitmekesine ja siin pakuvad teenuseid nii kohalikud kui ka rahvusvahelise tegevusulatuses ettevõtted. Eesti reklaamituru maht oli 2019. aastal 106,87 miljonit eurot ja kahanes 2020. aastal Eesti Meediaettevõtete hinnangul -22%. Rõõmustav on, et 2020. aasta seisuga on Eesti maailma riikide pingereas ajakirjandusvabaduse poolest väärikal 14. kohal.

Muusikavaldkonnas on aktiivselt tegutsevaid kontserdikorraldajaid ja kollektiive ligi 100 ning festivale korraldatakse aastas üle 150. Tähelepanuväärne on Eesti muusika ja muusikute rahvusvaheline tuntus ja potentsiaal. 2020. aasta märgilisteks tegevusteks muusikavaldkonnas olid COVID-kriisist tingitult hübriidlahendused kontserdi- ja festivalikorralduses.

Kunstinäitusi toimus 2019. aastal 78 professionaalse kunsti eksponeerimisega tegelevas näitusemajas Eesti kokku 942 ja neid külastas hinnanguliselt enam kui 1,8 miljonit inimest. Eesti kunstimaastik on sisulise võimekuse ja tegevkunstnike rohkuse poolest heas seisus: valitseb põlvkondlik ja kunstiline mitmekesisus, meil on mitmeid suure rahvusvahelise läbimurde potentsiaaliga tegijaid ning kasvab võimekate, rahvusvaheliselt võrgustunud kunstikorraldajate arv. Kui tavapärastel osalevad Eesti kunstnikud võimalusel aktiivselt välisnäitustel, siis COVID-19 puhanguga seotud piirangud on seda pärssinud.

Arhitektuurivaldkonna olulisim tegevus riigi tasandil on viimastel aastatel olnud seotud Riigikantselei juures tegutsenud ruumilooke ekspertrühma tööga: ekspertrühm on teinud ettepaneku koondada otseselt ruumiga tegelevate ministeeriumide osakonnad üheks ruumilooke üksuseks, mille ülesandeks jääks ka arhitektuurivaldkonna eest vastutamine. 2019. aastal töötas ministeeriumide vaheline töörühm uue ühendameti loomise ettevalmistamisega. 2020. aastal valiti Eesti juhtima Euroopa Komisjoni juurde moodustatud kvaliteetse arhitektuuri ja ehitatud keskkonna eksperdirühma.

Eesti ettevõtete võime luua kõrge lisandväärtusega ning innovaatilisi tooteid ja teenuseid on paljudes ettevõtlusvaldkondades jätkuvalt madal. Vajalik on suurendada nende ettevõtete ja asutuste osakaalu, kes kasutavad disaini uute toodete ja teenuste väljatöötamisel ning organisatsiooni strateegilisel juhtimisel. Riigikantselei juures jätkab tööd Innovatsioonitiim, kelle ülesandeks on muuta avalikke teenuseid kasutajasõbralikumaks inimkeskse lähenemise abil. Disainikeskuse eestvedamisel on hakatud ulatuslikumalt tegelema ringdisaini teemadega.

Statistikaameti andmetel oli Eestis 2019. aasta seisuga 180 muuseumi 244 külastuskohaga, milles säilitati kokku ca 6,94 miljonit museaali. Muuseumid on jätkuvalt populaarsed: muuseumikülastusi oli 2019. aastal 3,54 miljonit. Muuseumivaldkonna suurimateks probleemideks on muuseumikogude halvad hoiutingimused, moraalselt ja tehniliselt vananenud muuseumide infosüsteem MuIS, muuseumide alakasutatus haridussüsteemi poolt, mitmed vananenud püsiekspositsioonid ning muuseumihoonete suur remondivõlg. COVID-19 kriis tõi välja vajaduse mitmekesistada muuseumide sissetulekuallikaid. Seda eriti nende asutuste puhul, kes on seni katnud märkimisväärse osa püsikuludest turismist laekuvatest

tuludest. Kokku langes 2020. aastal riigimuuseumide ja riigi sihtasutuse muuseumide (kokku 25 asutust) omatulu võrreldes 2019. aastaga 48% (absoluutnumbrites langus 6,7 miljonit eurot) ning külastajate arv langes neis muuseumides 46% (s.o üle 900 000 külastaja vähem). Eelnimetatud muuseumid said Kultuuriministeeriumist ja Töötukassast kriisiabi ca 5,2 miljonit eurot, mis tagas nende asutuste jätkusuutlikkuse.

2020. aasta lõpu seisuga oli Eestis 26 769 kultuurimälestist ning loodud 12 muinsuskaitseala, lisaks on Eestis kaks UNESCO maailmapärandi nimistusse kuuluvat objekti. Suurem osa kultuurimälestisi on heas seisukorras. Seevastu halvem on olukord ehitismälestistega - need vajavad teiste mälestiste liikidega võrreldes suuremaid investeeringuid.

2019. aastal oli Eestis 875 raamatukogu, mille kogudes oli 31 miljonit teavikut. Raamatukogudel oli 704 900 lugejat, kes laenutasid aasta jooksul kokku üle 13 miljoni teaviku. Raamatukogukülastusi oli 2019. aastal üle 9 miljoni ja sellele lisaks 8,4 miljonit virtuaalkülastust. COVID-19 kriis tõi välja raamatukogude tehnoloogilise võimekuse ja sisu mitmekülgsuse arendamise vajaduse - seda eesmärgiga pakkuda elanikkonnale tuge tasulisele infole ligipääsemisel, vaimse tervise säilitamisel, riigiteenuste kasutamisel ja igapäevase eluga toimetulemisel.

Eesti rahvakultuuri tugevus on rikkalik pärand ja inimesed, kes väärtustavad ja kannavad paikkondlikke kombeid ja elulaadi ning annavad seda edasi järgmistele põlvkondadele, hoides rahvakultuuri seeläbi elujõulisena. 2020. aastal osales alaliselt tegutsevates kollektiivides 79751 harrastajat.

Riigi hallatavates mäluasutustes on kokku üle 900 miljoni Eesti kultuuri jaoks olulise pärandi objekti. 2019. aastaks oli nendest digiteeritud vaid umbes 10%. 2020. aastal jätkus kultuuripärandi digiteerimine ning alustati rahvustrükise digitaalarhiivi arhiivitarkvara hankimist ja Muuseumide Infosüsteemi MuIS 2.0 arendamist. Avalikkust teavitati digiteeritud ja avalikustatud pärandiobjektide kasutusvõimalustest.

Eesti saatkondades tegutsevate kultuuriesindajate võrgustiku toel jätkub aktiivne rahvusvaheline kultuurialane koostöö. 2019. aastal oli Kultuuriministeeriumil kehtivad kultuurikoostöölepped ligi 50 riigiga.

2018. aasta uuringule tuginedes oli Eesti loomemajanduse sektoris 2015. aasta andmetel 30,7 tuhat töötajat (4,8% Eesti töötavast rahvastikust) ning sektoris tegutses 9 098 ettevõtet ja asutust (11,6% Eesti ettevõtete üldarvust). Loomemajanduse ettevõtete ja asutuste kogutulu oli 1,5 miljardit eurot (2,9% SKPst) ning sektoris tegutsevate ettevõtete eksport moodustas 5,6% Eesti teenuste kogueksportidist. Järgmine sektori kaardistus viiakse läbi 2021. aastal ja selle tulemusena tuvastatakse eelpool toodud näitajad 2020. seisuga.

Kultuuri- ja loomesektori näol on tegemist kasvava majandussektoriga, mis loob, kommertsialiseerib ja kasutab peamise müügiargumendina intellektuaalset omandit, luues seeläbi väärtust ka teistele majandus- ja elualdkondadele. Loomemajandussektoril oma osa atraktiivse elukeskkonna loomisel, turismitulude suurendamisel ja digimajanduse arenemisel. Kuigi loomemajanduse valdkondades tegutsevate ettevõtete keskmine tulu ettevõtte ja töötaja kohta on aastate jooksul kasvanud, on need näitajad jätkuvalt oluliselt väiksemad võrreldes Eesti keskmisega ning ekspordisuutlikkus on keskpärane.

Spordi riikliku andmebaasi (spordiregister) kohaselt oli Eestis 2020. aastal ligi 2500 spordiklubi, 455 spordikooli, üle 3500 spordiobjekti ja ligi 3700 treenerikutsega treenerit. Eestis on hea ja toimiv spordiorganisatsioonide võrgustik, spordiregister, mis võimaldab teha tõenditel põhinevat spordipoliitikat ning Euroopa üks paremaid treenerite kutsekvalifikatsiooni süsteeme.

Saavutusspordi arendamiseks soodsaima keskkonna tagamiseks on Kultuuriministeerium alates 2015. aastast läbi viinud spordireformi. Reformi käigus käivitati 2019. aastal koostöös EOK-ga Team Estonia projekt, mille eesmärgiks on tagada kõikidele olümpiamängude ja maailmameistrivõistluste esikümne potentsiaaliga sportlastele piisav ettevalmistus ning osalemine tiitlivõistlustel koos kvaliteetsete tugiteenustega.

COVID-19 kriisi tõttu jäi ära 68% planeeritud MM- ja EM-võistlustest (s.h Tokyo olümpiamängud), mistõttu 2020. aastal võitsid eesti sportlased tiitlivõistlustelt tavapärasest vähem medaleid.

Liikumisharrastajate osakaal Eestis oli 2018. aastal 40,2% (Rahvastiku Tervisekäitumise Uuring) ning vabal ajal vähemalt poole tunni vältel tervisespordi harrastamise sagedus soo ja vanuserühma järgi on viimase kahe aastaga langenud. Probleemiks on ka laste puudulikud liikumisharjumused ning laste ülekaalulisus.

Viimastel aastatel on jõudsalt kasvanud harrastajate arv spordiklubides ja spordikoolides: kui 2012. aastal oli harrastajana märgitud 130 839 inimest, siis 31.12.2020 seisuga oli harrastajaid aga juba 192 114. Spordiklubides ja spordikoolides sporti harrastavate 5–19aastaste noorte osakaal moodustas 2020. aastal kogu vanusegrupist 51,6%. Spordiorganisatsioonide (sh spordiklubide) arv on kasvanud 2302-lt 2703 organisatsioonini (arv sisaldab nii tegutsevaid kui ka mittetegutsevaid organisatsioone).

Spordiaususe valdkonnas on peamine asutus Sihtasutuse Eesti Antidoping (EAD) ümberkujundamise tulemusena 2019. aastal loodud Eesti Antidoping ja Spordieetika Sihtasutus (EADSE), mis põhikirjalised eesmärgid on edendada Eestis diskrimineerimisvaba, eetilist ja ausat sporti. 2020. aasta lõpus sõlmis Kultuuriministeerium EADSE'ga halduslepingu täitmaks spordivõistlustega manipuleerimise vastases võitluses kontaktpunkti rolli.

Eestis toimub igal aastal sadu spordiüritusi, sh kõrgetasemelisi rahvusvahelisi spordivõistlusi, mis lisaks kohaliku elu rikastamisele ja meelelahutuse pakkumisele omavad mõju ka Eesti ja piirkonna majandusele. Rahvusvaheliste võistluste korraldamist Eestis toetavad riik, kohalikud omavalitsused, erasektor ja ka spordiorganisatsioonid ise. Riik ja kohalikud omavalitsused on loonud hea taristu rahvusvaheliste võistluste korraldamiseks ning Eesti spordiorganisatsioonid on läbi aegade korraldanud kõrgetasemelisi rahvusvahelisi spordivõistlusi väga heal tasemel. COVID-19 viiruse leviku tõkestamiseks seatud piirangute tõttu jäid 2020. aastal ära paljud Eestisse planeeritud rahvusvahelised võistlused, mistõttu jäi Eestil, kohalikel omavalitsustel ja ettevõtetel saamata märkimisväärne tulu.

Tabel 90. Kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Elanike kultuurielus osalemine, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	78,7 (2017)	80	80	80	80
Liikumisharrastusega regulaarselt (2 x nädalas 30 min) tegelevate inimeste osakaal 16-64 aastaste vanusegrupist, % <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	40,2 (2018)	47	Ei mõõdeta	50	Ei mõõdeta

Tabel 91. Kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	268 525	261 299	266 559	243 661
Investeeringud	23	23	23	23

Kultuuri ja spordi valdkondade eesmärgid on püstitatud järgmistes valdkondlikes strateegiadokumentides: hetkel koostamisel olevas dokumendis „Kultuurivaldkonna arengukava 2021- 2030“ ning arengustrateegias „Eesti spordipoliitika põhialused aastani 2030“.

Kultuuri ja spordi tulemusvaldkonna eesmärgi viiakse ellu kultuuriprogrammi ja spordiprogrammi kaudu. Nii tulemusvaldkonna kui ka programmide eesmärkide saavutamiseks vajalike tegevuste ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutab Kultuuriministeerium. Kultuuri- ja spordipoliitika kujundamisel ja eesmärkide saavutamisel on oluline osa ka mitmete teiste valdkondade eest vastutavatel ministeeriumidel, kohalikel omavalitsustel, era ja kolmanda sektori ning kultuuri- ja spordiorganisatsioonidel.

2.16.1 Kultuuriprogramm

Programmi eesmärk

Kultuuripoliitika eesmärk on kujundada loovust väärtustav ühiskond, hoides ja edendades eesti rahvuslikku identiteeti, uurides, talletades ja kandes edasi kultuurimälu ning luues soodsad tingimused elujõulise, avatud ja mitmekesise kultuuriruumi arenguks ning kultuuris osalemiseks.

Tabel 92. Kultuuriprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2017)	2022	2023	2024	2025
Elanike kultuurielus osalemine, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	78,7	80	80	80	80

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Jätkatakse loomeliitude kaudu kirjaniku- ja kunstnikupalga maksmise toetamist ning võimaluse korral palgasaajate arvu suurendamist.
- Toimub vabakutseliste loovisikute majandusliku toimetuleku ja sotsiaalsete garantiide kättesaadavuse kaardistamine ja võimalike lahendusvariantide väljatöötamine.
- Jätkatakse lugemise populariseerimise ning Eesti kirjanduse rahvusvaheliselt nähtavamaks tegemisega.
- Laenutushüvitise maksmine kirjanikele, tõlkijatele, illustraatoritele.
- Jätkub töö etendusasutuse seaduse muutmise väljatöötamisega.
- Jätkatakse Tallinna Linnateatri uute saalide ehitamisse investeerimist.
- Filmitootmise järjepidevuse püsimiseks toetatakse mängu-, anima- ja dokumentaalfilmide tootmist ning vähemuskaastootmist.
- Jätkub tagasimaksefondi Film Estonia meetme rakendamine, eesmärgiga tuua Eestisse välisriikide produktsioone.

- Jätkub Eesti Rahvusringhäälingu uue telekompleksi ehitusele kaasa aitamine. Toimuvad ehitushanke eeltegevused - põhiprojekti koostamine ja detailplaneeringu menetlemine.
- Kunstihoone Sihtasutusele eraldatakse toetus Kunstihoone rekonstrueerimiseks.
- Kõigil haridustasemetel arendatakse ruumihariduse ja disainihariduse mudelit.
- Valmistatakse ette Eesti kultuuripärandi ühishoidlate rajamist.
- MuIS 2.0: uue infosüsteemi arendamine, mis vastab tänapäevastele vajadustele, toetab optimaalselt muuseumide tööd ning võimaldab paremat ligipääsu muuseumides leiduvale kultuuripärandile.
- Kultuurirahastu loomine.
- Tegeletakse muuseumide tegevuskeskkonna ajakohastamise ja ekspositsioonide uuendamise toetamise ning muuseumide poolt avalikkusele pakutavate teenuste kvaliteedi, sihistatuse ja kättesaadavuse parandamisega.
- Muuseumide rahastussüsteemi muutmine ning riigi kui asutaja ja omaniku ootuste sõnastamine muuseumidele ja jätkub muuseumivõrgu korrastamine.
- Pilootprogrammi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ rakendamise jätkamine, mille kaudu soodustatakse väikelinnade ajalooliste keskuste hoonestuse korrastamist ja kohandamist uutele funktsioonidele selleks, et linnakeskusi korrastada, tihendada ja elavdada ning atraktiivsemaks muuta.
- Muinsuskaitseamet jätkab koostöös kohaliku omavalitsuse, kohalike elanike ja valdkonna ekspertidega muinsuskaitsealade kaitsekordade uuendamist; kaitsekordade valmimine on kavandatud hiljemalt aastaks 2023.
- Rahvaraamatukogu seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste ajakohastamine, et luua ka rahvaraamatukogudele kesksete teenuste arendamist ja haldamist toetav keskus ning tagada sellega üle-eestiline e-väljaannete võrdne kättesaadavus, trükiste laenutuse kasutajasõbralikkus ja raamatukoguteenuse tänapäevane toimimine.
- Raamatukogude teenuskeskkonna ajakohastamiseks tehnoloogiliste vahendite soetamise ehk digitaliseerumise programmi rakendamine. Toetusprogramm loob eeldused raamatukoguvõrgu ümberkorraldamiseks, parandab avaliku raamatukoguteenuse kvaliteeti, loob elanikele iseteeninduse võimalused ja suurendab informatsiooni regionaalset kättesaadavust.
- Jätkub ühtse e-väljaannete laenutuse teenuse väljaarendamine kõigile Eesti raamatukogudele ja nende lugejatele.
- Jätkub Eesti Rahvusraamatukogu hoone renoveerimine, et pakkuda kasutajatele mitmekülgseid teenuseid ja tagada nii inimeste kui kultuuri- ja ajalooväärtusega säilitatavate väljaannete (sh digitaalsete) nõuetekohane turvalisus.
- Eesti Rahvusraamatukogu äriteenuste taristu haldamine ja asendamine.
- Finantseeritakse Eesti Rahvusraamatukogu innovatsiooniprojekt „Raamatud liikuma“, mis aitab suurendada soetatud raamatute ringlust ja väljaannete kättesaadavust.
- Jätkub laulu- ja tantsupeo protsessis osalevate kollektiivjuhtide riikliku palgatoetussüsteemi rakendamine.
- Jätkub „Kultuuripärandi digiteerimine 2024–2030“ tegevuskava ettevalmistamine ja elluviimine - eesmärgiks teha 2030. aastaks digitaalselt kättesaadavaks 45% Eesti mäluasutustes talletatavast kultuuripärandist ning jätkata mäluasutuste koostööd pikaajalise digitaalse säilitamise taristu arendamisel.
- Digitaalse kultuuripärandi kättesaadavuse infosüsteemi analüüsi läbiviimine 2021.-2022. aastal.
- Jätkub Kultuurivaldkonna rahvusvahelistumise edendamine läbi välissuhtluselase koostöö ja tegevuste, sh teabevahetuse korraldamine ja koordineerimine.
- Jätkub Tartu 2024 kui Euroopa Kultuuripealinna programmi toimumisele kaasa aitamine.

- Kuni 2023. a augustini jätkatakse loomemajanduse arengu toetamist EL 2014-2020 eelarveperioodi vahenditest. Koostöös Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Ettevõtluse Arendamise Sihtasutusega töötatakse 2021. aastal välja EL 2021-2027 eelarveperioodi vahenditest rahastatav loomemajanduse arendamise meede. Kuna eelarve on võrreldes eelneva perioodiga oluliselt väiksem, on eesmärgiks tagada ressursside tõhusam kasutamine ning erinevate meetmete suurem koosmõju.
- Teadus- ja arendustegevuse arendamine, et suurendada valdkonna poliitika kujundamise ja rakendamise teadmispõhisust ja mõju ühiskondlike eesmärkide saavutamisel.
- Töötakse välja humanitaarteaduste (sh kultuuri- ja loomevaldkondade) teadus- ja arendustegevuse programm eesmärgiga rakendada senisest enam Eesti humanitaarteaduste, sh kultuuri- ja loomevaldkondade, kompetentsi ühiskondlike probleemide lahendamisel, rakendumine 2022. aastal (taotlemisel rahalised vahendid Euroopa Regionaalarengufondist).

Tabel 93. Kultuuriprogrammi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	234 103	228 802	234 003	211 050
Investeeringud	23	23	23	23

2.16.2 Spordiprogramm

Programmi eesmärk

Tagatud on toimiv spordikorralduse süsteem lähtuvalt Euroopa spordi mudelist.

Tabel 94. Spordiprogrammi mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Liikumisharrastusega regulaarselt (2x nädalas 30 min) tegelevate inimeste osakaal 16–64 vanusegrupist, % <i>Allikas: Tervise Arengu Instituut</i>	40,2 (2018)	47	Ei mõõdeta	50	Ei mõõdeta
Spordiorganisatsioonide arv <i>Allikas: Eesti spordiregister</i>	2703 (2020)	2700	2700	2700	2700
Harrastajate arv spordiklubides ja spordikoolides <i>Allikas: Eesti spordiregister</i>	192 114 (2020)	196 000	200 000	204 000	208 000
Spordiklubides ja spordikoolides sporti harrastavate 5–19 aastaste noorte osakaal kogu vanusegrupist, % ⁴⁴ <i>Allikas: Eesti spordiregister, Statistikaamet</i>	51,6 (2020)	56,5	58	59,5	61
Treenerikutsete arv	3693 (2020)	3 475	3 500	3550	3575

⁴⁴ Näitaja arvutamise aluseks on Statistikaameti rahvaarv vanusegrupis 1. jaanuari 2020.a ja klubides sporti harrastavate noorte arv 31. detsember 2020. a seisuga.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
<i>Allikas: Eesti spordiregister</i>					

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Jätkub Eesti spordikoondist edendava Team Estonia toetamine, et tõsta Eesti sportlaste ja võistkondade rahvusvahelist konkurentsivõimet.
- Jätkatakse treenerite tööjõukulude katmise toetusmeetme rakendamist.
- Analüüsitakse koostöös Eesti Olümpiakomiteega rahvusvahelise või riikliku tähtsusega spordiobjektide olemasolu ja seisukorda.
- Jätkatakse Kääriku Spordikeskuse arendamist, Jõulumäe Tervisespordikeskuse kaasajastamist ning Tartumaa Tervisespordikeskuses vajaliku taristu loomist.
- Jätkatakse Eestis toimuvate rahvusvaheliste spordivõistluste korraldamise toetamist.
- Eesti Antidopingu ja Spordieetika SA arendab uurimisvõimekust ja laiendab ennetustegevusi asutuse haldusalasse jäävates valdkondades.
- Jätkatakse Euroopa Nõukogu spordivõistlustega manipuleerimise vastase võitluse konventsiooni ratifitseerimisprotsessiga.
- Panustatakse toitumise ja liikumise rohelises raamatus kirjeldatud meetmete elluviimisesse.
- Jätkatakse puuetega inimeste spordi katusorganisatsioonide võimaluste parandamisega, et kaasata rohkem puuetega inimesi liikumisharrastusse ja võimaldada parimatel sportlastel tegeleda tippspordiga.
- Koostöös kohalike omavalitsustega jätkub maakondade spordiliitude arendamine ja võimestamine.
- 2022. aastani jätkub regionaalsete tervisespordikeskuste arendamine olemasoleva toetusmeetme raames. 2021. aastal viiakse läbi analüüs, kuidas meetmega jätkatakse ka pärast 2023. aastat.
- Kultuuriministeerium jätkab rahastamissüsteemi korrastamist ja väljatöötamist, sh koostöös Eesti Kultuurkapitaliga. Eesmärgiks rahastada tippporti süsteemselt ning pikema perspektiiviga ja luua senisest enam võimalusi erinevatele liikumisharrastust edendavatele projektidele.
- Liikumisharrastuse kompetentsikeskuse loomine eesmärgiga tekitada riigile tugev strateegiline partner, kes omab parimaid teadmisi ja oskusi liikumisharrastuse süsteemseks ja teaduspõhiseks arendamiseks.

Tabel 95. Spordiprogrammi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	34 422	32 496	32 556	32 610

2.17 Sidus ühiskond

Tulemusvaldkonna eesmärk

Eesti on sidus ja kaasav ühiskond.

Tulemusvaldkonna olukorra lühianalüüs

Tänapäeva Eesti on riik, kus elab erineva etnilise, kultuurilise ja keelelise tausta ja päritoluga inimesi ning sisserände tulemusel võib ühiskonna heterogeensus ning keeleline ja kultuuriline mitmekesisus veelgi kasvada.

Rahvastikuregistri 01.01.2021 andmete kohaselt elab Eestis 1 339 361 elanikku, kellest 1 133 954 on Eesti Vabariigi kodanikud. Määratlemata kodakondsusega inimeste arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, oli 68 992 (5,2% elanikest). Teiste riikide kodanike arv, kelle elukoht on registreeritud Eestis, oli 136 415 (suurim osakaal on Venemaa Föderatsiooni kodanikel - 84 952 inimest), järgnevad Ukraina kodakondsusega isikud (11 416). Perioodil 2015-2019 ületas eestlastest väljarändajate koguarv (39 261) tagasipöördujate koguarvu (38 822), kuid alates 2017. aastast on Eestisse naasnute arv suurem, kui siit väljarännanute arv⁴⁵.

Välismaal elavaid Eesti juurtega inimesi on hinnanguliselt kuni 200 000 – see on lausa 15% kõikidest eestlastest. Viimastel aastatel on kasvanud ka Eestisse naasjate arv, kuid kahtlemata on endiselt oluline hoida meie oma inimeste sidet Eestiga. Selleks on olulised tegevused, mis toetavad väljaspool Eestit asuva eestlaskonna Eesti identiteeti, loovad erinevaid võimalusi ühiskonna- ja kultuurielus osalemiseks, kuid toetavad ka tagasipöördumist. Perioodil 2014–2020 on tagasipöördumistoetuse toel Eestisse naasnud 700 inimest. Tagasipöördumine kasvab ning koos sellega ka toetust ja nõustamist vajavate inimeste arv.

Viimastel aastatel ületab Eestisse sisseränne väljarännet. Eeltoodut tuleb kindlasti arvesse võtta tõhusa kohanemis- ja lõimumispoliitika kujundamisel. Numbrite kasvades on oluline tagada efektiivsete ja proaktiivsete kohanemist ja pikemaajalist lõimumist toetavate teenuste olemasolu ja kättesaadavus, samuti võrdne juurdepääs avalikele teenustele, mis on vajalikud igapäevaseks asjaajamiseks ja täisväärtusliku ühiskonnaliikmena toimimiseks (nt tervishoiuteenused, juhiloa, tööturu- ja karjääriteenused, haridus jne). Lisaks kättesaadavusele ja ligipääsule on vajalik pidevalt üle vaadata ning vajadusel ümber struktureerida olemasolevad kohanemist toetavad teenused. Eestis oli 2019. aasta seisuga ligikaudu 90 erinevat kohanemis- ja lõimumisala teenust, liikumine nende vahel ei ole sujuv ja teenuse kasutaja ning sihtrühmadega kokkupuutuvad osapooled (sidusrühm) ei ole nendest alati teadlikud.

Ühiskonna sidusus on olulistes võtmevaldkondades viimastel aastatel suurenenud: tööturulõhed eestlaste ja teistest rahvustest inimeste vahel on üldise majanduskasvu tingimustes vähenenud ning Eesti elanike suhtumine sisserändesse on muutunud positiivsemaks. Paranenud on ka teistest rahvustest elanike enesehinnanguline eesti keele oskus ning eesti keele tasemeeksamite sooritus. Koolieelsetes lasteasutustes keelekümlusena eesti keeles õppivate laste osakaal on kasvanud, samuti on suurenenud B2-tasemel eesti keele oskusega venekeelsete noorte osakaal ning ka ETV+ vaadatavus venekeelse elanikkonna seas on kasvamas.

Lõimumisvaldkonnas on läbi aastate suure tähelepanu all olnud eesti keele oskus ja selle omandamine. Rakendusürituste järgi on neid, kes plaanivad lähema kolme aasta jooksul eesti keelt õppida 52 000–68 000.

Eestlaste ja muust rahvusest inimeste omavahelised kontaktid on viimasel aastakümnel suurenenud eelkõige tööhõives ja õpingutes, kuid mitte vabal ajal. Samuti esinevad kultuuritarbimises erinevused eestlaste ja teiste rahvuste esindajate vahel.

Eestis tegutseb umbes 300 rahvusvähemuste kultuuriseltsi, millest riigi toetust saavad 250 organisatsiooni. Riiklikud toetused rahvusvähemuskultuuridele on osutunud tõhusaks

⁴⁵ https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/randestatistika_est_pdf.pdf

poliitikavahendiks riigis elavate rahvusgruppide vaimse kultuuripärandi säilitamisel ja mitmekultuurilise ning avatud kultuuriruumi loomisel.

Ühiskondliku sidususe loomisesse annab oma osa ka kodanikuühiskond, võimaldades inimeste omaalgatuslikku koostööd oma huvide järgimiseks, avalike asjade arutamises ja otsustamises osalemiseks ning muuks ühistegevuseks.

Eestis on 23 390 mittetulundusühendust ehk mittetulundusühingut (MTÜ) ja sihtasutust (SA)⁴⁶. Neist 816 on sihtasutused ja üle 500 usulised ühendused. Igas neljandas tegutsevas MTÜ-s on palgalisi töötajaid. Palgaliste töötajatega MTÜ-de osakaal on 2015. ja 2020. aasta võrdluses langenud 29,7%-lt 24,1%-ni peamiselt Statistikaameti andmebaasi kuuluvate organisatsioonide arvu muutusest, palgaliste töötajate arv on samadel andmetel kasvanud 2015. aastaga võrreldes 9114-lt 9625-ni. Samal ajal on püsivabatahtlike kaasamise kogemusega kodanikuühenduste osakaal vabatahtlikke kaasavatest kodanikuühendustest koguni 70%⁴⁷.

Seda, kui palju elanikke osales viimase 12 kuu jooksul vabatahtlikus tegevuses uuriti viimati 2019. aastal. Uuringus selgus, et kuue aastaga on vabatahtlikus tegevuses osalenud inimeste osakaal samas suurenenud ligi viiendiku võrra (kokku on aasta jooksul osalenud 49%). Eesti kodanikuühiskonna üldist elujõulisust mõõdetakse Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuuri (USAID) indeksiga järgmise seitsme mõõtme alusel: seadusandlik keskkond, organisatsioonide tegutsemisvõime, majanduslik elujõulisus, huvikaitse ja poliitikate mõjutamine, teenuste osutamine, taristu ja avalik maine. Eesti tase on püsinud aastaid sama ja seetõttu on sihiks kodanikuühiskonna elujõulisust aastaks 2030 märkimisväärselt parandada.

Eeltoodud teemade kõrval on sidusa ühiskonna ja ka teiste tulemusvaldkondade eesmärkide toetamiseks oluline ka rahvastikutoimingute valdkond, kus on järgmistel aastatel ülitähtis püsida tehnoloogia arenguga kaasas, kasutada selle võimalusi ja maandada riske. Eesti elanikud on harjunud kasutama e-teenuseid. Rahvastikuregistri e-teenuste uuendamist on alustatud, kuid seda tuleb jätkata, et võimalikult paljud teenused oleksid mugavalt ja lihtsalt kasutatavad, automaatsed ja sündmusteenuste ahelasse kuuluvad. Järgmise kümne aasta olulisim ülesanne on uuendada rahvastikuregistri tehnoloogiat ja menetlusi, juurutada teenuste pakkumises uut mõtteviisi; samuti on tarvis leida ja rakendada lahendused, et tagada õigete elukohaandmete suurem osatähtsus.

Tabel 96. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Tugeva või keskmise tugevusega riigiidentiteedi kandjate osakaal, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)</i>					
estlased	78 (2020)	≥ 79	≥ 79	≥ 79	≥ 79
teised rahvused	85 (2020)	≥ 86	≥ 86	≥ 86	≥ 86
Eesti kodanikuühenduste üldine elujõulisus 7-palli skaalal (1 - kõrgeim, 7 - madalaim)	2,1 (2019)	≤ 2,1	≤ 2,1	≤ 2,1	2,0

⁴⁶ Mittetulundusühingute ja sihtasutuste register 1. veebruari 2021. a seisuga.

⁴⁷ Tallinna Ülikool, Balti Uuringute Instituut, Turu-Uuringute AS (2019). „Kodanikuühiskonna arengukava mõjude vahehindamine“.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
<i>Allikas: Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)</i>					
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks (SI) <i>Allikas: Recommeny, rahvastikuregister</i>	70 (2020)	≥ 69	≥ 69	≥ 69	≥ 69
Välismaal elavate Eestlaste ühtekuuluvustunne Eestiga <i>Allikas: Eesti väliskogukondade ja tagasipöördumisega seonduv uuring</i>	selgitamisel	Suureneb	suureneb	suureneb	suureneb

Tabel 97. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	19 746	18 565	18 024	17 884
Investeeringud	556	522	193	211

Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna pikaajalised arengueesmärgid lepitakse kokku dokumendis „Sidusa Eesti arengukava 2021-2030“, mis koostatakse selleks, et aidata kaasa strateegias „Eesti 2035“ kokkulepitud rahvastiku ja ühiskonna sidususe valdkonnaga seotud eesmärkide saavutamisele. Sidusa ühiskonna tulemusvaldkonna eesmärki panustavad perioodil 2022-2025 viis programmi: „Sidus Eesti: lõimumine“, „Sidus Eesti: kohanemine“, „Kogukondlik Eesti“, „Nutikas Rahvastikuarvestus“ ja „Erakondade rahastamine“. Valdkonna riiklike tegevuste elluviimise ja rahaliste vahendite kavandamise eest vastutavad Siseministeerium ja Kultuuriministeerium.

2.17.1 Sidus Eesti: lõimumine programm

Programmi eesmärk

Eesti ühiskond on sidus ja stabiilne, kus eri keele- ja kultuuritaustaga inimesed kannavad Eesti identiteeti, osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ja ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Loodud on võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks kõigile Eestis elavatele inimestele.

Tabel 98. Sidus Eesti: lõimumine mõõdikud ja sihttasemed.

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Tugeva riigiidentiteediga isikute osakaalu indeks teistest rahvustest isikute hulgast, %	39 (2020)	-	40	-	-

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
<i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)</i>					
Keskmise riigiidentiteediga isikute osakaalu indeks teistest rahvustest isikute hulgast, % <i>Allikas: EIM</i>	46 (2020)	-	55	-	-
Avatud hoiakuga inimeste osakaal sallivuse koondindeksi alusel, eestlased, % <i>Allikas: EIM</i>	47 (2020)	-	40	-	-
Avatud hoiakuga inimeste osakaal sallivuse koondindeksi alusel, teised rahvused, % <i>Allikas: EIM</i>	66 (2020)	-	70	-	-
Enesehinnanguline informeeritus Eestis toimuvast eestlaste seas (peavad seda heaks või väga heaks), % <i>Allikas: EIM</i>	93 (2020)	-	85	-	-
Enesehinnanguline informeeritus Eestis toimuvast teistest rahvustest elanike seas (peavad seda heaks või väga heaks), % <i>Allikas: EIM</i>	87 (2020)	-	85	-	-
Aktiivse eesti keele oskusega inimeste osakaal teistest rahvustest elanikest, (valdab vabalt või saab aru, räägib ja kirjutab), % <i>Allikas: EIM</i>	40 (2020)	-	50	-	-
Eesti keelt mitte oskavate inimeste osakaal teistest rahvustest elanikest (ei valda eesti keelt), % <i>Allikas: EIM</i>	8 (2020)	-	8	-	-
Kontaktide tihedus eestlaste vahel (osakaal, kellel on palju kontakte), % <i>Allikas: EIM</i>	38 (2017)	-	50	-	-
Kontaktide tihedus teiste rahvuste esindajate vahel (osakaal, kellel on palju kontakte), % <i>Allikas: EIM</i>	64 (2017)	-	75	-	-

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Uue lõimumisvaldkonna arengukava rakendamine.
- Tihe koostöö Eesti Linnade ja Valdade Liidu ning ministeeriumidega, et kaasata lõimumisvaldkonna arendamisse kohalikud omavalitsused.
- Jätkub sihtgruppide lõimumist toetavate teenuste pakkumine. 2022. aastast ollakse valmis rakendama uut struktuurivahendite 2021-2027 perioodi lõimumistegevuste elluviimiseks.
- Jätkatakse rahvusvähemuste kultuuriomavalitsuste toetamist.
- Jätkub 2018. aastal käivitatud romade lõimumist toetav projekt ESTROM-2, et edendada lõimumise sidusrühmade, romade, kohalike omavalitsuste ja riigiinstitutsioonide koostööd ja dialoogi. Sealhulgas jätkatakse roma mentoriteenuse pakkumist kohalikes omavalitsustes eesmärgiga tõsta ebasoodsas sotsiaal-majanduslikus olukorras olevate romade teadlikkust oma õigustest ja kohustustest, parandada avaliku sektori suutlikkust nende õiguste tagamiseks ning ületada staatusepõhised lõhed ja mitteroma kogukondade vahel.
- Toetatakse hõimurahvastele suunatud kultuurikoostööd, hõimuliikumise arendamist Eestis ja soome-ugri riikide vahel ning MTÜ Fenno-Ugria Asutuse tegevust.
- Jätkub rahvuskaaslaste nõustamisteenus, eesmärgia pakkuda rahvuskaaslastele kohanemisteenuseid ja soodustada tagasipöördumist, sealhulgas arendatakse GlobalEstonian.com veebiportaali.

- Jätkub rahvusvähemuste katusorganisatsioonide ja kultuuriühingute toetamine.
- Tõhustatakse eesti keele omandamist ning jätkub eesti keele majade töö.
- Jätkatakse täiskasvanutele eesti keele õpet pakkuvate õpetajate täiendkoolitustega, pöörates suuremat tähelepanu ka mitteformaalsetele keeleõppegevustele.
- Korraldatakse õpilasvahetusi eri õppekeele üldhariduskoolide vahel, eesmärgiga toetada käimasolevat haridusreformi ja üleminekut gümnaasiumiastmes eestikeelsele õppekeelele.

Tabel 99. Sidus Eesti: lõimumine programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	6 307	5 155	4 851	4 853

2.17.2 Sidus Eesti: kohanemine programm

Programmi eesmärk

Eesti ühiskond on sidus ja stabiilne, kus eri keele- ja kultuuritaustaga inimesed kannavad Eesti identiteeti, osalevad aktiivselt ühiskonnaelus, jagavad demokraatlikke väärtusi ja ühist kultuuri-, info- ja suhtlusruumi ning tunnevad ühtekuuluvust. Loodud on võrdsed võimalused edukaks iseseisvaks toimetulekuks ja heaoluks kõigile Eestis elavatele inimestele.

Tabel 100. Sidus Eesti: kohanemine programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Eesti keelt kasutavate inimeste osakaal rahvastikust, % <i>Allikas: strateegia „Eesti 2035“</i>	Alg- ja sihttasemed selgitatakse välja 2021. aastal				
Teisest rahvusest inimeste hulgas tugeva riigiidentiteediga inimeste osakaal, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)</i>	39	39	≥ 42	42	≥ 44
Ühiskonnarühmade vahelised kontaktid <i>Allikas: Statistikaamet, „Eesti 2035“ mõõdik</i>	Alg- ja sihttasemed lisatakse 2021. aastal				
Teise kodukeelega inimeste osalemine tööhõives, kultuurielus, spordis ja vabatahtlikus töös <i>Allikas: strateegia „Eesti 2035“</i>	Alg- ja sihttasemed lisatakse 2021. aastal				
Informeeritus Eestis toimuvast, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)</i>					
eestlased	93	89	≥89	≥89	≥89
teised rahvused	87	81	≥85	≥85	≥87
Eesti elanike teadlikkus ja valmisolek toetada kohanemist ja lõimumist <i>Allikas: siseturvalisuse uuring</i>	Alg- ja sihttasemed lisatakse 2021. aastal				
Avatud hoiakutega inimeste osakaal, % <i>Allikas: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring (EIM)</i>					
eestlased	47	31	34	34	≥36

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
teised rahvused	66	57	60	60	≥60

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Uussisserändajatele, sh tagasipöödujatele Eesti ühiskonda, keelt ja kultuuri tutvustava kohanemisprogrammi pakkumine.
- Kohalikes omavalitsustes kohanemis- ja lõimumisradade väljatöötamine ja rakendamine vastavalt sündmusteenuste metoodikale.
- Kohanemise töölaua loomine koostöös Statistikaametiga.
- Kogukondliku uussisserändajate tugivõrgustiku mudeli rakendamine.
- Kogukondlike koostööprojektide toetusvõimaluste väljatöötamine ja rakendamine.

2.17.3 Kogukondlik Eesti programm

Programmi eesmärk

Tugev kodanikuühiskond.

Tabel 101. Kogukondlik Eesti programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase	2022	2023	2024	2025
Poliitika kujundamise kvaliteet <i>Allikas: uuring „Kodanikualgatuse institutsionaliseerumine“</i>	Täpsustub				
Osakaal elanikkonnast, kes on viimase 12 kuu jooksul osalenud vabatahtlikus tegevuses, % <i>Allikas: uuring „Vabatahtlikus tegevuses osalemine“</i>	49 (2018)	49	49	49	50
Eesti kodanikuühenduste üldine elujõulisus 7-palli skaalal (1 - kõrgeim, 7 - madalaim) <i>Allikas: Ameerika Ühendriikide arengukoostöö agentuur (USAID)</i>	2.1 (2019)	2.1	2.1	2.1	2.0

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Võimaluste loomine eraraha paremaks kaasamiseks annetamisel. Ettevõtete ja investorite annetuste soodustamiseks teostatakse maksupoliitika muutmise analüüs ja tehakse ettepanekud.
- Korrastatakse maakondlike arenduskeskuste vabaühenduste nõustamisteenust viisil, mis tagaks senisest veelgi parema teenuste kvaliteedi ja kättesaadavuse ning tagaks nõustajatele vajalikud arengukoolitused.
- Siseministerium sõlmib vabaühendustega järgmiseks neljaks aastaks strateegilise partnerluse lepingud.
- Töötatakse välja ja katsetatakse vabaühenduste ja sotsiaalsete ettevõtete jätkusuutlikkust toetavaid finantsinstrumente (nt eritingimustel või soodsad laenud) ning korraldatakse sotsiaalsete ettevõtete ühiskondliku mõju tuntust tõstvaid tegevusi.

Tabel 102. Kogukondlik Eesti programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	2 959	2 947	2 878	2 888
Investeeringud	3	3	1	1

2.17.4 Nutikas rahvastikuarvestus programm

Programmi eesmärk

Rahvastikuandmed on kvaliteetsed ning toetavad riigi ja kohalike omavalitsuste avalike ülesannete täitmist ja Eesti elanike lihtsat asjaajamist ning rahvastikuregistris sisalduva teabe taaskasutamist.

Tabel 103. Nutikas rahvastikuarvestus programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Rahvastikuregistris olevate elukohaandmete tegelikkusele vastavate andmete osakaal, % <i>Allikas: Statistikaamet</i>	75	> 75	> 75	> 75	> 75
Rahvastikuregistrisse tehtud päringute arv (miljonites) <i>Allikas: Siseministeerium, rahvastikuregister</i>	125	> 125	> 125	> 125	> 125
Rahvastikuregistri e-teenuste arv <i>Allikas: Siseministeerium, rahvastikuregister</i>	15	> 11	> 11	> 11	> 11
Rahvastikuregistri e-teenuste rahulolu soovitusindeks (SI) <i>Allikas: Recommy, rahvastikuregister</i>	70	> 69	> 69	> 69	> 69

Olulised tegevused 2022-2025 eesmärkide täitmiseks

- Projekti „Kaasaegse rahvastikuregistri väljaarendamine“ läbiviimine.
- Valimiste korraldamises osalemine.
- Inimestele ja ametnikele paremate teenuste loomine (sh automatiseeritud ja sündmusteenused).
- Uue nimeseaduse ja perekonnaseisutoimingute seaduse ettevalmistamine.
- Seni isikukoodi mittesaavate välismaalaste jaoks keskse andmekogumissüsteemi loomine.
- Rahvastikuregistri andmelao loomine.
- Soomega rahvastikuregistri andmete vahetamise uute lepingute sõlmimine ja andmevahetuse alustamine.

Tabel 104. Nutikas rahvastikuarvestus programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	5 240	5 224	5 108	4 953
Investeeringud	553	519	192	210

2.17.5 Erakondade rahastamise programm

Programmi eesmärk

Riigikogu valimistel vähemalt 2% häältest kogunud erakondade tegutsemisvõimekuse tõstmine.

Tabel 105. Erakondade rahastamise programmi mõõdikud ja sihttasemed

Mõõdik/Sihttase	Viimane tegelik tase (2020)	2022	2023	2024	2025
Eraldatud toetuste osakaal, %	100	100	100	100	100

Tabel 106. Erakondade rahastamise programmi rahastamiskava (tuhat eurot)

	2022	2023	2024	2025
Kulud	5 241	5 239	5 187	5 190

3. FISKAALRAAMISTIK

Eelarvestrateegia ja selle fiskaalraamistik lähtub Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadisest majandusprognoosist, prognoosiga saab tutvuda Rahandusministeeriumi kodulehel⁴⁸.

3.1 Vabariigi Valitsuse fiskaalpoliitika eesmärgid

Valitsuse eelarvepoliitika põhieesmärk on toetada makromajanduslikku stabiilsust läbi turgude paindlikkuse ja efektiivsuse ning ohjata majanduse tasakaalustatud arengut ohustavaid riske. Valitsuse eelarvepoliitika eesmärgiks on tagada koroonakriisi tõttu kerkinud kuluvajaduste rahastus, et takistada viiruse levikut ning pehmedada tervise- ja majanduskriisi mõjusid kogu ühiskonnale. Pärast käesolevast koroonakriisist välja juhtimist keskendutakse taas pikemaajalistele eesmärkidele, saavutades ja säilitades valitsussektori struktuurne eelarvetasakaal.

Vastavalt Majandus- ja rahaliidu stabiilsuse, koordineerimise ja juhtimise lepingule (*Treaty on Stability, Coordination and Governance in the Economic and Monetary Union, TSCG*) seavad liikmesriigid endile keskpika perioodi eelarve eesmärgi (*medium-term objective, MTO*), mille täitmist hindab Euroopa Komisjon. **Lähtudes siseriiklikust eelarveeeglist jätab valitsus TSCG mõistes keskpika perioodi eesmärgiks (MTOks) valitsussektori struktuurse eelarvepuudujäägi 0,5 protsenti SKPst.** Riigieelarve seaduse kohaselt peavad riigieelarved olema koostatud selliselt, et valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon on tasakaalus või ülejäägis, kuid lubades eelmiste eelarveaastate jooksul tekkinud kumulatiivse struktuurse ülejäägi arvelt planeerida struktuurset defitsiiti kuni 0,5% SKPst aastas. Võrreldes eelmise stabiilsusprogrammiga ei ole MTO-d muudetud. Käesoleva programmi ajahorisondi raames liigutakse keskpika perioodi eesmärgi poole alates 2023. aastast vastavalt riigieelarve seaduses kehtestatud, parandades struktuurset eelarvepositsiooni vähemalt 0,5% SKPst aastas.

Valitsuse eesmärk on tagada **jätkusuutlik ja makromajandust tasakaalustav eelarvepoliitika**. Sihiks on, et eelarvepoliitilised otsused toetavad makromajanduslikku stabiilsust, ohjavad majanduse tasakaalustatud arengut ohustavaid riske ning parandavad majanduse kasvupotentsiaali ja tööhõivet. Majanduslangustega toimetulekuks peab olema tagatud piisavate **reservide olemasolu ja paindlikkus eelarves** tulude ja kulude struktuuri muutmiseks.

Eelarvepoliitilised otsused langetatakse üheaegselt (st vaid eelarve(strateegia)protsessis), otsuste tegemisel arvestatakse **jätkusuutlikkust** (otsuste pikaajalist mõju), valdkonnapoliitikaid ja muude valitsussektori tasandite tegevust ning kõiki **rahastamisallikaid** (lisaks maksutuludele ka EL toetuste, kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse kvoodi müügitulu jms) **käsitletakse ühtselt**.

Majanduskriisist väljudes kasutatakse riigi investeeringuid majanduse elavdamiseks ning eelistatakse finantseerimisallikana välitoetuste kasutamist. Prioriteetseteks seatakse need investeeringud, mille tulemusel kasvab nii inimeste heaolu kui paraneb kaitsevõime. Nii saab inimestele pakkuda paremaid teenuseid hariduses, sotsiaalhoolekandes ja tervishoius.

Kaitsekulud on jätkuvalt üle 2% SKPst ja lisaks tehakse strateegilisi investeeringuid kaitsevõimesse.

Riigi maksupoliitika on tervik ja suunatud sellele, et majandus kasvaks. Riigi eelarvestrateegia aastate jooksul uusi makse ei kehtestata.

⁴⁸<http://www.fin.ee/majandusprognoosid>

3.1.1 Valitsussektori eelarvepositsiooni eesmärk ning võrdlus eelmise riigi eelarvestrateegiaga

Koroonakriisi tõttu valitseb majanduses erandlik olukord. Stabiilsuse ja kasvu paktis sätestatud vabastusklausel lubab Euroopa Liidu liikmesriikidel kalduda kõrvale keskpikast eelarveeesmärgist (MTO) või selle suunas liikumisest nii sel kui tõenäoliselt ka järgmisel aastal⁴⁹. Samas kehtib endiselt nõue vältida ülemäärast eelarvedefitsiiti ehk nominaalne eelarvepuudujääk ei tohi ületada 3% SKPst. Alates 2023. aastast rakendub taas Eesti eelarve baasseaduse nõue parandada struktuurset eelarvepositsiooni 0,5% võrra SKPst juhul kui eelnenud aastal oli valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon kumulatiivselt puudujäägis ja valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon oli puudujäägis. 2021. ja 2022. aastal kehtib nõude suhtes erand vastavalt riigieelarve seaduse eelarvereeglites sisalduvale vabastusklauslile.

Käesolevas riigi eelarvestrateegias otsustas Vabariigi Valitsus parandada struktuurse eelarvepositsiooni eesmärki nii eelmise riigi eelarvestrateegiaga võrreldes, kui ka viimase majandusproгноosi suhtes. 2022. aasta struktuurne puudujääk ei tohi otsustatud meetmeid arvestades ületada 3,4% SKPst ning 2025. aastaks peab puudujääk vähenema 1,6%-ni SKPst. Eesmärkide saavutamiseks jõuab nominaalne defitsiit nõutava 3% piirile 2023. aastal (3,2% SKPst) ning nominaalne defitsiit langeb alla nõutava 3% piiri alates 2024. aastast, mil puudujääk ulatub 2,2%-ni SKPst. 2021. aastal Eesti majandus veel kriisist täielikult ei välju, mistõttu rakendab valitsus kriisi- ja majanduse elavdamise meetmeid läbi lisaeelarve ka sel aastal. Selle tulemusel ulatub struktuurne eelarvepuudujääk prognoosi ja eelarvemeetmeid arvestades 2021. aastal 5,4%-ni SKPst. Järgnevat aastast hakkab majandus kiiremini taastuma ning lõppevad lisaeelarvega antud toetusmeetmed. Tarbimiskasvu ja maksulaekumise suurendab II pensionisamba vabatahtlikuks muutmine. Eelarve puudujääk hakkab 2022. aastast vähenema, mis tagab eelarve baasseaduses sätestatud nõude täitmise parandada struktuurset eelarvepositsiooni vähemalt 0,5% võrra SKPst. Eelmise eelarvestrateegiaga võrreldes on järgmise aasta struktuurse positsiooni eesmärk 1,5% võrra SKPst parem peamiselt paranenud majanduskeskkonna väljavaadete tõttu. Samas on Vabariigi Valitsus otsustanud 0,3% võrra SKPst parandada eelarvepositsiooni ka eelarvemeetmete kaudu.

3.1.2 Maksupoliitilised eesmärgid

Valitsuse eesmärk on oma valitsusajal hoida maksusüsteem stabiilsena. See säilitab maksukoormuse 33 protsendi lähedal SKPst.

Maksukoormus leitakse maksutulude suhtena SKPsse. Perioodil 2022-2025 valitsus peale pensionide maksuvaba tulu tõstmise ja eluasemelaenu intresside maksuvabastuse lõpetamise olulisi makse puudutavaid muudatusi ei planeeri. 2021. aasta maksukoormuseks kujuneb pensionisüsteemi teise samba muudatustest tulenevate tulude tõttu 35,0% SKPst. 2022. aastal väheneb nende mõju ja füüsilise isiku tulumaksu laekumine langeb oluliselt. Pensionide maksuvaba tulu tõstmine vähendab maksukoormust alates 2023. aastast, mistõttu perioodil 2023-2025 tõusevad tööjõumaksud vaatamata palgakasvule veidi aeglasemalt kui SKP. Kapitalimaksude osakaal SKPst püsib 2025. aastal 2021. aasta tasemel, maksukoormust vähendavad eelkõige tarbimismaksud, mille osakaal SKPst väheneb 2021. aasta 13,2%-lt 2025. aasta 12,5%-le.

Kokkuvõttes langeb maksukoormus 2022. aastal 33,3%-le SKPst ja jõuab **2025. aastaks 32,6%-le**. Tulevasest arengust on lähemalt juttu maksupoliitika peatükis.

⁴⁹ Riigi eelarvestrateegiaga MTO-d ei muudeta, st stabiilsuse ja kasvu pakti mõistes jääb Eesti MTO-ks valitsussektori struktuurne defitsiit 0,5% SKPst.

Valitsuse eesmärk on hoida tööjõu efektiivne maksumäär allpool 35 protsenti.

Tööjõu efektiivne maksumäär leitakse tööjõumaksude suhtena tööjõukuludesse. Pensionisüsteemi teise samba muudatused tõstavad 2021. aastal näitaja 37,3%-ni, 2022. aastal väheneb nende mõju. Alates 2023. aastast vähendab tööjõu maksukoormust pensionide maksuvaba tulu tõstmine ja aastatel 2022-2025 püsib tööjõu efektiivne maksumäär allpool 35%.

3.2 Tulu- ja kulumeetmed

Ühelt poolt suunatakse eelarvestrateegiaga lisavahendeid peamiselt sotsiaalse kaitse valdkonda, mis suurendab riigieelarve kulusid, teisalt on kulude katmiseks planeeritud katteallikaid ning kulude kokkuhoiu meetmeid, mis tervikuna vähendavad eelarvepuudujääki pea kõigil aastatel.

Tabel 107. RES tulu- ja kulumeetmed 2021–2025

Meede	2021	2022	2023	2024	2025
	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst	% SKPst
Eluasemelaenu intresside maksuvabastuse ära kaotamine			0,02	0,02	0,02
Varade müük		0,02	0,04	0,09	0,10
Dividendid koos tulumaksuga		0,06	0,01	0,02	0,03
Dividendide tulumaksu ajatamine	-0,04	0,03			
EAS meetmete maksutulu	0,04	0,06	0,07	0,06	0,07
Muud tulud		0,01	0,03	0,04	0,03
Tulumeetmed kokku	0,01	0,17	0,16	0,24	0,25
Erakorraline pensionitõus			0,20	0,19	0,21
Pensioni tulumaksuvaba osa tõstmine			0,25	0,29	0,32
Tegevuskulude kokkuhoid		-0,14	-0,14	-0,13	-0,13
Palgafondi kasv sihtgruppidele		0,04	0,04	0,04	0,04
Teadus- ja arenduskulude hoidmine 1% tasemel SKPst		0,03	-0,02	0,04	0,02
Investeeringute muudatused	0,00	0,03	0,01	-0,25	-0,27
Laenupiirang kohalikele omavalitsustele				-0,04	-0,04
Work in Estonia (EAS)		0,01	0,00	0,00	0,00
Välisinvesteeringute keskus (EAS)	0,00	0,01	0,01	0,01	0,01
Turismiturunduse meetmed (EAS)	0,04	0,03	0,04	0,03	0,03
E-residentsuse programm (EAS)		0,01	0,02	0,02	0,03
Muud kulumeetmed	-0,09	-0,12	-0,16	-0,17	-0,19
Kulumeetmed kokku	-0,05	-0,11	0,25	0,03	0,04
KOKKU	0,06	0,27	-0,09	0,21	0,21

Vastu võetud **tulupoliitilised meetmed** suurendavad järgmise aasta tulusid 51,3 miljoni euro võrra ning kogu eelarvestrateegia perioodi jooksul 223 miljoni euro võrra. Eluasemelaenu intresside maksuvabastuse ära kaotamist on soovitanud Eestile ka OECD, sest sellest saavad kasu eelkõige suuremate tuludega leibkonnad, mis suurendab ebavõrdsust. Tulude suurendamiseks on otsustatud kiirendada riigimaa müüki, mis ei ole otseselt vajalik riigi ülesannete täitmiseks. Samuti on suurenenud Riigi Kinnisvara AS müügiplaan. Täiendavaid

tulusid plaanitakse ka omanikutulude arvelt, sh dividendide tulumaksu nihutamine aastate vahel.

Omaette meetmete plokk on EAS kaudu rakendatavad programmid välisinvestorite ja turistide Eestisse meelitamiseks, mis ühelt poolt nõuavad täiendavaid eelarvevahendeid, kuid teisalt toovad Eestile täiendavat maksutululu läbi lisanduvate töökohtade ja tarbimise. Eelarvestrateegias on konservatiivselt eeldatud, et nende meetmete tulemusel kasvavad tulud katavad täielikult nende rakendamise kulud.

Work-in-Estonia programmi eesmärgiks on täiendavate välis-spetsialistide kaasamine Eestis. EASi välisinvesteeringute keskuse ülesandeks on teadusmahukate investeeringute riiki meelitamine. Eelarvestrateegiaga suurendatakse üksuse baasrahastust tagamaks eesmärkide täitmine. Turismiturunduse paketi on kolm meedet: TAK sihtkohad ja külastajateekond, Keskse digi- ja rohelahendused, Atraktsioonid ja väikesadamad, äriturism ja sündmuste maaletoomine, turisminõudluse taastamine ja toiduturismi kvaliteedimärgis. Tegevusi kaasrahastatakse Euroopa Liidu taasterahastust ja struktuurifondide vahenditest. Jätkatakse ka e-residentsuse programmiga.

Kulumeetmetest on suurima mõjuga erakorraline pensionitõus, mis kasvatab keskmist pensioni 20 euro võrra kuus alates 2023. aastast ning pensionile rakendatava maksuvaba tulu osa suurendamine keskmise pensionini (v.a eripensionid). Mõlemad muudatused kokku annavad pensionäridele ülejäärgmisel aastal juurde 165 miljonit eurot. Mõju eelarvele on veidi väiksem, kuna arvestatud on ka suureneva tarbimise läbi kasvavate maksutuludega.

Samuti plaanib valitsus alates järgmisest aastast kolmeprotsendilist palgatõusu õpetajatele, politseinikele, päästjatele ja päästekorraldajatele ning kultuuritöötajatele. Jätkatakse ka teadus- ja arenduskulude hoidmist 1% tasemel SKPst, mis tähendab 8,2 miljoni euro suurust lisakulu järgmisel aastal.

Eelarvestrateegia koostamisel on ülevaadatud riigieelarve kaudu tehtavate investeeringute plaan ja leitud võimalusi järgmise aasta investeerimismahu kasvatamiseks mh tuues osa investeeringuid varasemaks. Järgnevate aastate investeeringuid on seevastu ajatatud pikema ajaperioodi peale kuna aastatel 2023-2025 on investeeringute kasv lisanduva välisraha toel väga kiire. Mõnevõrra väiksem panus riigi oma vahenditest tagab investeerimismahtude ühtlasema jaotuse aastate vahel.

Lisaks sotsiaalvaldkonna kulude kasvatamisele plaanib Vabariigi Valitsus kokkuvõttes eelarvepuudujääki vähendada. Selleks nähakse ette ulatuslik tegevuskulude kokkuhoid kõikide ministriumide valitsemisalades ning põhiseaduslikes institutsioonides. Kokkuhoiu aluseks on 2019. aasta tööjõu- ja majandamiskulud, st välja on jäetud antavad toetused (sh sotsiaaltoetused), investeeringud ja finantskulud. Kulude kokkuhoid alates järgmisest aastast ulatub 61 miljoni euroni aastas.

Valitsus on otsustanud piirata kohalike omavalitsuste netovõlakoormuse piirmäära senisest kiiremas tempos, kehtestades 60% ülempiiri alates 2024. aastast. Kehtiva regulatsiooni järgi on lubatav ülempiir teatud juhtudel 80% kuni 2024. aasta lõpuni. Neile omavalitsustele, kes on kasutanud 80% erireeglit säilib seaduses kehtiv ülempiiri alanemise reegel. Muudatuse tulemusel väheneb võimalik maksimaalne laenumaht, mis hoiab kontrolli all ka kulude kasvu.

Muude kulude muutus sisaldab täiendavaid kulutusi teatud tulutoovate meetmete elluviimiseks (nt maade müügi ettevalmistamine), kui ka korrektsioone majandusprognosis.

Tabel 108. Valitsussektori tulude ja kulude maht eelarvepoliitilisi otsuseid arvestades

	2020 mln eurot	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst	2024 % SKPst	2025 % SKPst
Valitsussektori tulude prognoos	10 928,4	40,2	41,7	40,2	40,1	39,4	38,9
Valitsussektori kulude prognoos	12 233,3	45,0	47,6	43,9	43,3	41,6	40,5

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tulenevalt Stabiilsuse ja Kasvu Pakti (SGP) nõuetest peab liikmesriigi valitsussektori kulude kasv olema kooskõlas liikmesriigi majanduskasvuga. Kulude kasvu eesmärgiks (*expenditure benchmark*) loetakse liikmesriigi 10 aasta keskmine potentsiaalne majanduskasv (t-5 kuni t+4) kui riik täidab oma keskpikka eelarvepositsiooni eesmärgi (MTO) ning madalam kokkulepitud määr, kui ei täida. Vabastusklausli tõttu pole Euroopa Komisjon aastateks 2020-2022 meile kulude kasvueesmärgi seadnud. Seetõttu võrdleme kulude kasvu meie enda hinnanguga majanduse 10 aasta (samuti t-5 kuni t+4) keskmisele kasvupotentsiaalile, milleks on 2020. aastal 3,1%.

Valitsussektori kulud⁵⁰ kasvasid 2020. aastal 9,3% ning kasvavad käesoleval aastal täiendavalt 6,6%. Seega ületame kulude kasvuga majanduse kasvupotentsiaali vastavalt 6,2% ja 3,5% võrra, ehk kahe aasta peale kokku suureneb kulude tase ligi 10% võrreldes meie SKP kasvupotentsiaaliga. Kasvud tulenevalt peamiselt kummalgi aastal vastu võetud lisaelarvetega tehtud kulutustest majanduse ja tervishoiusüsteemi toetamiseks. 2022. aastal on oodata taas kulueesmärgi täitmist, mil valitsussektori kulud reaalkasvates vähenevad 0,8% võrra.

Tabel 109. Kulueesmärgist välja jäetavad summad.

	2020	2020	2021	2022
	Tase (mln eurot)	% SKPst	% SKPst	% SKPst
1. Välisvahendite kulu, mis on tuludega kaetud	563,4	2,07	2,45	2,46
1a. sh investeringut, mis on tuludega kaetud	259,2	0,95	1,12	1,52
2. Töötuskindlustuse kulu, mis tuleneb majandustsüklist ⁵¹	255,9	0,94	0,57	0,00
3. Valitsussektori tulused muutuvad valikulised meetmed (discretionary measures) ⁵²	8,9	0,03	0,35	-0,22
4. Seadusest tulenevad muudatused valitsussektori tuludes, mis on seotud kuluvajaduse kasvuga	0	0	0	0

Allikas: Rahandusministeerium.

⁵⁰ Kulude arvestamisel on vastavalt Euroopa Komisjoni metoodikale arvestatud kulude reaalkasvu, kasutades SKP deflaatorit, ning arvestusest on eemaldatud teatud kulud (Tabel 109, lisaks intressikulu ja kapitalimahutuse kohandus).

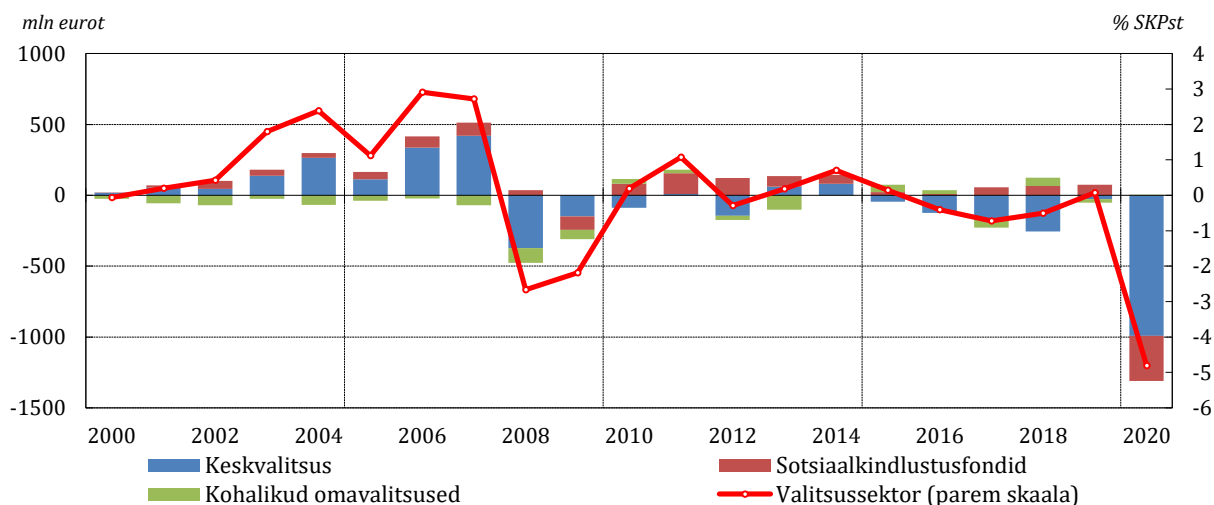
⁵¹ Ekspert hinnangu korras on eeldatud, et majandustsüklist tulenev kulu on töötasu hüvitise ja töötasu toetuse kulu.

⁵² Arvestatud meetmed on: erinevad riigi dividendipoliitilised otsused ja nende mõju maksulaekumisele, erinevates riigi eelarvestrateegiates kokku lepitud mittemaksuliste tulude meetmed, erinevad tulumaksumuudatused, digiväljaannete käibemaksu soodusmäär, väljast imporditud kauba maksusoodustuse kaotamine, aktsiisimuudatused ning käesoleva eelarvestrateegia meetmed, mis mõjutavad maksulaekumist või mittemaksulisi tuluseid. Oleme ka arvestanud nende meetmete mõjuga, mis küll hakkasid kehtima enne 2020. aasta algust, aga millel on üle aastate oluline tulutaset muutev mõju, näiteks üldise maksuvaba tulu tõus ja küpsete ettevõtete madalam jaotatud kasumi maksumäär.

3.3 Valitsussektori eelarvepositsioon

2020. aastal langes valitsussektori eelarvepositsioon puhkenud Covid-19 pandeemia tõttu sügavasse puudujääki, mis moodustas Statistikaameti esialgsete andmete kohaselt 1,3 mld eurot ehk 4,8% SKPst. Puudujäägis olid keskvalitsus ja sotsiaalkindlustusfondid (vastavalt 3,6% ja 1,2% SKPst), mida veidi tasakaalustas kohalike omavalitsuste ülejääk (0,02% SKPst). Keskvalitsuse puudujääk tulenes riigieelarvest, mida ühelt poolt mõjutas maksutulude langus ning teisalt lisaeelarvega kavandatud kriisileevendusmeetmetega kaasnenud kulude kasv. Sotsiaalkindlustusfondide eelarvedefitsiit tulenes samuti kriisi tõttu hüppeliselt suurenenud kulutasemest. Ka kohalike omavalitsuste rahaline olukord sai kriisi tõttu kannatada läbi vähenenud tulumaksulaekumise, kuid riigi toetusmeetmete ja ettevaatlikuma kulukäitumise toel lõpetati aasta siiski 6 miljoni euro suuruse eelarveülejäägiga.

Joonis 1. Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

2021. aasta eelarvepuudujääk ulatub eelarvestrateegia otsuseid arvestades 6%ni SKPst, mis vaatamata lisaeelarvega lisandunud kuludele on II pensionisamba muudatuste ja parema majanduskeskkonna toel algse riigieelarvega võrreldes 0,7% võrra parem tulemus.

Järgmisel aastal väheneb puudujääk ca 560 miljoni euro võrra ja jõuab 3,8%ni SKPst. Majanduskeskkonna taastudes väheneb puudujääk prognoosiperioodi lõpuks 2025. aastaks 585 miljoni euroni ehk 1,7%ni SKPst.

Tabel 110. Valitsussektori eelarvepositsioon aastatel 2021–2025

	2021	2022	2023	2024	2025
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)	-6,0	-3,8	-3,2	-2,2	-1,7
Keskvalitsus	-5,6	-3,8	-3,4	-2,4	-1,5
Sotsiaalkindlustusfondid	-0,3	0,2	0,3	0,3	0,1
Kohalike omavalitsused	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (mln eurot)	-1 706	-1 148	-1 030	-739	-585
Keskvalitsus	-1 603	-1 172	-1 081	-820	-543
Sotsiaalkindlustusfondid	-99	59	85	113	26
Kohalike omavalitsused	-4	-35	-35	-32	-68

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Valitsussektori eelarve tsükliliselt tasandatud positsioon

Majanduse maksimaalselt soovitava kogutoodangu taseme ehk potentsiaalse SKP⁵³ hindamiseks kasutab Rahandusministeerium tootmisfunktsiooni meetodit⁵⁴. Rahandusministeeriumi hinnangute kohaselt on Eesti majanduse kasvupotentsiaal praegu 3% lähedal ning langeva trendiga. Majanduse kasvuvõimekust piirab kõige rohkem tööjõu panuse vähenemine. Samas kriisijärgsel investeringute taastumisel selle panus kasvupotentsiaali suureneb.

Enne kriisi algust 2019. aastal oli toodangulõhe⁵⁵ positiivne ning majandus 3,5% üle oma potentsiaalse taseme, kuid vaatamata positiivsele eelarvestiimulile langes majandus kriisi, mis negatiivse toodangulõhe kaudu mõõdetuna ulatus eelmisel aastal 2,5%ni SKPst. Koroonaviiruse leviku tõkestamiseks seatud piirangud mõjutavad majandust oluliselt ka sel aastal, mistõttu süveneb negatiivne toodangulõhe veelgi. Majanduse kiiremat taastumist ja seega negatiivse toodangulõhe sulgumist näeme selgemalt 2022. ja 2023. aastal.

Eelarvepoliitika üks eesmärke on tasakaalustada majandustsüklit. Majanduskriisis (SKP lõhe on negatiivne või SKP tase langeb), peaks riik lõdvendama eelarvepoliitikat. Ja vastupidi, majanduse tõusulainel (SKP lõhe on positiivne), peaks riik kulukasvu tagasi hoidma ja eelarvepositsiooni parandama.

Hindamaks, kas eelarvepoliitika karmistub või lõdveneb, lähtutakse eelarvepositsiooni muutusest⁵⁶. Lisaks tuleb arvestada ka välisvahendite muutusega, sest need on eelarvepositsiooni osas neutraalsed – tulud on alati võrdsed kuludega – seega näiteks vahendite kasutamise kasv ei peegeldu eelarvepositsiooni muutuses. Samas majanduskriisi ajal võimaldavad välistoetused täiendavalt majandustegevust stimuleerida, mis on olemuselt vastutsükliline poliitikameede.

Arvestades välisvahendite muutusega on Eesti **eelarvepoliitika vastutsükliline peaaegu kogu prognoosiperioodil**. Erandiks on 2023. aasta, mil välisvahendite suurenemine ületab veidi eelarve kokkuhoiumeetmeid, mis kokkuvõttes annab positiivse fiskaalstiimuli olukorras, kui negatiivne SKP lõhe on sulgumas ning valitsus võiks eelarve tuge majandusele vähendada hakata (vt Tabel 111). Samas on fiskaalstiimul väike (0,1% SKPst) ning see kiirendab majanduse taastumist kriisist.

⁵³ Potentsiaalne SKP – maksimaalne kogutoodangu (SKP) tase olemasolevaid tootmissisendeid kasutades (tööjõud, kapital, tootlikkus/oskused), mille korral ei tekitata ülemääraseid hinnatõususurveid.

Potentsiaalne majanduskasv – potentsiaalse SKP muutumine ajas. Sõltub tootmissisendites toimuvatest muutustest.

⁵⁴ SKP lõhe ja tsükliliselt tasandatud eelarvepositsiooni hindamise põhimõtetest võib lugeda Eesti 2004. aasta maikuu Konvergentsiprogrammi lisas 3. Metoodikast täpsemalt: European Commission, 2014. The Production Function Methodology for Calculating Potential Growth Rates & Output Gaps, Economic Papers 535, November 2014.

⁵⁵ SKP lõhe ehk toodangulõhe– (ingl.k output gap) erinevus tegeliku SKP taseme ja potentsiaalse SKP taseme vahel.

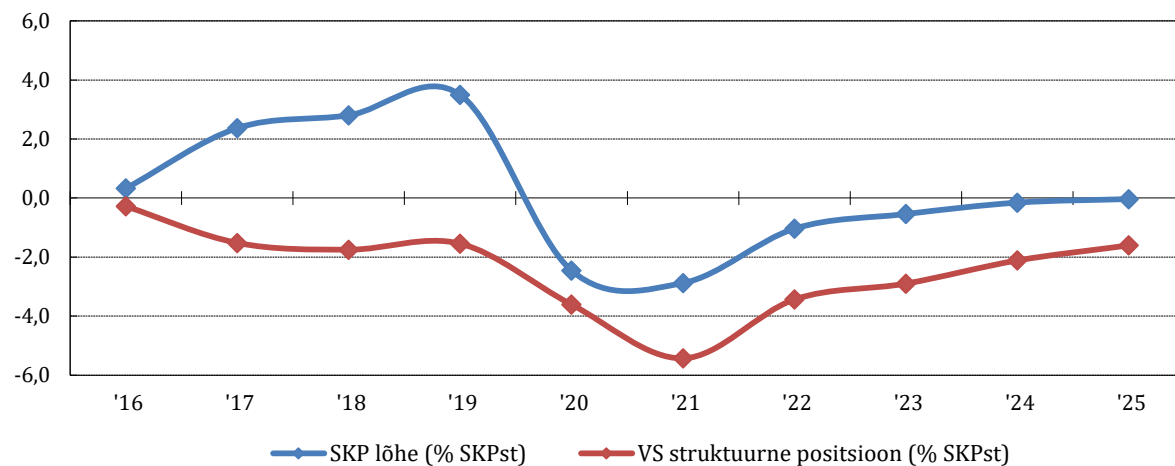
⁵⁶ Eelarvepositsiooni muutuse all vaadatakse tsükliliselt tasandatud primaarse positsiooni muutust. Tsükliliselt tasandamine tähendab, et nominaalsest positsioonist eemaldatakse majandustsükli mõju ehk eelarve nominaalset positsiooni korrigeeritakse SKP lõhe ja elastsuse korrutisega. Tsüklilise eelarve komponendi leidmiseks kasutatakse poolelastsus on Euroopa Komisjoni poolt 2018. aastal uuendatud kaalude järgi Eesti puhul 0,486 varasema 0,44 asemel (vt ka https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/economy-finance/ip095_part_ii.pdf). Primaarne tähendab, et nominaalset positsiooni vaadatakse enne intressikulude maha arvestamist.

Tabel 111. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon aastatel 2019–2025 (% SKPst)

	2001– 2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1. SKP reaalkasv (%)	3,7	5,0	-2,9	2,5	4,8	3,2	3,1	2,9
2. Valitsussektori eelarvepositsioon	-	0,1	-4,8	-6,0	-3,8	-3,2	-2,2	-1,7
3. Intressimaksed	-	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
4. Potentsiaalse SKP reaalkasv (%)	3,4	4,3	3,0	2,9	2,9	2,7	2,7	2,8
4.a Kapitali panus pot. kasvu (%)	1,9	1,5	1,2	1,3	1,4	1,5	1,5	1,5
4.b Tööjõu panus pot. kasvu (%)	-0,1	0,4	-0,1	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1
4.c Tootlikkuse panus pot. kasvu (%)	1,6	2,4	2,0	1,7	1,4	1,3	1,3	1,4
5. SKP lõhe (output gap)	1,1	3,5	-2,5	-2,9	-1,0	-0,5	-0,2	0,0
6. Tsükliline eelarve komponent	-	1,7	-1,2	-1,4	-0,5	-0,3	-0,1	-0,1
7. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon (7)=(2)-(6)	-	-1,6	-3,6	-4,6	-3,3	-2,9	-2,1	-1,6
8. Tsükliliselt tasandatud primaarne positsioon (8)=(7)+(3)	-	-1,6	-3,6	-4,5	-3,2	-2,8	-2,1	-1,5
9. Tsükliliselt tasandatud primaarse positsiooni muutus		0,2	-2,0	-1,0	1,3	0,4	0,8	0,5
10. Välisvahendite muutus	-	0,0	-0,1	1,9	0,5	0,5	-0,2	0,0
11. Fiskaalstiimul (11)=(10)-(9)		-0,2	1,9	2,9	-0,8	0,1	-1,0	-0,5
12. SKP lõhe muutus		0,7	-6,0	-0,4	1,8	0,5	0,4	0,1
13. Eelarvepoliitika positsioon	-	Vastutsükl.	Vastutsükl.	Vastutsükl.	Vastutsükl.	Protsükl.	Vastutsükl.	Vastutsükl.

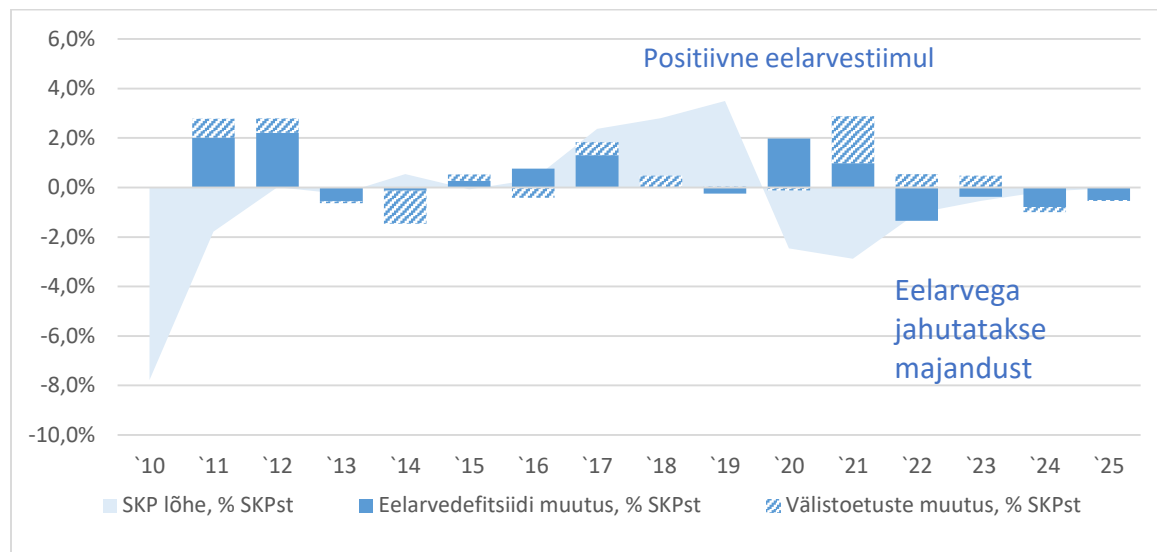
Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Joonis 2. SKP lõhe ja struktuurne eelarvepositsioon 2016–2025 (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium.

Joonis 3. Eelarvestiimul ja majandusükkel (% SKPst)

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon

Valitsussektori struktuurne eelarvepositsioon leitakse eemaldades nominaalsest positsioonist lisaks majandusükli mõjule ka ühekordsed ja ajutised tegurid, mis võivad eelarvepositsiooni moonutada. Ühekordseteks ning ajutisteks meetmeteks loetakse neid eelarvele olulist mõju avaldavaid meetmeid, mis omavad eelarvepositsioonile ainult ajutist ning mittekorduvat olulist mõju suurusjärgus vähemalt 0,1% SKPst. Ühekordsete meetmete mõju eemaldamisel saadakse tulemuseks tegelik eelarveseis ilma ajutiste ilustusteta. Ehkki on määratletud üldised printsiibid, millest lähtuvalt liigitatakse meetme mõju ühekordseks (vt täpsemalt Report on Public Finances in EMU, 2015, lk 52-65), otsustatakse iga konkreetse juhtumi arvesse võtmine eraldi.

Aastatel 2019–2025 on ühekordseteks meetmeteks kohalike omavalitsuste ühinemistoetused ning pensionisüsteemi teise samba muudatused (vt Tabel 112).

Kohalike omavalitsuste ühinemist toetati aastatel 2017-2019 kogusummas 65 mln eurot. Antud haldusreformi kulud olid ajutised, suuremamahulised ning pikas perspektiivis tulu tootvad.

Pensionisüsteemi teise samba muudatustest loetakse Euroopa Komisjoni metoodika kohaselt ühekordseks meetmeks teisest sambast esimesel kahel aastal lahkujatel laekuv tulumaks, mis suurendab eelarvetulusid ajutiselt. Oleme muutnud kogumispensioni maksete peatamise ja kompenseerimise käsitlust. Ühekordsete meetmeteks ei ole enam loetud kogumispensioni maksete peatamist aastatel 2020–2021 ja selle kompenseerimist aastatel 2021–2024. Selle põhjuseks on metoodika üle vaatamine ja ühtlustamine Euroopa Komisjoni suunistega. Euroopa Liidu riikide eelarvepoliitika järelevalve ja koordineerimise protsessis lähtutakse Eesti edusammude hindamisel Euroopa Komisjoni prognoosist, mistõttu ei ole mõistlik siseriiklikult erineval metoodikal põhineva arvestuse pidamine.

Tabel 112. Ühekordsed meetmed ja nende mõju 2019–2025 (mln eurot)

	2010-18	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
KOV ühinemistoetused		-21						
Pensionisüsteemi teise samba muudatused				240	54			
Kokku, mln eurot	6	-21	0	240	54	0	0	0
Kokku, % SKPst	0,1%	-0,1%	0,0%	0,8%	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%

Allikas: Rahandusministeerium.

Tabel 113. Struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon aastatel 2019–2025 (% SKPst)

	2010-18	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
1. Tsükliliselt tasandatud eelarvepositsioon	0,2	-1,6	-3,6	-4,6	-3,3	-2,9	-2,1	-1,6
2. Ühekordsed meetmed	0,1	-0,1	0,0	0,8	0,2	0,0	0,0	0,0
3. Struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon (3)=(1)-(2)	0,1	-1,5	-3,6	-5,4	-3,4	-2,9	-2,1	-1,6
Kumulatiivse struktuurse eelarvepositsiooni arvestus (mln EUR)	-99	-736	-1716	-3 263	-4 311	-5 257	-5 971	-6 550
Kumulatiivse struktuurse eelarvepositsiooni arvestus (% SKPst)	-0,4	-2,6	-6,3	-11,5	-14,1	-16,4	-17,7	-18,5

Allikas: Rahandusministeerium.

3.3.1 Valitsussektori tulud ja kulud

2021. aastal ulatuvad valitsussektori tulud 41,7%-ni SKPst ja kulud 47,6%-ni SKPst (vt Tabel 116). Perioodil 2021–2025 kasvavad kulud keskmiselt 1,3% aastas ehk aeglasemalt kui SKP, mistõttu valitsussektori kulud vähenevad 2025. aastaks 40,5%-le SKPst (vt Tabel 114). Võrreldes 2021. aastaga vähenevad 2025. aastaks protsendina SKPst enim üldiste valitsussektori teenuste kulud (vt Tabel 117).

Tabel 114. Eelarvepoliitiliste otsuste mõju valitsussektori tuludele ja kuludele

	2020 mln eurot	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst	2024 % SKPst	2025 % SKPst
Valitsussektori tulude prognoos	10 928,4	40,2	41,7	40,2	40,1	39,4	38,9
Tulupoliitilised meetmed			0,0	0,2	0,2	0,2	0,2
Valitsussektori kulude prognoos	12 233,3	45,0	47,6	43,9	43,3	41,6	40,5

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Alumises tabelis on toodud Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise prognoosi kohased tulud ja kulud ning ülal tabelis tulupoliitiliste meetmete maht riigi eelarvestrateegias toodud eesmärkide täitmiseks. Riigi eelarvestrateegias toodud otsuste tulemusel vähenevad valitsussektori kulud aastatel 2022-2025 kokku 422,1 mln eurot.

Tabel 115. Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise prognoosi tulud ja kulud eelarvepoliitilisi otsuseid arvestamata

	2020 mln eurot	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst	2024 % SKPst	2025 % SKPst
Valitsussektori tulude prognoos	10 928,4	40,2	41,7	40,1	40,3	39,6	39,1
Valitsussektori kulude prognoos	12 233,3	45,0	47,8	44,1	43,4	42,0	41,0

Allikas: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Järgnevas tabelis on toodud valitsussektori tulud ja kulud valitsussektori tasandite lõikes ja liikide lõikes peale eelarvepoliitiliste meetmete mõju.

Tabel 116. Valitsussektori eelarve tulud ja kulud 2020–2025

	2020 mln eurot	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst	2024 % SKPst	2025 % SKPst
Eelarvepositsioonid valitsussektori tasandite lõikes							
1. Valitsussektor	-1305,0	-4,8	-6,0	-3,8	-3,2	-2,2	-1,7
2. Keskvalitsus	-991,0	-3,6	-5,6	-3,8	-3,4	-2,4	-1,5
4. Kohalikud omavalitsused	5,6	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2
5. Sotsiaalkindlustusfondid	-319,5	-1,2	-0,3	0,2	0,3	0,3	0,1
Valitsussektor							
6. Tulud kokku	10 928,4	40,2	41,7	40,2	40,1	39,4	38,9
7. Kulud kokku	12 233,3	45,0	47,6	43,9	43,3	41,6	40,5
8. Eelarvepositsioon	-1305,0	-4,8	-6,0	-3,8	-3,2	-2,2	-1,7
9. Intressikulu	10,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
10. Primaartasakaal	-1295,0	-4,8	-5,9	-3,7	-3,1	-2,1	-1,6
11. Ühekordsed ja ajutised meetmed	0,0	0,0	0,8	0,2	0,0	0,0	0,0
Tulud komponentide lõikes							
12. Maksutulud (12=12a+12b+12c)	5 753,1	21,2	21,8	21,0	20,8	20,5	20,3
12a. Tootmis- ja impordimaksud	3 651,2	13,4	13,5	13,3	13,4	13,1	12,7
12b. Sissetuleku- ja varanduse maksud	2 101,9	7,7	8,3	7,6	7,4	7,4	7,5
12c. Kapitalimaksud	0	0	0	0	0	0	0
13. Sotsiaalkindlustusmaksed	3 564,6	13,1	13,3	12,4	12,4	12,4	12,4
14. Omanditulud	150,5	0,6	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6
15. Muud tulud	1 460,2	5,4	6,1	6,4	6,5	6,0	5,6
16.=6. Tulud kokku	10 928,4	40,2	41,7	40,2	40,1	39,4	38,9
p.m.: Maksukoormus (D.2 (sh EL-le makstud)+D.5+D.611+D.91-D.995)	9 281,3	34,2	35,0	33,3	33,1	32,9	32,6
Kulud komponentide lõikes							
17. Hüvitised töötajatele +vahetarbimine	5 215,1	19,2	19,7	19,1	18,6	18,3	18,0
17a. Hüvitised töötajatele	3 451,2	12,7	12,6	12,3	12,1	12,1	11,9
17b. Vahetarbimine	1764,0	6,5	7,1	6,8	6,5	6,3	6,0
18. Sotsiaalsiirded (18=18a+18b)	4225,1	15,6	15,9	14,7	14,7	14,7	14,7
millest töötushüvitised	482,5	1,8	1,4	0,7	0,6	0,6	0,5
18a. Mitterahalised sotsiaalsiirded	646,8	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2	2,2
18b. Rahalised sotsiaalsiirded	3 578,3	13,2	13,5	12,4	12,5	12,5	12,5
19.=9. Intressikulu	10,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
20. Subsidiidumid	432,7	1,6	1,6	0,4	0,3	0,3	0,3
21. Kapitali kogumahutus	1553,8	5,7	6,6	6,4	6,8	6,1	5,5
22. Kapitalisiirded	193,3	0,7	1,1	0,9	1,4	0,8	0,6
23. Muud kulud	603,3	2,2	2,6	2,5	1,4	1,3	1,3
24.=7. Kulud kokku	12 233,3	45,0	47,6	43,9	43,3	41,6	40,5
p.m. Valitsussektori tarbimine	5 928,6	21,8	22,4	20,3	19,9	19,5	19,3

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tabel 117. Valitsussektori kulud valitsemisfunktsioonide (COFOG) lõikes (% SKPst)

	COFOG kood	2019	2020	2021	2022	2024
1. Üldised valitsussektori teenused	1	3,5	4,8	6,4	4,7	3,5
2. Riigikaitse	2	2,1	2,4	2,2	2,1	2,0
3. Avalik kord ja julgeolek	3	1,8	1,8	1,8	1,7	1,8
4. Majandus	4	3,9	4,3	5,0	5,4	5,8
5. Keskkonnakaitse	5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
6. Elamu- ja kommunaalmajandus	6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
7. Tervishoid	7	5,3	7,3	7,7	6,9	6,3
8. Vaba aeg, kultuur ja religioon	8	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0

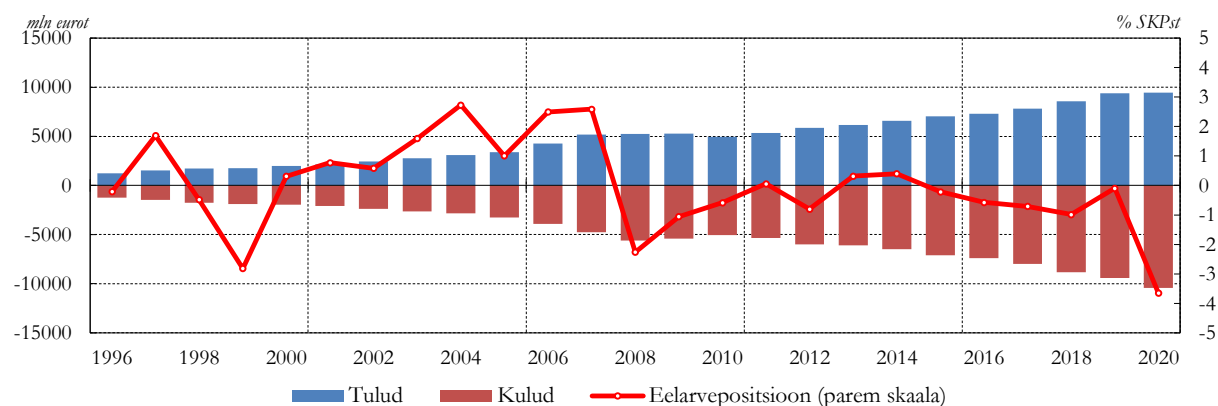
	COFOG kood	2019	2020	2021	2022	2024
9. Haridus	9	6,0	6,3	6,2	5,8	5,0
10. Sotsiaalne kaitse	10	13,2	15,1	15,3	14,1	14,2
11. Valitsussektori kulud kokku	TE	38,9	45,0	47,6	43,9	41,6

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

3.3.2 Keskvalitsuse eelarvepositsioon

Valitsussektorist ca 3/4 moodustava keskvalitsuse suurimaks osaks on riigieelarvelised asutused (põhiseaduslikud institutsioonid ja ministeeriumid koos valitsemisaladega). Keskvalitsuse sektorisse kuuluvad veel riigi asutatud sihtasutused (suurima mõjuga on haiglad ja Keskkonnainvesteeringute Keskus), peamiselt riigile teenuseid osutavad äriühingud (näiteks AS Riigi Kinnisvara) ja avalik-õiguslikud institutsioonid (näiteks ülikoolid, Eesti Rahvusringhääling).

Joonis 4. Keskvalitsuse tulud, kulud ja eelarvepositsioon

Allikas: Statistikaamet.

Keskvalitsuse tuludest moodustavad suurima osa majandusarengu suhtes sensitiivsed riigieelarve maksutulud. Sellest lähtuvalt on majandustsükli langusfaasis suurem osa eelarvepuudujäägist tulnud just riigieelarvest. Vastavalt on riigieelarve enim panustanud ka kriisieelsete aastate eelarveülejäädikesse. Lisaks maksutuludele moodustavad keskvalitsuse tuludest suure osa ka mittemaksulised tulud, millest enamus on Euroopa Liidust laekuvad välistoetused.

Keskvalitsuse kuludest moodustavad suurima osa samuti riigieelarve kulud, millest ca 1/3 hõlmavad kulutused sotsiaalsele kaitsele (sh riiklik pensionikindlustus)⁵⁷. Järgnevad kulud majandusele (sh põllumajandus ja teede ehitus) ja tervishoiule (eraldis Haigekassale).

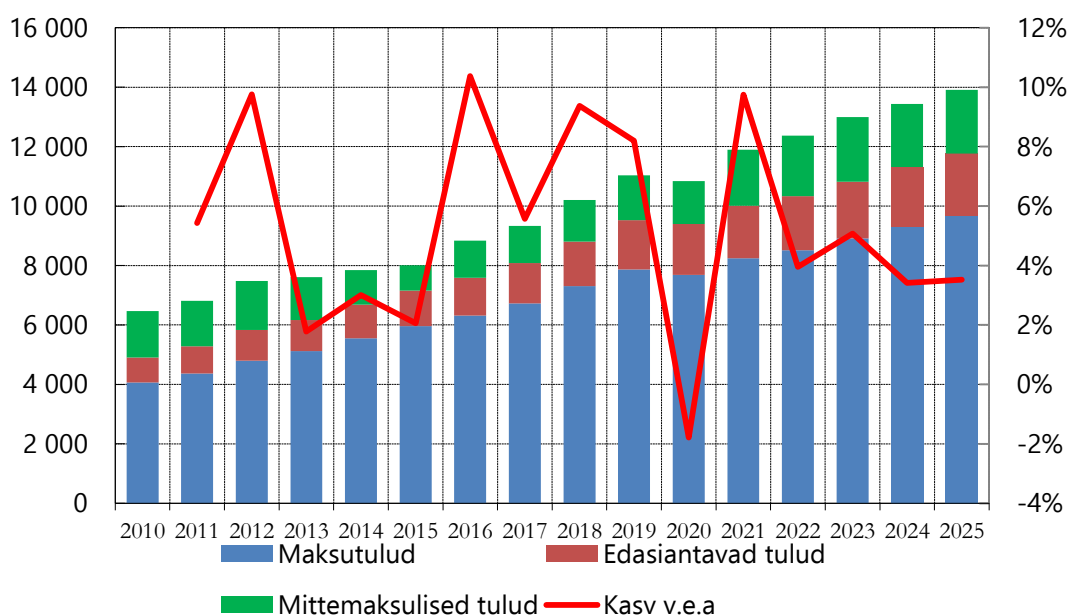
Muu keskvalitsuse eelarvepositsioon moodustub sihtasutuste, äriühingute ja avalik-õiguslike institutsioonide positsioonide koondsummana. Üks peamisi eelarvepositsiooni mõjutavaid tegureid on suuremahulised investeeringud, mis ületavad jooksva aasta tulusid. Sõltumata sellest, kas neid finantseeritakse eelmistel aastatel kogunenud reservidest või laenu abil, on mõju eelarvepositsioonile negatiivne. Muu keskvalitsuse asutuste puudujääk ulatub sel aastal 0,2%ni SKPst ning hakkab järgnevatel aastatel paranema jõudes 0,2%se ülejäägini 2024. ja 2025. aastaks.

⁵⁷ 2020.a riigieelarve alusel.

3.3.2.1 Riigieelarve tulud

Perioodil 2022–2025 kasvab riigieelarveliste tulude maht koos edasiantavate tuludega keskmiselt 4,0% aastas, mis on kevadisest majandusprognosis 0,2% võrra vähem. Võrreldes kevadise prognoosiga kasvavad tulud järgmisel aastal kokku 33,2 miljoni euro võrra ehk 0,3%, kuid järgnevatel aastatel on makstud kevadprognoosist väiksemad. Tulude kasvu aeglustumine võrreldes kevadprognoosiga tuleneb peamiselt kulude kokkuhoiuga kaasnevast väiksemast maksutulude laekumisest. Kokkuvõttes 2025. aastaks tulud suurenevad võrreldes käesoleva aastaga kokku 17,2% ehk 2,0 miljardi euro võrra 13,9 miljardi euron. Riigieelarveliste tulude maht on saadud valitsuses otsustatud tulu- ja kulumeetmete lisamisel Rahandusministeeriumi kevadisele majandusprognoosile.

Joonis 5. Riigieelarveliste tulude maht ja kasv (mln eurot, %)

Allikas: Rahandusministeerium

Maksutulud (ilma edasiantavate maksudeta) kasvavad eelarvestrateegia perioodil (2022–2025) keskmiselt 4,1% aastas ehk 0,3% kevadprognoosis oodatust aeglasemini. Maksutuludest moodustavad suurima osa sotsiaalmaksu, käibemaksu ning aktsiiside laekumised. Aastatel 2022–2025 kasvab sotsiaalmaksu laekumine aastas keskmiselt 4,7% ja 2025. aasta laekumiseks prognoositakse 4 323 mln eurot. Laekumist tõstab eelkõige palgakasv, mis toetab ka füüsilise isiku tulumaksu laekumist. Viimast mõjutab sel perioodil pensionisüsteemi teise samba muudatustest tuleneva tulu vähenemine ja pensionide maksuvaba tulu suurendamine alates 2023. aastast. Juriidilise isiku tulumaksu mõjutab aastatel 2022–2025 riigiettevõtete dividendide kasv alates 2023. aastast.

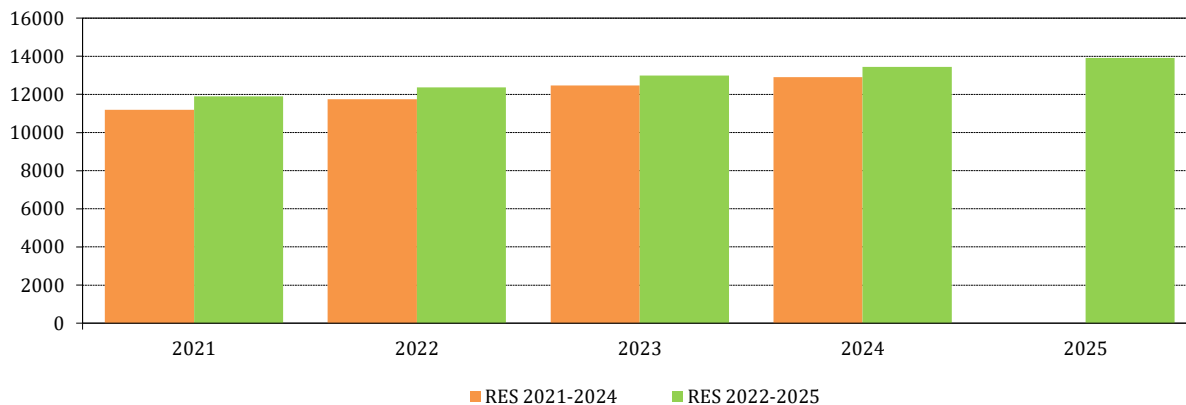
Käibemaksutulu mõjutavad eelkõige II pensionisamba lisaraha ja valitsussektori suurenenud roll. Käibemaksu tasumine kasvab vaadeldaval perioodil keskmiselt 4,1% aastas ja 2025. aasta tuluna prognoositakse 3 053 mln eurot. Käibemaksu kasvu mõjutavad eratarbimise, valitsussektori investeeringute, valitsussektori vahetarbimise ja kodumajapidamiste investeeringute kasvud. Samuti ka maksumuudatused ning muutused käibemaksuaugu suuruses. Järgmisel aastal käibemaksutulu kasv tänavusega võrreldes veidi aeglustub, kuid tulu kasvu toetab edasine taastumine kriisist.

Aktiiside laekumine kasvab aastatel 2022–2025 keskmiselt 5,4% ja 2025. aasta laekumiseks prognoositakse 1 143 mln eurot. Järgmisel kahel aastal suurenevad aktiisitulud keskmisest rohkem ning seda ligi 9% aastas, samas kui prognoosi perioodi viimasel aastal aeglustub kasv alla 2%-le. Järgmise kahe aasta kasvu peamine mõjutaja on energiatoodete aktiisierisuse kahe aastase perioodi lõppemine (jõustub 1.05.2022), millega kaasneb energiatoodete (diislikütus, maagaas, elekter jt) kallinemine. Tubakakatsiisi laekumist mõjutab järgmised aastad sigarettide ja suitsetamistubaka aktiisimäärade tõstmine (aastatel 2022 ja 2023) ning tubakavedelike aktiisi kaotamine perioodil 1.05.2021 - 31.12.2022. Aastatel 2024 ja 2025 ei ole planeeritud aktiisimäärade tõuse ning sellest ka tagasihoidlik laekumiste kasv. Võrreldes suveprognoosiga on kaudsete maksude prognoosi 2023-25 aastaks tõstetud teise ringi mõjust, mis tuleneb nii erakorralisest pensionitõusust kui ka keskmise pensioni maksuvabastusest.

Mittemaksulised tulud kasvavad võrreldes majandusprognoosiga valitsuse eelarvemeetmete toel kõigil aastatel 10 – 20 miljoni euro võrra. Tulusid kasvatavad täiendav dividenditulu. Lisaks suurendab Maaamet riigimaade müüki ning kasvavad ka Konkurentsiameti tulud. Järgmise aasta mittemaksuliste tulude maht ulatub 2,01 miljardi euronini ning see kasvab peamiselt välisvahendite toel 2025. aastaks 2,13 miljardi euronini.

Võrreldes eelmise riigi eelarvestrateegiaga suurenevad riigieelarve tulud aastatel 2022-2025 keskmiselt 5,0% aastas ning 2024. aasta laekumised suurenevad ligi 560 mln euro võrra. Peamine kasv tuleneb maksutuludest, mille laekumise prognoos on oluliselt parenenud võrreldes eelmise riigieelarve strateegia aluseks olnud prognoosiga. Muutus tuleneb koroonaviirusest tingitud pandeemia oodatust väiksematest majandusmõjudest ning ka pensionisüsteemi muudatustest.

Joonis 6. 2022-2025 riigi eelarvestrateegias planeeritud tulude võrdlus eelneva riigi eelarvestrateegiaga (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium.

3.3.2.2 Riigieelarve kulud ja investeeringud

Kulud

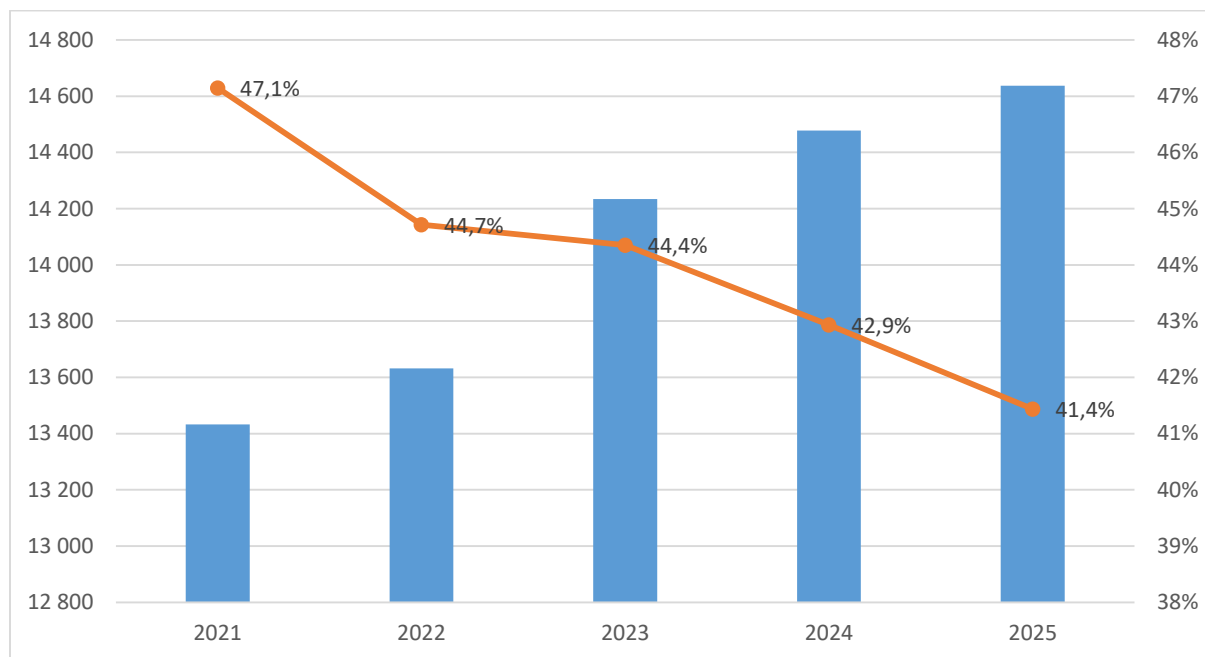
Riigieelarve kulud, mille hulka on arvestatud ka investeeringud ja amortisatsioon, kasvavad aastatel 2022-2025 aastas keskmiselt 2,2% ja kogukasvuks antud perioodil on 1,20 mld eurot. Kulude prognoosis ei ole arvestatud sisustamata eelarvekärbetega, mille käigus oleks tööjõu- ja majandamiskulusid kärbitud aastatel 2021-2024 kokku mahus 977 mln eurot.

Suurimad kuluartiklid, mis prognoosiperioodil kasvu veavad, on sotsiaal- ja välistoetused ja edasisuunatud maksutuludest füüsilise isiku tulumaks ning sotsiaalmaks. 2025. aastal on kulude kasv kõige aeglasem – 160 mln eurot ehk 1,1% - välisvahendite kasutamise aeglustumise tõttu. Ka 2022. aastal on keskmisest aeglasem kulude kasv – 1,5% ehk 199 mln eurot peamiselt antud toetuste vähenemise tõttu 109 mln eurot eelneva aastaga võrreldes. 2022. aastal suurenevad

riigieelarveliste asutuste poolt tehtud investeeringud 150,6 mln eurot nii kodumaistest kui ka välisvahenditest tehtavate investeeringute suurenemise tõttu ja edasisuunatud maksutululu 232 mln eurot. Kodumaised investeeringud suurenevad vaid 2022. aastal eelneva aastaga võrreldes kaitseinvesteeringute tõttu ning alates 2023. aastast on kodumaised investeeringud languses.

Antud toetused suurenevad sotsiaaltoetuste ja välisvahendite kasutamise kasvu tõttu 2023. aastal 521 mln eurot, mistõttu on 2023. aasta kogukulude kasv ka kõige kiirem – 4,5% võrreldes eelneva aastaga. Nii välisvahenditest makstavate investeeringutoetuste, riigieelarveliste asutuste välisvahenditest tehtud investeeringute kui ka välisvahenditest finantseeritavate tegevuskulude maht on kõige suurem 2023. aastal. 2024. aasta kulude kasv on samuti põhjustatud sotsiaaltoetuste ja kodumaiste tegevustoetuste kasvust, suurenevad antud toetused 228 mln eurot eelneva aastaga võrreldes.

Joonis 7. Riigieelarve kulud (mln eurot) ja kulude % SKP-st

Sotsiaaltoetused suurenevad aastatel 2022-2025 kokku 590 mln eurot. Prognoosiperioodi lõpul, 2025. aastal on sotsiaaltoetuste maht peaaegu veerandi võrra suurem kui 2021. aastal. Kõige kiirem sotsiaaltoetuse kasv jääb 2023. aastasse, mil sotsiaaltoetused suurenevad 281 mln eurot eelneva aastaga võrreldes. Suurimad mõjutajad on teise pensionisambasse maksete peatamise hüvitamine riigi poolt ja riikliku vanaduspensionide kasv. Aastatel 2023-2025 suureneb riiklik vanaduspension kokku 397 mln eurot, millele lisandub alates 2023. aasta jaanuarist erakorraline pensionitõus, mis suurendab sotsiaaltoetuseid sel perioodil kokku 270 mln eurot. 2022. aastal suurenevad sotsiaaltoetustest enim vanaduspension ja vanemahüvitis. 2022. aastal suureneb vanaduspension 96,6 mln eurot ja vanemahüvitis 65,1 mln eurot eelneva aastaga võrreldes.

Teadus- ja arendustegevuse kulumahu hoidmiseks tasemel 1% SKP-st on planeeritud lisavahendeid tööjõu- ja majandamiskuludes eelarvestrateegia perioodil kokku 29,6 mln eurot.

Tööjõukulude kasv hoitakse eelarvedistsipliini juurde tagasi suundumise eesmärgil aastatel 2022-2025 minimaalne - kokku suurenevad tööjõukulud prognoosiperioodil vaid 14,2 mln eurot. Tööjõukulude kasv tuleb peamiselt eripensionide suurenemise, sihtgruppide palgafondi 3%-lisest kasvu ja kaitseväelaste palkade üle Eesti keskmise brutopalka hoidmise tõttu. Sihtgruppide palgafondi 3%-line kasvu kulu riigieelarves on alates 2022. aastast 26,3 miljonit eurot aastas, millest üle 80% moodustab siseturvalisuse ja infotehnoloogia töötajate ning õpetajate palgakasv. Riigieelarveliste asutuste keskmine aastane palgakasv on

prognoosiperioodil 0,4%, mis jääb kokkuhoiumeetmete rakendamise toel prognoosiperioodil oluliselt alla erasektori prognoositavale 6,1%-lisele aastasele palgakasvule.

Majandamiskulusid planeeritakse vähendada eelneva aastaga võrreldes aastal 2022 106 mln eurot ehk 12,7% ja aastal 2023 30,7 mln eurot ehk 4,2%. Majandamiskulude vähendamist toetab ka RES raames otsustatud riigi tegevuskulude kokkuvõtte alates 2022. aastast.

Välisvahendeid kasutatakse 4 aasta jooksul kokku ligikaudu 5,8 mld eurot. Kõige rohkem antakse riigieelarveliste asutuste poolt välistoetuseid 2023. aastal – 1,6 mld eurot, millele järgneb aasta 2024, mil välistoetuseid planeeritakse kasutada 1,4 mld euro ulatuses. Jätkatakse eelarveperioodi 2014-2020 euroraha kasutust ning sellega paralleelselt alustatakse perioodi 2021-2027 meetmete elluviimist.

Ühtekuuluvuspoliitika fondidest toetatakse tööhõive säilitamist ja kasvu, sotsiaalse kaasatuse suurendamist ja soolise võrdsuse edendamist, haridus-, teadus- ja arendustegevust, innovatsiooni, avalike teenuste kättesaadavust ja ettevõtluse edendamist. Euroopa Regionaalfondist (ERF) toetatakse koolivõrgu korrastamist ja Eesti teadus- ning arendustegevuse rahvusvahelise konkurentsivõime suurendamist 2022. aastal 105 mln euro ja 2023. aastal 66,3 mln euro ulatuses. Avalike teenuste pakkumise arendamiseks infosüsteemide arendamist ja teenuste koostöö loomist rahastatakse ERFist 2022. aastal 22,5 miljoni euro ja 2023. aastal 21,2 mln euro ulatuses.

Rohe- ja digipööret toetavaid investeeringuid tehakse ühtekuuluvuspoliitika fondidest energiatõhususe, IKT ja transpordi valdkonnas. Maaelu arengut ja põllumajanduse ning kalanduse meetmeid rahastatakse Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist ja Euroopa Merendus- ja Kalandusfondist. Neist suurimad toetused - keskmiselt 200 mln eurot aastas - makstakse Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist.

Covid-19 kriisist taastumisele ning majanduse elavdamisele kaasa aitamiseks toetatakse uuest erakorralisest Taaskäivitamisrahastust (ehk taaste- ja vastupidavusrahastust, RRF) Eesti taaste- ja vastupidavuse kava alusel reforme ja investeeringuid - sh valdkondi, mis on seotud majandusliku, sotsiaalse ja regionaalse ühtekuuluvusega, rohe- ja digipöördega, tervishoiu, konkurentsivõime, vastupidavuse, hariduse ja oskustega, teadusuuringute ja innovatsiooniga, aruka, kestliku ja kaasava majanduskasvuga, töökohtade loomise ja investeeringutega ning finantssüsteemide stabiilsusega. RRFist planeeritakse aastatel 2022-2025 võtta esialgsete plaanide kohaselt kasutusele vahendeid 845 mln euro ulatuses.

Temaatilised ülevaated valitsussektori kulude kohta on toodud lisas 4 „Arvestuslikud ja edasiantavad kulud 2022-2025“ ja lisas 6 „Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs.“

Investeeringud

Riigieelarve kontekstis käsitatakse investeeringutena lisaks materiaalse ja immateriaalse põhivara soetamiseks ja renoveerimiseks tehtavatele kuludele ka põhivara soetamiseks ja renoveerimiseks antavaid toetusi (vt lisa 7). Riigieelarvest rahastatakse nende hoonete investeeringud, mida Riigi Kinnisvara AS-i omandisse ei anta (põhiseaduslike institutsioonide kinnistud, välisriikides asuvad saatkonnad, avalik-õiguslike juriidiliste isikute ja riigi sihtasutuste kinnistud).

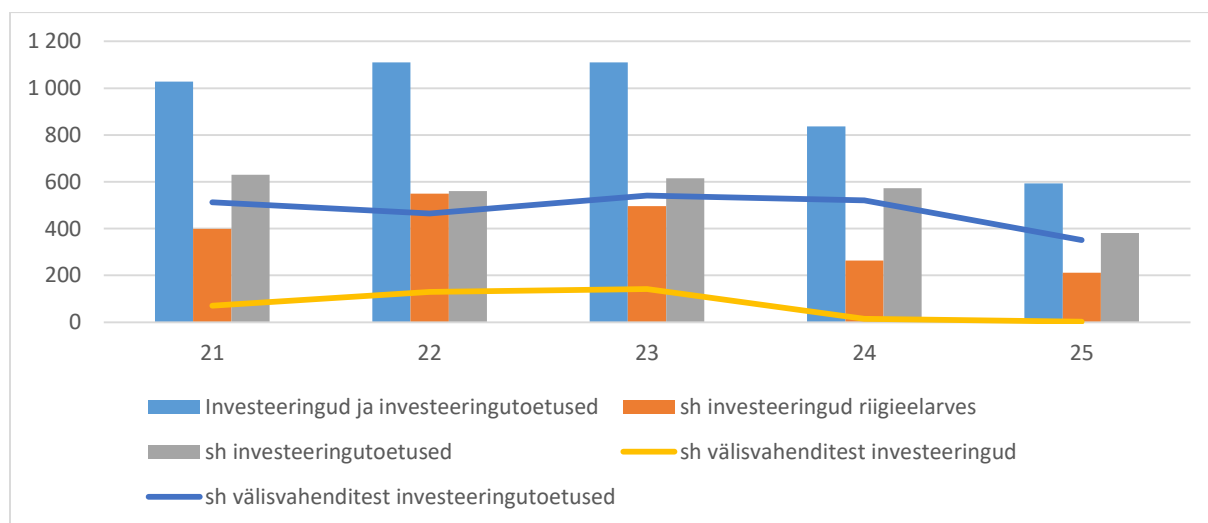
Riigieelarve vahenditest kasutatakse investeeringute tegemiseks riigi maksutulused, Euroopa Liidu toetusi, kvoodirahasid (CO₂ saastekvoot) ja riigiasutuste majandustegevusest teenitud omatulu.

Riigieelarves planeeritakse investeeringuid nii 2022. kui ka 2023. aastal ligikaudu 1,1 mld eurot, mis sisaldab riigiasutuste investeeringuid, investeeringutoetusi erinevatesse sektoritesse, Riigi Kinnisvara aktsiaseltsi kaudu tehtavaid investeeringuid ja kasvuhoonetegaasid kvoodi

müügist tehtavaid investeeringuid (vt lisa 7). Riigieelarve vahenditest investeerivad riigieelarvelised asutused prognoosiperioodil 2022-2025 endi investeeringuteks kokku 1,5 mld eurot, millest välisvahenditest tehtud investeeringud moodustavad peaaegu veerandi ehk 288 mln eurot. Riigieelarvest suunatakse mujale valitsussektorisse investeeringutoetusteks 4 aasta jooksul 2,2 mld eurot, millest suurema osa – 1,9 mld eurot - moodustavad välisrahast finantseeritavad investeeringutoetused. Riigieelarveliste asutuste investeeringud moodustavad prognoosiperioodil keskmiselt 40% ja investeeringutoetused 60% riigieelarves planeeritavatest investeeringutest.

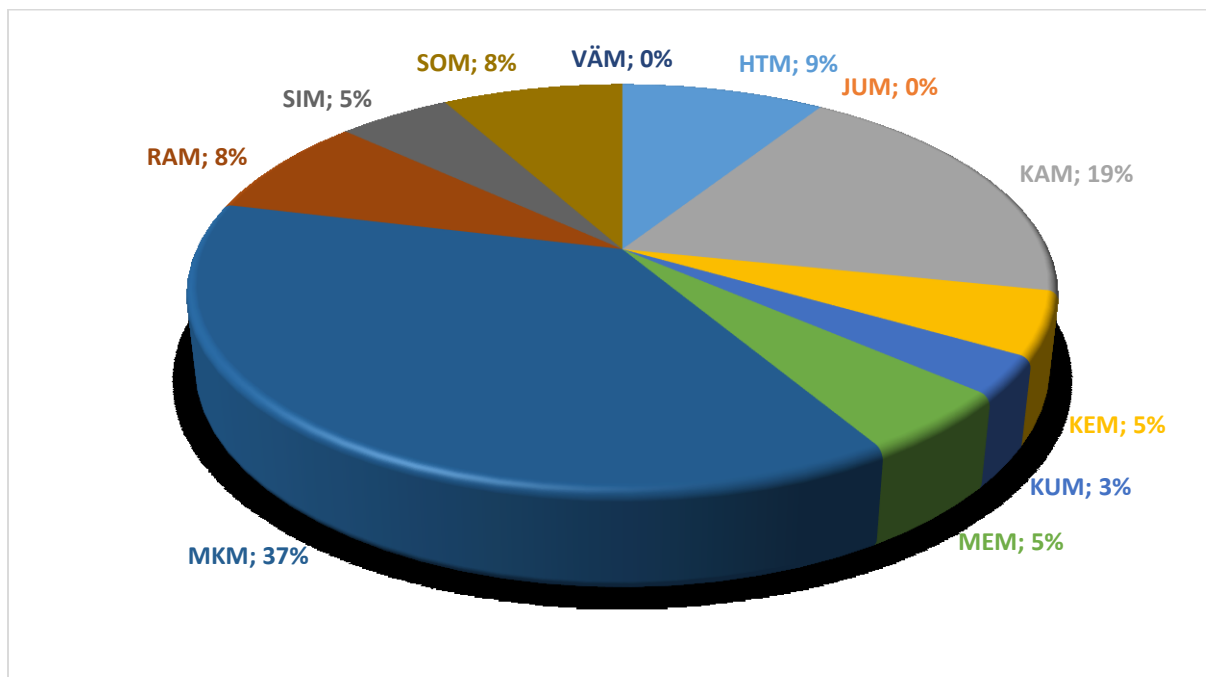
Investeeringute ja investeeringutoetuste planeeritav tase võrreldes 2021. aastaga kasvab 2022. aastal tempoga 7,9% ehk 82 mln eurot, millest kodumaiste investeeringute suurenemine moodustab 91,9 mln eurot. 2022. aastal on suuremad kodumaistest vahenditest tehtavad investeeringud kvooditulust tuuleparkide mõju kompenseerimiseks hangitav Kirde-Eesti lisaradar, rannakaitse raketisüsteemide soetamine ja riigipiiri ehitamine. 2023. aasta investeeringute ja investeeringutoetuste kasv tuleb uue perioodi välisvahendite investeerimistegevuse rakendumisest. 2024. ja 2025. aastal investeeringud vähenevad, kuna riigieelarve strateegia meetmetega tuuakse investeeringuid varasemaks või ajatatakse hilisemasse perioodi, et hoiduda prognoosiperioodi viimasel kahel aastal majanduse ülekuumenemisest.

Joonis 8. Riigieelarveliste asutuste investeeringud ja investeeringutoetused aastatel 2021-2025 (mln eurot)

Valitsemisaladest on suurimate investeeringute ja investeeringutoetuste mahtudega 2022. aastal Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (37%), Kaitseministeerium (19%) ja Haridus- ja Teadusministeerium (9%).

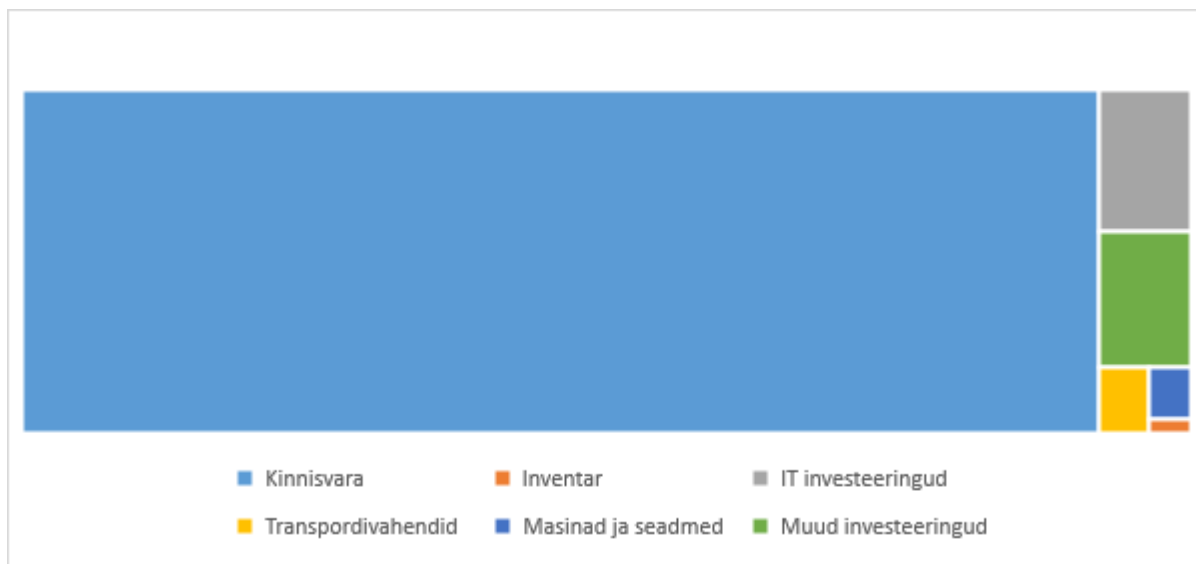
Joonis 9. Valitsemisalade kaudu tehtavad investeeringud ja investeeringutoetused 2022. aastal (%)

Üle poole, s.t. kuni 64%, investeeringute ja investeeringutoetuste rahastamisest tuleb riigieelarves välisvahenditest, millest ca 88% suunatakse investeeringutoetustena erinevatesse sektoritesse. Välisvahenditest mahukamad investeeringud on seotud koolivõrgu korrastamise, korterelamute rekonstrueerimise, esmatasandi tervisekeskuste ja transpordiga.

Riigieelarves planeeritud investeeringutest ja investeeringutoetustest suurima osakaaluga on kinnisvara investeeringud (vt Joonis 10).

Joonis 10. 2022-2025 aastatel tehtud Investeeringute ja investeeringutoetuste jaotus soetusgruppide lõikes (mln eurot)

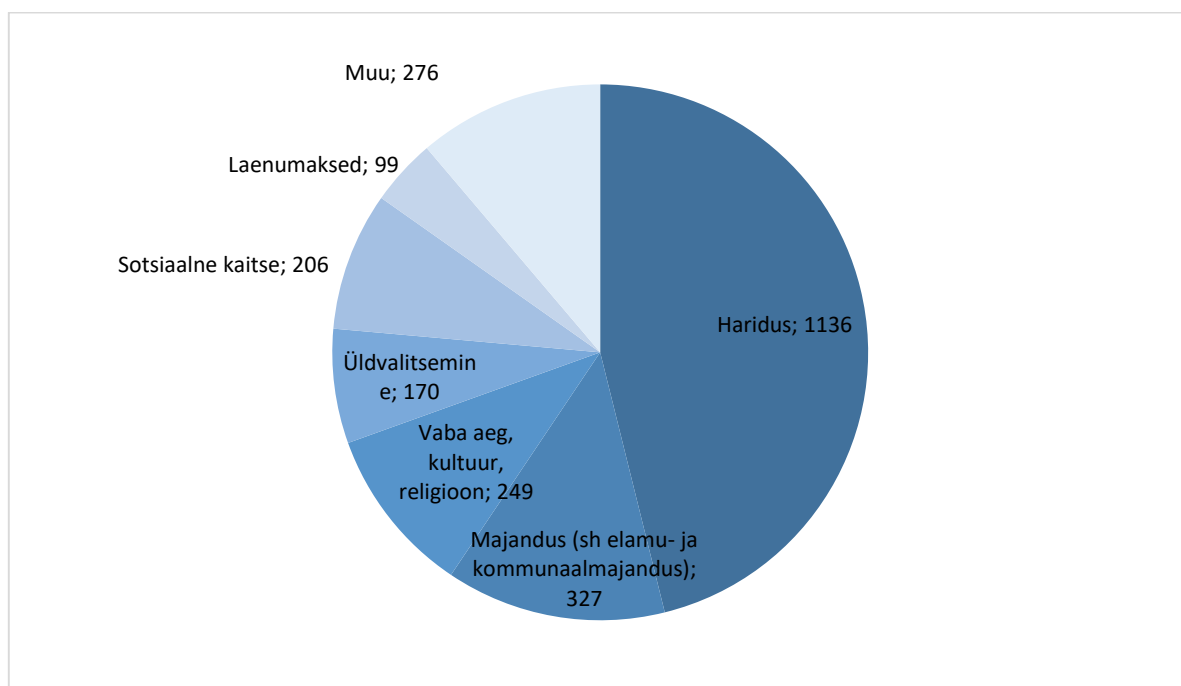

3.3.3 Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon

Kohaliku omavalitsuse üksused (79 üksust) täidavad olulist rolli avaliku sektori ülesannete täitmisel. Olenemata suurusest täidetakse samu ülesandeid. Üldvalitsemine hõlmab linna- ja vallavalitsuse ning volikogu ülalpidamiskulusid. Majanduskulud (sh elamu- ja

kommunaalmajandus) koosnevad peamiselt valla- või linnasisesest ühistranspordist, valla teede ja linnatänavate korrashoiust, veevarustuse korraldamisest ning tänavavalgustusest. Sotsiaalse kaitse all tagatakse hooldekodude ülalpidamine, sotsiaalabi ja –teenuste osutamine ning pere sotsiaalne kaitse. Koolide ja lasteaedade ülalpidamine kuulub haridusvaldkonna alla. Vaba aeg, kultuur ja religioon hõlmab huvikoolide, kultuurimajade, raamatukogude, muuseumide ja spordirajatiste ülalpidamist ning noorsootööd. Ülejäänud valdkonnad moodustavad kohaliku omavalitsuse üksuste (KOV) väljaminekute väiksema osa – sinna hulka kuuluvad tegevustest nt heakord ning jäätmehoolduse ja heitveekäitluse korraldamine. Kokku ulatus nende väljaminekute maht konsolideeritult tekkepõhiselt 2020. aasta esialgsetel andmetel 2,46 mld euron (sh 0,1 mld eurot kohustuste tasumine). Sellest 63% moodustasid tööjõu- ja majandamiskulud.

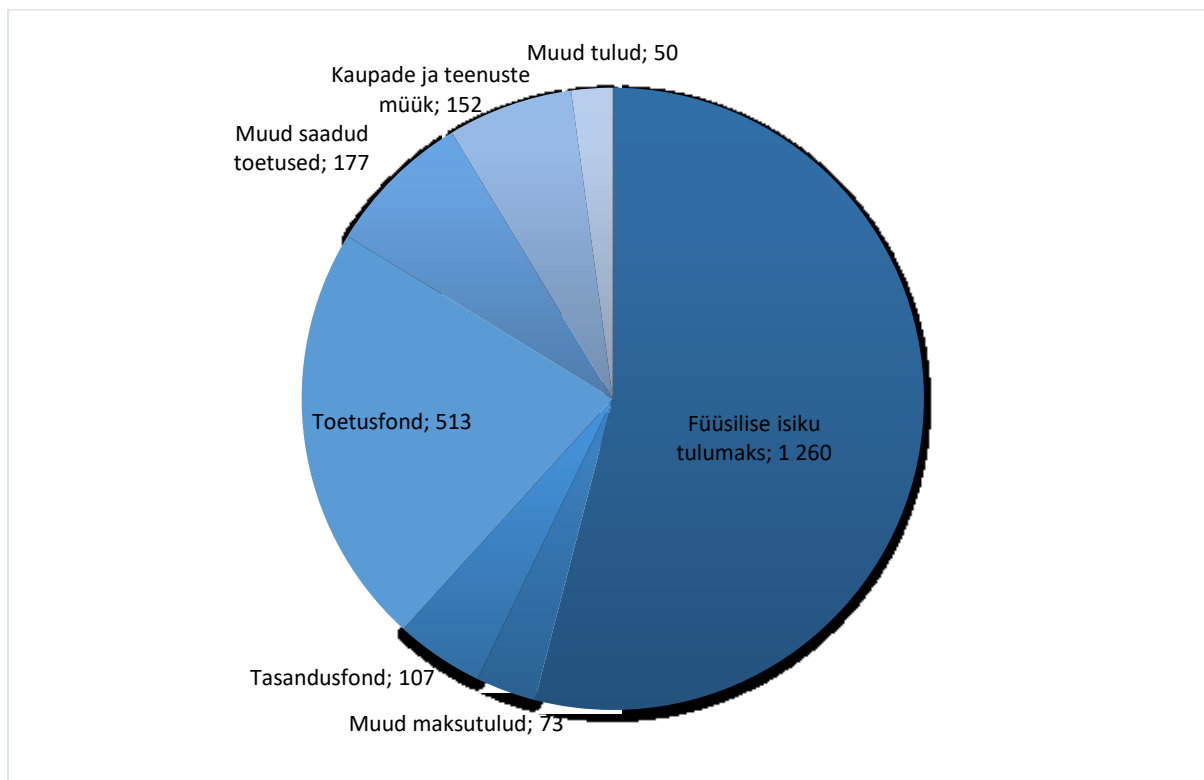
Joonis 11. Kohaliku omavalitsuse üksuste väljaminekute jaotus 2020. aastal (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium

KOV eelarved on iseseisvad ehk nad otsustavad ise nende koostamise üle. Riigieelarvest edasikantavate maksutulude (tulumaks ja maamaks) ning tasandus- ja toetusfondi ühtne eesmärk on tagada neile piisavad vahendid kohalike elu küsimuste üle iseseisvalt seaduste alusel otsustamiseks. Tasandusfond on mõeldud nende eelarveliste võimaluste ühtlustamiseks. Toetusfond koosneb valdkondlikest toetusliikidest, võimaldades maksta õpetajatele töötasu, korraldada koolis toitlustamist, maksta toimetulekutoetust ning hooldada kohalike teid. Lisaks on KOV-del võimalus taotleda projektitoetust mitmest meetmest. Muud omatulud hõlmavad peamiselt laekumisi keskkonnatasudest või kaupade- ja teenuste müügist.

Joonis 12. Kohaliku omavalitsuse üksuste sissetulekute jaotus 2019. aastal (mln eurot)

Allikas: Rahandusministeerium.

2020. aastal tehtud kärped jooksvates kuludes, algselt eeldatust oluliselt kõrgem tulude laekumine ning riigi lisatoetused võimaldasid kohalikel omavalitsustel 2020. aastal oma head finantsseisu veelgi parandada. 2021. aastal toimuvad kohalike omavalitsuste valimised. Tavapärastelt on see kaasa toonud kulude tuludest kiirema kasvu ning defitsiidi suurenemise. Käesoleval aastal aitab kohalike omavalitsuste potentsiaalselt kõrgemat defitsiiti vähendada neile 2021. aasta riigi lisaeelarvest erakorraliselt antav 46 mln eurot. Lisaks on neil eelmisest aastast kasutamata ca 60 mln eurot eriolukorra ajal makstud investeeringutoetustest. Kuna ka üldmajanduslik ebakindlus süvendab konservatiivseid hoiakud, siis hoolimata valimistest eeldame, et kohalikud omavalitsused lõpetavad 2021. aasta tasakaalu lähedase tulemusega. Defitsiidi suurenemist ca 0,1%-0,2% SKP-st eeldame järgmistest aastatest seoses investeerimisaktiivsuse jätkuva kasvuga.

Jooksvalt on KOV eelarvete ja eelarve täitmise andmetega võimalik tutvuda riigiraha rakenduses.⁵⁸

3.3.4 Sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon

Sotsiaalkindlustusfondide sektorisse kuuluvad ravikindlustust pakkuv Eesti Haigekassa ja töötuskindlustust pakkuv Eesti Töötukassa. Riiklik pensionikindlustuse süsteem kuulub Eestis keskvalitsuse hulka.

Haigekassa jaoks oli eelmine aasta tugevalt koroonakriisist mõjutatud. Vähenes sotsiaalmaksulaekumine ning suurenesid kriisiga seotud kulutused, mida rahastati eraldisega lisaeelarvest. Samas hoidis plaanilise ravi katkestus eriolukorra ajal kulusid kokku. Kokkuvõttes oli aasta finantsiliselt oodatust mõnevõrra parem ning Haigekassa jäi 14 miljoni

⁵⁸ <http://riigiraha.fin.ee>

euro suurusesse ülejääki. Eelmise aasta sügisel otsustas riik eraldada Haigekassale selle osa sotsiaalmaksulaekumise langusest tekkinud puudujäägist, mida Haigekassa oma reservireeglite järgi katta ei saa aastatel 2021-2024. Kuna eraldatud summad tuginesid viimasele Rahandusministeeriumi suveprognoosile ning avaldatud kevadprognoos on sotsiaalmaksulaekumise osas optimistlikum, ootame Haigekassale käesoleval aastal arvestatavat ülejääki, 36 mln eurot. Ka järgnevad aastad on tänu riigieelarve eraldisele suure ülejäägiga, suurusjärgus 0,3-0,4% SKPst. Hinnangus on lisaks käesoleva strateegia meetmetele kasutatud Haigekassa finantsplaani, 2021 aasta riigieelarvet ning lisaelarvet, Sotsiaalkindlustusameti riigieelarvelise eraldise prognoosi ning Rahandusministeeriumi sotsiaalmaksulaekumise prognoosi.

Töötukassa finantsseis oli sarnaselt Haigekaasaga koroonakriisist tugevalt mõjutatud. Aasta lõpetati 327 miljoni euro suuruses puudujäägis. 256 miljonit eurot kulutati tööhõive säilitamiseks mõeldud töötasu hüvitisele. Tavapärasest suuremaid kulutusi tehti kriisis suurenenud töötuse tõttu ka töötuskindlustushüvitistele. Suurenesid ka tegevuskulud. Töötukassa käesoleva aasta finantsseis on samuti tavapärasest kehvem. Täiendavad töötasu toetused ja -hüvitised aasta esimeses pooles ning tavapärasest suuremad töötuskindlustuse ja tööturuteenuste kulud annavad aluse oodata ka käesoleval aastal olulist puudujääki ning reserve vähenemist 136 miljoni euro võrra. Selles hinnangus on arvestatud lisaelarvega eraldatud rahaga töötasu hüvitise maksmiseks. Töötukassa reserve maht oli aasta alguses 515 miljonit eurot. Järgnevatel aastatel on oodata keskmiselt ligi 30 miljoni euro suurust puudujääki aastas. Aastaks 2024 on reserve maht alla 300 miljoni euro, mis vastab ligikaudu Töötukassa ühe aasta nendele kuludele, mille kate tuleb töötuskindlustusmaksete laekumisest.

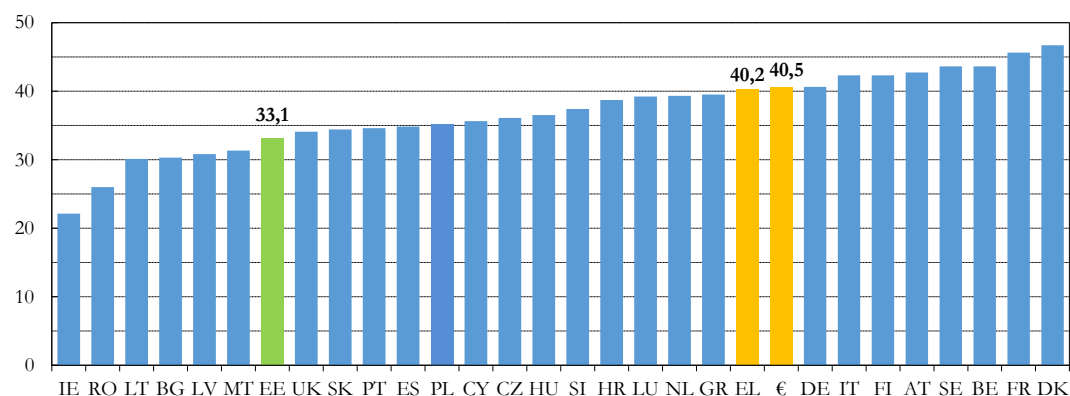
3.4 Maksupoliitika

3.4.1 Üldine maksukoormus

Eesti üheks maksupoliitiliseks eesmärgiks on olnud maksude osalise ümberorienteerimise abil nihutada maksukoormus tulu maksustamiselt tarbimise, loodusvarade kasutamise ja keskkonna saastamise maksustamisele. Samas hoitakse süsteem **stabiilse, lihtsa ja läbipaistvana**, võimalikult väheste erandite ja erisustega.

Eesti maksukoormus oli 2019. aastal 33,1% SKPst, mis oli Euroopa Liidu keskmisest 7,1 protsendipunkti madalam (vt Joonis 13).

Joonis 13. Maksukoormus Euroopa Liidus 2019. aastal (% SKPst)

Allikas: Eurostat

2021. aasta maksukoormuseks kujuneb pensionisüsteemi teise samba muudatuste tõttu 35,0% SKPst. 2022. aastal need mõjud vähenevad oluliselt ja maksukoormus langeb 33,3%le SKPst.

Perioodil 2023-2025 kasvavad tööjõumaksud⁵⁹ keskmise palga kasvu toel, kuid seda tasakaalustab pensionide maksuvaba tulu tõstmine alates 2023. aastast. Kapitalimaksud⁶⁰ kasvavad mõnevõrra kiiremini kui SKP riigiettevõtete dividendide suurenemise tõttu. Maksukoormus väheneb sel perioodil tarbimismaksude⁶¹ tõttu, sest nii käibemaksu kui aktsiiside kasv aeglustub oluliselt prognoosiperioodi lõpus. Maksukoormus langeb **2025. aastaks 32,6%le SKPst**.

3.4.2 Efektiivne maksumäär

Lisaks maksutulude osakaalule SKPs iseloomustab maksukoormuse suurust ka **efektiivne maksumäär**⁶² (*implicit tax rate, ITR*), mis on laekunud maksutulude suhe maksubaasi. Tööjõu efektiivne maksumäär leitakse tööjõumaksude suhtena tööjõukuludesse. Kuna efektiivse maksumäära arvutamise aluseks on tegelikult laekunud maksud, siis rahvusvahelise võrdluse puhul tuleb arvestada sellega, et maksuametite võimekus ning inimeste maksukuulekus on riigiti erinev ning see võib näitajat mõjutada.

Tööjõu efektiivne maksumäär ulatus 2019. aastal Eestis 32,9%ni, mis oli Euroopa Liidus 17. kohal. Pensionisüsteemi teise samba muudatused tõstavad 2021. aastal näitaja 37,3%ni, 2022. aastal väheneb nende mõju ja aastatel 2022-2025 püsib tööjõu efektiivne maksumäär allpool 35% taset (vt Joonis 14 A).

Tarbimise efektiivne maksumäär oli 2019. aastal 23,8%, mis oli Euroopas Ungari ja Taani järel kolmandal kohal. See tuleneb osaliselt vähestest käibemaksu eranditest. Näitaja definitsioon muutus võrreldes eelmise RESiga – see on nüüd tarbimismaksude (käibemaks, aktsiisid) suhe majapidamiste lõpptarbimiskulutuste ning valitsussektori ja kasumitaotluseta institutsioonide vahetarbimiskulutuste ja mitterahaliste sotsiaalsiirete summasse. Selle muudatuse tõttu Eesti näitaja oluliselt ei muutunud. Tarbimise efektiivne maksumäär langeb 2021. aastaks 22,7%le ja 2025. aastaks 22,5%le (vt Joonis 14 B).

⁵⁹ ESA2010 metoodika kohaselt loetakse tööjõumaksude hulka: sotsiaalkindlustusmaksed, füüsilise isiku tulumaks palgatuludelt, füüsilise isiku tulumaks sotsiaalsiiretelt ja pensionidelt, füüsilise isiku tulumaks ettevõtlusega tegelemiselt.

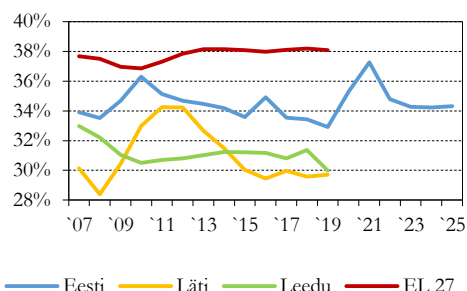
⁶⁰ ESA2010 metoodika kohaselt loetakse kapitalimaksude hulka: juriidilise isiku tulumaks, füüsilise isiku tulumaks kapitalitulult, hasartmängumaks, reklaamimaks, maamaks, raskeveokimaks, tegevuslubade ja litsentside riigilõiv, vee erikasutustasu, teede ja tänavate sulgemise maks, muud maksud ja tasud.

⁶¹ ESA2010 metoodika kohaselt loetakse tarbimismaksude hulka: käibemaks, tollimaks, aktsiisid, autode registreerimistasu, müügitasud, saastetasud, kalapüügiõiguse tasu, paadimaks, aastekvootide müügitulu, vedelkütusevaru varumakse ja Tagatisfondi osamaksed.

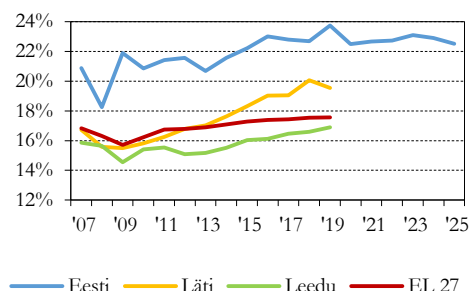
⁶² Vahel tõlgitakse ka tegeliku või keskmise maksumäärana. Eelistatud mõiste on siiski efektiivne maksumäär, mis omab võrreldes teistega täpsemat tähendust.

Joonis 14. Efektiivne maksumäär (% maksubaasist)

A. Tööjõu efektiivne maksumäär

B. Tarbimise efektiivne maksumäär

Allikas: Taxation Trends Report (2021), Rahandusministeerium

3.4.3 Maksukulud

Maksukulu on valitsuse instrumendiks sotsiaal- või majanduspoliitika suunamisel ning annab maksusoodustusi teatud tunnustega maksu-maksjatele.

2021. ja 2022. aasta riigieelarvete laekumist mõjutavad 21 suuremat maksukulu sätet käibemaksuseaduses, tulumaksuseaduses ning alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduses (Tabel 69). Kokku moodustab peamiste maksukulude maht 2021. aastal 302 mln eurot ehk 1,1% SKPst ja 3,7% maksutuludest. Võrreldes aasta varasemaga vähenevad maksukulud aastaga 20,9%. Maksukulu kasvab käesoleval aastal hüppeliselt ning seda tänu regulaarselt jaotatava kasumi madalama maksumäära kasutamise järkjärgulise laienemise tõttu. Tänavu kasvab nimetatud maksukulu oluliselt, kuna lisandub pankade mõju ning teiseks on sel aastal viimane üleminekuaasta 14% määrale.

Aastal 2022 suureneb maksukulu 4,6% võrra 316 mln euron, peamiselt majanduse ja maksutulu kasvu tõttu. Muutunud on ka maksukulude struktuur. Kõige suurema mahuga maksukulu on regulaarselt jaotatava kasumi madalam maksumäär, suuruselt järgmine on madalama käibemaksumääraga maksustatud ravimid ja meditsiiniseadmed ning majutusteenused. Olulise mõjuga eelarvele on ka diislikütuse aktsiisimäärast soodsam aktsiisimäär eriotstarbelisele diislikütusele. Nelja suurema maksukulu maht moodustab 2022. aastal 69,4% kehtestatud maksukulu kogumahust.

Tabel 118. Maksukulud riigieelarves aastatel 2021–2022 (mln €)

Maksukulu	Säte	Valitsemis-funktsioon ⁶³	2021	2022
1. Käibemaksumäär 9% raamatutele, töövihikutele ja perioodika väljaannetele ning digiväljaannetele	KMS §15 lg 2 p 1 ja 3	haridus	12,5	13,5
2. Käibemaksumäär 9% ravimitele ja meditsiiniseadmetele	KMS §15 lg 2 p 2	tervishoid	69,9	73
3. Käibemaksumäär 9% majutusteenustele	KMS §15 lg 2 p 4	vaba aeg, kultuur ja religioon	31,4	32,7
4. Regulaarselt jaotatava kasumi madalam maksumäär 14%	TMS §4 lg 5, §18 lg 1 ³	majandus	79,1	78,6

⁶³ Valitsemisfunktsioonid: 1. üldised valitsussektori tegevused; 2. riigikaitse; 3. avalik kord ja julgeolek; 4. majandus; 5. keskkonnakaitse; 6. elamu- ja kommunaalmajandus; 7. tervishoid; 8. vaba aeg, kultuur ja religioon; 9. haridus; 10. sotsiaalne kaitse.

Maksukulu	Säte	Valitsemis-funktsioon ⁶³	2021	2022
5. Täiendav maksuvaba tulu alates teisest lapsest	TMS §23 ¹	sotsiaalne kaitse	25,9	25,9
6. Täiendav maksuvaba tulu abikaasa eest	TMS §234	sotsiaalne kaitse	6,3	6,3
7. Eluasemelaenu intresside mahaarvamine	TMS §25	sotsiaalne kaitse	6,5	5,7
8. Koolituskulude mahaarvamine	TMS §26	haridus	13,5	14,1
9. Kingitused ja annetused	TMS §27 lg 1, §49 lg 1,2,3,6	vaba aeg, kultuur ja religioon	4,3	4,5
10. Kindlustusmaksed ning pensionifondi osakute soetamine	TMS §28	sotsiaalne kaitse	5,5	5,9
11. FIE täiendav maksuvaba tulu põllumajandussaaduste või metsamaterjali võõrandamisel	TMS §32 lg 4	majandus	10,1	10,1
12. Väikeõlletootjate 50% aktsiisimäär	ATKEAS §46 lg 1	vaba aeg, kultuur ja religioon	1,0	1,0
13. Eriotstarbelise diislikütuse ja kerge kütteõli soodsam aktsiisimäär	ATKEAS §66 lg 7	sotsiaalne kaitse	31,0	35,0
14. Kalurite kütuseaktsiisivabastus	ATKEAS §27 lg 1 p 22 ²	majandus	1,2	1,4
15. Elektrienergia, mida kasutatakse keemilise reduktsiooni jaoks ning elektrolüütilistes, metallurgilistes ja mineraloogilistes protsessides	ATKEAS §27 lg 1 p24, 284	sotsiaalne kaitse	0,1	0,2
16. Elektrienergia ja kütus, mida kasutatakse elektrienergia tootmiseks ning elektrienergia, mida kasutatakse elektrienergia tootmise suutlikkuse säilitamiseks	ATKEAS §27 lg 1 p282	majandus	0,9	2,4
17. Kütus, mida kasutatakse mineraloogilistes protsessides	ATKEAS §27 lg 1 p24	majandus	1,2	1,9
18. Maagaas, mida kasutatakse maagaasivõrgu töös hoidmiseks	ATKEAS §27 lg 1 P 286	majandus	0,03	0,1
19. Suurtarbijate elektrienergia aktsiisi soodustus	ATKEAS §66 lg 121	majandus	0,3	1,6
20. Suurtarbijate gaasiaktsiisi soodustus	ATKEAS §66 lg 103	majandus	0,7	1,4
21. Aktsiisiga maksutamata biokütuse edastatud kogus	ATKEAS §19 lg 14 P 22	majandus	0,5	0,6
KOKKU			301,9	315,8

Allikas: Rahandusministeerium.

3.5 Valitsussektori finantseerimine

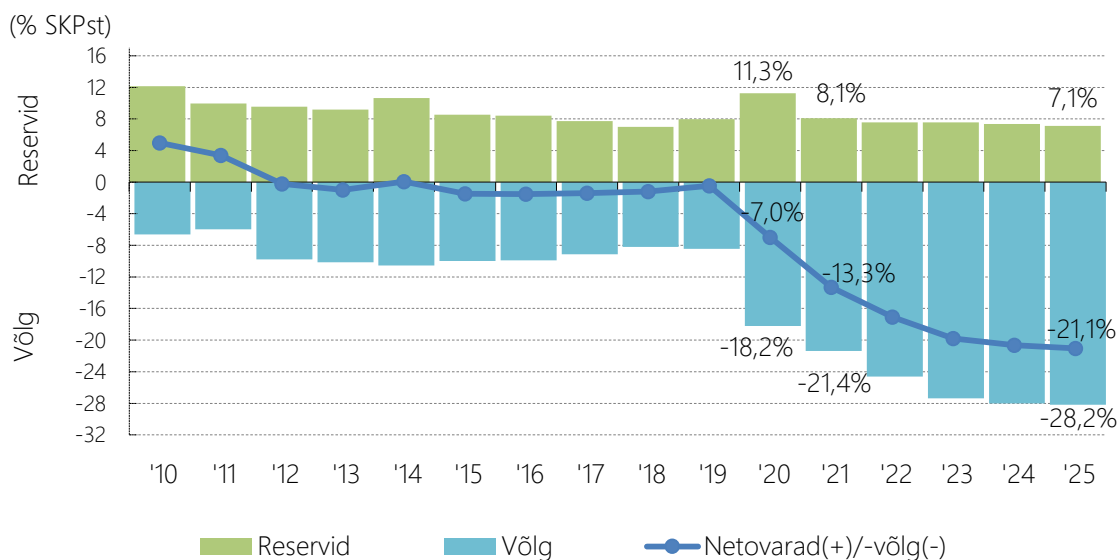
3.5.1 Rahavoog ja netopositsioon

Riigieelarve strateegia kohaselt on riigieelarve positsioon pandeemia mõju ning järkjärgulise taastumise tõttu nii sel kui ka järgnevatel aastatel nominaalses puudujäägis. Samuti on rahavoog kokku käesoleval ja järgmisel aastal negatiivne, sealjuures võetakse lisaks riigieelarve positsioonile arvesse ka teisi tegureid. Põhiliselt tuleneb negatiivne rahavoog läbi kolme teguri: riigieelarve defitsiidi, riigikassa poolt tagasimakstava laenu suuruse ning muude kohanduste. Näiteks mõjutavad rahavoogu veel välisvahendite kohandus, millega on sellel ja järgmisel aastal Euroopa Liidu struktuurifondide mõju rahavoole samuti negatiivne – toetuste väljamaksmine toimub suuremas mahus kui Euroopa Liidust raha laekumine ning vahe katteks kasutatakse likviidsusreservi ja kaasatakse lisavahendeid. Samuti mõjutab 2022. aastal rahavoogu negatiivselt suuremahulisem finantseerimistehingute rahastamine. Riigieelarve

negatiivset rahavoogu 2022-2025 rahastatakse lühi- ja pikaajaliste võlakirjaemissioonide ning uute laenude abil.

Valitsussektori võlg ületas 2020. aastal reserve taset ning netovõlg moodustas 7% SKPst (vt Joonis 15). Prognoosi kohaselt suureneb järgmisel aastal võlg, kuid samas säilib reserve tase, mistõttu kasvab netovõlg 2022. aasta lõpuks 17,1%ni SKPst. Tulenevalt võla osakaalu kasvust ning reserve langusest aastatel 2023 kuni 2025, suureneb netovõlg prognoosisperioodi lõpuks 21,1%le SKPst. Seega valitsussektori netopositsioon ehk võla ja reserve taseme vahe suureneb tänavu ning jätkab halvenemist edasistel aastatel.

Joonis 15. Valitsussektori likviidsed varad, võlakoormus ja netopositsioon 2010–2025 (% SKPst)

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

3.5.2 Valitsussektori võlakoormus

Eesti eelarvepoliitika põhieesmärk iseseisvusaastate jooksul on olnud hoida valitsussektori eelarvepositsioon keskpikal perioodil tasakaalus ning võimaluse korral ülejäägiga, mis on omakorda väljendunud madalas võlakoormuse tasemes. Eesti valitsussektori võlg suurenes 2020. aastal pandeemia tagajärjel rekordilise kiirusega, kasvades aastaga 9,8 protsendipunkti võrra SKPst, mis on 2,6 miljardit eurot. Nii riigi kui ka kohalike omavalitsuste võlakoormus eelmisel aastal kasvas. Põhiline osa võla kasvust tulenes Riigikassa poolt möödunud aastal võetud täiendavatest võlakohustustest sealhulgas laenud ja võlakirjade emissioonid. Nominaalselt veidi langes eelmisel aastal ainult keskvalitsusse kaasatud avalik-õiguslike ja sihtasutuste võlg. Võlakoormus suureneb negatiivse rahavoo survele sel aastal 21,4%ni SKPst ning järgnevatel aastatel kasvab ja küündib 28,2% tasemele SKPst prognoosisperioodi lõpus. Valitsussektori 4 952 mln euro suurusest võlgnevusest moodustas keskvalitsuse panus koos EFSFi⁶⁴ mõjuga arvestuslikult 4 076 mln eurot⁶⁵ ning kohalike omavalitsuste võlg 876 mln eurot, välisvõla osakaal oli koguvõlast 70%.

⁶⁴ Euroopa Finantsstabiilsuse Fond (The European Financial Stability Facility, EFSF), ehk euroala riikide ajutine kriisilahendusmehhanism, mis loodi 2010. aasta juunis ning tänaseks finantsabi enam ei väljasta, olles praeguse euroala finantseerimisasutuse - Euroopa Stabiilsusmehhanismi (European Stability Mechanism, ESM) eelkäija.

⁶⁵ Valitsussektori tasemel konsolideeritud number.

Tabel 119. Valitsussektori võlakoormuse muutus 2020. aastal

	31. detsember 2019		31. detsember 2020		Muutus
	mln eurot	% SKPst	mln eurot	% SKPst	% SKPst
Valitsussektor	2 372,4	8,4	4 952,1	18,2	9,8
Kodumaine võlg	720,5	2,6	1 483,3	5,5	2,9
Välisvõlg	1 651,9	5,9	3 468,8	12,8	6,9
Keskvalitsus⁶⁶	2 714,9	9,7	4 908,7	18,1	8,4
Kodumaine võlg	1 370,6	4,9	1 680,7	6,2	1,3
Välisvõlg	1 344,3	4,8	3 228,0	11,9	7,1
Kohalikud omavalitsused	753,6	2,7	876,3	3,2	0,5
Kodumaine võlg	446,0	1,6	635,5	2,3	0,8
Välisvõlg	307,6	1,1	240,8	0,9	-0,2
Sotsiaalkindlustusfondid	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Kodumaine võlg	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Välisvõlg	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Nominaalselt suureneb võlg nii keskvalitsuse kui ka kohalike omavalitsuste tasandil 2020. aastaga võrreldes. Prognoosi kohaselt tõuseb võlakoormus ka järgmisel aastal, kerkides osakaaluna SKPst 24,6%ni. Riigieelarve eelkõige koroonakriisist tulenevat negatiivset rahavoogu rahastatakse käesoleval aastal juba kaasatud vahendite toel ning uute võlakohustuste võtmiseks tekkis riigikassal rahavoogudest lähtuv vajadus märtsikuus. Riigikassa plaanib võlakohustuste kaasamiseks käesoleval aastal kasutada lühiajalisi võlakirju (T-billid), pikaajalisi laene rahusvahelistelt finantsinstitutsioonidelt (CEB, EIB) ja Euroopa Komisjonilt (TERA/SURE meede) ning emiteerida pikaajalisi rahvusvahelisi võlakirju. Võlakohustuste kaasamise ajastus ja täpsemad summad selguvad aasta jooksul lähtuvalt riigi rahavoo juhtimise tegelikust vajadusest ning turuolukorrast. Finantseerimisvajadus tuleneb käesoleva aasta planeeritud puudujäägiga kaasnevast negatiivsest rahavoost. Täiendavaid võlakohustusi tuleb riigikassal rahavoogudest lähtuvalt võtta prognoosi kohaselt ka järgnevatel aastatel.

EFSFi panus keskvalitsuse võlakoormusesse prognoosiperioodi jooksul väheneb nii nominaalselt, kui ka protsendina SKPst. Kohalike omavalitsuste puudujääk kaetakse prognoosi kohaselt kogu keskpika perioodi jooksul võõrvahenditest ning nende nominaalne võla maht suureneb, kuid protsendina SKPst püsib see 3% juures.

Tabel 120. Valitsussektori võlakoormus 2020–2025 (% SKPst)

	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
1. Võlg kokku	18,2	21,4	24,6	27,4	28,0	28,2
2. Muutus võlakoormuses	9,8	3,2	3,2	2,7	0,6	0,2
Panused võlakoormuse muutusesse: (2=3-4+5+6)⁶⁷						
3. Nominaalse SKP kasvu panus	0,3	-0,8	-1,4	-1,2	-1,3	-1,3
4. Primaarne eelarvetasakaal	-4,8	-5,9	-3,7	-3,1	-2,1	-1,6
5. Intressimaksed	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
6. Võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus (<i>stock-flow adjustment, SFA</i>)	4,7	-2,0	0,9	0,9	-0,3	-0,2
Valitsussektori võla hinnanguline intressimäär (%)	0,4	0,2	0,3	0,3	0,3	0,3

⁶⁶ Keskvalitsuse tasemel konsolideeritud võlg nii kodumaise kui ka välisvõla osas, arvestades tehinguid, mis on seotud valitsemissektori allsektoritega (sh kohustuste muutused).

⁶⁷ Mõnel aastal ümardamisest tulenevalt võrdus ei kehti.

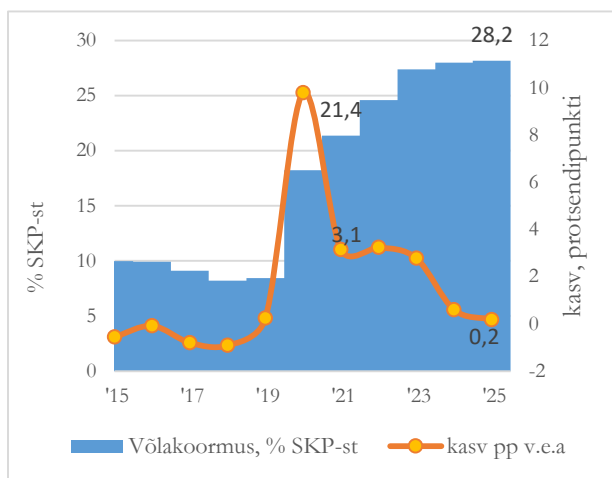
	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
Muud asjakohased näitajad						
7. Likviidsed finantsvarad	11,3	8,1	7,5	7,6	7,3	7,1
8. Võla amortisatsioon alates eelmise aasta lõpust ⁶⁸	1,2	1,7	1,5	0,2	0,2	0,4
9. Netovõlg (9=1-7)	7,0	13,3	17,1	19,8	20,7	21,1
10. Välisvaluutas nomineeritud võla osakaal (%)	0	0	0	0	0	0
11. Keskmine aegumistähtaeg ⁶⁹ (aastat)	7,3	11	10	10	10	10

* - prognoos.

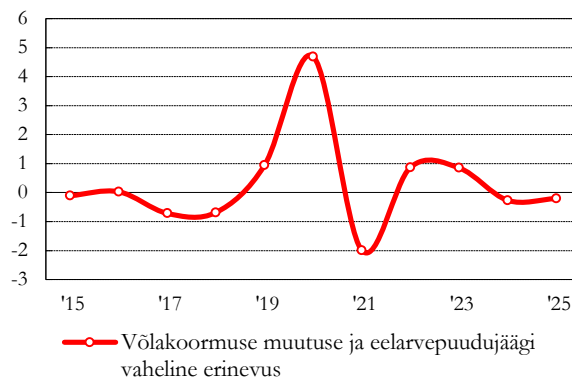
Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Joonis 16. Võlakoormuse areng 2015–2025 (% SKPst)

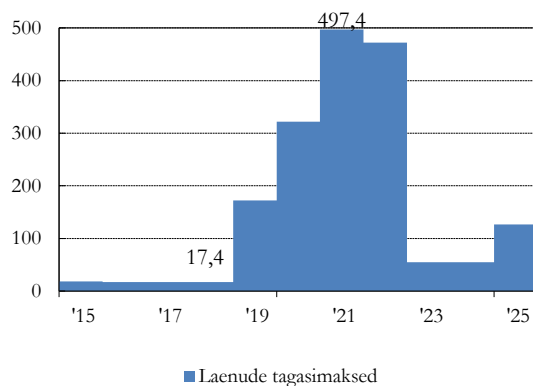
A. Valitsussektori võlg (% SKPst, pp kasv)

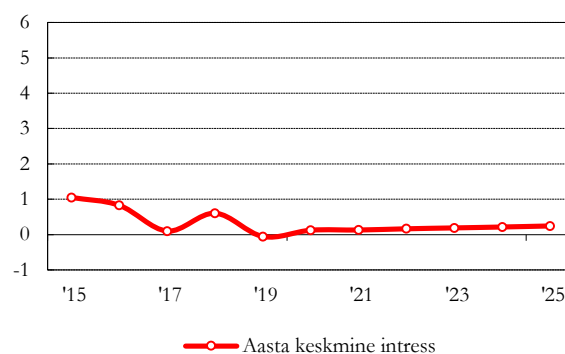
B. Võlakoormuse muutuse ja eelarvepositsiooni vaheline erinevus, SFA (% SKPst)

C. Keskvalitsuse⁷⁰ võla tagasimaksed (mln eur)

D. Keskvalitsuse⁷¹ võla keskmine intress (%)

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet, Eurostat.

⁶⁸ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

⁶⁹ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

⁷⁰ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

⁷¹ Keskvalitsus ilma sihtasutuste ja avalik-õiguslike juriidiliste isikuteta.

3.5.3 Valitsussektori likviidsete finantsvarade areng

Valitsussektori likviidsete finantsvarade maht oli 2020. aasta lõpus 3,3 protsendipunkti võrra SKPst kõrgem peamiselt seetõttu, et riigi likviidsusreservi vahendid suurenesid aastaga 800 miljoni euro võrra, mida seoses väiksemate tagasilöökidega majanduses kasutada ei tulnud. Võrreldes 2019. aastaga suurenesid küll keskvalitsuse reservid, kuid kriisi tõttu vähenesid sotsiaalkindlustusfondide (Töötukassa) reservid, kes on suure osa reservist ära kulutanud. Prognoosi kohaselt vähenevad käesoleval aastal sotsiaalkindlustusfondide ja ka keskvalitsuse reservid. Käesoleval aasta väiksest puudujäägist tulenevalt vähenevad kohalike omavalitsuste reservid minimaalselt.

Sel aastal vähendab likviidsusreservi taset rahavooline puudujääk, mille täitmiseks kaasatakse prognoosi kohaselt täiendavaid vahendeid kokku 1,6 mld ulatuses.

Riigikassa likviidsust parandas tänavu märtsikuu lõpul emiteeritud lühiajalised võlakirjad 400 mln ulatuses. Järgmisel aastal on ette näha valitsussektori reservide püsimist samal tasemel. Sotsiaalkindlustusfondide reservid tänavusega võrreldes täienevad. Prognoosiperioodi jooksul sotsiaalkindlustusfondide reservid järkjärgult taastuvad, jõudes prognoosiperioodi lõpuks 2018. aasta taseme lähedale. Riigieelarve negatiivset rahavoogu rahastatakse esmalt likviidsusreservi arvelt, mille hulgas on juba eelnevalt kaasatud lisavahendid. Järgmisel aastal on ette näha valitsussektori reservide püsimist tänavusel tasemel, sealjuures hoiab riik vajalikku likviidsuse sihttasel, et tagada riigi kohustuste õigeaegset täitmist.

Prognoosiperioodi jooksul hoitakse keskvalitsuse tasemel vajalikku likviidsuspuhvit rahavoogude teenindamiseks. Seetõttu püsib aastatel 2022-2025 reservide maht valitsussektoris tervikuna stabiilne ja prognoosiperioodi lõpuks veidi kasvab, kuid väheneb osakaaluna SKPst. 2025. aasta lõpuks moodustavad reservid 7,1% SKPst.

Tabel 121. Valitsussektori likviidsed finantsvarad ehk reservid 2020–2025 (mln eurot, % SKPst)

	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
Finantsvarad kokku (mln eurot)	3 059	2 298	2 299	2 437	2 478	2 511
sh keskvalitsus	1 944	1 284	1 233	1 294	1 228	1 249
sh kohalikud omavalitsused	312	311	304	297	291	277
sh sotsiaalkindlustusfondid	802	703	762	846	959	985
Finantsvarad kokku (% SKPst)	11,3	8,1	7,5	7,6	7,3	7,1
sh keskvalitsus	7,2	4,5	4,0	4,0	3,6	3,5
sh kohalikud omavalitsused	1,1	1,1	1,0	0,9	0,9	0,8
sh sotsiaalkindlustusfondid	3,0	2,5	2,5	2,6	2,8	2,8

* - prognoos.

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

3.6. Pikaajaline jätkusuutlikkus

Selles peatükis esitatud pikaajalised eelarveprojektsioonid (vt tabel 122) baseeruvad peagi avaldatava 2021 Ageing Report'i eeldustel ja prognoosidel (lühidalt AR2021). AR2021 on iga kolme aasta järel EL liikmesriikide ja Euroopa Komisjoni koostöös valmiv põhjalik ühiskonna vananemisega seonduvate kulude analüüs ja prognoos. Selles käsitletakse põhjalikult pensionitervishoiu-, hoolekande- ja haridusega seonduvaid kulusid. Pikemas perspektiivis ühtivad need trendid Rahandusministeeriumi nägemusega tulevases arengust. Pensionide prognoosis on lähtutud Rahandusministeeriumi detailsest pensionimudeli prognoosist. Kuna töövõimetuspensionid on liikunud pensionisüsteemist välja Töötukassasse, kuid on riigi jaoks ikkagi vananemisega seonduv kulu, on selle kulu käsitletud koos pensionidega. Muud vananemisega seotud kuluprognoosid on koostatud Euroopa Komisjoni poolt. Valitsussektori

tulude ja kulude koondprognoos on koostatud Rahandusministeeriumi poolt. Väärrib rõhutamist, et käesolevas peatükis esitatud projektsioonide eelduseks on tänaste otsuste kehtimine kogu projektsiooniperioodi jooksul ning tänaste poliitikate jätkumine, mistõttu ei peegelda nad kõige tõenäolisemat tulevikustsenaariumit, vaid näitavad demograafiliste trendidega kaasneva väljakutse suurust, millele on võimalik poliitikameetmetega reageerida. Selleks, et avalduksid jätkusuutlikkuse probleemid, on eeldatud, et eelarvereeqlid ei kehti. Avaldatav AR2021 sisaldab ka tervet rida erinevaid stsenaariumeid, lähtuvalt erinevatest eeldustest, et näidata nende prognooside tundlikkust eelduste suhtes.

Vananemise mõju riigi rahandusele tuleb peamiselt läbi selle, et muutub töötava ja ülalpeetava rahvastiku suhe. Vastavalt Eurostati viimasele rahvastikuprognoosile (EUROPOP2018) kasvab ülalpeetavate (siin eeldatud kuni 19-aastased ja vanemad kui 65 aastat) suhe tööealise rahvastikku (vanusevahemik 20–64) 70%lt aastal 2019 95%ni aastaks 2070, ehk jõuame peaaegu ühe ülalpeetavani ühe töötaja kohta.

Pensionisüsteemile avaldab rahvastiku vananemine ja ülalpeetavate suhte halvenemine kõige enam mõju. Kehtiv süsteem on finantsiliselt küll jätkusuutlik (kulud osakaaluna SKPst vähenevad), kuid pensionide suhe keskmisesse palka halveneb. Samuti on probleemiks pensionide suurenev ebavõrdsus. Pensionisüsteemi jätkusuutlikkuse ja muude probleemide parandamiseks on viimastel aastatel tehtud olulisi muudatusi:

- Lisaks juba kehtinud pensioniea tõusudele kuni aastani 2026, seotakse pensioniea muutus oodatava eluea muutusega.
- Alates 2021. aastast on pensionile mineku aeg paindlik ning vastavad pensionivähendused- ja suurendused on aktuaarselt neutraalsed, mis tähendab, et keskmine riigi kulu pensionile ei sõltu sellest, kui vara või hilja inimene pensionile läheb.
- Samuti on alates 2021. aastast võimalik inimestel oma pensionimakseid vähendada või peatada, näiteks kui on soov osaleda tööturul.
- Alates 2021. aastast on pensionivalemis uus solidaarsust suurendav komponent.

Pensioni teise samba vabatahtlikuks tegemine suurendab survet esimese samba kulutusteks pikemas perspektiivis, kuna keskmine pensioni asendusmäär võib langeda alla 40%, mis on vastuolus Euroopa sotsiaalharta kokkuleppega. Teise samba muudatusi pole allolevas prognoosis arvestatud, kuna prognoos valmis enne nende jõustumist.

Tervishoiusüsteemis on olemas pikaajaline demograafiast tulenev surve kulutusi suurendada. Vanemad inimesed kasutavad rohkem ja keskmisest kallimaid tervishoiuteenuseid. Samuti suureneb hoolduskoormus. Haridussüsteemile pikas perspektiivis kulusurvet ei ole, kuna laste arv tõenäoliselt ei kasva.

Pikaajaline valitsussektori kulude ja tulude prognoos on koostatud vahetult enne koroonakriisi, kuid seda on kohendatud selliselt, et see oleks paremini kooskõlas Rahandusministeeriumi viimase kevadprognoosiga. Ka siin on peamiseks sisendiks demograafiline trend ja selle mõju tänastele poliitikatele. Näeme stabiilset kulude taset, kuid vähenevaid maksumulusid, seda vaatamata üsna soodsatele tööturu eeldustele.

Kokkuvõttes näitab tänase poliitika jätkusuutlikkuse analüüs, et tulenevalt pensioniea kasvust on surve riigi rahandusele demograafiliste muudatuste poolt Eestile Euroopa Liidu riikide hulgast üks madalamaid ja tervikuna väheneb.

Tabel 122. Riigi rahanduse pikaajaline jätkusuutlikkus 2019–2070 (% SKPst)

	2019	2030	2040	2050	2060	2070
Kulud kokku	38,9	39,9	39,5	39,5	39,2	38,6
<i>sellest: vananemisega seotud kulud</i>	17,2	16,6	16,2	16,1	16,0	15,6
Pensionid	7,8	6,9	6,5	6,1	5,8	5,4
Sotsiaalkindlustuspensionid	7,8	6,9	6,5	6,1	5,8	5,4
Vanadus- ja eelpensionid	6,2	5,6	5,4	5,1	4,8	4,6
toitjakaotus- ja invaliidsuspensionid, töövõimetoetus	1,3	1,0	0,9	0,8	0,8	0,7
ametipensionid (juhul, kui valitsussektori eelarvest)	-	-	-	-	-	-
muud pensionid	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Tervishoid	4,9	5,2	5,4	5,6	5,7	5,7
<i>Hoolekanne (oli varem tervishoiukulude osa)</i>	0,4	0,5	0,5	0,6	0,7	0,7
Intressimaksed	0,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Hariduskulud	4,2	4,1	3,7	3,8	3,9	3,8
Muud vananemisega seotud kulud	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Tulud kokku	39,0	38,5	37,5	36,9	36,5	36,2
<i>sellest: tulud varadelt (sh intressitulud)</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>sellest: sotsiaalkindlustusmaksed (I samba tulud)</i>	6,5	5,8	5,7	5,6	5,5	5,5
Pensionikindlustuse varad (I sammas)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>sellest: pensionikindlustuse konsolideeritud varad</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>(muud varad muu valitsussektori võlakirjad)</i>	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Pensionireformi mõju						
II sambasse suunatud sotsiaalkindlustusmaksed (riigi 4%)	1,7	1,8	1,8	1,9	1,9	1,9
II samba pensionite väljamaksed	0,1	0,3	0,6	1,0	1,5	1,9
Eeldused:						
Tööjõu tootlikkuse kasv, %	3,5	3,0	1,9	1,8	1,7	1,5
SKP reaalkasv, %	3,9	2,5	1,6	1,3	1,4	1,5
Tööjõus osalemise määr, mehed (vanuses 20–64), %	87,4	88,4	89,4	90,2	90,9	91,1
Tööjõus osalemise määr, naised (vanuses 20–64), %	80,3	81,3	82,3	83,3	84,5	84,6
Tööjõus osalemise määr kokku (vanuses 20–64), %	83,8	84,9	86,0	86,9	87,8	88,0
Töötuse määr (15–64), %	4,6	6,5	6,6	6,6	6,6	6,6
Üle 65-aastaste osakaal rahvastikus, %	19,9	23,3	25,8	28,4	30,9	30,5

Allikas: Rahandusministeerium, EL Majanduspoliitika komitee.

Märkused: pikaajaline prognoos on uuendatud võrreldes üle-eelmise Stabiilsusprogrammiga, kuna kasutatud on 2021 Ageing Report eeldusi ja prognoose. Prognoos ei sisalda pensionikindlustuse teise samba vabatahtlikuks tegemise muudatusi, mis jõustusid 2020 aasta sügisel, kuna prognoosieeldused- ja arvutused valmisid enne vastavat riigikohtu otsust.

Valitsussektori potentsiaalsete kohustuste hulka loetakse kohustusi, mille tegelik realiseerumine sõltub mõnest tulevikus selguvast asjaolust. Potentsiaalseid kohustusi ei liideta valitsussektori võlakooormusele (v.a EFSFi garantii), kuid nende mahtu on oluline jälgida riigi rahanduse pikaajalise jätkusuutlikkuse hindamisel.

Tabel 123. Valitsussektori potentsiaalsed kohustused 2020 (% SKPst)

	2020
Riiklikud garantiid kokku	9,5
sh ESMi sissenõutav kapital	4,2
sh EFSFi võlakohustuste põhisumma garantii	2,0
sh EIB, NIB, CEB, EBRD, IBRD sissenõutav kapital	1,6
sh Kredex ja Kredex krediidikindlustus	0,4
sh Öppelaenu	0,2
sh Laenugarantiid	0,1

3.7 Riigi rahanduse arengud

3.7.1 Riigi pikaajalised sihid ja tulemusaruandlus

2020. aastal täienes Riigikantselei ja Rahandusministeeriumi koostöös koordineeritav riigi strateegiline raamistik, mis lähtub tulemuspõhisest loogikast ning aitab riigi vahendeid paremini suunata ja selgemini mõõta. Uue katus-strateegiaga „Eesti 2035“ seatakse Eesti riigile järgmiseks viieteistkümneks aastaks viis strateegilist sihti ning määratakse kindlaks nende saavutamiseks vajalikud muutused. See on Riigikogu ja Vabariigi Valitsuse koostööstrateegia Eesti arengu terviklikuks juhtimiseks ning tugevdab eri liiki strateegiliste poliitikadokumentide omavahelisi seoseid. Ministeeriumide valdkondlikud arengukavad on kooskõlas riigi pikaajaliste sihtidega ja neid viiakse ellu riigi eelarvestrateegias planeeritud ressursside ulatuses 4-aastaste programmidega.

Viis strateegilist sihti

2020. aastal jõustunud [määruse](#) muudatuse kohaselt annab iga valdkonna arengukava tulemusaruanne ülevaate eesmärkide saavutamisest ja riigi vahendite kasutamisest. Riigikantselei ja Rahandusministeerium jätkavad koostöös ministeeriumidega tulemusaruandluse täiendamise terviklikumaks. Eesmärk on ühildada ülevaade tulemuste täitmisest paremini riigi eelarvestrateegia protsessiga (ka ajaliselt), et anda võimalikult hea sisend järgmise perioodi planeerimisse ning et see oleks võimalikult vähe halduskoormav selle täitjatele. Läbipaistev ülevaade riigi vahendite ja eesmärkide täitmisest võimaldab luua laiemat dialoogi riigi arengusuundadest ning seada prioriteete eelarveotsuste tegemiseks.

3.7.2 Fiskaalse läbipaistvuse hindamine

Eelmisel aastal viis Rahvusvaheline Valuutafond (edaspidi IMF) läbi Eesti fiskaalse läbipaistvuse hindamise (Fiscal Transparency Evaluation). Hindamine toimus 2020. aasta novembris ja detsembris Eesti palvel peamiselt eesmärgiga muuta fiskaalseid protsesse läbipaistvamaks ning tõhusamaks.

Protsessi tulemusel annab IMF riigile tagasisidet järgmistel teemadel⁷²:

- Täielikum pilt avaliku sektori rahandusest ja tegevustest
- Fiskaalsete nõrkuste ja nende ulatuse analüüs
- Visuaalne ülevaade eelarve läbipaistvuse tugevustest ja reformide prioriteetidest
- Sihipärased soovitused ja järjestikune tegevuskava läbipaistvuse parandamiseks

⁷² <https://www.imf.org/external/np/fad/trans/Code2019.pdf>

Eesti fiskaalse läbipaistvuse hindamise lõppraport ei ole veel avaldatud, kuid esialgse tagasiside järgi läbis Eesti hindamise protsessi edukalt. Siiski toodi välja mitmeid aspekte, mille osas on võimalik Eesti fiskaalset läbipaistvust parandada ning mida järgmistes eelarvestrateegia protsessides plaanitakse ka arvestada.

3.8 Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes

Aastatel 2022-2025 jätkub ühtekuuluvuspoliitika fondide, maaelu arengu fondi, Euroopa merendus- ja kalandusfondi ja teiste Euroopa Liidu toetuste 2014-2020 perioodiks eraldatud vahendite rakendamine (abikõlblikkuse periood lõpeb 2023 aasta lõpuga) ning alustatakse uue 2021-2027 perioodi välistoetuste vahendite kasutuselevõtuga. Eesmärk on kõigil valitsemisaladel EL vahendite maksimaalne kasutamine.

Tabel 124. Välistoetused fondide ja valitsemisalade lõikes

Fondide lõikes	RES 2022, tuh eur	RES 2023, tuh eur	RES 2024, tuh eur	RES 2025, tuh eur
KOKKU	1 427 730	1 551 226	1 415 092	1 434 016
Euroopa Regionaalarengu Fond 2014-2020	345 498	179 977	0	0
Euroopa Sotsiaalfond 2014-2020	75 285	30 320	0	0
Struktuurifondide tehniline abi 2014-2020	16 606	16 943	96	100
Euroopa abifond enim puudustkannatavate isikute jaoks	1 604	1 500	0	0
Ühtekuuluvusfond 2014-2020	110 140	47 589	0	0
CO2	111 500	107 940	75 010	18 300
Euroopa Merendus- ja Kalandusfond 2014-2020	19 245	8 682	0	0
Euroopa Merendus-, Vesiviljelus- ja Kalandusfond 2021-2027	700	2 340	5 525	9 165
Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond 2014-2020	105	105	105	105
Euroopa Põllumajanduse Tagatisfond 2021-2027	195 557	198 707	201 568	204 429
Maaelu Arengu Euroopa Põllumajandusfond 2014-2020	125 448	133 702	73 272	35 976
Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond 2021-2027	0	32 500	63 000	70 000
Norra ja EMP finantsinstrument	17 849	12 364	5 053	624
Euroopa naabrusinstrumendi programm	3	0	0	0
Euroopa territoriaalse koostöö programm	16 791	14 002	15 651	15 651
Üleriigilised jaotamata toetused	281 495	501 486	718 194	830 738
Muud (otsetoetused asutustele)	159 199	321 298	330 461	265 032
Siseturvalisuse valdkonna fondid	10 111	2 091	2 167	2 195
REACT-EU	52 094	47 621	0	0

Valitsemisalade lõikes	RES 2022, tuh eur	RES 2023, tuh eur	RES 2024, tuh eur	RES 2025, tuh eur
KOKKU	1 427 730	1 551 226	1 415 092	1 434 016
Riigikantslei haldusala	552	422	0	0
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	184 283	121 355	35 366	34 841
Kaitseministeeriumi valitsemisala	15 673	6 750	6 527	0
Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	63 413	36 449	4 900	2 485
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	2 997	1 977	0	0
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	324 044	392 472	283 457	224 410
Maaeluministeeriumi valitsemisala	342 733	377 586	344 982	321 188
Rahandusministeeriumi valitsemisala	62 519	38 616	17 854	17 117
Siseministeeriumi valitsemisala	14 822	3 453	2 269	2 295
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	132 546	68 821	679	79
Välisministeeriumi valitsemisala	0	0	0	0
Justiitsministeeriumi valitsemisala	2 653	1 840	862	862
Üleriigilised jaotamata toetused	281 495	501 486	718 194	830 738

2014-2020 eelarveperiood

Perioodil 2014-2020 on EL ühtekuuluvuspoliitika (ÜKP) raames Eestile eraldatav summa 3,5 mld eurot, millele lisandub Eesti riigi kaasfinantseering ja toetuse saajate omapanus kokku 1,2 mld eurot. ÜKP toetused keskenduvad perioodil 2014-2020 järgmistele eesmärkidele⁷³: tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine; ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul; sotsiaalse kaasatuse suurendamine; kasvuvõimeline ettevõtlus ja rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline teadus- ja arendustegevus; väikese ja keskmise suurusega ettevõtete arendamine ja piirkondade konkurentsivõime tugevdamine; veeaitse ja rohelise infrastruktuuri parendamine, energiatõhususe ning hädaolukordadeks valmisoleku suurendamine; jätkusuutlik linnapiirkondade ja transpordi areng; IKT-teenuste taristu ja haldusvõimekuse arendamine. 2020. aasta kevadel alanud COVID-19 kriisile reageerimiseks Euroopa Komisjoni poolt algatatud CRII ja CRII+ (*Coronavirus Response Investment Initiative*) pakettide raames leevendati oluliselt ÜKP fondide kasutamise reegleid ning loodi täiendavaid võimalusi lepingutega katmata vahendite suunamiseks kriisile reageerimiseks, liikmesriikidele jäeti kätte ettemaksed, võimaldati lihtsamaid ümberprogrammeerimisi, 2020.-2021. eelarveaastal võimaldati küsida tehtud kulude katteks 100% toetust ette jmt. Eesti lisas Euroopa Regionaalarengu fondi kriisimeetme „Koroonaviirusega võitlemise investeeringud, sh isikukaitsevahendid“, millest hangiti isikukaitsevahendeid, suurendati testimisvõimekust, hangiti hingamisaparaate. Lisaks on võetud rakenduskava mahust 1,7% (59 miljonit eurot) ulatuses ülebroneering, mis suunati samuti kriisileevenduseks (tööturuteenused, koroonameede, loomemajandus, haiglavõrk, tervisekeskused, raudtee). Samuti muudeti toetuse andmise tingimuste õigusakte paindlikumaks, tähtaegasid pikemaks, mõnedes meetmetes tõsteti ka toetuse määrasid. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on rakenduskava raames kohustusi võetud 3,28 miljardit eurot (93%) ja toetuse saajatele makseid tehtud 2,13 miljardit eurot (61%).

⁷³ Struktuurifondide rakenduskava on leitav: <https://www.struktuurifondid.ee/et/oigusaktid/rakenduskava-2014-2020>

Eesti maaelu arengukava (MAK) 2014–2020⁷⁴ raames antav toetus Eestile on 823,3 mln eurot, millele Eesti riik lisab riikliku finantseeringu näol 169,2 mln eurot. Eesmärgiks on aidata tõsta põllumajanduse konkurentsivõimet, parandada loodusvarade jätkusuutlikku majandamist, tõhustada kliimameetmeid ning tagada maapiirkondade tasakaalustatud ja territoriaalne areng. Arengukava kokku 16 meetmest ja 39 tegevuse liigist on kõik käivitunud. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on arengukava raames kohustusi võetud 765 mln eurot (93%) ja toetuse saajatele makseid tehtud 643,4 mln eurot (78%).

MAK 2014-2020 raames on suunatud COVID-19 tingitud kriisile meede „Erakorraline ja ajutine toetus põllumajandustootjatele ning VKEdele, keda COVID-19 kriis on eriti mõjutanud“ kogumahus 1,5 mln eurot, millest 31.03.2021 seisuga on kohustusi võetud 0,5 mln eurot ja väljamakseid tehtud samas mahus.

Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi (EMKF) 2014–2020 rakenduskava⁷⁵ maht on 100,97 mln eurot, millele Eesti riik lisab riikliku kaasfinantseeringuna 28,1 mln eurot. Toetatakse järgmiste eesmärkide saavutamist: kalanduseks, vesiviljeluseks ja kala töötlemiseks soodsa ja jätkusuutliku keskkonna arendamist; ranna- ja sisevete kalanduse majandusliku elujõulisuse parandamist; ressursside optimaalse kasutamise tagamist; järelevalve efektiivsuse tõstmist ning koostöö edendamist teadus- ja arendusasutuste, haridusasutuste ja kalandussektori vahel. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on Euroopa Liidu vahenditest kohustusi võetud 83 mln euro eest (82%) ning väljamakseid on toetuse saajatele tehtud 57,6 mln euro ulatuses (57%).

EMKF 2014-2020 raames meede „Vesiviljelusettevõtja müügiläbiviimise osalise vähenemise osalise hüvitamise toetus“ kogumahus 0,6 mln eurot, millest kohustusi võetud 0,3 mln eurot ja väljamakseid tehtud 0,3 mln eurot ning meede „Kalapüügi- ja vesiviljelustoodete töötlemisega tegeleva ettevõtja vähenemise osalise hüvitamise toetus“ kogumahus 2,5 mln eurot millest kohustusi on võetud 0,8 mln eurot ning väljamakseid tehtud 0,8 mln eurot.

Põllumajanduslikeks otsetoetusteks on **Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi** vahenditest aastateks 2014–2020 eraldatud kokku 909,8 mln eurot (168,68 mln eurot enam kui perioodil 2007–2013). Otsetoetuste sihtgrupp on aktiivsed põllumajandustootjad, eraldi toetused on ette nähtud alustavatele noortele põllumajandustootjatele ja väiketootjatele. Suurem osa otsetoetuste eelarvest, 630 mln eurot, on ette nähtud ühtseks pindalatoetuseks ja 240 mln eurot rohestamise toetuseks. 2021. aasta 28. veebruari seisuga oli otsetoetuste saajatele tehtud väljamakseid 741 mln euro ulatuses (81%).

Sisejulgeoleku fondi, mis koosneb kahest rahastamisvahendist (**välispiiride ja viisade rahastamisvahend ning politseikoostöö, kuritegevuse tõkestamise ja selle vastu võitlemise ning kriisiohje rahastamisvahend**)⁷⁶, välistoetuste maht programmiperioodil 2014–2020 Euroopa Komisjoni vahenditest on kokku 53,2 mln eurot (koos tehnilise abiga). Sellele lisab Eesti riik riikliku kaasfinantseeringuna 12,9 mln eurot. Fondi üldeesmärk on aidata kaasa turvalisuse kõrge taseme tagamisele Euroopa Liidus, hõlbustada isikute seaduslikku liikumist Euroopa Liidus välispiiride ühetaolise ja kõrgetasemelise kontrolli ning Schengeni viisade mõjusa menetlemise abil. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on toetuslepingutega kohustusi (koos

⁷⁴ Eesti maaelu arengukava 2014-2020 on kättesaadav Maaeluministeeriumi kodulehel: <https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/eesti-maaelu-arengukava-mak-2014-2020>

⁷⁵ Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi 2014–2020 rakenduskava on kättesaadav Maaeluministeeriumi kodulehel: <https://www.agri.ee/et/eesmargid-tegevused/euroopa-merendus-ja-kalandusfond-emkf-2014-2020/rakenduskava>

⁷⁶ Täiendav teave siseturvalisuse fondide kohta: <https://www.siseministeerium.ee/et/tegevusvaldkonnad/valisvahendid>

kaasfinantseeringuga) võetud 58,7 mln euro eest (92,4%), millest väljamakseid on tehtud 57,7 mln euro ulatuses (89%).

COVID-19 kriis on kahtlemata mõningast mõju siseturvalisuse fondidest rahastatud projektide elluviimisele avaldanud, kuid neist fondidest ei ole toetust otseselt kriisi lahendamiseks suunatud. Nt AMIF-ist elluviidavates projektides on toetuse saajatel võimaldatud katta COVID-19 kriisist tingitud kulusid, sh isikukaitsevahendite soetamine jms. Samuti on projektide tegevused vajaduspõhiselt ümber korraldatud ning mitmed tegevused, sh koolitused, on ellu viidud virtuaalseid võimalusi kasutades.

Varjupaiga-, Rände ja Integratsioonifondi välistoetuste maht programmiperioodil 2014–2020 Euroopa Komisjoni vahenditest on kokku 15,5 mln eurot (koos tehnilise abiga). Sellele lisab Eesti riik riikliku kaasfinantseeringuna 3,7 mln eurot. Fondi eesmärk on aidata kaasa rändevoogude tõhusale juhtimisele ning ühise varjupaiga-, täiendava või ajutise kaitse poliitika ja ühise rändepoliitika rakendamisele, tugevdamisele ja edasiarendamisele, austades seejuures täiel määral Euroopa Liidu põhiõiguste hartas sätestatud õigusi ja põhimõtteid. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on toetuslepingutega kohustusi võetud 8,7 mln euro eest (88%) ning väljamakseid on tehtud 7,3 mln euro ulatuses (74%).

Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra finantsmehhanismide programmiperioodil 2014–2021 saab Eesti Euroopa Majanduspiirkonna programmist 29,88 mln ja Norra finantsmehhanismist 33,02 mln eurot, sellele lisandub riiklik kaasfinantseering vastavalt 4,18 mln ja 5,36 mln. Kõik programmid on välja töötatud ning programmilepingud allkirjastatud ning nende abil toetatakse konkurentsivõime tõstmist, kohalikku arengut ja vaesuse vähendamist, teadustööd ja haridust ning kliimamuutuste leevendamist ja kohanemist. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on kohustusi võetud 39 mln euro eest (61,9%) eest ning väljamakseid on tehtud 7,7 mln euro (12,2%) ulatuses.

Eesti osaleb 2014–2020 perioodil kokku seitsmes **Euroopa territoriaalse koostöö** (ETK) ja ühes **Euroopa naabruspoliitika instrumendi** (ENI) programmis. Programmid jagunevad piiriülese koostöö (Eesti-Läti, Eesti-Vene, Kesk-Läänemere), piirkondadevahelise koostöö (INTERACT III, Interreg Euroopa, ESPON 2020 ja URBACT III) ning riikidevahelise koostöö (Läänemere piirkonna) programmideks. Perioodil 2021–2027 jätkab ETK programm Interregi nime all ja ENI jätkab Interreg NEXTi nime all.

Euroopa naabrusinstrumendi programmi ehk Eesti-Vene koostööprogrammi maht on programmiperioodil 2014–2020 kokku 16,8 mln eurot. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on kohustusi võetud 16,2 mln euro eest (96,5%) eest ning väljamakseid on tehtud 8,7 mln euro (52%) ulatuses.

Euroopa territoriaalse koostöö programmidest Eesti-Läti koostööprogrammi maht on programmiperioodil 2014–2020 kokku 38,9 mln eurot. 2021. aasta 31. märtsi seisuga on kohustusi võetud 38,1 mln euro eest (97,9%) eest ning väljamakseid on tehtud 28,1 mln euro (72,2%) ulatuses.

Väljaspool Euroopa Liidu eelarve programme saab Eesti kasutada ka Euroopa Liidu kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute kauplemissüsteemi (EL HKS) kaudu saadavat enampakkumistulu, millest vähemalt 50% suunatakse kooskõlas atmosfääriõhu kaitse seadusega ja EL direktiiviga 2003/87/EÜ kliima- ja energiapoliitika eesmärkide saavutamiseks. Alates 2021. aastast saab Eesti direktiivi 2003/87/EÜ artikli 10d ning atmosfääriõhu kaitse seaduse § 1651 alusel kasutada EL ülese **Moderniseerimisfondi** Eestiga seotud osa vahendeid kliima- ja energiapoliitika eesmärkide täitmise panustavate tegevuste toetamiseks (välja arvatud tahkeid fossiilkütuseid kasutavate energiatootmisüksustega seoses). Sellekohaste otsuste alusel on Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osast kavas, külgnevalt teiste kliima- ja

energiaeesmärkide saavutamist toetavate meetmetega, toetada kahe pikaajalise programmi elluviimist fondi energiatõhususe ja taastuenergia arendamise prioriteetsetes valdkondades. Programmide toetusmaht on fondi reeglite kohaselt kavandatud 2 aastaks. Moderniseerimisfondi suunatud KHG ühikute kauplemistulu saadakse EL kauplemissüsteemist, mille aluste muutmine algatatakse 2021. a suvel, on fondi toetusmahu ning programmide pikemaajaline prognoos väga esialgne ning seda uuendatakse läbirääkimistulemusi arvestades tulevaste prognooside alusel. 2021 aastasse on kevadises majandusprognoosis arvestatud CO2 programmi kokku 66,1 mln eurot. Aastaks 2022 on vastav summa 111,5 mln eurot. Moderniseerimisfondi kogu välistoetuse summa aastal 2022 on prognoositud 9,5 mln.

Muud välistoetused – riigiasutustel on võimalik taotleda otse mitmetest Euroopa Liidu fondidest lisaraha olulisteks tegevusteks, kogemuste vahetamiseks, riikidevahelise koostöö edendamiseks, riikide süsteemide ühtlustamiseks ja paljuks muuks. Välistoetust tuleb sellisel juhul käsitada täiendava panusena asutuse omavahenditele (baaseelarvele) ning nõutava omafinantseeringu jaoks tuleb leida vahendid oma eelarvest (üldjuhul otse laekuvate välistoetuste jaoks riikliku kaasrahastamist ei eraldata).

2021-2027 eelarveperiood ning Euroopa Liidu majanduse taastepakett

COVID-19 kriisile reageerimiseks ja regionaalselt tasakaalustatud taastumiseks on Euroopa Komisjon teinud ettepaneku luua EL majanduse taastepakett. Selle ühe osa – **REACT-EU** – Eestile eraldatav toetussumma on 177,75 miljonit eurot, kasutamiseks kuni 31.12.2023 ning see lisandub perioodi 2014-2020 ÜKP fondide toetusmahule. 2021 aastal on sellest eelarvesse planeeritud juba 72,8 mln eurot. 2022. aastal plaanitakse kasutusse võtta 52 miljonit eurot. Lisandunud raha kasutatakse COVID-19 valmisoleku tagamiseks (64 miljonit eurot, sh COVID-19 testimiseks, vaksineerimiseks, haiglate voodikohtade isoleerimisvõimekuse tõstmiseks, üldhooldekodude kohandamiseks, uuringuteks, tervishoiutöötajate koolitusteks), haiglavõrgu arengukava haiglate investeerimiseks (24,65 miljonit eurot, sh Järvamaa, Hiiumaa, Kuressaare ja Lõuna-Eesti haiglatele, Põhja-Eesti Regionaalhaiglale ja Tartu Ülikooli Kliinikumile), majanduse elavdamiseks (71,9 miljonit eurot, sh turismisektori elavdamiseks, tootearenduse, arenguprogrammi ja rakendusuuringu toetamiseks, korterelamute rekonstrueerimise toetamiseks), tööturuteenuste rahastamiseks (9 miljonit eurot) ning enim puudustkannatavatele inimestele toiduabi jagamiseks (4,5 miljonit eurot). **Taaste- ja vastupidavusraha** (*Recovery and Resilience Facility - RRF*) moodustab suure osa EL majanduse taastepaketist. Rahastu eesmärk on toetada investeeringuid ja reforme, mis on hädavajalikud majanduse pikaajaliseks taastumiseks, liikmesriikide majanduse ja sotsiaalse vastupidavuse suurendamiseks ning roheline- ja digiülemineku toetamiseks. Taaste- ja vastupidavusraha eeldatav maht Eestile oli 2020. aasta keskpaigas prognoositud 1,1 miljardit ja kasutamise aeg aastatel 2020-2026. Toetusmaht arvutatakse kahes osas. Hetkel on kindlus ca 70% ehk 759,7 mln € osas. Ülejäänud toetusmahu selgumiseks peab ootama kuni 2022.a. juunini, kui arvutatakse värskete SKP andmete alusel meie toetussumma lõplik maht. Seega toetussumma kujuneb selle alusel, kuidas meie majandusel 2021. aastal võrreldes ülejäänud Euroopa riikidega läheb. RRFi kasutamiseks tuleb liikmesriikidel koostada Taastekava, mis peab olema kooskõlas Euroopa poolaasta raames kindlaks tehtud riigipõhiste väljakutsete ja seatud prioriteetidega, riiklike reformikavadega („Eesti 2035“), riiklike energia- ja kliimakavadega, õiglase ülemineku kavadega ning jagatud juhtimisega fondide (ühtekuuluvuspoliitika, merendus- ja kalandusfond ning sisejulgeolekufondid) partnerlusleppe ja rakenduskavadega.

01.01.2021 algas uus EL eelarveperiood ning selle raames on Eestile aastatel 2021-2027 **EL ühtekuuluvuspoliitika** toetuseid ette nähtud ca 3,369 mld eurot, Need jaotuvad nelja fondi ja kuue üldise poliitikaeesmärgi vahel. Ühtekuuluvuspoliitikat toetatakse neljast fondist –

Euroopa Regionaalarengu Fond (ERF), Ühtekuuluvusfond (ÜF) ja Euroopa Sotsiaalfond (ESF), Õiglase Ülemineku Fond (ÕÜF). Ühtekuuluvuspoliitika fondide ehk struktuuritoetuste planeerimise aluseks on Euroopa Komisjoni antavad riigipõhised soovitusel ning pikaajalises strateegias „Eesti 2035“ määratletud arenguvajadused ja sihid.

Lisandunud ÕÜFi eesmärk on toetada neid EL regioone, keda EL kliimanetraalsele ülemineku mõjutab enim ning aidata neil toime tulla sellega kaasnevate sotsiaalmajanduslike väljakutsetega. Eestile eraldatav toetusmaht ÕÜF-ist on 353,9 miljonit eurot ning selle peamine eesmärk on ettevõtluse mitmekesistamine ja uute töökohtade loomine Ida-Virumaal.

Ühtekuuluvuspoliitika vahendite kasutamine jaguneb kuue eesmärgi vahel: nutikam, rohelisem, ühendatum, sotsiaalsem, inimestele lähedasem Eesti ning õiglane ülemineku.

Tabel 125. Fondide mahud (sh tehniline abi) ja kasutusulatus (mln eurot).

ESF	534,7	Inimeste oskused, ümberõpe, tööturuteenused, sotsiaalne kaasatus, haridusteenused, tervisteenused (va taristu)
ERF	1 701,5	Teadus- ja arendustegevus, innovatsioon, ettevõtlus, e-teenused, sotsiaaltervise- ja haridustaristu, digitaristu, regionaalareng, keskkonna- ja transporditaristu, energiasääst, ressursitõhusus, energeetika, kliima
ÜF	779,2	Keskkonna- ja transporditaristu, energiasääst, ressursitõhusus, energeetika, kliima
ÕÜF	353,9	Majanduslike, sotsiaalsete ja keskkonnatagajärgede leevendamine piirkondades, mida kliimanetraalsusele ülemineku mõjutab kõige rohkem.

Iga fondi mahust 2,5%-5% ette nähtud fondide administreerimiseks ette nähtud halduskuludeks (nn tehniline abi) ehk kokku 97,26 mln eurot.

Euroopa Merendus-, Vesiviljelus- ja Kalandusfondi 2021-2027 rakenduskava maht on 97,4 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 41,7 mln eurot. Rakenduskava eesmärk on tagada majanduslikult konkurentsivõimeline ja keskkonnasäästlik kalandus ja vesiviljelus läbi järgmiste alaeesmärkide: kalavarude hea seisundi tagamine, kalandus- ja vesiviljelussektori konkurentsivõime suurendamine ning kalandus- ja vesiviljelustoodete kvaliteedi ja lisandväärtuse tõstmine. Kuna EL pole jõudnud veel uue programmiperioodi alusmäärusi vastu võtta, jääb rakenduskava esitamine Vabariigi Valitsusele ja seejärel Euroopa Komisjonile 2021 aasta IV kvartalis. Esimeste taotlusvoorude avamine jääb 2022. aastasse. Uuel perioodil on jätkumas ka Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD / MAK) rakendamine.

Uuel 2021-2027 rahastusperioodil jaguneb senine Sisejulgeolekufond kaheks eraldi rahastuks: **Sisejulgeolekufond (ISF)** ning **Piirihalduse ja viisade rahastu (BMVI)**. ISF-i eesmärgid on üldjoontes sarnased eelmise perioodiga. Fondi üldeesmärk on aidata kaasa kõrge julgeolekutaseme tagamisele liidus, eelkõige võideldes terrorismi ja radikaliseerumise, raske ja organiseeritud kuritegevuse ja küberkuritegevusega, juhtides julgeolekuga seotud riske ja kriise ning abistades ja kaitstes kuritegevuse ohvreid. ISF-i 2021-2027 eeldatavaks mahuks on 22,5 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering summas 7,5 mln eurot.

Piirihalduse ja viisade rahastu (BMVI) 2021-2027 eeldatavaks mahuks on 51,75 mln eurot millele lisandub riiklik kaasfinantseering 17,25 mln eurot. BMVI kaudu toetab Euroopa Liit tegevusi, mis on suunatud EL välispiiri kaitsmisele, seadusliku rände hõlbustamisele ning ühise viisapoliitika elluviimisele. Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi (AMIF) 2021-2027 eeldatavaks mahuks on 15 mln eurot, millele lisandub riiklik kaasfinantseering 5 mln eurot.

AMIF-i eesmärk on aidata kaasa rändevoogude tõhusale juhtimisele, tugevdada ja arendada Euroopa ühist varjupaigasüsteemi, toetada seaduslikku rännet ja aidata seejuures kaasa ka kolmandate riikide kodanike integreerimisele ning aidata võidelda ebaseadusliku rände vastu ja tagada tõhus tagasisaatmine kolmandate riikidesse.

LISAD

Lisa 1. Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadine majandusprognoos ja sensitiivsusanalüüs

Eelarvenõukogu arvamus Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusprognoosi kohta

Vastavalt Riigieelarve seaduse §18-le avaldas Eelarvenõukogu 15. aprillil arvamuse Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusprognoosi kohta (<https://eelarvenoukogu.ee/uudised/alates-2022-aastast-tuleks-taas-taita-eelarvereegleid>).

Eelarvenõukogu hinnangul on Rahandusministeeriumi kevadine majandusprognoos sobilik alus Vabariigi Valitsusele 2022. aasta eelarvekavandi ja riigi eelarvestrateegia koostamiseks aastateks 2022–2025.

Rahandusministeerium nõustub hinnanguga.

Eelarvenõukogu arvamus valitsussektori struktuurse eelarvepositsiooni eesmärgi saavutamise kohta 2020. aastal

Vastavalt Riigieelarve seaduse §14-le avaldas Eelarvenõukogu 22. aprillil arvamuse valitsussektori struktuurse eelarvepositsiooni eesmärgi saavutamise kohta 2020. aastal (<https://eelarvenoukogu.ee/uudised/2020-aastal-kujunes-eelarvepuudujaa-erakordselt-suureks-ja-riigivolg-kahekordistus>). Kuna pärast koroonapandeemia puhkemist käivitati Euroopa Liidu eelarvereeglite vabastusklausel, ei seadnud valitsus enam arvulist eesmärki struktuurse puudujäägi suurusle 2020. aastal, siis keskendus eelarvenõukogu analüüs valitsussektori 2020. aasta eelarvepositsiooni kirjeldamisele ja prognoosimuutuste selgitamisele ega andnud tavapäraselt hinnangut arvuliste eelarve-eesmärkide saavutamisele lähtuvalt riigieelarve seadusest. Eelarvenõukogu leiab, et nii vabastusklausli rakendamine kui ka eelnevalt seatud arvulistest eelarve-eesmärkidest loobumine oli 2020. aastal põhjendatud.

Eelarvenõukogu toob välja, et on ebaselge, kas siseriiklikke eelarvereegleid kavatsetakse pärast kriisi muuta, kuid rõhutab, et selguse huvides tuleks muudatused teha võimalikult kiiresti. Lisaks rõhutatakse, et tähelepanu tuleks pöörata struktuurse eelarvepositsiooni **täpsemale mõõtmisele**. Kuna Eesti-suguse väikese ja volatiilse majanduse puhul ongi struktuurse positsiooni hindamine keerulisem, siis tuleks vähemalt arvestada võimaliku mõõteveaga ning riigieelarve seaduse miinimumnõuetest lähtumise asemel **seada eelarve-eesmärgid väikese varuga**.

Rahandusministeerium tervitab Eelarvenõukogu arvamust. Leiame samuti, et valitsuse kriisimeetmed on pakkunud majandusele olulist tuge koroonakriisis ning aidanud kõige negatiivsemaid tagajärgi vältida. Eelmise aasta eelarvepositsiooni võib lugeda siiski positiivseks märgiks kriisiga toimetulekul, kuna tegelik puudujääk kujunes 2020. aasta kevadel prognoositust ca kaks korda väiksemaks.

Majandusprognoos

Prognoosi eeldused

Eelarvestrateegia ja selle fiskaalraamistiku üheks aluseks on Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadine majandusprognoos, mille makromajanduse osa kokkuvõtlikud tabelid on esitatud käesolevas Lisas 1. Majandusprognoosi põhjalikuma seletuskirjaga saab tutvuda Rahandusministeeriumi kodulehel (<https://www.rahandusministeerium.ee/et/riigieelarve-ja-majandus/majandusprognoosid>). Rahandusministeeriumi majandusprognoos on koostatud ministeeriumi Fiskaalpoliitika osakonna analüütikute poolt, kes Riigieelarve seaduse kohaselt

on prognoosi koostamisel ja koostamise metoodika valikul sõltumatud. Kevadise majandusprognoosi eeldused on fikseeritud 2021. aasta märtsi keskpaiga seisuga.

Tabel 126. Prognoosi olulisemad väliseeldused (protsenti)

	Eeldused RM 2021. a kevadises prognoosis						Euroopa Komisjon (2021 talvine prognoos)		
	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*	2020	2021*	2022*
1. Euribor, 3 kuud (aasta keskmine)	-0,4	-0,5	-0,5	-0,4	-0,3	-0,2	-0,4	-0,6	-0,5
2. Eurosooni pikaajaline intressimäär (aasta keskmine)	-0,5	-0,4	-0,2	0,0	0,2	0,3	-0,5	-0,5	-0,4
3. EUR/USD vahetuskurss (aasta keskmine)	1,14	1,21	1,20	1,20	1,20	1,20	1,14	1,21	1,21
4. Nominaalne efektiivne vahetuskurss	2,6	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	-	-	-
5. Maailma majanduskasv	-3,4	5,5	4,0	3,6	3,4	3,3	-	-	-
6. Euroala SKP kasv	-6,6	3,8	4,0	2,3	1,7	1,4	-6,8	3,8	3,8
7. Eesti eksportturgude impordikasv	-7,4	6,0	5,5	3,5	2,9	2,8	-	-	-
8. Nafta hind (Brent, USD/barrel)	42,0	60,9	57,8	55,9	54,9	54,4	43,4	54,7	52,4

Allikad: Eurostat, Eesti Pank, Euroopa Keskpank (ECB), IMF, U.S. Energy Information Administration (EIA); Consensus Economics (CF), Euroopa Komisjon (COM talveprognoos, veebruar 2021) ja NYMEX Brent futuurid.

Riigi rahanduse prognoosi koostamisel on aluseks võetud makromajandusprognoosi põhi-stsenaarium. Lähtutakse kehtivast olukorrast – kehtivad õigusaktid, info riigieelarve täitmise ja muu valitsussektori kohta.

Riigieelarve tulude prognoosi eeldused:

- Maksuprognoosi aluseks on prognoosi üldpõhimõtted.
- Peamised tulused mõjutavad administratiivsed meetmed, millega on prognoosis arvestatud:
 - Pensionisüsteemi II samba maksete ajutine peatamine ja kompenseerimine.
 - Pensionisüsteemi II samba vabatahtlikuksmuutmine.
- Palga alammäära tõusu prognoosimisel kasutatakse Eesti Panga prognoositavast tööviljakuse kahekordsest kasvust (Eesti Panga prognoos kuni 2023. aasta ning Rahandusministeeriumi prognoos 2024–2025) või palgakasvust, oleneb kumb on suurem.
- Mittemaksuliste tulude prognoosimisel võetakse aluseks senised laekumised ning valitsemisalade täpsustatud prognoosid (keskkonnatasud, riigilõivud, varade müük).
- Dividendiprognoosi aluseks on riigieelarve protsessi otsused ning äriühingute finantsprognoosid ja dividendiettepanekud.

Riigieelarve kulude prognoosi eeldused:

- 2021. aasta osas lähtutakse 2021. aasta eelarvest ja lisaeelarvest ning valitsemisalade täpsustatud prognoosidest.
- Aastate 2022–2024 kulude prognoosis lähtutakse RE2021 otsustega uuendatud RES-st 2021–2024 ning arvestuslike kulude ja tuludest sõltuvate kulude osas lähtutakse valitsemisalade täpsustatud prognoosidest.
- Kaitsekulude tase 2021–2025 moodustab vähemalt 2% SKPst, millele lisanduvad liitlasvägede kohalolekuga seotud kulud ning täiendavad kaitseinvesteeringud (koalitsioonilepe).
- Perioodi 2014–2020 välisvahendid ja kaasfinantseerimise summad planeeritakse valitsemisalade lõikes. 2021+ välisvahendeid planeeritakse riigiülel.

- Valitsemislade lõikes säilivad RKAS rendimaksed 2020. aasta tasemel ja muutused kajastatakse riigiülesest.
- Investeeringutes ajalisi nihkumisi prognoosis ei arvestata, need otsustatakse eraldi VV-s.
- Palgafondi ja majandamiskulude osas arvestatakse RES/RE otsuseid.
- Prognoos ei sisalda eelarverevisjoni.
- Lisaelarve meetmete mõju on uuesti hinnatud.

Muud eeldused:

- Arvestatud on Lennuliiklusteeninduse AS aktsiakapitali suurendamisega kuni 10 mln euro ulatuses 2021. aastal ning AS Eesti Energia aktsiakapitali suurendamisega kuni 114 mln euro ulatuses 2022. aastal. Samuti on arvestatud OÜ RBE aktsiakapitali suurendamisega 3 mln euro võrra igal prognoosiaastal.
- Töötukassa eelarvepositsiooni kujunemisel on arvestatud Töötukassa uusimat kuluprognosi ning tulude prognoosimisel lähtutakse Rahandusministeeriumi töötuskindlustusmakse prognoosist.
- Haigekassa eelarvepositsiooni aluseks on võetud 2021. aasta eelarves kinnitatud kulude maht ning prognoosi kohane sotsiaalmaksutulude ravikindlustuse osa. Aastate 2022–2025 osas on lähtutud uusimast kuluprognosist ning Rahandusministeeriumi sotsiaalmaksutulude ravikindlustuse prognoosist.
- Kohalike omavalitsuste prognoosi aluseks on võetud 2020. aasta tegelikud tulemused, 2021. aasta lisaelarve otsused ning makromajandusprognoos, sh arvestades KOVde jooksvate kulude muutumist seoses inflatsiooni ja keskmise palga muutustega.

Makromajandusprognoos

Tabel 127. Sisemajanduse koguprodukti prognoos 2021–2025 (protsenti)

	2020 tase	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
1. SKP reaalkasv	24062	-2,9	2,5	4,8	3,2	3,1	2,9
2. SKP nominaalkasv	27167	-3,4	4,9	7,0	5,3	5,1	4,8
Kasvuallikad							
3. Eratarbimiskulutused (sh MTÜd)		-2,5	1,3	4,0	2,3	2,2	2,0
4. Valitsussektori lõptarbimiskulutused		3,6	2,9	-3,0	1,0	1,0	1,0
5. Kapitali kogumahutus põhivarasse		18,4	-15,4	8,8	5,1	5,2	3,0
6. Varude muutus (% SKPst)		-0,6	0,7	1,5	1,6	1,6	1,7
7. Kaupade ja teenuste eksport		-5,5	6,0	6,3	3,8	3,2	3,0
8. Kaupade ja teenuste import		0,7	-0,6	6,2	3,6	3,0	2,2
Panus SKP kasvu¹							
9. Sisemajanduse nõudlus (ilma varudeta)		4,4	-3,6	3,5	2,7	2,7	2,0
10. Varude muutus		-2,1	1,4	0,8	0,1	0,0	0,1
11. Kaupade ja teenuste bilanss		-4,5	4,7	0,4	0,3	0,3	0,7
Lisandväärtuse kasv							
12. Primaarsektor		-13,5	6,9	3,3	3,0	2,8	2,7
13. Tööstus		-7,4	4,9	4,2	3,2	3,0	2,8
14. Ehitus		6,8	-9,3	4,3	3,4	3,0	2,8
15. Muud teenused		-2,0	2,5	4,8	3,2	3,1	2,9

¹⁾ Panus SKP kasvu näitab, kui suure osa majanduskasvust konkreetne valdkond moodustab. Arvutatakse, korrutades valdkonna kasv tema osakaaluga SKPs. Valdkondade panuste summa annab kokku majanduskasvu (väikese erinevuse põhjuseks on statistiline viga – osa SKPst, mida ei ole olnud võimalik valdkondade vahel ära jagada).

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Tabel 128. Hindade prognoos 2021–2025 (protsenti)

	2020 2010=100	2020 %	2021* %	2022* %	2023* %	2024* %	2025* %
1. SKP deflaator	132,7	-0,4	2,3	2,1	2,1	2,0	1,9
2. Eratarbimise deflaator	125,2	-0,7	2,0	2,1	2,1	2,0	2,0
3. Harmoniseeritud tarbijahinnaindeks	124,8	-0,6	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9
3a. Tarbijahinnaindeks	121,6	-0,4	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9
4. Valitsussektori tarbimiskulutuste deflaator	158,2	2,5	4,7	0,0	2,0	2,2	2,7
5. Investeeringute deflaator	120,9	-2,5	0,6	3,1	2,3	1,6	1,3
6. Ekspordi deflaator	111,1	-2,1	1,8	2,1	1,9	1,9	1,9
7. Impordi deflaator	106,9	-3,0	1,6	1,9	2,0	1,9	2,0

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Tabel 129. Tööturu prognoos 2021–2025 (15–74-aastased) (protsenti)

	2020 tase	2020 %	2021* %	2022* %	2023* %	2024* %	2024* %
1. Hõive, hõivatute arvu järgi	656,6 ¹⁾	-2,2	-0,9	0,8	0,6	0,4	0,2
3. Tööpuuduse määr		6,8	8,0	7,3	6,6	6,2	6,0
4. Tööjõu tootlikkus, hõivatute arvu järgi	36,6 ²⁾	-0,8	3,4	3,9	2,5	2,6	2,6
6. Hüvitised töötajatele	13 772,4 ³⁾	-0,1	5,0	6,0	5,7	5,3	4,9
7. Hüvitis töötaja kohta (6./1.)	21,0 ⁴⁾	2,1	5,9	5,1	5,1	4,9	4,7

1) Tuhat inimest.

2) Tuhat eurot hõivatatu kohta.

3) Miljon eurot.

4) Tuhat eurot.

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Tabel 130. Maksebilansi prognoos 2021–2025 (% SKPst)

	2010– 2019	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
1. Võlgnevus välismaailma suhtes	3,2	0,4	5,2	5,3	5,0	5,0	5,2
1a. Jooksevkonto	1,0	-1,0	3,4	3,3	3,2	3,1	3,4
2. Kaupade ja teenuste bilanss	3,8	0,1	4,7	5,0	5,1	5,2	5,7
3. Esmase ja teise tulu bilanss	-2,8	-1,2	-1,4	-1,6	-1,9	-2,1	-2,3
4. Kapitalikonto	2,1	1,5	1,8	1,9	1,8	1,9	1,8
5. Vead ja täpsustused		-0,1					

Allikas: Rahandusministeerium, Eesti Pank, Statistikaamet.

Riigi rahanduse prognoos

Tabel 131. Valitsussektori eelarvepositsioon 2021-2025

	2021 riigieelarve	2021	2022	2023	2024	2025
Valitsussektori struktuurselt tasandatud eelarvepositsioon (% SKPst)	-3,6	-5,5	-3,7	-2,9	-2,3	-1,8
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)	-6,7	-6,0	-4,0	-3,1	-2,4	-1,9
Keskvalitsus	-6,3	-5,7	-4,1	-3,3	-2,6	-1,7
Sotsiaalkindlustusfondid	-0,2	-0,3	0,2	0,2	0,3	0,1
Kohalikud omavalitsused	-0,2	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2

	2021 riigieelarve	2021	2022	2023	2024	2025
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (mln eurot)	-1 898	-1 723	-1 231	-1 003	-809	-659
Keskvalitsus	-1 787	-1 619	-1 251	-1 044	-870	-596
Sotsiaalkindlustusfondid	-64	-100	57	77	109	21
Kohalikud omavalitsused	-47	-4	-38	-36	-48	-84

Allikas: Rahandusministeerium.

Tabel 132. Valitsussektori eelarve tulud ja kulud 2020–2025

	2020 mln eurot	2020 % SKPst	2021 % SKPst	2022 % SKPst	2023 % SKPst	2024 % SKPst	2025 % SKPst
Eelarvepositsioonid valitsussektori tasandite lõikes							
1. Valitsussektor	-1305,0	-4,8	-6,0	-4,0	-3,1	-2,4	-1,9
2. Keskvalitsus	-991,0	-3,6	-5,7	-4,1	-3,3	-2,6	-1,7
4. Kohalikud omavalitsused	5,6	0,0	0,0	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2
5. Sotsiaalkindlustusfondid	-319,5	-1,2	-0,3	0,2	0,2	0,3	0,1
Valitsussektor							
6. Tulud kokku	10 928,4	40,2	41,7	40,1	40,3	39,6	39,1
7. Kulud kokku	12 233,3	45,0	47,8	44,1	43,4	42,0	41,0
8. Eelarvepositsioon	-1 305,0	-4,8	-6,0	-4,0	-3,1	-2,4	-1,9
9. Intressikulu	10,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
10. Primaartasakaal	-1 295,0	-4,8	-6,0	-4,0	-3,1	-2,3	-1,8
11. Ühekordsed ja ajutised meetmed	0,0	0,0	0,8	0,2	0,0	0,0	0,0
Tulud komponentide lõikes							
12. Maksutulud (12=12a+12b+12c)	5 753,1	21,2	21,8	21,0	21,0	20,8	20,6
12a. Tootmis- ja impordimaksud	3 651,2	13,4	13,5	13,3	13,3	13,1	12,7
12b. Sissetuleku- ja varanduse maksud	2 101,9	7,7	8,3	7,6	7,7	7,8	7,9
12c. Kapitalimaksud	0	0	0	0	0	0	0
13. Sotsiaalkindlustusmaksed	3 564,6	13,1	13,3	12,4	12,4	12,4	12,5
14. Omanditulud	150,5	0,6	0,4	0,3	0,4	0,5	0,5
15. Muud tulud	1 460,2	5,4	6,1	6,3	6,4	5,9	5,5
16.=6. Tulud kokku	10 928,4	40,2	41,7	40,1	40,3	39,6	39,1
p.m.: Maksukoormus (D.2 (sh EL-le makstud)+D.5+D.611+D.91-D.995)	9 281,3	34,2	35,0	33,3	33,3	33,2	33,0
Kulud komponentide lõikes							
17. Hüvitised töötajatele +vahetarbimine	5 215,1	19,2	19,8	19,3	18,9	18,5	18,2
17a. Hüvitised töötajatele	3 451,2	12,7	12,7	12,4	12,3	12,2	12,1
17b. Vahetarbimine	1 764,0	6,5	7,1	6,9	6,6	6,3	6,1
18. Sotsiaalsiirded (18=18a+18b)	4 225,1	15,6	15,9	14,3	14,5	14,5	14,5
millest töötushüvitised	482,5	1,8	1,4	0,7	0,6	0,6	0,5
18a. Mitterahalised sotsiaalsiirded	646,8	2,4	2,4	2,2	2,2	2,2	2,2
18b. Rahalised sotsiaalsiirded	3 578,3	13,2	13,5	12,0	12,3	12,2	12,3
19.=9. Intressikulu	10,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1
20. Subsiidiumid	432,7	1,6	1,6	0,4	0,3	0,3	0,3
21. Kapitali kogumahutus	1 553,8	5,7	6,6	6,4	6,8	6,5	6,0
22. Kapitalisiirded	193,3	0,7	1,1	1,3	1,4	0,8	0,6
23. Muud kulud	603,3	2,2	2,6	2,5	1,4	1,3	1,3
24.=7. Kulud kokku	12 233,3	45,0	47,8	44,1	43,4	42,0	41,0
p.m. Valitsussektori tarbimine	5 928,6	21,8	22,4	20,3	19,9	19,5	19,3

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tabel 133. Valitsussektori kulud valitsemisfunktsioonide (COFOG) lõikes (% SKPst)

	COFOG kood	2019	2020	2021	2022	2024
1. Üldised valitsussektori teenused	1	3,5	4,8	6,4	4,8	3,6
2. Riigikaitse	2	2,1	2,4	2,2	2,1	2,0
3. Avalik kord ja julgeolek	3	1,8	1,8	1,8	1,8	1,8
4. Majandus	4	3,9	4,3	5,0	5,2	6,2
5. Keskkonnakaitse	5	0,7	0,7	0,7	0,7	0,7
6. Elamu- ja kommunaalmajandus	6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
7. Tervishoid	7	5,3	7,3	7,7	6,9	6,3
8. Vaba aeg, kultuur ja religioon	8	2,0	2,0	2,0	2,0	2,0
9. Haridus	9	6,0	6,3	6,2	5,9	5,0
10. Sotsiaalne kaitse	10	13,2	15,1	15,4	14,3	14,1
11. Valitsussektori kulud kokku	TE	38,9	45,0	47,8	44,1	42,0

Allikad: Statistikaamet, Rahandusministeerium.

Tabel 134. Võrdlus Stabiilsusprogramm 2020 prognoosiga

	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
SKP reaalkasv (%)						
Eelmine versioon	-8,0	8,0	-	-	-	-
Praegune uuendus	-2,9	2,5	4,8	3,2	3,1	2,9
Erinevus	5,1	-5,5	-	-	-	-
SKP nominaalkasv (%)						
Eelmine versioon	-7,6	10,5	-	-	-	-
Praegune uuendus	-3,4	4,9	7,0	5,3	5,1	4,8
Erinevus	4,2	-5,6	-	-	-	-
Harmoneeritud tarbijahinnaindeks (THHI) (%)						
Eelmine versioon	0,5	2,2	-	-	-	-
Praegune uuendus	-0,6	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9
Erinevus	-1,1	-0,2	-	-	-	-
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)						
Eelmine versioon	-10,1	-3,8	-	-	-	-
Praegune uuendus	-4,8	-6,0	-4,0	-3,1	-2,4	-1,9
Erinevus	5,3	-2,2	-	-	-	-
Valitsussektori võlg (% SKPst)						
Eelmine versioon	21,9	23,4	-	-	-	-
Praegune uuendus	18,2	21,4	24,9	27,7	28,5	28,8
Erinevus	-3,7	-2,0	-	-	-	-

Allikas: Rahandusministeerium.

Tabel 135. Võrdlus RES 2021-2024 prognoosiga

	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
SKP reaalkasv (%)						
Eelmine versioon	-5,5	4,5	3,5	3,0	2,3	-
Praegune uuendus	-2,9	2,5	4,8	3,2	3,1	2,9
Erinevus	2,6	-2,0	1,3	0,2	0,8	-
SKP nominaalkasv (%)						
Eelmine versioon	-5,6	6,4	6,0	5,8	4,6	-
Praegune uuendus	-3,4	4,9	7,0	5,3	5,1	4,8
Erinevus	2,2	-1,5	1,0	-0,5	0,5	-
Harmoneeritud tarbijahinnaindeks (THHI) (%)						
Eelmine versioon	-0,4	1,4	2,3	2,2	2,0	-
Praegune uuendus	-0,6	2,0	2,1	2,0	1,9	1,9
Erinevus	-0,2	0,6	-0,2	-0,2	-0,1	-
Valitsussektori nominaalne eelarvepositsioon (% SKPst)						
Eelmine versioon	-6,6	-6,7	-5,4	-4,3	-2,5	-
Praegune uuendus	-4,8	-6,0	-4,0	-3,1	-2,4	-1,9
Erinevus	1,8	0,7	1,4	1,2	0,1	-

	2020	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*
Valitsussektori võlg (% SKPst)						
Eelmine versioon	18,2	23,6	27,1	29,6	30,8	-
Praegune uuendus	18,2	21,4	24,9	27,7	28,5	28,8
Erinevus	0,0	-2,2	-2,2	-1,9	-2,3	-

Allikas: Rahandusministeerium.

Intressimäärade sensitiivsusanalüüs

Eesti riigil tuleb oma tegevuste rahastamiseks jätkuvalt laenata nii kodumaisest kui ka välistest vahenditest. Intressimäärade tõus ja seeläbi intressikulude suurenemine avaldab otsest ning negatiivset mõju eelarvetasakaalule. Samuti avaldab intressimäärade kasv ka ebasoodsat mõju investeringutele ning tarbimisele. Seega on oluline hinnata läbi sensitiivsusanalüüsi ka Eesti majanduse ning riigi rahanduse sensitiivsust (haavatavust) kõikuvate intressimäärade korral. Juhul, kui valitsussektorile kohaldatud intressimäärad tõusevad vahemikus 2021-2025 100 baaspunkti võrra (mis on küll praeguse rahaturu negatiivsete intressimäärade tõttu väga ebatõenäoline), on otsemõju eelarvele 52,8 mln eurot (0,2% SKPst) esimesel ning prognoosiperioodi viimasel aastal on kumulatiivne intressikulu kokku 375 mln eurot (1,1% SKPst).

Tabel 136. Intressimäärade tõusu mõju

Intressimäärade tõusu mõju 100 baaspunkti võrra (1%)	2021	2022	2023	2024	2025
Intressikulude erinevus võrreldes baasstsenaariumiga, mln	52,8	66,7	78,9	85,6	91,1
Intressikulu erinevus baasstsenaariumist, % SKP	0,2	0,2	0,2	0,3	0,3

Riskistsenaarium

Riskistsenaariumi koostamise eesmärgiks on näidata majandusarengu alternatiivseid võimalusi ning nende mõju riigieelarvele.

Suvised prognoosi riskistsenaariumi täitumise ülevaade

Kui 2020. aasta suvises prognoosis pidasime viiruse teise laine kartuses tõenäolisemaks negatiivse stsenaariumi teket, siis majandusel läks tegelikult kuni eelmise aasta lõpuni hoopis oodatust paremini. Maailmamajandus taastus oodatust kiiremini ning ka meie lähiturud pidasid viiruse oludes paremini vastu. Seetõttu jäi tagasilöökk ka Eesti majanduses tulema-ta. Ettevõtted ja majapidamised on õppinud mõõduka nakatumismäära juures viirusega kohanema ja majandustegevust piirangute tingimustes jätkama.

Samas täielikku taastumist viiruse negatiivsetest majandusmõjudest me veel niipea ei näe. Koroonavaktsiinide kiire väljatöötamine on olnud edulugu, kuid tarneraskuste tõttu ei ole endiselt veel selge, millal viiruse leviku üle täielik kontroll saavutatakse. Seetõttu kehtib endiselt eelmises prognoosis öeldu, kus tõdesime, et koroonaviiruse edasine kulg on ennustamatu. Peame tõdema, et majanduse edasise käekäigu osas on võimalikud nii baasstsenaariumist positiivsem kui ka negatiivsem areng. Käesoleva koroonakriisi käigus on viirusega seondud käinud pigem negatiivsemaid ootusi mööda, mistõttu koostasime prognoosi riskistsenaariumi negatiivseid arenguvõimalusi silmas pidades.

Suvi „jääb vahele“

Pandeemiaperiood on näidanud, et viiruse levik käib lainetena ning riikide suletus on soodne pinnas mutatsioonide tekkeks. Erinevalt USA-st on vaksineerimise tempo Euroopas aeglane ning mitmed riigid on kolmanda viiruselaine tõttu taas piiranguid karmistama hakanud. Ei ole välistatud, et probleemid vaktsiinide kättesaadavusega jätkuvad ning praeguse tempo juures ei

õnnestu Euroopas ka suve-sügise jooksul ühiskonna piisavat immuunsust saavutada. Tekivad uued viirusepuhangud ning ollakse sunnitud üha uuesti tegevuspiiranguid karmistama. Seega jääb ka sel aastal „suvi vahele“, mis mõjub turismisektorile laastavalt.

Käesolev negatiivne riskistsenaarium arvestab majanduse taastumise edasilükkumisega aastavahetuse aega ehk kahe kvartali võrra. Selle stsenaariumi kohaselt on kogu aasta vältel takistatud reisiteenuste eksport, ettevõtted lükkavad investeerimisotsuseid edasi, pankrottide arv ja tööpuudus suureneb. Lisaks on ebakindla perioodi ja piirangute jätkumise tõttu teenuste tarbimine raskendatud, mistõttu säästmine jätkab kasvu.

Riskistsenaariumi kohaselt kasvab Eesti majandus sel aastal 1,5% (põhistsenaariumis 2,5%). Taastumise edasilükkumise tõttu oleks järgmisel aastal põhistsenaariumiga võrreldes majanduskasv mõnevõrra kiirem.

Riskistsenaariumi tulude ja kulude prognoos tugineb makromajanduse vastavale prognoosile ja näeb ette valitsussektori eelarvepositsiooni halvenemist 0,4% võrra SKPst sel aastal ehk puudujääk ulatub 6,4%ni SKPst. Kuna riskistsenaariumi kohaselt on selle aasta majanduskasv põhiprognoosist aeglasem, kuid järgnevatel aastatel seevastu kiirem, siis ka eelarvepuudujääk väheneb kiiremas tempos jõudes 2023. aastaks põhiprognoosiga samale tasemele. Käesoleva aasta suurem puudujääk baasstsenaariumiga võrreldes tuleneb eelkõige maksutulude kehvemast laekumisest, mis mõjutab kõiki valitsussektori tasandeid. Enim on riskistsenaariumis vähendatud sotsiaalmaksu laekumise prognoosi, mis on seotud nii keskmise palga kasvu aeglustumisega kui hõive languse kiirenemisega. Samuti on vähendatud käibemaksu laekumise prognoosi tulenevalt eratarbimise mõõdukamast kasvust. Maksukoormus veidi kasvab, kuna SKP tase alaneb kiiremini kui prognoositavad maksutulud.

Eelarvepositsiooni halvenemist pidurdab mõnevõrra maksutuludega seotud riigieelarve kulude (Haigekassa eraldis, pensionikulud) vähenemine. Samuti langeb kaitsekulude tase tingituna kahanenud nominaalse SKP tasemest. Töötukassa puudujäägi süvenemist põhjustab nii töötuskindlustusmakse langus kui ka kulude kasv. Haigekassa positsiooni kahandab sotsiaalmaksutulude langus. Kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon halveneb neile laekuva füüsilise isiku tulumaksu prognoosi vähenemise võrra. Muu keskvalitsuse eelarvepositsioon ei ole niivõrd majanduskeskkonnaga seotud, mistõttu siin ei ole muudatusi oodata.

Riskistsenaariumi kohaselt suureneb netovõlg vaid vähesel määral. Baasstsenaariumist negatiivsem keskvalitsuse ja kohalike omavalitsuste eelarvepositsioon suurendavad riskistsenaariumis nende valitsussektori tasandite võla taset. Seega valitsussektori võlakooormus kasvab täiendava finantseerimisvajaduse tõttu riskistsenaariumis kuni 0,2% võrra. Riskistsenaariumis samuti veidi halvenenud sotsiaalkindlustusfondide eelarvepositsioon vähendab nende reservide taset, mistõttu vähenevad valitsussektori reservid kuni 0,1% võrra SKPst. Muudatuste kogumõjuna vähenevad netovarad 2022 ja 2023. aastal 0,3% võrra SKPst.

Tabel 137. Riskistsenaarium (protsenti)

	Riskistsenaarium				Erinevus baasprognoosist		
	2020	2021*	2022*	2023*	2021*	2022*	2023*
SKP jooksevhindades (mld eurot)	27,2	28,1	30,3	32,0	-0,4	-0,2	-0,1
SKP reaalkasv	-2,9	1,5	5,6	3,4	-1,0	0,8	0,2
SKP nominaalkasv	-3,4	3,6	7,7	5,6	-1,3	0,7	0,3
THI	-0,4	1,9	2,0	2,1	-0,1	-0,1	0,1
Sisenõudluse reaalkasv	2,4	-3,0	5,3	3,1	-0,8	0,7	0,2
Ekspordi reaalkasv	-5,5	5,0	7,8	4,5	-1,0	1,5	0,7
Tööhõive kasv	-2,2	-1,3	1,0	0,6	-0,4	0,2	0,0
Palga nominaalkasv	2,9	3,2	6,1	5,2	-0,7	0,5	0,1
Tööpuuduse määr	6,8	8,4	7,5	6,8	0,4	0,2	0,2
Valitsussektor							
Maksukoormus (% SKPst)	34,2	35,2	33,4	33,4	0,1	0,1	0,0

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	Riskistsenaarium				Erinevus baasproгноosisist		
	2020	2021*	2022*	2023*	2021*	2022*	2023*
Valitsussektori eelarvepositsioon (% SKPst)	-4,8	-6,4	-4,1	-3,1	-0,4	-0,1	0,0
Valitsussektori võlakoormus (% SKPst)	18,2	21,6	25,1	27,9	0,2	0,2	0,2

Allikas: Rahandusministeerium, Statistikaamet.

Lisa 2. Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 rahastamiskava (tuhat eurot)

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025
Kokku vahendid	13 622 031	14 249 536	14 501 983	14 626 111
piirmääraga vahendid	3 781 826	3 724 384	3 729 048	3 610 852
piirmäärata vahendid	9 840 205	10 525 152	10 772 935	11 015 259

<i>Jaotamata eelarve fondide ja tegevuste lõikes</i>	<i>0</i>	<i>539 319</i>	<i>763 387</i>	<i>888 279</i>
<i>piirmääraga vahendid</i>	<i>0</i>	<i>10 663</i>	<i>18 275</i>	<i>28 471</i>
<i>piirmäärata vahendid</i>	<i>0</i>	<i>528 656</i>	<i>745 111</i>	<i>859 808</i>
<i>Uue perioodi välisvahendid, sh uued fondid, koos riigieelarvelise kaasfinantseeringuga</i>	<i>0</i>	<i>501 486</i>	<i>718 194</i>	<i>830 738</i>
<i>Moderniseerimisfond</i>	<i>0</i>	<i>27 170</i>	<i>26 917</i>	<i>29 070</i>
<i>Kinnisvarakulud ja investeeringud</i>	<i>0</i>	<i>10 663</i>	<i>18 275</i>	<i>28 471</i>

Riigikogu	22 024	28 136	22 576	23 080
piirmääraga vahendid	12 907	16 816	12 689	12 792
piirmäärata vahendid	9 117	11 320	9 887	10 288
Kulud	21 500	25 746	22 263	22 766
Investeeringud	524	2 390	313	313
Vabariigi Presidendi Kantselei	4 661	4 413	4 381	4 403
piirmääraga vahendid	4 056	3 789	3 734	3 734
piirmäärata vahendid	605	625	647	670
Kulud	4 461	4 402	4 376	4 399
Investeeringud	200	11	5	5
Riigikontroll	5 028	5 080	4 968	4 973
piirmääraga vahendid	4 856	4 856	4 791	4 791
piirmäärata vahendid	173	225	176	182
Kulud	5 028	5 080	4 968	4 973
Õiguskantsleri Kantselei	2 963	2 912	2 918	2 924
piirmääraga vahendid	2 798	2 798	2 798	2 798
piirmäärata vahendid	165	114	120	126
Kulud	2 963	2 912	2 918	2 924
Riigikohus	5 413	5 496	5 546	5 638
piirmääraga vahendid	3 321	3 321	3 276	3 276
piirmäärata vahendid	2 092	2 175	2 269	2 362
Kulud	5 413	5 496	5 546	5 638
Vabariigi Valitsus	2 753 353	2 551 038	2 695 307	2 772 824
piirmääraga vahendid	651 446	650 751	714 263	710 909
piirmäärata vahendid	2 101 907	1 900 287	1 981 043	2 061 915
Kulud	2 753 353	2 551 038	2 695 307	2 772 824
Riigikantselei haldusala	16 681	12 085	9 139	9 152
piirmääraga vahendid	15 142	10 678	8 167	8 180
piirmäärata vahendid	1 539	1 407	972	972
Tulemusvaldkond: Tõhus riik				
Vabariigi Valitsuse ja peaministri tegevuse toetamine				
Kulud	9 996	9 657	9 139	9 152
Investeeringud	6 684	2 428	0	0
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	856 777	798 224	742 944	740 547
piirmääraga vahendid	614 167	627 965	666 782	665 848
piirmäärata vahendid	242 610	170 259	76 162	74 700
Tulemusvaldkond: Tark ja tegus rahvas				
Haridus- ja noorteprogramm				

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025
Kulud	567 926	524 834	502 846	501 037
Investeeringud	56 729	56 609	6 978	7 110
Tulemusvaldkond: Eesti keel ja eestlus				
Keeleprogramm				
Kulud	5 830	5 830	5 831	5 832
Tulemusvaldkond: Tõhus riik				
Arhiivindusprogramm				
Kulud	8 535	8 335	8 335	8 335
Investeeringud	50	50	50	50
Tulemusvaldkond: Teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus				
Kulud	217 706	202 565	218 902	218 183
Teadussüsteemi programm				
Kulud	152 355	142 217	150 519	149 800
Teadmussiirde programm				
Kulud	65 351	60 348	68 383	68 383
Justiitsministeeriumi valitsemisala	169 934	168 369	167 203	169 029
piirmääraga vahendid	129 985	130 508	129 438	130 092
piirmäärata vahendid	39 949	37 861	37 765	38 938
Tulemusvaldkond: Õigusriik				
Usaldusväärne ja tulemuslik õigusruum				
Kulud	169 639	168 158	166 992	168 818
Investeeringud	295	211	211	211
Kaitseministeeriumi valitsemisala	720 981	720 005	720 241	738 492
piirmääraga vahendid	618 017	604 499	597 377	624 376
piirmäärata vahendid	102 964	115 506	122 863	114 116
Tulemusvaldkond: Julgeolek ja riigikaitse				
Kulud	509 997	513 163	550 256	613 566
Investeeringud	210 984	206 842	169 985	124 926
Iseseisev sõjaline kaitsevõime				
Kulud	351 511	352 837	382 802	440 636
Investeeringud	186 443	201 409	166 903	124 436
Kollektiivkaitses osalemine				
Kulud	46 621	44 884	46 710	46 750
Investeeringud	12 941	2 432	2 103	72
Luure ja eelhoiatust				
Kulud	53 831	54 370	58 410	60 445
Kaitsepoliitika kujundamine ja toetav tegevus				
Kulud	58 035	61 072	62 334	65 736
Investeeringud	11 600	3 002	979	417
Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	164 101	133 189	91 506	85 220
piirmääraga vahendid	78 412	78 617	76 645	76 422
piirmäärata vahendid	85 690	54 572	14 861	8 798
Tulemusvaldkond: Keskkond				
Keskkonnakaitse ja -kasutuse programm				
Kulud	156 453	126 434	85 974	79 881
Investeeringud	1 949	1 070	1 070	968
Tulemusvaldkond: Põllumajandus ja kalandus				
Kalandus				
Kulud	5 511	5 535	4 311	4 292
Investeeringud	188	151	151	78
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	274 855	266 477	271 434	248 537

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025
piirmääraga vahendid	235 641	228 027	233 213	210 117
piirmäärata vahendid	39 214	38 450	38 220	38 420
Tulemusvaldkond: Kultuur ja sport				
Kulud	268 525	261 299	266 559	243 661
Investeeringud	23	23	23	23
Kultuur				
Kulud	234 103	228 802	234 003	211 050
Investeeringud	23	23	23	23
Sport				
Kulud	34 422	32 496	32 556	32 610
Tulemusvaldkond: Sidus ühiskond				
Sidus Eesti: Lõimumine				
Kulud	6 307	5 155	4 851	4 853
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	969 086	1 051 328	909 205	758 867
piirmääraga vahendid	467 402	446 358	393 424	379 246
piirmäärata vahendid	501 684	604 970	515 780	379 621
Tulemusvaldkond: Transport				
Transpordi konkurentsivõime ja liikuvuse programm				
Kulud	427 939	616 553	709 206	576 589
Investeeringud	193 228	175 584	65 260	45 272
Tulemusvaldkond: Infoühiskond				
Digiühiskonna areng				
Kulud	61 699	56 323	21 270	21 261
Investeeringud	3 914	2 867	2 686	2 686
Tulemusvaldkond: Energeetika				
Energeetika ja maavarade programm				
Kulud	53 022	22 900	12 839	11 159
Investeeringud	780	554	504	504
Tulemusvaldkond: Teadus- ja arendustegevus ja ettevõtlus				
Kulud	223 451	169 396	90 646	94 601
Investeeringud	5 052	7 150	6 794	6 794
Ehitus				
Kulud	45 093	26 053	9 870	9 777
Investeeringud	400	160	160	160
Ettevõtluskeskkond				
Kulud	107 643	82 192	43 695	48 215
Investeeringud	4 652	6 990	6 634	6 634
Teadmussiirde programm				
Kulud	70 715	61 152	37 080	36 608
Maaeluministeeriumi valitsemisala	444 050	497 316	452 635	428 025
piirmääraga vahendid	52 491	52 299	50 821	50 831
piirmäärata vahendid	391 559	445 017	401 814	377 194
Tulemusvaldkond: Põllumajandus ja kalandus				
Kulud	441 785	494 911	451 593	426 983
Investeeringud	2 264	2 406	1 042	1 042
Põllumajandus, toit ja maaelu				
Kulud	413 482	477 538	440 356	410 143
Investeeringud	2 216	2 358	994	994
Kalandus				
Kulud	28 304	17 372	11 237	16 839
Investeeringud	48	48	48	48

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025
Rahandusministeeriumi valitsemisala	265 821	230 951	195 018	182 461
piirmääraga vahendid	124 600	123 132	119 035	119 066
piirmäärata vahendid	141 221	107 819	75 983	63 396
Tulemusvaldkond: Tõhus riik				
Kulud	260 047	225 834	194 155	181 598
Investeeringud	5 774	5 116	863	863
Riigi rahandus				
Kulud	75 789	79 518	75 508	75 517
Investeeringud	331	331	140	140
Halduspoliitika				
Kulud	62 299	60 501	51 150	48 279
Investeeringud	5 443	4 785	723	723
Regionaalpoliitika				
Kulud	116 365	80 221	61 933	52 238
Finantspoliitika				
Kulud	5 593	5 594	5 563	5 565
Siseministeeriumi valitsemisala	450 223	414 624	391 184	399 130
piirmääraga vahendid	404 071	380 221	357 731	366 365
piirmäärata vahendid	46 152	34 403	33 452	32 764
Tulemusvaldkond: Sidus ühiskond				
Kulud	13 439	13 410	13 173	13 031
Investeeringud	556	522	193	211
Kogukondlik Eesti				
Kulud	2 959	2 947	2 878	2 888
Investeeringud	3	3	1	1
Nutikas rahvastikuarvestus				
Kulud	5 240	5 224	5 108	4 953
Investeeringud	553	519	192	210
Erakondade rahastamine				
Kulud	5 241	5 239	5 187	5 190
Tulemusvaldkond: Siseturvalisus				
Siseturvalisus				
Kulud	383 170	374 438	369 878	367 917
Investeeringud	53 058	26 253	7 940	17 971
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	6 409 956	6 734 213	6 968 419	7 080 547
piirmääraga vahendid	280 610	266 944	256 831	133 774
piirmäärata vahendid	6 129 346	6 467 269	6 711 588	6 946 773
Tulemusvaldkond: Heaolu				
Kulud	4 451 652	4 740 601	4 938 240	5 076 766
Investeeringud	980	818	772	772
Tööturuprogramm				
Kulud	785 464	798 090	818 166	852 419
Investeeringud	113	80	34	34
Sotsiaalkindlustuse programm				
Kulud	2 760 241	3 030 918	3 200 037	3 289 277
Hoolekandeprogramm				
Kulud	86 655	76 267	67 445	65 079
Investeeringud	867	738	738	738
Soolise võrdõiguslikkuse programm				
Kulud	1 422	1 280	1 113	1 103
Laste ja pere programm				

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025
Kulud	817 870	834 045	851 480	868 887
Tulemusvaldkond: Tervis				
Kulud	1 954 640	1 991 283	2 028 764	2 002 366
Investeeringud	2 684	1 511	643	643
Tervist toetava keskkonna programm				
Kulud	6 483	6 468	6 441	6 443
Tervist toetavate valikute programm				
Kulud	18 424	16 630	16 284	15 690
Inimkeskse tervishoiu programm				
Kulud	1 929 733	1 968 185	2 006 039	1 980 234
Investeeringud	2 684	1 511	643	643
Välisministeeriumi valitsemisala	86 124	86 362	83 974	83 984
piirmääraga vahendid	81 905	82 143	79 755	79 765
piirmäärata vahendid	4 219	4 219	4 219	4 219
Tulemusvaldkond: Välispoliitika				
Kulud	83 070	83 308	82 675	82 685
Investeeringud	3 054	3 054	1 299	1 299
Välispoliitika				
Kulud	68 706	68 942	68 345	68 355
Investeeringud	3 054	3 054	1 299	1 299
Arengukoostöö ja humanitaarabi				
Kulud	14 363	14 366	14 330	14 330

Lisa 3. Ülevaade RES 2022-2025 meetmetest riigieelarvelistele asutustele põhiseaduslike institutsioonide ja valitsemisalade lõikes (tuhat eurot)

	2022 RES	2023 RES	2024 RES	2025 RES
MÕJU RIIGIEELARVE POSITSIOONILE*	68 292	-24 695	26 412	27 833
TULUMEETMED KOKKU	32 977	-53 125	-72 964	-88 985
Justiitsministeerium	1 600	1 600	1 600	1 600
Konkurentsiameti efektiivsemaks muutmine (sh rahastamise alused)	1 600	1 600	1 600	1 600
Kaitseministeerium	0	0	21 324	25 500
Kinnistute müügitulu	0	0	21 324	25 500
Keskkonnaministeerium	13 490	8 490	11 200	8 700
Plastpakendi kogumise reform (ladestus- ja põletustasu suurendamine)	0	3 000	3 000	0
Dividenditulu	9 490	1 490	4 200	4 700
Maade müük (kasutusvalduse tasu tõus)	4 000	4 000	4 000	4 000
Rahandusministeerium	17 887	-63 215	-107 088	-124 785
Keskmise pensioni tulumaksuvabastus	0	-94 963	-115 882	-136 452
Dividenditulu	5 000		3 000	3 000
RES 2022-2025 meetmete mõju riigi maksutuludele	12 887	31 748	5 794	8 667
KULUMEETMED KOKKU	-35 315	-28 430	-99 376	-116 818
Riigiülene	-7 830	-16 166	-28 076	-55 602
Investeeringute varasemaks toomine ja tasakaalustamine (Rahvusraamatukogu ja Rahvusarhiiv Kultuuriministeeriumi eelarvesse tõstmine)	-7 830	-16 166	-23 936	-4 546
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)			-4 140	-51 056
Riigikogu	-463	-463	-1 147	-1 147
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-463	-463	-605	-605
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-542	-542
Vabariigi President	-158	-158	-213	-213
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-158	-158	-207	-207
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-6	-6
Riigikontroll	-210	-210	-274	-274
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-210	-210	-274	-274
Õiguskantsler	-31	-31	-31	-31
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-31	-31	-31	-31
Riigikohus	-145	-145	-190	-190
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-145	-145	-190	-190
Vabariigi Valitsus	17 305	-13 178	-10 471	-31 064
Teadus- ja arenduskulude hoidmine tasemel 1% SKPst	11 300	0	17 500	8 100
Välisvahendite riikliku kaasrahastuse prognoosi muutus	7 358	-8 943	-16 640	-23 659
Investeeringute kava muutus seoses projektide ajakava täpsustamisega	3 929	2 075	1 200	0
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (sotsiaalhoolekanne)	299	299	299	299
Konkurentsiameti efektiivsemaks muutmine (sh rahastamise alused)	700	700	700	700
Plastpakendi kogumise reform (EL makse vähendamine)	0	0	0	-3 000

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	2022 RES	2023 RES	2024 RES	2025 RES
Meetmete maksumulude muudatustest korrigeeritud edasiantavad maksud KOVile	3 021	1 992	-2 256	-2 230
Koolivõrgu korrastamine	-2 301	-2 301	-4 274	-4 274
Huvihariduse täiendav rahastamine omavalitsustele	-7 000	-7 000	-7 000	-7 000
Riigikantselei	-417	1 978	-545	-545
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-417	-417	-545	-545
Investeeringute kava muutus seoses projektide ajakava täpsustamisega	0	2 395	0	0
Haridus- ja Teadusministeerium	-1 334	-18 400	-29 411	-3 107
Teadus- ja arenduskulude korrigeerimine prognoosist lähtuvalt	0	-7 300	0	0
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-6 430	-6 430	-8 403	-8 403
Investeeringute varasemaks toomine ja tasakaalustamine (riigigümnaasiumid)	-1 062	-10 605	-27 594	-1 159
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-1 181	-1 181
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (õpetajad, kultuuritöötaja)	12 129	12 129	12 129	12 129
Koolivõrgu korrastamine	-5 699	-5 699	-3 726	-3 726
Hasartmängumaksu ministeeriumite eelarvesse laekumise fikseerimine 2021 tasemel	-273	-495	-636	-768
Justiitsministeerium	-3 565	-3 565	-5 196	-5 196
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-4 959	-4 959	-6 480	-6 480
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-110	-110
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (siseturvalisus, IT majad)	1 394	1 394	1 394	1 394
Kaitseministeerium	-14 317	-14 317	1 324	25 500
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-14 317	-14 317	0	0
Investeeringute ajatamine	0	0	-20 000	0
Kinnistute müügitulu arvelt tehtavad kulud	0	0	21 324	25 500
Keskkonnaministeerium	-1 413	-1 413	-3 395	-3 929
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-1 989	-1 989	-2 599	-2 599
Investeeringute varasemaks toomine ja tasakaalustamine (Keskkonnamaja valmimisel püsikulude kokkuhoid)	0	0	0	-200
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-1 372	-1 372
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (siseturvalisus, IT majad, kultuuritöötajad)	242	242	242	242
Maade müügi ettevalmistuskulu	333	333	333	0
Kultuuriministeerium	13 330	20 205	24 285	995
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-683	-683	-892	-892
Investeeringute varasemaks toomine ja tasakaalustamine (Rahvusraamatukogu, Rahvusarhiiv, Kääriku)	9 398	19 583	24 082	976
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-13	-13
Investeeringute kava muutus seoses projektide ajakava täpsustamisega (kunstihoone)	3 000	0	0	0
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (kultuuritöötajad)	1 996	1 996	1 996	1 996
Hasartmängumaksu ministeeriumite eelarvesse laekumise fikseerimine 2021 tasemel	-381	-691	-888	-1 072
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	15 911	13 796	-35 015	-49 209

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	2022 RES	2023 RES	2024 RES	2025 RES
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-6 831	-6 831	-8 926	-8 926
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-46 746	-66 746
Investeeringute kava muutus seoses projektide ajakava täpsustamisega (lairiba, KOV elamufond)	4 829	-1 266	-1 266	0
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (IT majad, lennundus)	233	233	233	233
Work in Estonia	1 570	1 600	1 630	1 670
Välisinvesteeringute keskus	1 610	2 060	2 060	2 060
Turismiturunduse meetmed	10 300	12 300	10 300	12 300
E-residentsuse programm	4 200	5 700	7 700	10 200
Maaeluministeerium	-1 355	-1 355	-2 843	-2 843
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-1 561	-1 561	-2 039	-2 039
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-1 010	-1 010
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (IT majad, veterinaarid, kultuuritöötajad)	206	206	206	206
Rahandusministeerium	-1 677	-2 546	-6 225	-6 390
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-4 010	-4 010	-5 240	-5 240
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-1 660	-1 660
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (siseturvalisus, IT majad)	1 296	1 296	1 296	1 296
Töötajate elektrooniline registreerimine (ehituses)	1 380	790	180	180
Hasartmängumaksu ministeeriumite eelarvesse laekumise fikseerimine 2021 tasemel	-343	-622	-800	-965
Siseministeerium	-48 671	-69 583	-71 524	-62 900
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-11 746	-11 746	-15 350	-15 350
Investeeringute varasemaks toomine ja tasakaalustamine (Kaldabaasid, Sisekaitseakadeemia ja Suur-Ameerika 1 pinnale peahoone kolimise kokkuhoid)	4 226	624	-1 024	-400
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-14 690	-14 690
Investeeringute kava muutus seoses projektide ajakava täpsustamisega	-2 660	-18 000	0	8 000
Eripensionide kajastamine SOM eelarves	-45 497	-47 467	-47 467	-47 467
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (siseturvalisus, IT majad)	7 007	7 007	7 007	7 007
Sotsiaalministeerium	1 821	79 216	74 066	83 820
Erakorraline pensionitõus 20€ alates 01.01.2023	0	79 000	88 955	101 654
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-4 370	-4 370	-5 711	-5 711
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-914	-914
Palgafondi kasv 3% sihtgruppidele (IT majad, veterinaarid, õpetajad, sotsiaalhoolekanne, tervishoid)	1 498	1 498	1 498	1 498
Meetmete maksutulude muudatustest korrigeeritud pensioni ja ravikindlustuse kulud	5 106	3 838	-8 798	-11 543
Hasartmängumaksu ministeeriumite eelarvesse laekumise fikseerimine 2021 tasemel	-413	-750	-964	-1 163
Välisministeerium	-2 096	-2 096	-4 494	-4 494
Riigi tegevuskulude kokkuhoid	-2 096	-2 096	-2 738	-2 738
Majanduse ülekuumenemisest hoidumise meede (eurorahadega seotud investeeringute hüppelise kasvuga seoses 2023-2025)	0	0	-1 755	-1 755

** Tabel sisaldab RES2022-2025 meetmete mõju riigieelarveliste asutuste kuludele ja tuludele. Tegemist ei ole positsioonimõjuga, st siin on välja toodud konkreetse kulu- ja tulumeetme mõju riigieelarvele.*

Tabelis on nii tulu- kui kulumeetmes suurenemine kajastatud positiivse märgiga ja vähenemine negatiivse märgiga.

Lisa 4. Arvestuslikud ja edasiantavad kulud 2022 – 2025 (tuhat eurot)

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
KOKKU	7 914 801	8 411 583	8 810 200	9 129 633		
Riigikogu Kantselei	8 117	10 308	8 896	9 314		
Riigikogu liikmete palgafond	8 117	10 308	8 896	9 314	Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011
Vabariigi Presidendi Kantselei	440	460	482	505		
Presidendi palgafond	220	230	241	253	Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus; Vabariigi Presidendi ametihüve seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011 https://www.riigiteataja.ee/akt/13153909?leiaKehtiv
Eelarveaastal väljamakstavad eripensionid ja pensionisuurendused	220	230	241	252	Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus; Vabariigi Presidendi ametihüve seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011 https://www.riigiteataja.ee/akt/13153909?leiaKehtiv
Riigikontroll	109	164	119	125		
Riigikontrolöri palgafond	109	164	119	125	Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus; Riigikontrolli seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011 https://www.riigiteataja.ee/akt/119122019013?leiaKehtiv
Õiguskantsleri Kantselei	156	114	120	126		
Õiguskantsleri palgafond	156	114	120	126	Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus; Õiguskantsleri seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011 ; https://www.riigiteataja.ee/akt/12788991?leiaKehtiv
Riigikohus	1 874	1 958	2 054	2 151		
Kohtunike palgafond	1 874	1 958	2 054	2 151	Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadus. Riigikohtu esimehele makstakse esindustasu Kohtute seaduse §76(1) alusel.	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Vabariigi Valitsus	1 820 411	1 900 287	1 981 043	2 061 915		
EL makse, sh osa tollimaksu laekumisest	345 460	350 480	361 920	370 280	Euroopa Liidu eelarveraamistik 2014-2020. Aluseks on võetud vastuvõetud EL 2020 eelarve, Euroopa Komisjoni 31.01.20 kiri käibemaksubaasi ja RKT tasaarvelduste kohta, Euroopa Komisjoni viimane makseproгноos 2020-2024 ja hetkeseis 2021-2027 EL finantsraamistiku läbirääkimistel.	
KOVidele edasiantavad maksutulud	1 454 175	1 529 145	1 598 898	1 671 916	Tulumaks, maamaks, keskkonnatasud	
KOVide toetusfondis toimetulekutoetus	20 776	20 661	20 226	19 719	Toimetulekutoetus kohalike omavalitsuse üksustele on mõeldud peredele, kelle eelmise kuu netosissetulek pärast eluruumi jooksva kuu alaliste kulude maha arvamist jääb alla kehtestatud toimetulekupiiri. Alates 01.01.2019 tõsteti toimetulekupiir 140 eurolt 150 eurole. Alus: Sotsiaalhoolekande seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020038?leiaKehtiv
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	7 957	7 957	7 957	7 957		
Õpetaja lähtetoetus	2 914	2 914	2 914	2 914	Lähtetoetus makstakse õpetajale kõrghariduse tasemel toimuva õpetajakoolituse lõpetamisele ning tugispetsialistile erialase kõrghariduse omandamisel kui nad asuvad esimest korda tööle kooli. "Õpetaja ja tugispetsialisti lähtetoetuse, taotlemise, maksmise ja tagasinõudmise kord" Määruses muudeti õpetaja ja tugispetsialisti lähtetoetuse korda, varasema kolme korra asemel tehakse toetuse väljamakse edaspidi ühekordselt. 2020 aastasse on planeeritud nii ühekordsed kui ka veel eelmise korra alusel toimuvad maksed.	https://www.riigiteataja.ee/akt/102032018001

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Doktoranditoetuste sotsiaalmaks	4 608	4 608	4 608	4 608	Doktoranditoetuse sotsiaalmaks Sotsiaalmaksu seaduse §6 "Sotsiaalmaksu makmise erijuhud" lõike 1 punkt 14 "isik, kes saab doktoranditoetust õppetoetuste ja õppelaenuseaduse §5 lõikes 3 ja §41 lõikes 1 sätestatud tingimustel".	https://www.riigiteataja.ee/akt/106042016013
Eesti keele tasemeeksamid ning keeleõppekulude hüvitamine	430	430	430	430	Tasemeeksamite korraldamine on keelseadusest tulenev kohustus. Kulu moodustab tasemeeksamite koostamine, läbiviimine ja kontroll. Keeleseaduse §28 lõike 3 alusel on õigus taotleda tasemeeksamiks ettevalmistamise täiendkoolitusel osalemisel õppemaksu hüvitamist kuni 100% ulatuses.	https://www.riigiteataja.ee/akt/118032011001?leiaKehitiv
Õppelaenu tagasimaksmisega seotud kulud	5	5	5	5	Õppetoetuste ja õppelaenu seadus. Õppelaenu tagasimaksmise ning kustutamise tingimused ja kord. Haridusminiisteeriumi avalikus teenistuses olevate töötajate õppelaenude kustutamiseks.	https://www.riigiteataja.ee/akt/834802?leiaKehitiv
Justiitsministeeriumi valitsemisala	26 590	27 610	28 777	29 949		
Kohtute postikulud	1 610	1 610	1 610	1 610	Kohtute postikulude suurenemine on tingitud uuest hankelepingust, mille tõttu kallines menetlusdokumentide saatmine ca 3,5 korda.	
Ettemaksed kohtutäituritele	5	5	5	5	Kohtutäiturite ettemaksete alla kajastuvad kohtutäituritele makstavad tasud. Eelarvet on võrreldes eelmise perioodiga oluliselt vähendatud, kuivõrd kohtutäiturite tasusid on viimastel aastatel planeeritud oluliselt vähem makstud. Uue perioodi eelarve arvestuse aluseks on prognoos, mis põhineb kahe eelmise aasta eelarve täitmisel.	

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Kohtute kolmandate isikute tasud	700	700	700	700	Kohtute kolmandate isikute kuludes kajastuvad kohtusüsteemi väliste menetlusosaliste (nt rahvakohtunike, pankrotihalduri, kannatanu, tunnistaja, tõlkimise, ekspertiisi jms) kulud. Kulude prognoosimine on keeruline, kuna kulu tegemise vajadus sõltub konkreetsest kohtuasjast. Uue perioodi eelarve arvestuse aluseks on prognoos, mis põhineb kahe eelmise aasta eelarve täitmisel.	
Kohtunike palgafond	15 772	16 478	17 286	18 098	Kohtunike arvestuslike kulude alus tuleneb kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadusest (KRAPS) ja KRAPSi indeksi muutustest.	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011?leiaKehtiv
Prokuröride palgafond	7 003	7 316	7 675	8 036	Prokuröride arvestuslike kulude alus tuleneb KRAPSist ja KRAPSi indeksi muutustest.	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017011?leiaKehtiv
Patendiameti toimingute riigilõiv - Euroopa Patendiametile	1 500	1 500	1 500	1 500	Patendiameti toimingute riigilõiv Euroopa Patendiametile.	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122011003?leiaKehtiv
Kaitseministeeriumi valitsemisala	12 992	13 658	14 791	15 288		
Hüvitis hukkamise või vigastuse korral	219	238	251	251	Alus: kaitseväe teenistuse seaduse alusel kehtestatud kaitseministri 21.05.2013 määrus nr 33 "Teenistusülesannete täitmise tõttu hukkamise või töövõimetuks jäämise korral ühekordse hüvitise maksmiseks taotluse esitamise, hüvitise määramise ja väljamaksmise tingimused ning kord". Vahendid planeeritakse õppuste käigus saadud vigastuste ja tervisekahjustuste hüvitamiseks.	https://www.riigiteataja.ee/akt/117102019014?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Ajateenijate eest makstav sotsiaalmaks	7 122	7 548	8 194	8 648	Alus: Sotsiaalmaksuseadus. Ajateenijate eest makstakse sotsiaalmaksu Sotsiaalmaksuseaduse § 6 „Sotsiaalmaksu maksmise erijuhud“ alusel. Kulude planeerimise aluseks on ajateenistusse kutsutavate isikute arv ja sotsiaalmaksu maksmise aluseks oleva töötasu alammäära muutus. 2022.-2023. aastal on arvestatud 3500 teenistusse kutsutava ajateenijaga. 2024. aastal 3800 ja 2025. aastal 4000 teenistusse kutsutava ajateenijaga (määrusega kehtestatud arvu on lubatud ületada kuni viis protsenti).	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020041?leiaKehtiv
Ajateenijate toetus	4 898	5 088	5 535	5 553	Alus: kaitseväeteenistuse seaduse alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 03.01.2017 määrus nr 1 "Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservväelasele õppekogunemisel osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord". Toetust makstakse suuruses 100 kuni 200 eurot kuus (vastavalt aastamele ja teenistuses viibimise ajale). Ajateenija toetuse eesmärk on tagada läbi toetuse maksmise ajateenijale ettenähtud tasemel sissetulek igapäevaste olmekulude katmiseks. Ajateenijale makstakse igakuist toetust ajateenistuskohast saabumise päevast kuni ajateenistuse lõppemiseni. Kulude planeerimise aluseks on ajateenistusse kutsutavate isikute arv: 2022.-2023. aastal on arvestatud 3500 teenistusse kutsutava ajateenijaga. 2024. aastal 3800 ja 2025. aastal 4000 teenistusse kutsutava ajateenijaga.	https://www.riigiteataja.ee/akt/111122018007?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Asendusteenistujate eest makstav sotsiaalmaks	146	147	156	162	Alus: Sotsiaalmaksuseadus. Asendusteenistujate eest makstakse sotsiaalmaksu Sotsiaalmaksuseaduse § 6 „Sotsiaalmaksu maksmise erijuhud“ alusel. Asendusteenistus on usulistel või kõlbelistel põhjustel kaitseväeteenistusest keeldunud kaitseväekohustuslase kohustuslik riigikaitsealine väljaõpe. Lähtuvalt teenistukohtade arvust plaanitakse 2022-2025 teenistusse kutsuda kuus keskmiselt 63 asendusteenistujat. Kulud kasvavad sotsiaalmaksu maksmise aluseks oleva töötasu alammäära muutumise tõttu.	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020041?leiaKehtiv
Asendusteenistujate toetus ja kutsealuste sõidukulu	608	635	655	673	Alus: kaitseväeteenistuse seaduse alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 03.01.2017 määrus nr 1 "Ajateenija ja asendusteenistuja toetuse, reservväelasele õppekogunemisel osalemise aja eest makstava toetuse ning ajateenija ja asendusteenistuja lapse toetuse ulatus ja maksmise kord" ning kaitseministri 24.01.2013 määrus nr 4 "Kutsealusele ja reservis olevale isikule arstlikus komisjonis, täiendaval arstlikul läbivaatusel, terviseuuringul või kutsesobivuse hindamisel viibimisega seotud sõidu- ja toitlustuskulude hüvitamise tingimused, ulatus ja maksmise kord". Kutsealustele ning reservis olevatele isikutele makstakse hüvitist sõidu- ja toidukulude katteks seoses kaitseväeteenistuskohustuslase tervisenõuetele vastavuse hindamisega arstlikus komisjonis või täiendaval arstlikul läbivaatusel või terviseuuringul viibimisega. Lähtuvalt teenistukohtade arvust plaanitakse 2022-2025 teenistusse kutsuda kuus keskmiselt 63 asendusteenistujat. Kulu suurenemine tuleneb asendusteenistujate toetuse seosest töötasu alammääraga.	https://www.riigiteataja.ee/akt/111122018007?leiaKehtiv https://www.riigiteataja.ee/akt/107052020003?leiaKehtiv
Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	1 854	1 854	1 848	1 548		

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Maareformi seadusest tulenev peretoetus	38	38	32	32	Alus: Maareformi seaduse §22 ³ lg 9 ja §22 ³ lg 10 ja Vabariigi Valitsuse 06.11.1996 määrus nr 267 "Maa ostueesõigusega erastamise korra kinnitamine". Enammakstud summade tagastamine kuni 1600 euro ulatuses maaomaniku või maa erastaja iga pärast 1996. aasta 7. juunit sündinud lapse kohta ja kuni 1600 euro ulatuses füüsilise isiku kohta, kelle kasvatada ja ülal pidada on vähemalt neli alla 18-aastast last.	https://www.riigiteataja.ee/akt/119052020009#para22b3
Riigimaade maamaks ja hooldamise kulud	1 816	1 816	1 816	1 516	Maamaksu arvestuse aluseid reguleerib rahandusministri 16.10.2014. aasta määrus nr 38 "Maamaksu arvutamise ja tasumise ning maksusoodustuse taotlemise kord". Maa-ameti hallatava riigimaa maamaks ning hooldamise kulud	-
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	32 579	34 366	35 280	36 042		
Alkoholi- või tubakaaktsiisist eraldatavad toetused	15 645	16 380	16 625	16 765	Alus: Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/103062020006?leiaKehtiv
Loovisikute ja loomeliitude seadus	1 447	1 447	1 447	1 447	Alus: Loovisikute ja loomeliitude seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/117042021007?leiaKehtiv
Hasartmängumaks-KULKA	15 487	16 539	17 208	17 829	Alus: Hasartmängumaksu seaduse § 7 lg2	https://www.riigiteataja.ee/akt/13315648?leiaKehtiv
Rahandusministeeriumi valitsemisala	14 068	18 103	21 141	21 179		
Õppelaenu riigitagatis	250	250	250	250	Õppetoetuste ja õppelaenu seadus. Õppelaenu riigitagatise vahendid krediitiasutustele õppelaenu põhiosa ja intressi tasumiseks laenusaja surma korral ning intresside tasumiseks ajateenistuses viibimise ajal, kuni 3-aastast last kasvataval vanemal ja arst-residendil residentuuri lõpetamiseni. Lisaks tagab riik krediitiasutustele kommertsintressimäära ja laenusaja tasutava intressimäära vahe.	https://www.riigiteataja.ee/akt/834802?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Õppelaenu tagastamisega seotud kulud	10	6	5	0	Õppetoetuste ja õppelaenu seadus. Õppelaenu tagasimaksmise ning kustutamise tingimused ja kord. Vahendid kohaliku omavalitsuse üksuse ja tema hallatavate asutuste ning avalik-õiguslike juriidiliste isikute töötajate õppelaenu kustutamiseks. Eelarve vähenemine on seotud õppetoetuste ja õppelaenu seaduse muudatusega, mille tulemusel alates 01.07.2009 ei võeta vastu enam uusi taotlusi õppelaenu kustutamiseks avaliku sektori töötajatele.	https://www.riigiteataja.ee/akt/834802?leiaKehtiv
Õigusabi, alusetu vabaduse võtmise hüvitis	1 400	1 400	1 400	1 400	Süüteo menetluses tekitatud kahju hüvitamise seadus. Toetused juriidilistele isikutele riigi poolt tekitatud kahjude hüvitamiseks kohtute, prokuratuuri ja politsei õigeksmõistvatest lahenditest tulenevalt. Hüvitamiste aluseks on väärteomenetluse seadustik, kriminaalmenetluse seadustik, tsiviilkohtumenetluse seadustik, halduskohtumenetluse seadustik, karistusseadustik ja süüteo menetluses tekitatud kahju hüvitamise seadus.	
Arvelduste korraldamine ning riigi finantsvarade ja -kohustu	1 045	1 084	1 124	1 166	Riigikassa arvelduste korraldamise ning riigi finantsvarade ja -kohustuste haldamisega seotud kulud ja reitingukulud ning MTA krediitkaardi- ja pangalingimaksed. Tõus on tingitud t-billide mahu kasvu tõttu suurenevatest Nasdaq'i haldustasudest ja kolmanda Bloombergi terminali tasust. MTA-l krediitkaardimaksed ja pangalingimaksed mahu kasv.	
Reformimata maade maamaksukulud	500	500	500	500	Arvestuse aluseid reguleerib rahandusministri 16.10.2014. aasta määrus nr 38 "Maamaksu arvutamise ja tasumise ning maksusoodustuse taotlemise kord". Eelarve väheneb seoses riigimaade müügiga ning üleandmisega kohalikele omavalitsustele.	
Maksumärgid	563	563	563	563	Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seaduse § 49 ja § 61. Alkoholi maksumärkide väljastamine ja tubaka maksumärkide tellimine.	https://www.riigiteataja.ee/akt/103062020006?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Finantskulud	10 300	14 300	17 300	17 300	Haigekassa, töötukassa, laenude, pikaajaliste võlakirjade intress. Maksukorralduse seaduse alusel maksuhalduri poolt maksude ettemaksetelt makstavad intressid maksumaksjale.	
Siseministeeriumi valitsemisala	7 183	7 740	7 469	7 469		
Pensionioote toetus	110	221	221	221	Pääteteenistuse seadus § 19	https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019069?leiaKehitiv
Ettemaksed kohtutäituritele	251	251	251	251	Kajastuvad kohtutäituritele makstavad tasud. Eelarve arvestuse aluseks on prognoos, mis põhineb kahe eelmise aasta eelarve täitmisel.	
Hüvitised hukkumise ja vigastuse korral	297	297	297	297	Ühekordne hüvitisteks, mis eraldatakse politseiametniku või pääteteenistuja hukkumise, püsivalt töövõimetuks tunnistamise, haigestumise või talle kehavigastuse tekitamise korral. Alus: Avaliku teenistuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013005?leiaKehitiv
Isikut tõendavate dokumentide väljaandmine	6 229	6 675	6 404	6 404	Erinevate isikut tõendavate dokumentide väljastamine	https://www.riigiteataja.ee/akt/131012020014?leiaKehitiv
Trahviteadete postikulud	246	246	246	246	Politsei- ja Piirivalveameti poolt tehtavate trahvide postiteel väljastamise kulud	https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020049?leiaKehitiv
IT Agentuuri hüvitised	50	50	50	50	Hüvitist makstakse alates 2016.a vastavalt Riigikogus 18.02.2015 ratifitseeritud kokkuleppele vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala suuremahuliste IT-süsteemide Operatiivjuhtimise Euroopa Ameti peakorteri, Eesti Vabariigi valitsuse ja IT-ameti vahel. Hüvitist makstakse ameti koosseisulisele personalile Eestis sisse elamiseks. Hüvitist on õigus taotleda esimesel ametis töötamise aastal isiklikuks tarbeks teatud püsikaupade soetamisel Eestis makstud käibemaksu ulatuses.	
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	5 980 470	6 387 006	6 700 222	6 936 066		

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Riikliku pensionikindlustuse (I samm) kulu kokku:	2 177 233	2 360 140	2 506 168	2 674 516		-
<i>sh vanaduspension</i>	2 038 030	2 212 375	2 349 874	2 509 677	Kulude muutused on seotud peamiselt töötatud aja lisandumisest ja pensioni indekseerimisest. Alus: Riiklik pensionikindlustuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020033?leiaKehiv

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
sh väljateenitud aastate pension, töövõimetuspension, toitjakaotuspensionsh muud pensionid	39 757	42 740	45 544	48 190	- Väljateenitud aastate pension on töötajatel, kes teevad sellist tööd, millega kaasneb enne vanaduspensioniiikka jõudmist töövõime kaotus või vähenemine, mis takistab selle töö jätkamist. Mõju kulude muutusele on seotud peamiselt pensioniindeksi ja isikute arvu muutustega. Alus: Väljateenitud aastate pensionide seadus (VAPS) - Töövõimetuspensionile makstakse 40–100%-lise töövõimekaotuse korral. Seoses töövõimereformi käivitumisega ei lisandu alates 1. juulist 2016 enam uusi töövõimetuspensione ning alates 1. jaanuarist 2017 hindab töövõimet ja maksab töövõimetoetust Eesti Töötukassa. Mõju kulude muutusele on seotud peamiselt pensioniindeksi ja isikute arvu muutustega. - Toitjakaotuspensionile on õigus toitja surma korral tema ülalpidamisel olnud perekonnaliikmetel. Mõju kulude muutusele on seotud peamiselt pensioniindeksi ja isikute arvu muutustega. Alus: Riikliku pensionikindlustuse seadus.	https://www.riigiteataja.ee/akt/106072018023?leiaKehitivhttps://www.riigiteataja.ee/akt/121042020033?leiaKehitiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
<i>sh rahvapension, pensionilised ja pensionisuurendused</i>	79 913	84 004	88 311	92 698	Rahvapensionile on õigus, kui inimene on jõudnud vanaduspensionieas, kuid tal ei ole vanaduspensioni taotlemiseks vajalikku pensionistatust. Inimene peab olema elanud vahetult enne pensioni taotlemist vähemalt viis aastat Eestis. Mõju kulude muutusele on seotud peamiselt pensioniindeksi ja isikute arvu muutustega. Pensionisuurendust makstakse nendele inimestele, kellel oli enne seaduse muudatust õigus tekkinud. Mõju kulude muutusele on seotud peamiselt pensioniindeksi ja isikute arvu muutustega. Alus: Riikliku pensionikindlustuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020033?leiaKehtiv
<i>sh avaliku teenistuja pensionisuurendus</i>	19 533	21 021	22 439	23 951	Enne 2013. aasta aprilli jõustunud avaliku teenistuse seaduse muudatust kehtis ametnikele õigus riikliku vanaduspensioni suurendamiseks teenistusstatust alusel. Pensionisuurendust makstakse nendele inimestele, kellel oli enne seadusemuudatust õigus tekkinud. Alus: Avaliku teenistuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/126032013005?leiaKehtiv
Riigipoolne toetus kohustusliku kogumispensioni fondidesse	442 049	524 773	542 252	454 902	Vanaduspensioni kogumispension II sammas sotsiaalmaksust edasiantav osa ja vanaduspensioni kogumispensioni töötaja töötasust kinnipeetav osa (2%) . Alus: Kogumispensionide seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016028?leiaKehtiv
Toetus kohustusliku kogumispensioni fondi alla 3. aastast last kasvatava vanema eest	24 221	25 240	26 135	26 893	Toetusi tehakse alla 3-aastast last kasvatava ühe vanema eest, kes on liitunud kohustusliku kogumispensioniga. Eelarve muutus on seotud eesti keskmise sotsiaalmaksuga maksustatava tulust ja II sambaga liitunud vanemate, (kes kasvatavad alla 3-aastast last), arvu kasvust. Alus: Kogumispensionide seaduse	https://www.riigiteataja.ee/akt/131122016028?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Kahjuhüvitised seoses tööõnnetustega	6 598	6 734	6 893	7 035	Sotsiaalkindlustusamet hüvitab tööandja õigusjärglaseta likvideerimise korral tööandja poolt isikule tööõnnetusest või kutsehaigusest tingitud tervisekahjustuse või surma tõttu tekitatud varalise kahju. Sotsiaalkindlustusamet tuvastab töövõime kaotuse protsendi ning maksab hüvitist. Eelarve muutus on seotud pensioniindeksi ja saajate arvuga. Alus: Töötervishoiu ja tööohutuse seaduse	https://www.riigiteataja.ee/akt/109072020007?leiaKehtiv
Välisriigist Eestisse tagasipöördunu toetus	110	118	122	128	Sotsiaaltoetuse maksmisel vanaduspensionieas välisriigist Eestisse asunutele nähakse ette toetus rahvapensioni määras, mille kulu muutus on seotud pensioniindeksi ning saajate arvuga. Toetuse eesmärgiks on tagada sissetulek vanaduspensionieas tagasipöördujale, kellel puudub Eestis vanaduspensioni määramiseks vajalik tööstaaž. Alus: Sotsiaalhoolekande seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/122032021014?leiaKehtiv
Toetused olümpiavõitjatele	181	192	200	221	Toetust makstakse olümpiavõitjale vanuse (kümme aastat enne vanaduspensioniiiga) või osalise või puuduva töövõime alusel. Kulu muutused on seotud saajate arvu ning eelmise kalendriaasta kolmanda kvartali keskmine brutokuupalgaga. Alus: Spordiseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/1013701?leiaKehtiv
Puuetega inimeste igakuulised toetused	70 600	71 374	72 346	73 938	Toetused jagunevad: puudega lapse toetus, puudega tööealise inimese toetus, puudega vanaduspensioniealise inimese toetus, puudega vanema toetus, õppetoetus ja täienduskoolitustoetus. Puudega inimeste toetuste arvestamise aluseks on igaks eelarveaastaks riigieelarve seadusega kehtestatud puudega inimeste sotsiaaltoetuse määr. 2020a vahendites on arvesse võetud ka lisaeelarvega eraldatud HEV laste vanematele toetus (10 mln.) Alus: Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus.	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017061?leiaKehtiv https://www.riigiteataja.ee/akt/129062017007?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Toetused represseeritutele (sh tsernobõli AEJ likvideerijad)	1 945	1 892	1 817	1 740	Represseeritutele toetuse maksmine. Kulude muutus on seotud saajate arvuga. Alus: Okupatsioonirežiimide poolt represseeritud isiku seadus. Alates 1. aprillist 2018 kehtib sotsiaaltoetus tuumakatastroofi tagajärgede likvideerijatele. Alus: Sotsiaalhoolekande seaduse	https://www.riigiteataja.ee/akt/122032021014?leiaKehtiv
Üksielava pensionäri toetus	10 478	10 453	10 630	11 062	Eestis üksi elavale vanaduspensionialisele isikule tema majandusliku iseseisvuse parandamiseks ja vaesuse vähendamiseks üks kord kalendriaastas makstav toetus. Kulude muutus on seotud vanaduspensionil olevate üksikute isikute arvust. Alus: Sotsiaalhoolekande seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/122032021014?leiaKehtiv
Ajateenija lapse toetus	275	275	275	275	Ajateenijate lapsetoetusteks arvestatud vahendid kajastatakse alates 2020. aastast Sotsiaalministeeriumi valitsemisala eelarves, kuid kulud arvestatakse kaitsekulude hulka. Alus: Kaitseväeteenistuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020009?leiaKehtiv
Elatisabi	5 289	5 598	5 919	6 232	Elatisabikulu suurenemine on seotud saajate arv kasvuga (teadlikkus kasvab) ning elatisnõude sissenõudmise üleminekuga riigile. Alus: Perekülastuste seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017062?leiaKehtiv
Hüvitised kuriteoohvritele	108	108	106	104	Hüvitist makstakse Eesti Vabariigi territooriumil toime pandud vägivaldakariteo ohvritele ja ohvri ülalpeetavatele. Hüvitise suurus sõltub kehtivast alampalgast ja toitjakaotuspensioni või töövõimetoetuse suurusel Alus: Ohvriabi seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/12791909?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Õppelaenu kustutamine (vähenenud töövõimega isik; alla 5 aastase lapse vanem; puudega lapse vanem)	168	175	170	173	Õppelaenu võtnud puuduva töövõimega inimesele, alla 5 aastase lapse vanemale ja puudega lapse vanemale makstakse rahalist hüvitist. Alus: Õppetoetuste ja õppelaenu seadus.	https://www.riigiteataja.ee/akt/834802?leiaKehtiv
Täiendav puhkusetasu (lapsepuhkuse päevade, pikendatud põhipuhkuse, puudega lapse vanema igakuulise puhkepäeva ja lapsetoitmise vaheaja tasudeks; alacalised ja osalise töövõimega tööealiste tasudeks; lisapuhkepäevade tasu sügava puudega isiku töötavale hooldajale)	16 198	17 597	17 724	20 009	Täiendava puhkusetasude kulumuutused on seotud saajate arvu ja töötasu alammäära muutustega. Alacaliste ja osalise töövõimega tööealiste täiendava puhkusetasu toetuse summa muutus on seotud keskmise palga nominaalkasvuga, saajate arvu, kasutatud päevade arvuga. Täiendavad lisapuhkepäevad sügava puudega isiku töötavale hooldajale -kuni 5-päevane lisapuhkus töötavale inimesele, kes hooldab kodus sügava puudega täisealist pereliiget. Alus: Töölepingu seaduse	https://www.riigiteataja.ee/akt/112072014146?leiaKehtiv
Peretoetused	302 364	297 432	294 739	291 957	Peretoetuse muutused on peamiselt seotud lastetoetuse ja lasterikkapere toetuse saajate arvuga, (varasemalt üle prognoositud). Alates 2018. aastast kajastatakse ajateenija lapse toetus koos perehüvitiste üldise eelarvega Alus: Perehüvitiste seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017062?leiaKehtiv
Vanemahüvitis	359 752	390 969	406 367	419 642	Vanemahüvitise kulude muutus on seotud keskmise hüvitise tõusuga (keskmise palga ja alampalga muutuse mõju). Alus: alates 01.01.2017 Perehüvitiste seadus (kuni 2016. a lõpuni Vanemahüvitise seadus)	https://www.riigiteataja.ee/akt/128122017062?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Töötutoetus	28 061	27 445	26 727	26 744	Töötutoetust maksab Eesti Töötukassa. Kulu sõltub töötute arvust, päevamäärast ja palga alammäärast. Alus: Tööturuteenuste ja -toetuste seadusega	https://www.riigiteataja.ee/akt/121122010016?leiaKehtiv
Töövõimetoetus	398 865	416 306	437 742	456 867	Eesti Töötukassa maksab osalise või puuduva töövõimega inimestele töövõimetutoetust. Töötukassa on oma prognoosides lähtunud eeldusest, et kehtiva süsteemi järgi suurema töövõimekaoga inimesed (90-100% ning osa 80%lise töövõime kaotusega inimestest) hinnatakse uues süsteemis puuduva töövõimega isikuteks ning väiksema töövõime kaotusega (10-30%) inimestel ei ole uue hindamissüsteemi kohaselt töövõime vähenenud. Töövõimetoetuse suurus ühe kalendripäeva eest on osalise töövõimega inimesele 57% ja puuduva töövõimega inimesele 100% päevamäärast, mis tulenevalt töövõimetoetuse seadus § 14 on 14,81 euro Alus: Töövõimetoetuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/124122016018?leiaKehtiv
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks (välisriigist tagasipöörduja)	32	34	35	37	Välisriigist tagasipöördunud isikute sotsiaalne toetus, mille muutus on seotud alampalga mõjuga. Alus: Sotsiaalmaksuseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020041?leiaKehtiv
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks sotsiaaltoetuste saajate ees	66 693	62 002	65 345	68 607	Kulude muutus on seotud sotsiaalmaksu maksmise aluseks olevast kuumäärast. Alus: Sotsiaalmaksuseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020041?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks töötute eest	27 697	27 662	26 553	26 291	Riik tasub erijuhtudel sotsiaalmaksu Eesti Töötukassas end töötuna arvele võtnud isikute eest, kes saavad töötutoetust, on tööturukoolitusel, tööharjutusel või tööpraktikal või on arvel kui pikaajalised töötud. Kulu muutust mõjutab erijuhtudel riigi poolt makstava sotsiaalmaksu kuumäära tõus ja saajate arv. Alus: Tööturuteenuste ja -toetuste seadus; sotsiaalmaksuseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020041?leiaKehtiv https://www.riigiteataja.ee/akt/121122010016?leiaKehtiv
Erijuhtudel riigi poolt makstav sotsiaalmaks töötava töövõimetuspensionäri eest	42 324	39 682	42 564	45 258	Alates 01.07.2016. aastast võttis Töötukassa seoses töövõimereformiga Sotsiaalkindlustusametilt üle kohustuse hüvitada kehtestatud kuumääralt sotsiaalmaks äriühingule, mittetulundusühingule, sihtasutusele või füüsilisest isikust ettevõtjale töötaja eest, kes saab töövõimetuspensionäri Alus: Sotsiaalmaksuseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/121042020041?leiaKehtiv
Arstide lähtetoetus	150	150	150	150	Eriarstide lähtetoetus on mõeldud eriarstidele, kes asuvad residentuuri lõpetamise järel tööle väljaspool Tartut ja Tallinna perearstina või kohalikku, üld- või keskhaiglasse. Alus: Tervishoiuteenuste korraldamise seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/117052020012?leiaKehtiv
Aptekrite lähtetoetus	150	150	150	150	Makstakse proviisorile ja farmatseudile, kes asub tööle või tegutsema üldapteeki või selle struktuuriüksusesse, mis asub linnas või vallasiseses linnas, kus ei ole teist üldapteeki või haruapteeki, või asub muus asustusüksuses linnast või vallasisesest linnast vähemalt kümne kilomeetri kaugusel ja olemasolevast üldapteegist või haruapteegist vähemalt viie kilomeetri kaugusel. Alus: Ravimiseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/104052016004?leiaKehtiv
Abivahenditeenus puudega inimestele	9 029	9 118	9 410	9 755	Kulude muutusi mõjutavad saajate arv, tarbijahinnaindeks. Alus: Sotsiaalhoolekande seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/129062017007?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Toetused pagulastele	85	85	85	85	Kulu sõltub isikute arvust, kes viibivad pagulaste majutuskeskuses või, kes saanud rahvusvahelise kaitse. Alus: Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus.	https://www.riigiteataja.ee/akt/117062020004?leiaKehtiv
Riigikogu pensionid	7 205	7 647	8 140	8 198	Alus: Sotsiaaltoetuste seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/108072016006?leiaKehtiv
Riigikontrolli ametnike pensionid	610	638	669	684	Alus: Riigikontrolli seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/119122019013?leiaKehtiv
Õiguskantsleri ametipension	88	92	97	101	Makstakse endise õiguskantsleri eripensioni 70% tema ametipalgast ning õiguskantsleri asetäitja-nõuniku pension on 65% tema ametipalgast. Alus: Õiguskantsleri seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/12788991?leiaKehtiv
Riigikohtunike pensionid	1 326	1 442	1 513	1 518	Alus: Kohtute seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/12769841?leiaKehtiv
Prokuröride pensionid	1 313	1 372	1 534	1 639	Pensioni suuruseks on 65% prokuröride viimasest ametipalgast. Alus: Prokuratuuriseadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/12749278?leiaKehtiv
I ja II astme kohtunike pensionid	5 041	5 267	5 753	6 246	Pensioni suuruseks on 75% kohtunike viimasest ametipalgast. Alus: Kohtute seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/12769841?leiaKehtiv
Kaitseväelaste pensionid	17 193	18 716	20 956	23 337	Pensioone indekseeritakse pensioniindeksiga Alus: Kaitseväeteenistuse seadus; Kaitseväeteenistuse seaduse rakendamise seadus.	https://www.riigiteataja.ee/akt/106052020009?leiaKehtiv ; https://www.riigiteataja.ee/akt/119122019007?leiaKehtiv
Politseinike ja piirivalve pensionid	33 847	36 402	39 597	43 551	Alus: Politsei ja piirivalve seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/104072020002?leiaKehtiv
Päästametnike pensionisuurendus	622	650	688	721	Alus : Päästeteenistuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019069?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Töötuskindlustusmakse	234 000	247 000	261 000	273 000	Eesti Töötukassale kantakse edasiantava töötuskindlustusmakse vahendeid töötuskindlustushüvitiste sihtfondi, koondamise ja tööandja maksejõuetuse puhul makstavate hüvitiste sihtfondi ning tööturuteenuste ja -toetuste sihtkapitali. Sihtfondidest makstakse töötuskindlustushüvitist ning koondamise ja tööandja maksejõuetuse korral makstavat hüvitist. Sihtkapitali vahendeid kasutatakse aktiivsete tööturuteenuste osutamiseks ja tööturutoetuste (v.a töötutoetus) maksmiseks. Alus: Töötuskindlustuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/13198680?leiaKehtiv
Psühholoogiline abi süüteoohvritele	1 029	1 297	1 633	2 051	Süüteo ohvril (ei ole vägivalllakuritegu ohver) on õigus vajaduse korral saada kuni ühe kuupalga alammäära ulatuses psühholoogilise abi kulu hüvitist. Hüvitist makstakse ühe kuupalga alammäära ulatuses perekonnaliikme kohta, kuid kõige rohkem kolme kuupalga alammäära ulatuses perekonna kohta. Prognoosil arvestatakse ohvrite arvu kasvu. Alus: Ohvriabi seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/12791909?leiaKehtiv
Ravikindlustuse seadusest tulenevate kohustuste tagamine	1 468 156	1 533 196	1 605 841	1 683 104	Maksu- ja Tolliamet kannab vastavalt sotsiaalmaksuseadusele riigieelarve riikliku ravikindlustuse vahenditesse sotsiaalmaksu ravikindlustuse osa, mis laekub Eesti Haigekassale. Alus: Ravikindlustuse seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/125102012020?leiaKehtiv
Haigekassa eraldis (mittetöötavate pensionäride eest)	218 504	236 712	251 316	268 281	Vastavalt Vabariigi Valitsuse otsusele tehakse Sotsiaalkindlustusameti eelarvest Eesti Haigekassale igakuine eraldis (SKA andmete alusel) mittetöötavatele vanaduspensionäridele ja vanaduspensioniealistele rahvapensionäridele arvestatud pensionilt st tasutakse ravikindlustuse osa vastavalt kokkulepitud protsendimahule. Alus: Tervishoiuteenuste korraldamise seadus; Vabariigi Valitsuse määrus "Riigieelarve eraldise arvestamise alused, eraldise arvestamise hulka kuuluvad mittetöötavad riikliku pensioni saajad ja andmete esitamise kord".	https://www.riigiteataja.ee/akt/117052020012?leiaKehtiv

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	RES 2022	RES 2023	RES 2024	RES 2025	selgitus	Õiguslik alus
Varjupaigategenus pagulastele	412	412	412	412	Makstakse varjupaigataotlejatele rahalist toetust, mis on võrdne kehtiva minimaalsetest tarbimiskulutustest lähtuva toimetulekupiiriga. Alus: Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/117062020004?leiaKehtiv
Pensionide ja toetuste kojukanne posti kaudu	400	387	373	373	Riik kannab posti kaudu kojukande kulud üksnes siis, kui seadusest (RPKS ja PISTS) tulenevalt ja põhjendatud taotluse alusel. Kojukannet teostatakse üksnes liikumistakistusega, hajaasustusosalal ja kellele pangategenus on raskesti kättesaadav ning vanaduspensioniealine isikule või sügava puudega isikule, kellel on tuvastatud osaline või puuduv töövõime.	-
Töövaidluskomisjonide kaasistujate tasud	69	73	77	80	Töövaidluse lahendamise seadus	https://www.riigiteataja.ee/akt/124112020006?leiaKehtiv

Lisa 5. EL kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemisel saadavate vahendite kasutamisest

Rahvusvahelise kliimapolitiika eesmärkide saavutamiseks kehtib Euroopa Liidus EL sisene kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikute (edaspidi LHÜ) enampakkumiste süsteem. Selles peavad EL liikmesriigid müüma enampakkumistel⁷⁷ kõik LHÜ-d, mida ei eraldata tasuta paiksetele saasteallikatele direktiivi 2003/87/EÜ artiklite 3e, 10a ja artikli 10c alusel.

Tabel 138. Eesti müüdavad LHÜ kogused ja Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusprognoosi põhistsenaariumi kohane tuluprognoos LHÜ-dega kauplemisest aastail 2021-2025

	2021	2022	2023	2024	2025	Kokku
Enampakkumise kogus (KKM andmeil), tasuta elektri kvoodita (mln LHÜ)	4,50	4,38	4,26	4,13	4,01	21,28
Tuluprognoos (mln €)	140,40	133,59	119,71	117,71	122,71	634,11

Kooskõlas direktiivi 2003/87/EÜ⁷⁸ artikliga 10 ja atmosfääriõhu kaitse seadusega⁷⁹ on üldised eesmärgid, mille saavutamiseks tuleb kasutada vähemalt 50% enampakkumisel saadud tulust, järgmised:

- 1) vähem saastavatele transpordiliikidele ja ühistranspordile ülemineku ergutamine;
- 2) taastuveneergetika arendamine, energiatõhususe suurendamisele kaasa aitamine;
- 3) energiatõhususe ja puhaste tehnoloogiate alase teadus- ja arendustegevuse rahastamine sektorites, mida käsitleb Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2009/29/EÜ;
- 4) energiatõhususe parendamine ja energiasääst;
- 5) kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise ja kliimamuutuste mõjudega kohanemise alase teadus- ja arendustegevuse ning näidisprojektide rahastamine,
- 6) panus Ülemaailmsesse energiatõhususe ja taastuenergia fondi ning kohanemise fondi;
- 7) kliimamuutuste mõjuga kohanemine ning kliimamuutuste mõju leevendamine;
- 8) osalemine Eesti ja Euroopa energiatehnoloogiate strateegilise plaani ning Euroopa tehnoloogiaplatvormide algatustes, samuti kliimamuutuste leevendamise poliitika ja energiapoliitika planeerimises ning nende poliitikate tulemuslikkuse seires;
- 9) meetmed raadamise vältimiseks, metsastamise hoogustamiseks ja metsade ulatuslikumaks uuendamiseks ning kliimamuutuste ebasoodsa mõjuga kohanemiseks arenguriikides, kes on ratifitseerinud kliimamuutuste raamkonventsiooni, sealhulgas Eesti rahvusvaheliste kliimaalaste rahastamiskohustuste täitmine;

⁷⁷ Enampakkumiste kord on täpsemalt määratud Euroopa Komisjoni määruses (EL) nr 1031/2010, milles täpsustatakse LHÜ-de enampakkumise ajastamise, haldamise jm aspektid.

⁷⁸ Direktiiv on leitav:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/HTML/?uri=CELEX:02003L0087-20180408&from=EN>

⁷⁹ Seadus on leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130102020002?leiaKehtiv> ; vt § 161 lg 4

- 10) süsinikdioksiidi sidumine metsanduses;
- 11) EL LHÜ-dega kauplemise süsteemi Eestiga seotud halduskulude katmine;
- 12) kliimateetmete, sealhulgas kliimamuutuste mõjuga kohanemise rahastamine kliimamuutuste mõju suhtes haavatavates kolmandates riikides;
- 13) oskuste omandamise ja tööjõu ümbersuunamise soodustamine, aitamaks kaasa õiglasele üleminekule vähese süsinikdioksiidi heitega majandusele.

Nimetatud eesmärkidel kliimaga seotud meetmed on vastavalt atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõikele 1 kavandatud riigi eelarvestrateegia protsessi osana, lähtudes üleriigilistest eesmärkidest ja valdkondlike arengukavade eesmärkidest. Seejuures arvestatakse mh koosmõju Euroopa Liidu perioodi 2021–2027 vahenditest kavandatud meetmetega ja muudest siseriiklikest ning välisvahenditest rahastatavate meetmete ning tegevustega. Tegu on tuludest sõltuvate kuludega, st vahendeid saab kasutada sõltuvalt tegelikust tulu laekumisest. Riigiabi loa vajadust hinnatakse iga meetme puhul eraldi ning riigiabi loa taotleb vajadusel meetme elluviimise eest vastutaja.

LHÜ-de enampakkumistulu prognoosi uuendatakse vähemalt kaks korda aastas, Rahandusministeeriumi majandusprognoosi koostamisel. Vajadusel uuendatakse siis ka enampakkumishanditest kavandatud meetmete loendit. EL ning Eesti kliima- ja energiapoliitika eesmärged viiakse LHÜ-de enampakkumistelt saadud vahendite arvel eelarvestrateegia perioodi jooksul ellu energeetika ja keskkonna tulemusvaldkondade kaudu.

Kauplemisperioodi 2013-2020 enampakkumistulust toetatavate meetmete elluviimist jätkatakse kooskõlas Vabariigi Valitsuse asjakohase määrusega⁸⁰ hiljemalt 2024. aastani. Selle kauplemisperioodi meetmete toetusmaht 2020. a lõpu seisuga laekunud kauplemistulu arvestades on toodud allolevas tabelis.

Tabel 139. 2013-2020 perioodi EL sisese kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise vahenditest kavandatavad meetmed RES 2021-2024 tulemusvaldkondades (2020. aasta lõpu seisuga laekunud kauplemistulu jaotus mln €)

Tulemusvaldkond, meede	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 **	2020 **	Kokku 2013- 2020	Vastutaja
Tuluprognoosist 50% kliimapoliitika eesmärkide täitmiseks (mln €)	9,037	3,704	10,563	11,784	19,654	70,573	70,695	71,761	267,142	
6. Energeetika	9,037	3,200	8,410	10,784	18,654	53,166	51,349	29,134	183,105	
Energiasäästumeetmed korterelamutes	9,037	0,000	0,000	0,000	0,000	6,189	1,796	5,891	22,913	Majandus- ja taristuminister
Alternatiivsete kütuste kasutuselevõtu suurendamine transpordis (biogaas)	0,000	0,000	0,000	2,584	8,952	15,902	7,998	3,054	38,489	Majandus- ja taristuminister
Energiaühenduse ja taastuvenergia kasutuse edendamine avaliku	0,000	0,000	8,410	8,201	9,702	30,446	41,556	20,189	118,503	Riigihalduse minister

⁸⁰ Määrus on leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/117122019015?dbNotReadOnly=true>

Tulemusvaldkond, meede	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019 **	2020 **	Kokku 2013- 2020	Vastutaja
sektori hoonetes ⁸¹										
Väikeelamute taastuenergia kasutuselevõtu ja küttesüsteemide uuendamise toetamine	0,000	3,200	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	3,200	Majandus- ja taristuminister
14. Keskkonnahoid	0,000	0,504	2,153	1,000	1,000	17,408	19,346	42,627	84,037	
Eesti panus rahvusvahelisse kliimakoostöösse	0,000	0,423	1,000	1,000	1,000	2,906	1,000	1,000	8,329	Keskkonnaminister
Üleujutusriskide maandamine	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	2,847	1,238	1,282	5,367	Keskkonnaminister
Kliimapoliitika eesmärkide täitmise nn pilootprojektideks ⁸²	0,000	0,081	1,153	0,000	0,000	11,655	17,108	9,487	39,483	Keskkonnaminister, majandus- ja taristuminister
2020.aasta nn prognoosi aluste uuendamisest tuleneva täiendava laekumise/tulu 50% sihtotstarbeline kasutus (Rail Balticu projekti riigieelarveline kaasfinantseering 2020.a; säästva transpordi projektid raudtee-transpordis ning veetranspordis (parvlaev)*								30,858	30,858	Vabariigi Valitsuse otsusel; majandus- ja taristuminister

* Nn prognoosi aluste uuendamisest tuleneva 2020.a täiendava laekumise/tulu 50% sihtotstarbeline kasutus otsustati Vabariigi Valitsuse poolt 2020.a riigieelarve protsessis.

** 2020.a tulumahule on lisatud 2019.a enampakkumisplatvormile eksliku kande tagasimaksest tulenev korrigeeritud maht 1,258 mln €.

2021. aastal algas EL sisene **kasvuhoonegaaside LHÜ-de kauplemisperiood 2021-2030**, mille enampakkumistulu kasutus on kavandatud pikaajalise strateegilise planeerimise raames ühtse protsessi osana, sarnaselt 2021-2027 perioodi EL struktuuri- ja maaelu arengu vahendite

⁸¹ Kauplemisperioodi 2013–2020 sellele meetmele kavandatud enampakkumistulust suunati 54% KOV hoonete (munitsipaalasutused ja hoolekandeadasutused) ja 46% keskkvalitsuse hoonete energiatõhususe parandamiseks ja taastuenergia kasutuse edendamiseks.

⁸² Kauplemisperioodi 2013–2020 sellele meetmele kavandatud enampakkumistulust suunati 50% energeetika tulemusvaldkonnas esmajoones korterelamute energiatõhususe ja alternatiivsete kütuste transpordis kasutuselevõtu suurendamise meetmetesse ning 50% keskkonnahoiu tulemusvaldkonnas esmajoones kliimamuutustega kohanemise ning kliimamuutuste mõju leevendamise tegevuste elluviimiseks; sh 2019.a enampakkumistulust suunati taastuenergia arendamisega seotud uuringuks 0,1 mln € keskkonnahoiu tulemusvaldkonnas ja 0,3 mln € energeetika tulemusvaldkonnas vahendeid ning 2019. ja 2020.a enampakkumistulust suunati rohetechnoloogiate ärikiirendi programmile 0,2 mln € keskkonnahoiu ja 0,2 mln € energeetika tulemusvaldkonnas vahendeid.

ning muude riigi eelarvehendite kasutuse kavandamisele. Kooskõlas atmosfääriõhu kaitse seadusega kavandatakse rahastatavate tegevuste ja meetmete vahendite jaotus selles protsessis tehtud otsuste alusel riigi eelarvestrateegias. LHÜ-de enampakkumistulu prognoosi uuendamisel uuendatakse vajadusel ka meetmetevahelist jaotust. Konkreetse aasta vahendite jaotus kajastatakse riigieelarves.

EL 2030.a KHG heite vähendamise uuendatud, senisest rangema sihttasemenähtena lepitakse 2020. aasta lõpul kokku 55% võrreldes 1990. aasta heitkogusega. Selle sihttaseme saavutamiseks ning jätkuna Euroopa komisjoni teatisega „Euroopa roheline kokkulepe“ algatatud protsessile esitab Euroopa komisjon 2021. aasta suvel EL kliimaeesmärkide saavutamise seotud peamisi sektoreid ning KHG heitkogustega kauplemissüsteemide aluseid määratlevate õigusaktide muutmise eelnõud, mille läbirääkimiste tulemusel lepitakse kokku uuendatud EL õigusraamistik. Selle protsessi tulemused mõjutavad oluliselt ka EL KHG kauplemissüsteemiga seonduvat, sh kauplemissüsteemi ulatust, sellest saadava tulu kasutuse reegleid ning lähikümnendi KHG kauplemistulu suurust riigieelarves. Seetõttu on mistahes tuluprognoosi veamäär praegu suur, seda ka rahvusvahelistest prognoosidest lähtumisel. Eelnevat arvestades on kauplemisperioodi 2021-2030 enampakkumistulust toetatavate meetmete loend ning kauplemistulu prognoositav meetmetevaheline jaotus (käesoleva Lisa esimeses tabelis esitatud tuluprognoosi alusel) esitatud allolevas tabelis aastate 2021-2022 kohta.⁸³

*Tabel 140. 2021-2030 perioodi EL sisese kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise vahenditest kavandatavate meetmete esialgne toetusmaht (2021. aasta RM kevadise majandusprognoosi kohase tuluprognoosi alusel, mln €)**

Meede	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*	Vastutaja
50% kauplemistulu prognoosist (RM 2021.a kevadise majandusprognoosi alusel)	70,20	66,80	59,85	58,85	61,35	
Täiendavate elektrirongide soetamine (ühistranspordi kasutatavuse suurendamiseks) (toetuse kogumaht 55 mln €)	8,43		5,40	34,59		Majandus- ja taristuminister
Investeering kompensatsiooni-meetmesse, võimaldamaks Kirde-Eestis tuuleenergia tootmisvõimsuste rajamist	0,55	11,50	17,95	7,00		Kaitseminister, koostöös majandus- ja taristuministriga
Rail Balticu elektriraudteeühenduse rajamise (2021. a) omapanuseks	13,80					Majandus- ja taristuminister
Rahvusvaheline kliimapoliitika-alane koostöö	1,50	1,50	1,50	1,50	1,50	Keskkonnaminister
Avaliku sektori hoonete energiatõhusus	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	Riigihalduse minister
Vähese heitega sõidukite kasutuselevõtt	6,00	4,00				Keskkonnaminister, koostöös majandus- ja taristuministriga
Rahvusvaheline kliimapoliitika ja biokütuste aruandlus ning KHG	0,70	0,70	0,70	0,70	0,70	Keskkonnaminister

⁸³ Erandina muudest riigi eelarvestrateegia andmetest on see prognoos esitatud tulust sõltuva kuluna: nii tulude kui kulude maht on esitatud tuluprognoosi alusel; EL direktiivi 2003/87/EÜ kohast arvestust enampakkumistulu 50% kasutuse kohta (vt viide alamärkuses 3) peetakse tulu jaotuse alusel.

Meede	2021*	2022*	2023*	2024*	2025*	Vastutaja
kauplemissüsteemide koordineerimine ja arendamine ⁸⁴						
Ressursitõhususe ja/või süsinikuauditid suuremates põllumajandusettevõtetes, CO2 taaskasutuse ja kontrollitavate kliimatingimustega kasvuhoonete pilootprojektid	1,00	2,00	1,00			Maaeluminister
Keskkonnasäästlikud energialahendused väikesaartel	1,80					Siseminister, koostöös majandus- ja taristuministriga
Taastuenergia lahendused koolides ja TA- asutustes	5,00	5,00				Haridus- ja teadusminister
Nüüdisaegsed jäätmete sorteerimissüsteemid haridusasutustes		5,00	2,50	2,50		Haridus- ja teadusminister

* Sihtotstarbeliste meetmete toetusmaht uuendatakse 2022. aasta riigieelarve protsessis, lähtudes 2021. aasta RM suvise majandusproгноosi kohasest tuluproгноosist ning suunates kooskõlas atmosfääriõhu kaitse seadusega sihtotstarbeliselt vähemalt 50% enampakkumisel saadavast tulust. Arvestades 2021. a suvel algatavat EL kauplemissüsteemi aluste muutmist, on pikemaajaline prognoos väga esialgne.

Alates 2014. aastast toimuvad lisaks eespoolkirjeldatud nn tava-enampakkumistele **lennunduse LHÜ-de enampakkumised**. Kooskõlas direktiivi 2003/87/EÜ⁸⁵ artikliga 3d ja atmosfääriõhu kaitse seadusega⁸⁶ on üldised eesmärgid, mille saavutamiseks tuleb kasutada 100% enampakkumisel saadud tulust, järgmised:

- 1) vähem saastavatele transpordiliikidele ja ühistranspordile ülemineku ergutamine;
- 2) kasvuhoonegaaside heitkoguste vähendamise ja kliimamuutuste mõjudega kohanemise alase teadus- ja arendustegevuse ning näidisprojektide rahastamine,
- 3) panus Ülemaailmsesse energiatõhususe ja taastuenergia fondi ning kohanemisfondi;
- 4) kliimamuutuste mõjuga kohanemine ning kliimamuutuste mõju leevendamine;
- 5) osalemine Eesti ja Euroopa energiatehnoloogiate strateegilise plaani ning Euroopa tehnoloogiaplattformide algatustes, samuti kliimamuutuste leevendamise poliitika ja energiapoliitika planeerimises ning nende poliitikate tulemuslikkuse seires;

⁸⁴ Kliimapolitiitika aruandlus, selle koordineerimine ja arendus ning biokütuste aruandlus sh: iga-aastane kasvuhoonegaaside inventuur ((EL)525/2013 art. 7 ning (EL)2018/1999 art. 26(2)(3)(4)(5) ja art. 37); kasvuhoonegaasidega seotud poliitikasuundi ja meetmeid ning prognoose käsitlev lõimitud aruandlus ((EL)2018/1999 art. 18 ja 39); riiklikke kohanemismeetmeid käsitlev lõimitud aruandlus ((EL) 2018/1999 art. 19(1)); kliimaaruanne (UNFCCC art. 12, 2/CP.17); iga kahe aasta tagant esitatav aruanne (2/CP.17); iga kahe aasta tagant esitatav läbipaistvusaruanne (18/CMA.1); lõimitud riiklik energia- ja kliimaalane eduaruanne ((EL)2018/1999 art. 17) – CO2-heite vähendamise mõõde ja kliimapolitiitika osas; lõimitud riiklik energia- ja kliimakava teatis ((EL)2018/1999 art. 3) – CO2-heite vähendamise mõõde ja kliimapolitiitika osas.; kohanemisteatis (Pariisi kliimakokkulepe art. 7(10)); maanteetranspordisektoris kasutatud kütuste ja energia koguste ja täiendava informatsiooni aruandlus ((EL) 2009/30 art. 7a)

⁸⁵ Direktiiv on leitud:

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:2003L0087:20090625:et:PDF>

⁸⁶ Seadus on leitud: <https://www.riigiteataja.ee/akt/123122016002> ; vt § 161 lg 6

- 6) meetmed raadamise vältimiseks, metsastamise hoogustamiseks ja metsade ulatuslikumaks uuendamiseks ning kliimamuutuste ebasoodsa mõjuga kohanemiseks arenguriikides, kes on ratifitseerinud kliimamuutuste raamkonventsiooni, sealhulgas Eesti rahvusvaheliste kliimaalaste rahastamiskohustuste täitmine;
- 7) süsinikdioksiidi sidumine metsanduses;
- 8) kliimamuutuste leevendamise- ja kohanemisprotsessiga seotud teadus- ja arendustegevus, eriti aeronautika ja õhustranspordi valdkonnas;
- 9) selliste ühisprojektide toetamine, mis käsitlevad kasvuhoonegaaside heite vähendamist lennundussektoris ning parandavad aeronavigatsiooni infrastruktuuri, aeronavigatsiooniteenuste osutamist ja õhuruumi kasutamist;
- 10) kliimamuutuste mõju leevendamine Euroopa Liidus ja kolmandates riikides.

Tabel 141. Eesti müüdivad LHÜ-de kogused ja Rahandusministeeriumi 2021. aasta kevadise majandusproгноosi põhistsenaariumi kohane tuluproгноos lennunduse LHÜ-dega kauplemisest aastail 2021-2025

	2021	2022	2023	2024	2025	Kokku 2021-2025
Enampakkumise kogus (Keskkonnaministeeriumi andmeil)	10 500	10 500	10 500	Jätkamine ei ole teada, lepitakse 2023	Jätkamine ei ole teada, lepitakse 2023	31 500
Tuluproгноos (mln €)	0,347	0,347	0,326	-	-	1,019

Nimetatud eesmärkidel kliimapoliitika eesmärkidega seotud meetmed on vastavalt atmosfääriõhu kaitse seaduse § 161 lõikele 1 kavandatud riigi eelarvestrateegia protsessi osana ning neid kavandatakse ja viiakse ellu eespool kirjeldatud põhimõtetest lähtudes. Kliimapoliitika eesmärkide saavutamisse panustatakse lennunduse LHÜ-de enampakkumistelt saadud vahendite arvel eelarvestrateegia perioodi jooksul energeetika ja keskkonna tulemusvaldkondade kaudu. Keskkonnaministeerium on vahendite kasutuse Riigikantselei, Rahandusministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga kooskõlastanud ning vahendite väikest mahtu arvestades suunanud piloottegevusteks, milles on kasutatud ja kasutatakse IKT võimalusi kliimapoliitika eesmärkide saavutamiseks (nt kliimateemalised taibutalgud ning nende jätkuna üritusel arendatud parimate IT-lahenduste toetamine jmt). Lennunduse enampakkumise vahendite kasutamise eest vastutab Keskkonnaministeerium.

Täiendavalt EL LHÜ-de enampakkumiste süsteemile on Euroopa Parlamendi ja nõukogu jagatud kohustuse määrusega (EL) 2018/842 liikmesriikide kasvuhoonegaaside heite vähendamise kohustuste kohta 2021-2030⁸⁷ on seatud Eestile KHG heitkoguste vähendamise kohustus - **13% võrra 2030. aastaks** (võrreldes 2005.a heitkogustega) **EL LHÜ-de enampakkumiste süsteemi välistes sektorites**: transport, põllumajandus, jäätmemajandus, lahustite ja teiste toodete kasutamine, EL lubatud heitkogustega kauplemise süsteemist väljajääv osa tööstuslikest protsessidest ja energeetikast.

Nimetatud määruse kohaselt kasutatakse kauplemisühikuna aastast heitkoguse kvooti ehk AEA (*annual emissions allocation*), mis on võrdne 1 tonni CO₂ ekvivalendiga (t CO₂ ekv). AEA-de aastane kogus näitab kasvuhoonegaaside heitkogust, mis on EL liikmesriigil lubatud sel

⁸⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2018/842, milles käsitletakse liikmesriikide kohustust vähendada kasvuhoonegaaside heidet aastatel 2021–2030, millega panustatakse kliimameetmetesse, et täita Pariisi kokkuleppega võetud kohustused, ning millega muudetakse määrust (EL) nr 525/2013: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/?uri=celex%3A32018R0842>

konkreetsel aastal nimetatud sektorites õhku paisata. Eesti AEA-de kogused on arvatud ühtse EL ülese metoodika alusel ja need on perioodiks 2021-2030 fikseeritud aastate lõikes Euroopa Komisjoni rakendusotsuse (EL) 2020/2126 lisas II⁸⁸. Eesti heitkoguste aastased piirmahud (ehk trajektor) eespool nimetatud sektorites on otsusega määratletud aastani 2030, mil maksimaalne heitkogus kauplemissüsteemi välistes sektorites võib olla 5 390 638 t CO₂ ekv. Tegelik heitkoguste arvestust peetakse iga-aastaselt ning riik peab tagama, et reaalsed heitkogused ei ületaks konkreetse aasta heitkoguste piirmahtu. Riigi kohustuste täitmiseks saab vajadusel kasutada nn jagatud kohustuse määruusega tagatud paindlikkusi: nt EL riikide vaheline AEA ühikutega kauplemine, ühikute ülejäägi piiratud ulatuses üle kandmine järgnevatel aastatesse või laenamine järgnevatest aastatest, maakasutusest ja metsandusest tuleneva netosidumise kasutamine teatud ulatuses.

Jagatud kohustuse määruuse AEA-dega kauplemise süsteemis ei ole Eesti seni leppeid sõlminud ning lepeteni jõudmist lähiaastail ei ole ette näha. Riigi võimalus AEA-dega kauplemiseks 2021-2030 kauplemisperioodil sõltub esmajoones sellest, kas Eestis suudetakse nimetatud sektorites saavutada kooskõlas energiamajanduse arengukavaga aastani 2030, riigi energia- ja kliimakavaga aastani 2030 ning kliimapoliitika põhialustega aastani 2050 kohustuslikud iga-aastased CO₂ heite sihttasemed. Sihttaseme ületamise korral tekiks nn ülejääk, mille võrra oleks võimalik AEA-sid teistele riikidele müüa; puudujäägi korral aga tuleks riigil neid teistelt (oma heite piiramise sihttasemed ületanud) riikidelt eelarvevahendite eest osta. Seega on energia- ja kliimapoliitika meetmete optimaalsel kavandamisel ja elluviimisel mõju mh potentsiaalsele riigieelarve tulu- või kuluallikale.

Alates 2021. aastast saab Eesti direktiivi 2003/87/EÜ⁸⁹ artikli 10d ning atmosfääriõhu kaitse seaduse⁹⁰ § 165¹ alusel kasutada EL ülese **Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osa** vahendeid kliima- ja energiapoliitika eesmärkide täitmise panustavate tegevuste toetamiseks (välja arvatud tahkeid fossiilkütuseid kasutavate energiatootmisüksustega seoses). Fondi suunatud KHG lubatud heitkoguse ühikute Eestiga seotud osaga⁹¹ kauplemisest saadavate vahendite kasutus kliima- ja energiapoliitika tegevuste toetamiseks on kavandatud pikaajalise strateegilise planeerimise raames ühtse protsessi osana, sarnaselt 2021-2027 perioodi EL struktuuri- ja maaelu arengu vahendite ning muude riigi eelarvevahendite kasutuse kavandamisele, arvestades Moderniseerimisfondi kasutusreegleid. Fondi vahendite kasutus kajastatakse asjakohaselt riigi eelarvestrateegias ja vajadusel riigieelarves.

Sellekohaste otsuste alusel on Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osast kavas, külgnevalt teiste kliima- ja energiaeesmärkide saavutamist toetavate meetmetega, toetada kahe pikaajalise programmi elluviimist fondi energiatõhususe ja taastuvenergia arendamise prioriteetsetes valdkondades. Programmide toetusmaht on fondi reeglite kohaselt kavandatud 2 aastaks, lähtudes RM kevadise majandusprognoosi kohasest tuluprognoosist. Tulenevalt asjaolust, et Moderniseerimisfondi suunatud KHG ühikute kauplemistulu saadakse EL kauplemissüsteemist, mille aluste muutmine algatatakse 2021. a suvel, on fondi toetusmahu

⁸⁸ Komisjoni rakendusotsus (EL) 2020/2126, milles määratakse kindlaks liikmesriikidele aastaks eraldatud heitkogused ajavahemikul 2021–2030 vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EL) 2018/842. Kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/?uri=CELEX:32020D2126>

⁸⁹ Kättesaadav:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/?qid=1598632425645&uri=CELEX:02003L0087-20200101>

⁹⁰ <https://www.riigiteataja.ee/akt/1030620200002>

⁹¹ Direktiivi 2003/87/EÜ lisa IIb kohaselt on Eestiga seotud osa 2,78% fondi kogumahust.

ning programmide pikemaajaline prognoos väga esialgne ning seda uuendatakse läbirääkimistulemusi arvestades tulevaste prognooside alusel.

Tabel 142. Moderniseerimisfondi Eestiga seotud osa vahenditest kavandatavad programmid (indikatiivne prognoos, mln €)

Programm	2021*	2022*	Kogumaht 2021-2030 (suurusjärg, väga indikatiivselt)
Avaliku sektori hoonete energiatõhususe ja taastuvenergia programm	12,00	13,00	ca 170
Vähese heitega (säätva) ühistranspordi arendamise programm	7,00	8,00	ca 130
Kokku	19,00	21,00	ca 300

* Fondi programmide kavandatav toetusmaht uuendatakse 2022. aasta riigieelarve protsessis, lähtudes 2021. aasta RM suvise majandusprognoosi kohasest tuluprognoosist. Arvestades 2021. a suvel algatatavat EL kauplemissüsteemi aluste muutmist, on pikemaajaline prognoos esialgne.

Taastuvenergia direktiivis 2009/29/EÜ⁹² ette nähtud koostöömehhanismidest ühe, nn **taastuvenergia statistiliste ühikutega kauplemise**, rakendamisel on võimalik ühel Euroopa Liidu liikmesriigil kanda teisele liikmesriigile üle 2020. aasta taastuvenergia eesmärgi ja selleni jõudmiseks kavandatud nn trajektoori ületavaid taastuvenergia koguseid teise liikmesriigi puudujäägi katmiseks võrreldes tema taastuvenergia eesmärgiga. Ülekanded tehakse Eurostati arvestuses ning ainult 2020. aasta üldise taastuvenergia eesmärgi kontekstis. Seega on võimalik olukorras, kus mõnel liikmesriigil on eesmärgi täitmisega probleem, neile seda nn statistiliste ühikute ülejääki müüa. Kuna tehinguid saab teha üksnes Eurostati tõendatavate kogustega, siis on võimalik kaubelda üle-eelmisel (nn x-2) aastal toodetud koguste alusel (nt 2021. aastal 2019. aasta tõendatud koguste alusel). Eesti oli oma 2020. aasta taastuvenergia sihttaseme 2014. aasta seisuga juba ületanud ning ületas seda ka 2018.-2020. aastal. Nn statistiliste ühikute ülejäägiga kauplemisel on sõlmitud taastuvenergia koostöömehhanismide kasutamise leping Luksemburgi Suurhertsogiriigiga (2017), Malta Vabariigiga (2020) ning Iirimaaga (2020). Nende lepingute raames on sätestatud taastuvenergia statistiliste ühikute müük nimetatud riikidele aastail 2018-2020 (Maltale optsiooni kasutuse korral ka aastal 2021). Oma soovist lepingus määratletud optsiooni kohaste lisakoguste ostmiseks peavad lepingupartnerid teatama Eestile 2021. aastal. Lepingute alusel saadavad vahendid kasutatakse kooskõlas elektrituruseadusega⁹³ põhivõrguettevõtjale siseriikliku taastuvenergia tasu vähendamiseks (selle tulemusel vähendatakse kulu elektrienergia lõpptarbijatele) või muul taastuvenergia koostöömehhanismi lepingus määratletud otstarbel sh taastuvenergia tootmise edendamiseks. Nimetatud lepingute kohased lõppmaksed laekuvad Eestile põhiliselt 2021. aasta jooksul ning neid vahendeid saab laekumise järgselt lepinguga kooskõlas kasutada.

⁹² Direktiiv 2009/28/EÜ, 23. aprill 2009, taastuvatest energiaallikatest toodetud energia kasutamise edendamise kohta, kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/Et/TXT/?uri=CELEX%3A02009L0028-20151005>

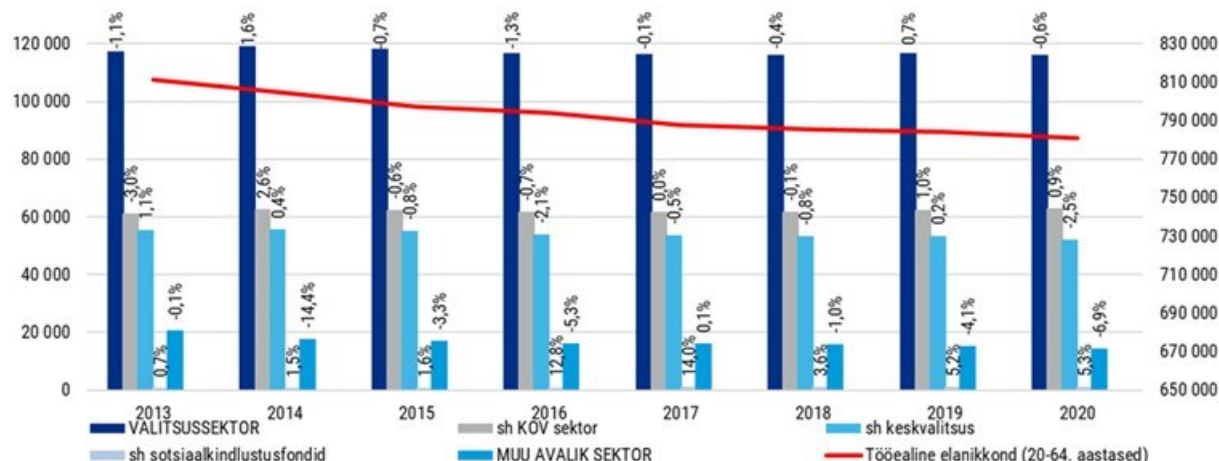
⁹³ Leitav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/130062020028>

Lisa 6. Valitsussektori personali- ja palgaanalüüs

Valitsussektori personalinäitajad

Tööealise elanikkonnaga sarnaselt on valitsussektori töötajate arv olnud väikeses langustrendis aastail 2015-2018. Aastal 2019 toimus küll 0,7% kasv, kuid 2020. aastal jätkus esialgsetel andmetel kahanemine 0,6%.

Joonis 17. Valitsussektori töötajate arv on kahanenud 2020. a 0,6 protsenti

Allikas: Rahandusministeerium

Valitsemisalade peale kokku näitab töötajate arvu puhasmuutus võrdluses 2019. aastaga suurenemist 1,5 protsenti. Kokku on täistööajale taandatud töötajate keskmine arv kasvanud 440,1 töötaja võrra. Muutus tuleneb eelkõige Kaitseministeeriumi (Kaitsevägi) ja Siseministeeriumi (PPA) valitsemisalade töötajate arvu kasvust, moodustades puhasmuutusest 66 protsenti. Samuti on märgatavalt kasvanud IT-asutuste töötajate arv (66,1 töötaja võrra).

Tabel 143. Valitsemisalade töötajate arv kasvas 2020. a 1,5 protsenti

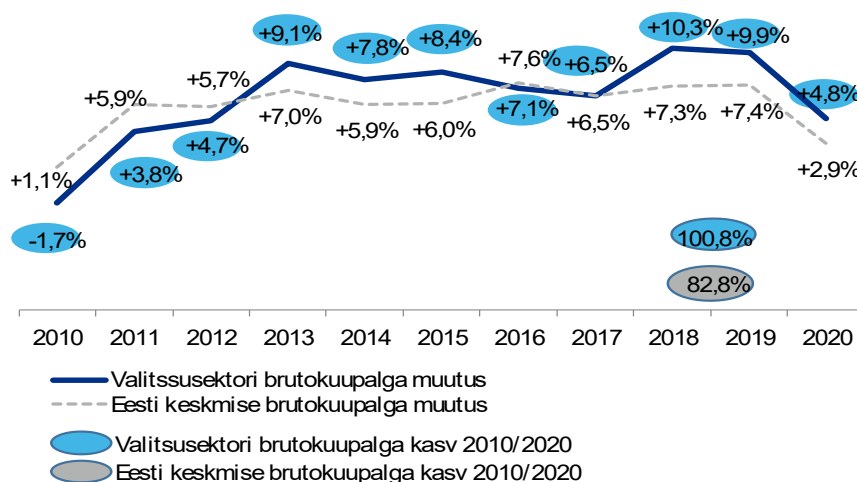
Valitsemisala	Töötajate keskmine arv taandatuna täistööajale		Töötajate arvu muutus (2020 vs 2019)				Valitsemisala töötajate osakaal kõikidest töötajatest
	1.01-31.12.2019	1.01-31.12.2020	Statistiline muutus	Puhasmuutus	Puhasmuutuse %		
Haridus- ja Teadusministeerium	4 579,8	4 955,8	376,0	-8,7	-0,2%		17%
Justiitsministeerium	2 986,2	3 014,7	28,5	28,5	1,0%		10%
Kaitseministeerium	4 090,6	4 281,6	191,0	217,5	5,3%		14%
Keskkonnaministeerium	1 214,0	1 223,7	9,8	9,8	0,8%		4%
Kultuuriministeerium	429,7	420,4	-9,4	-9,4	-2,2%		1%
Maaeluministeerium	1 435,6	1 435,1	-0,5	-0,5	0,0%		5%
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	1 283,0	1 327,8	44,8	44,8	3,5%		4%
Põhiseaduslikud institutsioonid ja Rigikantslei	636,8	635,6	-1,1	-1,1	-0,2%		2%
Rahandusministeerium	2 491,9	2 556,3	64,4	-0,5	0,0%		9%
Siseministeerium	7 875,6	7 948,6	73,0	73,0	0,9%		27%
Sotsiaalministeerium	1 495,5	1 554,6	59,1	59,1	4,0%		5%
Välisministeerium	597,4	625,0	27,6	27,6	4,6%		2%
Valitsemisalad kokku	29 116,1	29 979,3	863,3	440,1	1,5%		100,0%

Allikas: Rahandusministeerium

Valitsussektori palgaanalüüs

2020. aastal kasvas valitsussektori keskmine brutokuupalk 4,8%, samas kui Eesti keskmine brutokuupalk kasvas 2,9%. Valitsussektori keskmise brutokuupalga kasv oli seega Eesti keskmise brutokuupalga kasvust 1,9 protsendipunkti kiirem. Viimase 11 aasta jooksul on valitsussektori keskmise brutokuupalga kasv olnud aastas keskmiselt 1,6 protsendipunkti kiirem Eesti keskmisest brutopalgast. Valitsussektori brutokuupalk on kasvanud sel perioodil 100,8% ning Eesti keskmine brutokuupalk 82,8%. 2020. aastal 2021. aastaks palgatõusu otsuseid ei tehtud, mistõttu valitsussektori palkade edestamistrend võrdluses erasektoriga eeldatavalt 2021. aastal raugneb.

Joonis 18. Valitsussektori keskmise brutokuupalga kasv oli 2020. a Eesti keskmise brutokuupalga kasvust kiirem 1,9 protsendipunkti

Allikas: Rahandusministeerium

Kuigi näiliselt valitsussektori konkurentsivõime palgaturu suhtes mõneti paranes, siis palgaturu need tegevusalad, millega valitsussektoris konkureeritakse, on kasvanud oluliselt rohkem kui Eesti keskmine brutokuupalk.

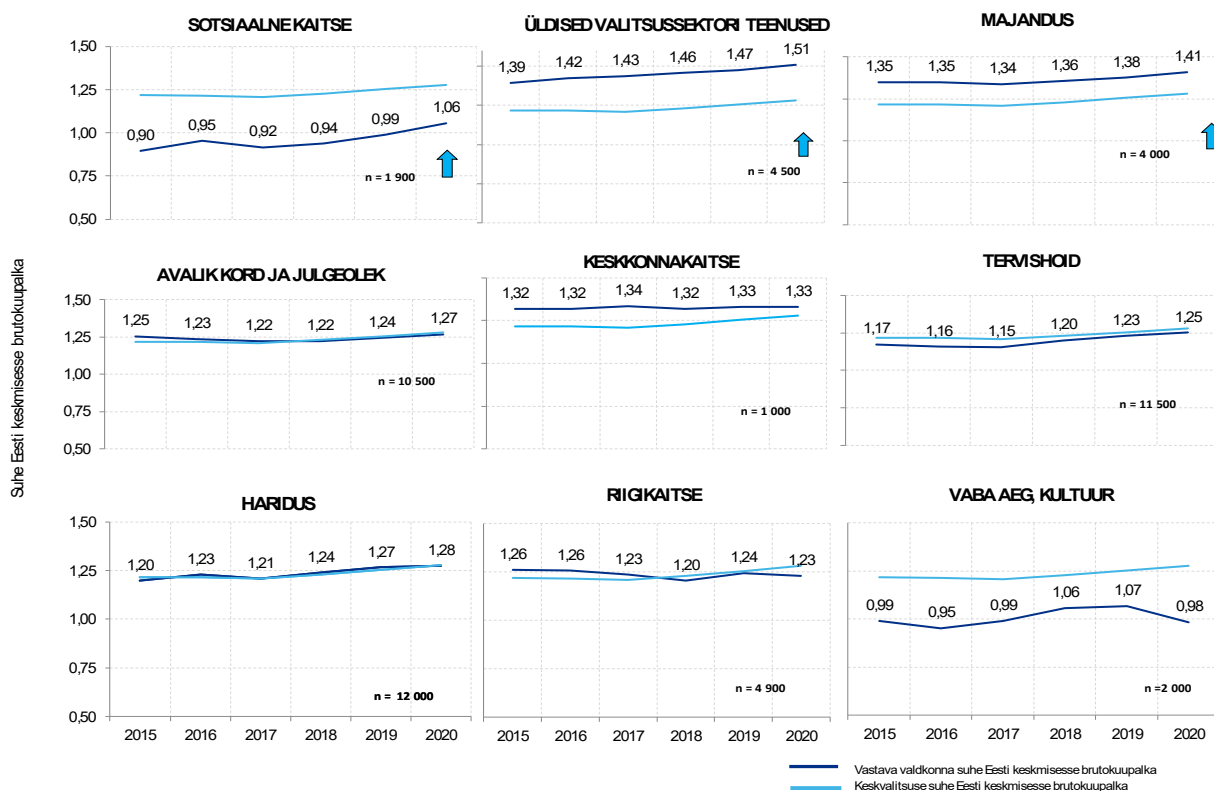
Statistikaameti andmetel on palgaturul palgad 2020. aastal võrreldes 2019. aastaga enam langenud kaubanduse ning majutuse ja toidlustuse tegevusalal – vastavalt 9,7% ja 5%. Samas riigiga rohkem konkureerivates sektorites on palgad jätkuvalt tõusnud (info ja side 9,9%, finants- ja kindlustustegevus 6%, põllumajandus 4,5%, kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus 8%). Seega palgatasemete sektoritevahelised erinevused on suurenenud.

Valitsussektori keskmise brutokuupalga kasvule on olulist mõju avaldanud prioriteetsetele sihtgruppidele palkade konkurentsivõime tõstmiseks eraldatud lisaraha, mis on võimendanud valitsussektori viimaste aastate palgakasvu. Perioodi kasvu võrdluse juures tuleb ka arvestada, et 2010. aastal oli valitsussektori näitaja miinuses.

Valitsussektori brutokuupalk on tõusnud 780 eurolt 2010. aastal 1566 euroni 2020. aastal. Valitsussektori gruppide võrdluses on nende keskmiste palkade suhe Eesti keskmisesse brutokuupalka suurim avalik-õiguslikes asutustes (136%) ja sotsiaalkindlustusfondides (131%). Eesti keskmine brutokuupalk oli 2020. aastal 1448 eurot. Valitsussektoris on rohkem kõrgharidusega töötajaid, mistõttu on ka palgad Eesti keskmisest brutokuupalgast suuremad.

Aastate lõikes on keskvalitsuse keskmise brutokuupalga suhe Eesti keskmisse brutokuupalka valdavalt kasvanud. 2020. aastal kasvasid keskvalitsuses palgad enim sotsiaalse kaitse (7 protsendipunkti) ja üldise valitsussektori teenuste⁹⁴ (4 protsendipunkti) valdkondades.

Joonis 19. Keskvalitsuses kasvas või säilis enamikus valdkondades 2020. a palgade suhe Eesti keskmisesse brutopalka

Allikas: Rahandusministeerium

Valdkonnad, kus palgakasv on 2020. aastal olnud kiirem, hõlmavad ka sihtgruppe, kellele valitsuse otsusega on eraldatud teistest enam lisaraha ja valitsemisalaseid, kes said palgafondi tõusu. Seega palgapositsiooni paranemine on ootuspärane. Valdkondade keskmise brutokuupalga kasvu mõjutas asjaolu, et 2020. aastal said 2,5% palgatõusu sotsiaaltöötajad, siseturvalisuse asutused ning Sotsiaalministeeriumi valitsemisalale eraldati 0,5 mln ja Välisministeeriumi valitsemisalale 0,8 mln eurot.

Keskmine brutokuupalgad vähenesid kultuuri ja vaba aja (-9 protsendipunkti) ning riigikaitse (-1 protsendipunkti) valdkondades. Langust on mõjutanud eeldatavalt eelkõige koroonaviirusest tingitud eriolukord ja SKP langus.

Palgad prioriteetsetes sihtgruppides

2020. aastaks üldist palgafondi suurendamise otsust ei tehtud, kuid 2,5% suurendati siseturvalisuse asutuste, kultuuri- ja sotsiaalkaitsetöötajate ning õpetajate palgafonde.

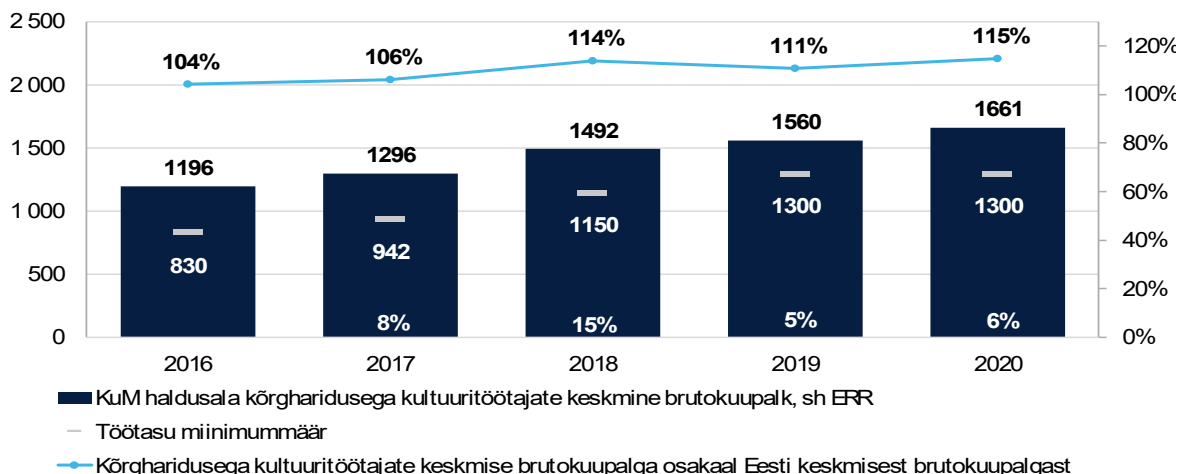
Kõrgharidusega kultuuritöötajate keskmine brutokuupalk oli 2020. aastal 1661 eurot ja töötasu miinimummäär 1300 eurot. Kultuuritöötajate brutokuupalk moodustas Eesti keskmisest brutokuupalgast 115%. 2021. a on Kultuuriministeeriumi haldusala kultuuritöötajate

⁹⁴ Tegevusala alla kuuluvad näiteks VÄM valitsemisala teenused, Maksu- ja Tolliamet, põhiseaduslikud institutsioonid ja Riigikantselei, Riigi Kinnisvara AS ning Keemilise ja Bioloogilise Füüsika Instituut

prognoositav töötasu miinimummäär jätkuvalt 1300 eurot. 2020. aastaks eraldati kõrgharidusega kultuuritöötajatele lisaraha 2,5% palgafondi ning täiendavalt Kultuuriministeeriumi haldusalale palkade konkurentsivõime tõstmiseks 0,5 mln eurot.

Sarnaselt Kultuuriministeeriumi haldusalale eraldati 2020. aastaks **kultuuritöötajate** palkade konkurentsivõime tõstmiseks 2,5% lisaraha palgafondi Haridus- ja Teadusministeeriumi (Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Keele Instituut, Rahvusarhiiv), Maaeluministeeriumi (SA Eesti Maaelumuuseumid) ja Keskkonnaministeeriumi (Eesti Loodusmuuseum) haldusala kultuuritöötajatele.

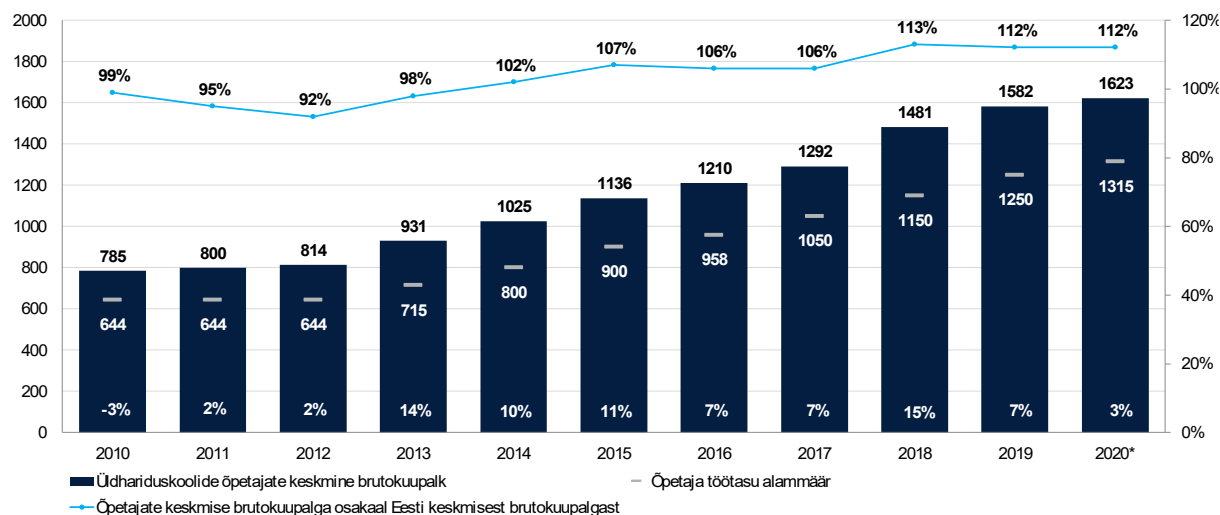
Joonis 20. Kõrgharidusega kultuuritöötajate keskmine brutokuupalk tõusis 2020. a 6 protsenti

Allikas: Kultuuriministeerium, Statistikaamet

Õpetajate keskmine brutokuupalk moodustas 2020. aastal Eesti keskmisest palgast 112% ja võrreldes eelmise aastaga jäi suhe Eesti keskmisesse muutumatuks. Kuigi õpetajate sihtgrupile on alates 2014. aastast eraldatud lisaraha igaks eelarveaastaks, on varasema eesmärgtaseme 120% saavutamist raskendanud Eesti keskmise brutokuupalga kiire kasv. Õpetajate keskmine brutokuupalk oli esialgsetel andmetel 1623 eurot ja töötasu alammäär 1315 eurot. Eesti keskmine brutokuupalk kasvas aastaga 2,9%, õpetajate keskmine brutokuupalk 2,6%.

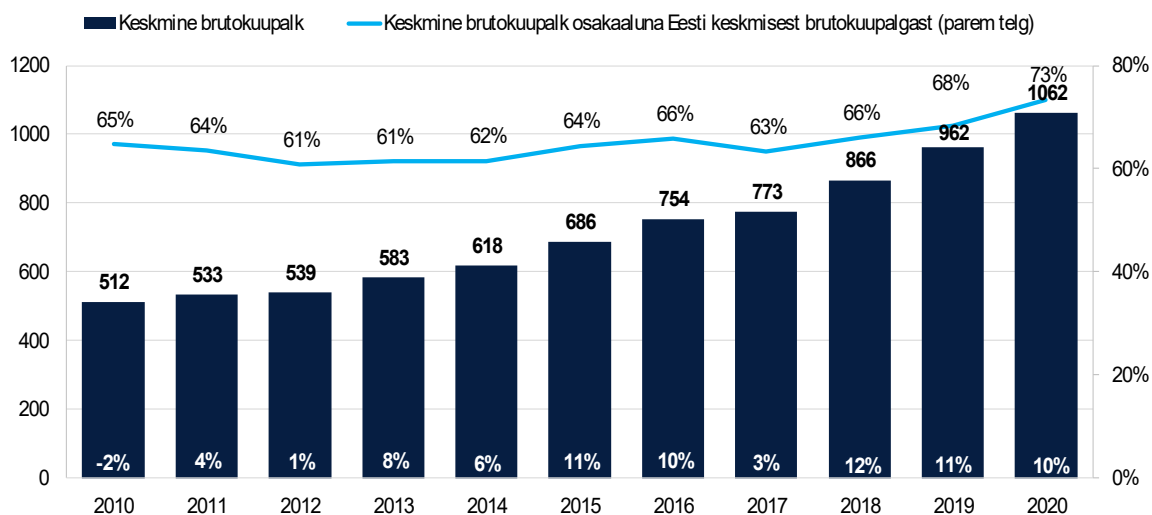
Joonis 21. Õpetajate keskmine kuupalk moodustas 2020. a Eesti keskmisest kuupalgast 112 protsenti

Allikas: HaridusSilm, Haridus- ja Teadusministeerium

Sotsiaalhoolekande valdkonna palgapositsioon paranes 2020. aastal 5 protsendipunkti ning keskmine brutokuupalk moodustas 2020. aastal Eesti keskmisest palgast 73%. Sotsiaalhoolekande alla kuuluvad eakate, puuetega inimeste, riskirühmade ning laste ja noorte sotsiaalhoolekandeadutused, lastekodud, muu puuetega inimeste sotsiaalne kaitse – erihoolekande asutused ja asenduskodud. Üleüldine palgatase nendes asutustes on suhteliselt madal. 2020. aastal kasvas sotsiaalhoolekande valdkonna keskmine palk küll 10%, kuid keskmine brutokuupalk oli sealjuures 1062 eurot.

Joonis 22. Sotsiaalhoolekande keskmine kuupalk oli 2020. a Eesti keskmisest brutokuupalgast 27% väiksem

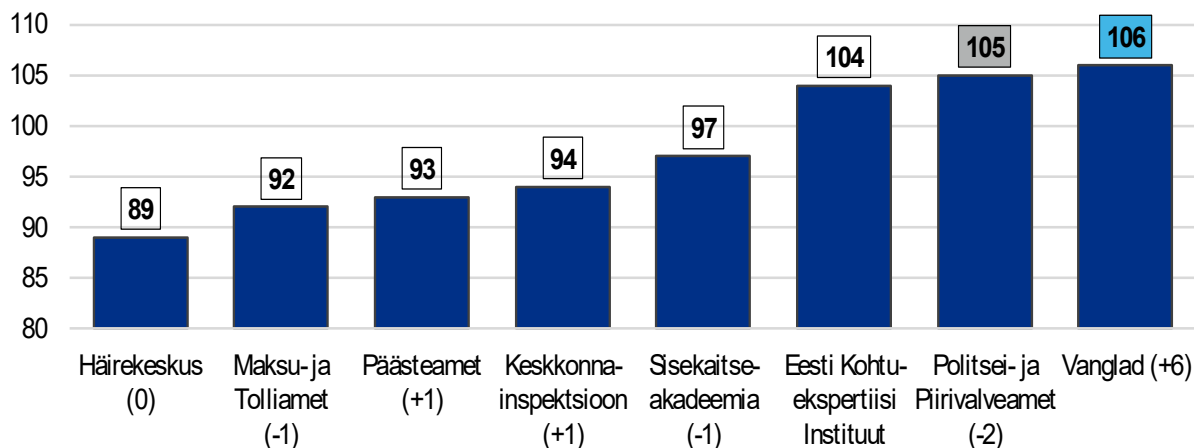
Allikas: Rahandusministeerium

Siseturvalisuse sihtgrupis⁹⁵ maksti 2020. aastal sarnase keerukusega töö eest kõige kõrgemat keskmist brutokuupalka vanglates, Politsei- ja Piirivalveametis ning Eesti Kohtueksperiitisi

⁹⁵ 1.1.2021 alustas tööd ühendamet Keskkonnainspeksiooni ja Keskkonnaameti baasil

Instituudis (EKEI). Vanglates on palgatase sarnase keerukusega töö eest⁹⁶ 6% ning Politsei- ja Piirivalveametis 5% kõrgem kui antud võrdlusgrupis tervikuna. Kõige madalam oli Häirekeskuse ning Maksu- ja Tolliameti palgapositsioon, kus sarnase keerukusega töö eest maksti vastavalt 11% ja 8% madalamat palka kui antud võrdlusgrupis tervikuna. Aastaga on palgapositsioon kõige enam paranenud vanglates.

Joonis 23. Siseturvalisuse asutuste vaheline kogupalkade sisemine õiglus 2020. aastal sarnase töö eest

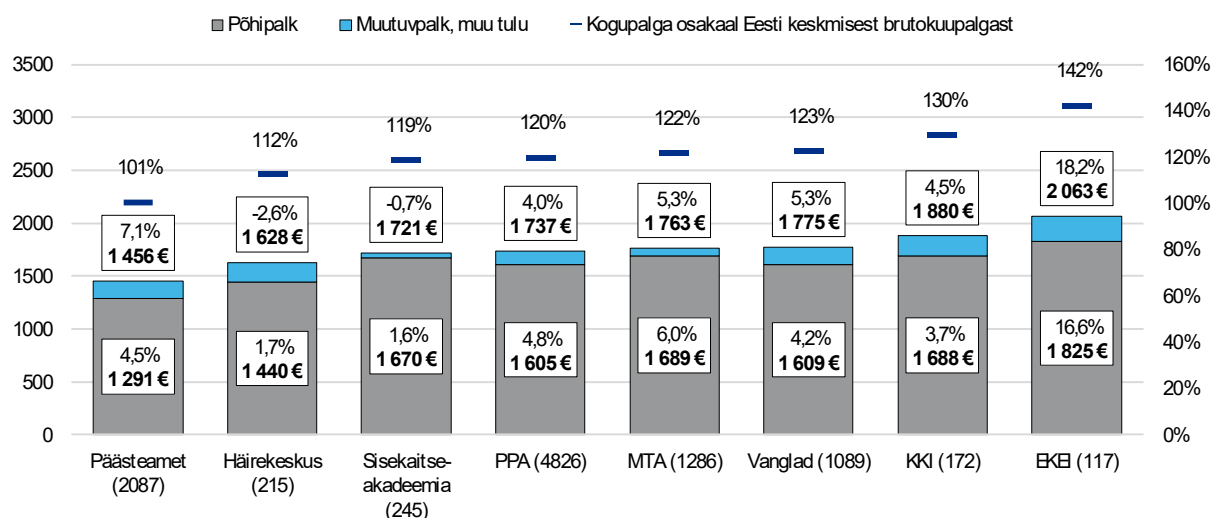

Allikas: Fontese riigiasutuste 2020. a palgauuring, riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogu

Siseturvalisuse asutuste bruto kuupõhipalgad on 2020. aastal kõige enam kasvanud Eesti Kohtuekspertiisi Instituudis (16,6%), Maksu- ja Tolliametis (+6,0%), Politsei- ja Piirivalveametis (4,8%) ja Päästeametis (4,5%). Palgakasv on kõige tagasihoidlikum olnud Sisekaitseakadeemias (1,6%) ja Häirekeskuses (1,7%). 2020. aastal eelarvesse eraldati 2,5% lisaraha Päästeametile, Politsei- ja Piirivalveametile, Häirekeskusele, Maksu- ja Tolliametile ja vanglatele. Keskmised kogupalgad 2020. aastal olid Eesti keskmisest 1%-42% suuremad. Olulisematest ametirühmadest oli asutuste võrdluses kõige madalam brutopõhipalk Päästeameti päästjatel (1005 eurot) ja Häirekeskuse päästekorraldajatel (1132 eurot).

⁹⁶ Tööde võrdlus põhineb tööperestamise meetodikal, töö väärtus kujuneb järgmiste kriteeriumide alusel: haridus, erialane kogemus, töö reguleeritus, mõtlemisülesande keerukus, juhtimine ja/või koostöö, vastutus tööprotsesside eest, otsuste mõju

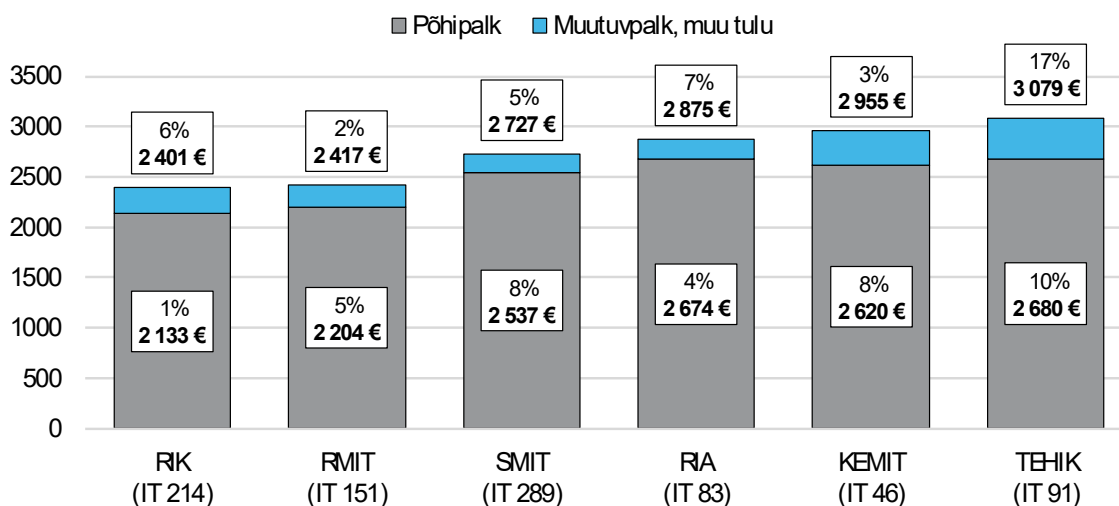
Joonis 24. Siseturvalisuse asutuste brutopõhipalkade kasvud jääd 2020. a vahemikku 1,6-16,6 protsenti

Allikas: Fontese riigiasutuste 2020. a palgauuring, riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogu

IT-asutuste brutokuupalgad kasvasid aastaga kõikides IT-asutustes ning palgakasvud jäid erinevates asutustes vahemikku 2-17%. 2019. aastaks eraldati neile palgafondi lisaraha 20%, mis on võimaldanud palkade konkurentsivõimet mõnevõrra tõsta. 2020. aastal palgafondi sihtgrupile lisaraha ei eraldatud, samas suunasid nii Sotsiaalministeerium kui ka Keskkonnaministeerium valitsemisalale eraldatud lisarahast osa raha IT-asutustele (vastavalt 0,73 mln ja 0,18 mln eurot).

Joonis 25. IT-asutuste IT-teenistusgruppide töötajate keskmised põhipalgad suurenesid 2020. a 1-10 protsenti⁹⁷

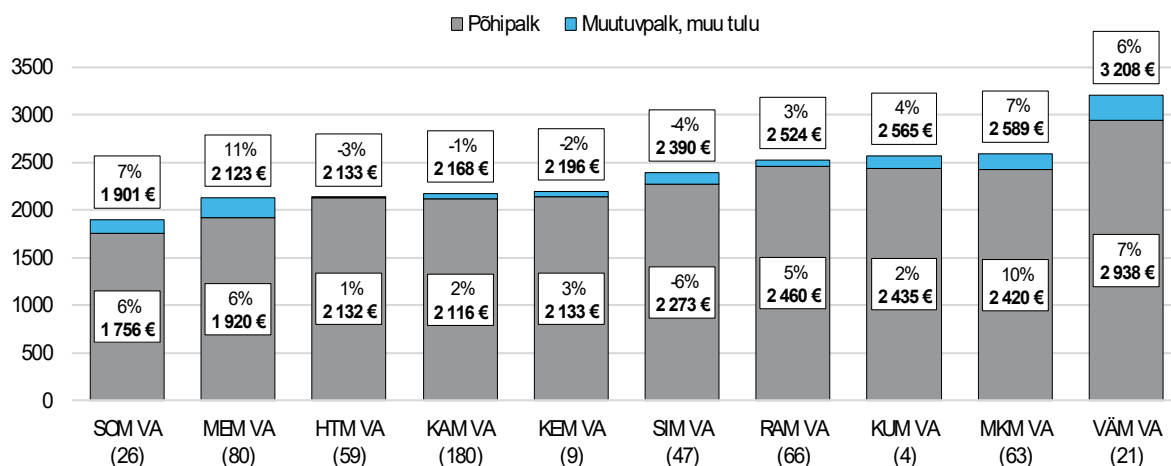

Allikas: Fontese riigiasutuste 2020. a palgauuring, riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogu

Lisaks IT-asutustele on IT-teenistusgruppide töötajaid ka ministeeriumites ja teistes asutustes, kus palgad on valdavalt madalamad kui IT-asutustes.

⁹⁷ SMITi IKT palgauuringu teenistusgrupid on teisendatud AT palgauuringu teenistusgruppideks ning erinevate palgauuringute puhul IT-teenistusgrupid võivad veidi erineda

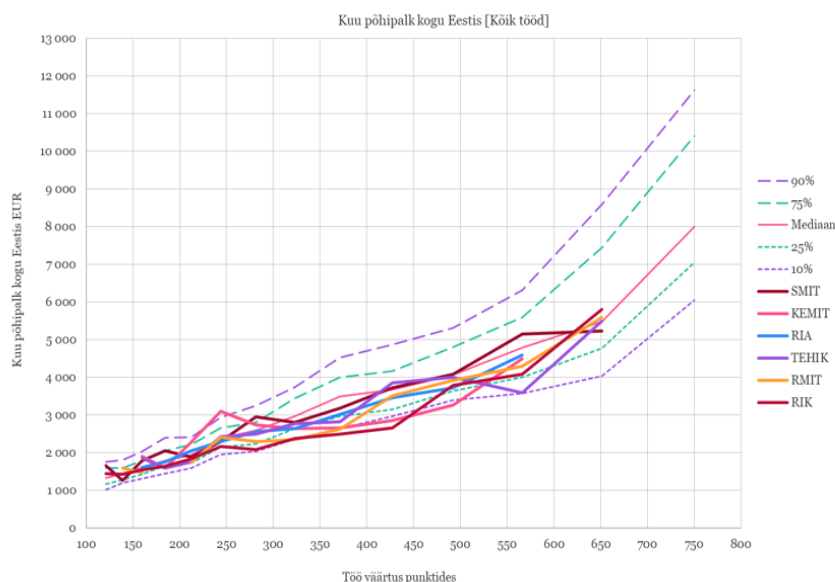
Joonis 26. Valitsemisalade (v.a IT-asutused) IT-teenistusgruppide töötajate keskmised kuupalgad 2020. a

Allikas: Fontese riigiasutuste 2020. a palgauuring, riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogu

Kui võrrelda 2020. a bruto kuupõhipalkade andmeid, oli riigi IT-asutuste bruto kuupõhipalkade mahajäämus eraturust 2020. aastal kõige suurem Justiitsministeeriumi haldusalas Registrite ja Infosüsteemide Keskuses (-10%) ja Rahandusministeeriumi Infotehnoloogiakeskuses (-7%). Töökäte nappus IT-sektoris püsib ja lükkab jätkuvalt tagant ka sektori palgakasvu. Kaaluda tuleks grupisisesest palgade õigluse suurendamist.

Joonis 27. IT-asutuste bruto kuupõhipalkade mahajäämus eraturust on 2020. a kõige suurim RIK-is (-10%) ja RMIT-is (-7%)

IT-asutuste põhipalkade mahajäämus võrreldes eraturu IT-asutustega:

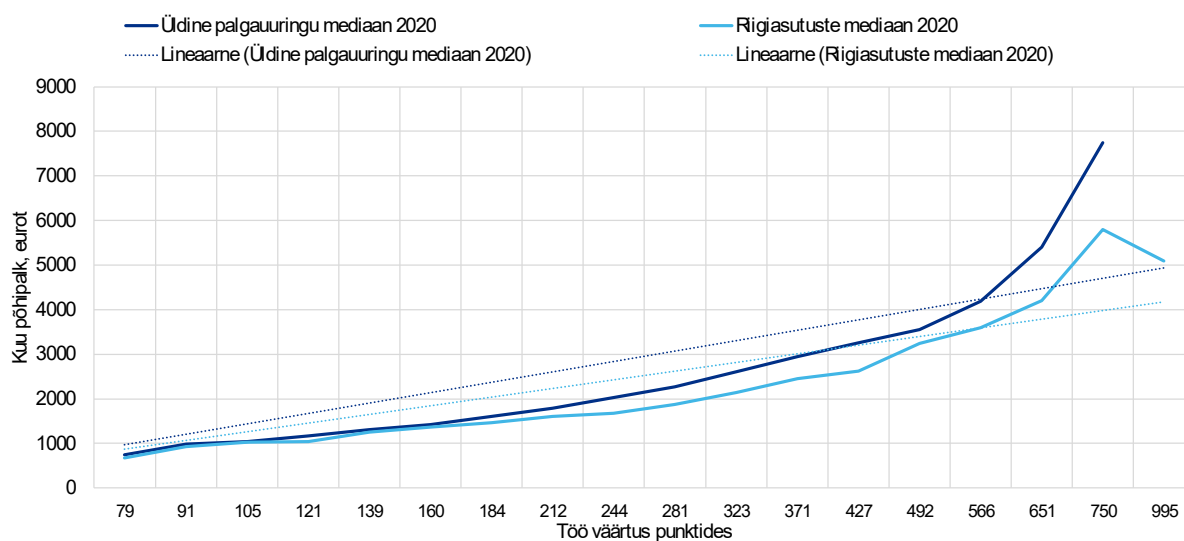
- RIK -10%
- RMIT -7%
- TEHIK -5%
- RIA -4%
- KEMIT -2%
- SMIT +3%

Allikas: Fontes Palgakonsultatsioonid OÜ 2020. a palgauuring

Riigiasutuste palgataseme võrdlus üldturuga ja sektorisene õiglus

Kui kõrvutada tervikuna riigiasutuste palgataset palgaturu palgatasemega, oli 2020. aasta andmetele tuginedes riigiasutuste kuupõhipalga mediaani keskmine mahajäämus samaväärse keerukusega tööde puhul palgaturu kuupõhipalga mediaanist 12,4 protsenti. Aastaga on olukord mõneti halvenenud, kuivõrd 2019. aastal oli mahajäämus 11,7 protsenti. Keskmisest oluliselt väiksem on mahajäämus madalama punktväärtusega tööde puhul, kuhu muuhulgas kuulub nt ka arvestatav hulk siseturvalisuse asutuste eesliini töid. Kuna metoodika ei võta arvesse ametikohtade riskimäära, võib öelda, et sama punktväärtusega tööde puhul võiks riigiasutuste palgataste tulenevalt suuremast riskimäärast olla palgaturust isegi kõrgem.

Joonis 28. Riigiasutuste põhipalga keskmine mahajäämus üldturu mediaanist oli 2020. a 12,4 protsenti

Allikas: Fontese Palgakonsultatsioonid OÜ 2020. a palgauuring

Suurem palgaerinevus on olnud just kõrgemate tööväärtuspunktide juures. Tippspetsialistide ja esmatasandijuhtide arvestuses oli mahajäämus keskmiselt 17 protsenti. Nendes ametikoha gruppides tuleb asutustel palgaturust madalama palgataseme tõttu rohkem pingutada, et leida ametikohale sobivaid kandidaate. Samas kuuluvad nendesse sihtgruppidesse enamasti ka asutuse võtmepositsioonidel töötavad isikud, kelle töö tulemustest sõltub asutuse põhifunktsioonide täitmise edukus.

Lisaks sihtgruppidele, kellele on palgatõusuks eraldatud ülejäänud valitsussektorist rohkem vahendeid, eristuvad selgelt ka mitmed teised riigiasutused, kelle palgataste on madalam sarnase keerukusega töö eest teistes riigiasutustes makstavale palgatasemele.

Tabel 144. Kõige suurema palgamahajäämusega asutused riigiasutuste võrdlusgrupis

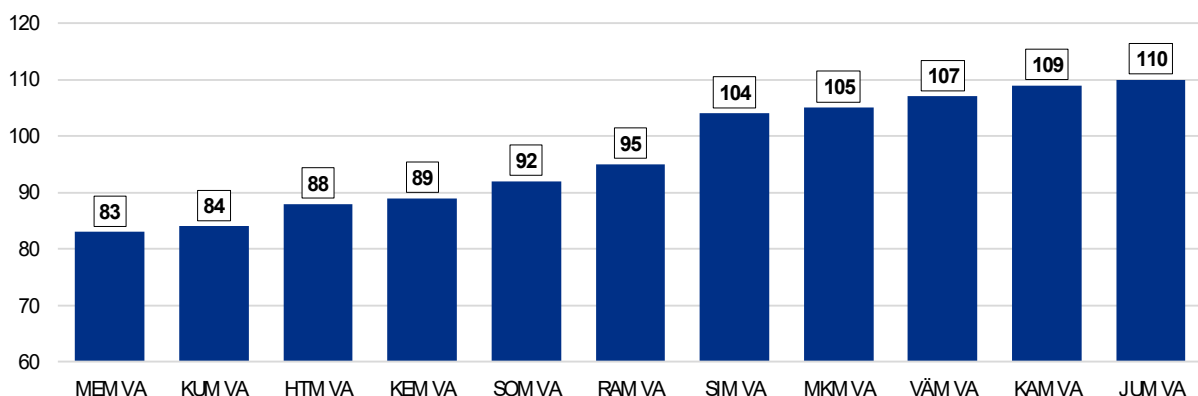
Asutus	Mahajäämus riigi põhipalga mediaanist, %	Põhipalk 2020, EUR	Keskmise põhipalga kasvu prognoos 2021, %	Asutuse töötajate arv	Mahajäänute osakaal töötajatest %
Eesti Rahvakultuuri Keskus	-24%	1387	2,6%	30	97%
Põllumajandusamet	-20%	1465	0%	185	96%
Eesti Kirjandusmuuseum	-17%	1240	10%	87	80%
PRIA	-17%	1545	0%	313	88%
Keskkonnaamet	-16%	1483	3%	322	94%
Tööinspeksioon	-12%	1719	9,7%	92	84%
Põllumajandusuuringute Keskus	-12%	1305	8%	149	81%
Eesti Taimekasvatuse Instituut	-12%	1278	6%	134	80%

Allikas: Fontese Palgakonsultatsioonid OÜ 2020. a palgauuring

Riigi põhifunktsioonide täitmise aspektist olulistes teenistusgruppides ehk nõustava ja kontrolliva järelevalve, poliitika rakendamise ning andmeanalüüsi- ja seire valdkonnas eristuvad madala palgataseme poolest teistest jätkuvalt eelkõige Keskkonnaministeeriumi (Keskkonnaamet, Keskkonnainspeksioon) ja Maaeluministeeriumi valitsemisala asutused (Põllumajandusamet, PRIA), aga ka Rahandusministeeriumi (Statistikaamet) haldusalast.

Valitsemisalade 2020. aasta kogupalkade sisemise õigluse võrdluses on suurimad mahajääjad Maaeluministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi ning Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisalad. Sarnase keerukusega töö eest makstakse nendes valitsemisalades keskmiselt 11-17% madalamat palka.

Joonis 29. Valitsemisalade 2020. a kogupalkade sisemise õigluse võrdlus sarnase keerukusega töö eest

Allikas: Fontese Palgakonsultatsioonid OÜ 2020. a palgauuring, riigi personali- ja palgaarvestuse andmekogu

2020. aastaks eraldati valitsuse otsusega palgafondi Keskkonnaministeeriumi valitsemisalale 1,125 mln eurot ning Maaeluministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi valitsemisalale 0,5 miljonit eurot, kuid kuna ka teised asutused on leidnud osaliselt ressursse palgakasvuks, siis mahajäämus vähenes, kuid eksisteerib endiselt.

Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade muutuse prognoos aastateks 2022-2025

Kõrgemate riigiteenijate kõrgeima palgamäära indeksi väärtus on Rahandusministeeriumi prognoosi kohaselt 2022. aasta 1. aprillist 1,041. See tähendab, et kõrgemate riigiteenijate ametipalgad kasvavad prognoosi kohaselt 2022. aastal ja ka järgnevatel aastatel.

Tabel 145. Kõrgemate riigiteenijate ametipalkade palgakasvu prognoos 2022-2025

2022	2023	2024	2025
4,1%	4,6%	5%	4,6%

Allikas: Rahandusministeerium

Lisa 7. Riigi eelarvestrateegias planeeritud investeeringute, investeeringutoetuste ja Riigi Kinnisvara AS-i kaudu tehtavate kinnisvara investeeringute 4-aastane kava (tuhat eurot)

	2022 RES	2023 RES	2024 RES*	2025 RES*
Hoonestatud kinnisvara investeeringud RKAS eelarvest	57 022	61 093	22 266	19 136
Hoonestatud kinnisvara investeeringud RKAS eelarvest kokku	57 022	61 093	22 266	19 136
Keskkonnamaja	10 000	12 050	0	0
PPA Tallinna ja Tartu hoonete projekteerimine	0	0	0	2 706
Siseministeeriumi ümberpaiknemine	400	1 000	0	0
Optimeerimisreserv	21 706	26 857	21 598	16 230
Optimeerimisreserv (Siseministeerium)	16 148	15 894	423	200
Rüütelkonna hoone	7	0	0	0
Kasvuhoonegaaside kvootide müügi arvelt rahastatavad projektid	8 761	5 292	245	0
Investeeringud kokku	548 971	495 621	266 782	211 741
Investeeringutoetused kokku	560 616	614 863	572 838	381 385
Riigiülesed	0	27 170	26 917	29 070
Investeeringutoetused kokku	0	27 170	26 917	29 070
Energiatõhususe ja taastuvenergia meetmed	0	27 170	26 917	29 070
Riigikogu	524	2 390	313	313
Investeeringud kokku	524	2 390		
Inventar	9	9		
IT investeeringud	211	211		
Riigikogu hoonete renoveerimine	304	2 170		
Vabariigi Presidendi Kantselei	200	11	5	5
Investeeringud kokku	200	11		
Inventar	11	11		
Vabariigi Presidendi Kantselei peahoone	189	0		
Riigikantselei haldusala	6 684	2 428	0	0
Investeeringud kokku	6 684	2 428		
IT investeeringud	42	33		
Rüütelkonna hoone rekonstrueerimine	6 643	2 395		
Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala	95 543	67 401	8 028	7 160
Investeeringud kokku	56 779	56 659		
Inventar	982	992		
Muud investeeringud	2 188	1 856		
Gümnaasiumivõrgu korrastamine	48 689	48 891		
Vahendid Riigi Kinnisvara Aktsiaseltsile	4 920	4 920		
Investeeringutoetused kokku	38 763	10 742		
Taastuvenergialahendused ja sorteerimissüsteemid	11 000	8 000		
HEV koolivõrgu korrastamine	7 907	0		
Põhikoolivõrgu korrastamine	12 640	0		
Riikliku tähtsusega teadusinfra	4 116	2 742		
Ülikoolide investeeringud	3 100	0		
Justiitsministeeriumi valitsemisala	295	211	211	211
Investeeringud kokku	295	211		

	2022 RES	2023 RES	2024 RES*	2025 RES*
IT investeeringud	217	133		
Masinad ja seadmed	78	78		
Kaitseministeeriumi valitsemisala	211 821	206 879	170 023	124 963
Investeeringud kokku	210 984	206 842		
Kirde-Eesti kompensatsioonimeetmed	7 000	21 985		
Inventar	48	444		
IT investeeringud	2 734	4 128		
Masinad ja seadmed	3 084	4 001		
Muud investeeringud	97	116		
Kaitseotstarbeline erivarustus	105 080	138 559		
Kaitseinvesteeringute programm	38 333	0		
Maa soetused	103	0		
Hoonete ja rajatiste soetus ning renoveerimine	50 465	33 513		
Liitlaste taristu	4 039	4 096		
Investeeringutoetused kokku	837	37		
Garnisonide kalmistute renoveerimine	37	37		
Kaitseväe juurdepääsuteede renoveerimine	800	0		
Keskkonnaministeeriumi valitsemisala	51 550	22 700	2 551	1 046
Investeeringud kokku	2 138	1 221		
IT investeeringud	1 546	1 046		
Transpordivahendid	175	175		
Masinad ja seadmed	333	0		
Muud investeeringud	83	0		
Investeeringutoetused kokku	49 412	21 479		
Väheste heitega sõidukite kasutuselevõtt	6 249	3 724		
ressursitootlikkuse tõstmine	12 641	5 000		
Jäätmete ringmajandus	4 520	1 000		
Veemajandustaristute arendamine	24 140	10 000		
Pool-looduslike koosluste säilitamine	1 862	1 755		
Kultuuriministeeriumi valitsemisala	38 195	29 450	32 269	9 163
Investeeringud kokku	23	23		
Lastekirjanduse Keskuse põhivara soetus	23	23		
Investeeringutoetused kokku	38 172	29 427		
IT investeeringud	32	32		
Muud investeeringud	764	934		
Eesti Rahvusraamatukogu ja Rahvusarhiivi hoone	7 838	19 583		
Rahvusringhääling, hooned ja tehnika	16 417	3 617		
Muinsuskaitseamet, toetused	2 774	2 774		
Jõulumäe Tervisespordi Keskus SA	150	150		
Tehvandi Spordikeskus SA	3 397	1 837		
Eesti Kontsert	500	500		
Kunstihoone SA	6 000	0		
Hiiumaa Spordikeskus	300	0		

	2022 RES	2023 RES	2024 RES*	2025 RES*
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala	409 432	547 155	488 952	340 559
Investeeringud kokku	202 974	186 155		
Vähese heitega ühistransport	0	12 086		
Inventar	100	100		
IT investeeringud	11 824	12 875		
Transpordivahendid	75	75		
Muud investeeringud	341	306		
E265 Tallinna ringtee II etapp	5 313	0		
Hundipea sadama rekonstrueerimise II etapp	924	231		
Rail Baltic arendus	36 204	48 565		
VA Rohuküla tootmisbaasi uuendamine	167	167		
Kose-Mäo neljarealiseks ehitamine	15 385	0		
Arbavere puursüdame hoidla	581	390		
Rohuküla sadama kai taastamine	94	1 971		
Veeteede süvendamine	333	0		
Riigimaanteede remondi koondprojekt	127 857	105 823		
Tuletornid	510	300		
Transpordiameti hoonete renoveerimine	767	767		
Transpordiameti maa ost	2 500	2 500		
Investeeringutoetused kokku	206 457	361 000		
IT investeeringud	1 000	2 000		
Muud investeeringud	200	200		
Vähese heitega ühistransport	24 266	11 855		
Tallinna lennujaama lennuliiklusala keskkonnaseisundi parendamine	4 008	4 008		
Tallinn-Keila-Paldiski; Keila-Riisipere raudtee remont II	4 921	4 921		
Tallinn-Keila-Paldiski liiklusjuhtimissüsteemi rekonstrueerimine	3 631	3 631		
Avaliku liiniveo teenindamiseks sadamate rekonstrueerimine	365	365		
TEN-T transiitvede rekonstrueerimistööd Narvas	3 714	0		
Nutika teenuste taristu arendamine	3 964	2 824		
Rail Baltic arendus	73 420	282 482		
Tallinna Linnahalli renoveerimine	20 000	20 000		
Lairiba jaotusvõrgu ehitamine	6 497	5 100		
KOV elamufondi investeeringute toetamine	3 798	0		
Taastuvenergia kasutuselevõtt	970	970		
Kodutoetus lasterikaste perede eluasemete parendused	3 040	3 040		
Väikeelamute energiatõhususe suurendamine	1 358	1 358		
Korterelamute rekonstrueerimine	23 125	10 101		
Biometaani tootmise ja transpordisektoris tarbimise toetamine	2 799	0		
Kaugküttekatelde renov. ja/või rajamine ning kütuse vahetus	5 000	2 386		
Amortiseerunud ja ebaefektiivse soojustorustiku renoveerimine	3 000	259		
Tänavavalgustuse taristu renoveerimine	14 710	3 000		

	2022 RES	2023 RES	2024 RES*	2025 RES*
Rohuküla-Heltermaa kaldarambi rajamine	171	0		
Suurinvestori investeeringutoetus	2 500	2 500		
Maaeluministeeriumi valitsemisala	60 526	70 056	63 914	33 349
Investeeringud kokku	2 264	2 406		
CO2 taaskasutusega kasvuhooned	63	354		
IT investeeringud	1 757	1 757		
Transpordivahendid	28	28		
Masinad ja seadmed	347	197		
Laborite sisseade	70	70		
Investeeringutoetused kokku	58 262	67 650		
CO2 taaskasutusega kasvuhooned	59	325		
Maaelu arengukava investeeringud	49 359	62 979		
Kalanduse rakenduskava investeeringud	8 844	4 346		
Rahandusministeeriumi valitsemisala	91 731	58 842	35 592	26 392
Investeeringud kokku	5 774	5 116		
IT investeeringud	5 443	4 785		
Masinad ja seadmed	331	331		
Investeeringutoetused kokku	85 957	53 725		
IT investeeringud	267	267		
Muud investeeringud	38 600	18 509		
Energiaühendustöö avaliku sektori hooned	47 090	34 950		
Siseministeeriumi valitsemisala	53 614	26 775	8 133	18 181
Investeeringud kokku	53 614	26 775		
IT investeeringud	6 746	4 847		
Isikut tõendavate dok. väljastamine	1 090	1 090		
Transpordivahendid	7 553	6 084		
Masinad ja seadmed	660	48		
Õhusõidukite hooldus ja varuosad	1 265	1 264		
Muud investeeringud	3 587	1 978		
Kaldabaasid	4 226	0		
Sisekaitseakadeemia Kase tn kompleks	81	81		
Sisekaitseakadeemia ühiselamute rekonstrueerimine	968	1 592		
KAPO maja	27 440	9 792		
Sotsiaalministeeriumi valitsemisala	86 418	45 961	1 415	1 415
Investeeringud kokku	3 664	2 329		
IT investeeringud	3 664	2 329		
Investeeringutoetused kokku	82 755	43 632		
Haiglavõrk	37 930	20 000		
Tervisekeskused	25 224	19 318		
Erihoolekandeesutused	12 200	3 464		
Ida-Viru KHaigla aktiivravikorpused	2 900	850		
Viljandi Haigla aktiivravihoone	4 500	0		
Välisministeerium	3 054	3 054	1 299	1 299
Investeeringud kokku	3 054	3 054		

Riigi eelarvestrateegia 2022-2025 ja stabiilsusprogramm 2021

	2022 RES	2023 RES	2024 RES*	2025 RES*
IT investeeringud	400	400		
Transpordivahendid	330	330		
Muud investeeringud	170	170		
Välisministeeriumi ja välisesinduste ehitusinvesteeringud	2 154	2 154		

* 2024-2025 jaotus objektide lõikes täpsustub RES 2023-2026 protsessi